

А. М. Турило, М. В. Адаменко

**ФІНАНСОВИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ
(у схемах і таблицях)**

Навчальний посібник

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

**Кривий Ріг
«Видавничий дім»
2012**

ББК 65.290-93я73

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу авторів
забороняється

Рецензенти: **Афанасьєв Є.В.**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана»

Семенов Г.А., доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і маркетингу Класичного приватного університету

Нусінов В.Я., доктор економічних наук, професор, генеральний директор ТОВ «Смарт-Груп»

Турило А.М., Адаменко М.В.

Т87 **Фінансовий менеджмент (у схемах і таблицях)** : навчальний посібник / Анатолій Михайлович Турило, Марина Володимирівна Адаменко ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 274 с.
ISBN 978-966-177-165-8

Навчальний посібник охоплює комплекс проблемних питань фінансового менеджменту. Повністю відповідає вимогам галузевого стандарту вищої освіти України за напрямом «Фінанси і кредит». У посібнику розглянуто основні аспекти організації фінансового менеджменту на підприємствах, процеси управління грошовими потоками, прибутком, активами, капіталом, інвестиційною діяльністю та фінансовими ризиками, фінансове планування та антикризове фінансове управління.

Рекомендується для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ, підприємців, керівників і фахівців у сфері фінансів підприємств і організацій.

ББК 65.290-93я73

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист Міністра № 1/11-405 від 13.01.2012)*

ISBN 978-966-177-165-8

©Турило А. М., Адаменко М. В., 2012

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Розділ 1. Програма дисципліни «Фінансовий менеджмент».....	6
Розділ 2. Навчально-методичне забезпечення вивчення тем дисципліни.....	10
Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.....	10
Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту.....	21
2.1. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту.....	22
2.2. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту.....	25
2.3. Методичне забезпечення фінансового менеджменту.....	28
Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві.....	34
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках.....	53
Тема 5. Управління прибутком.....	59
Тема 6. Управління активами.....	90
Тема 7. Вартість і оптимізація структури капіталу.....	118
Тема 8. Управління інвестиційною діяльністю підприємства.....	151
Тема 9. Управління фінансовими ризиками.....	184
Тема 10. Аналіз фінансових звітів.....	195
Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування.....	216
Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві.....	234
Термінологічний словник.....	256
Бібліографічний список.....	267
Предметний покажчик.....	269

ПЕРЕДМОВА

В умовах ринкової економіки управління фінансами є найбільш складним, важливим і пріоритетним завданням, яке ставиться перед управлінською структурою будь-якого підприємства незалежно від галузі його діяльності, форми власності та організаційно-правової форми. Головним критерієм ефективної діяльності підприємства при ринковому підході господарювання є збагачення його власників та забезпечення добробуту працівників. Це стає можливим за умови беззбиткової діяльності підприємства, отримання високих фінансових результатів, забезпечення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості, що досягається тільки при високому рівні професіоналізму фінансових менеджерів. Отже, ефективне управління діяльністю підприємства визначається рівнем розвитку фінансового менеджменту.

Фінансовий менеджмент, як наука управління фінансами, в останні роки активно впроваджується у вітчизняну практику господарювання, однак ефективність використання його апарату на українських підприємствах поки що застається низькою. Крім того, розглядаючи низку питань стосовно управління фінансами більшість вітчизняних авторів беруть за основу погляди зарубіжних вчених. Нема потреби акцентувати увагу на значущості зарубіжного досвіду в становленні фінансового менеджменту українських підприємств, однак такий досвід необхідно застосовувати з урахуванням вітчизняних особливостей розвитку ринкової економіки.

У представленому навчальному посібнику, що підготовлений відповідно до програми нормативної дисципліни «Фінансовий менеджмент», комплексно і систематизовано викладені основні питання і проблеми управління фінансами з урахуванням світового і вітчизняного досвіду. Зокрема розглянуто основні аспекти організації фінансового менеджменту на підприємствах, процеси управління грошовими потоками, прибутком, активами, капіталом, інвестиційною діяльністю та фінансовими ризиками, фінансове планування та антикризове фінансове управління.

Метою вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» є:

- оволодіння базовими знаннями з теорії і практики управління фінансами підприємств, стратегії і тактики фінансового забезпечення суб'єктів господарювання;
- формування вміння управляти операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю та приймати правильні фінансові рішення у різних ситуаціях функціонування підприємств і організацій.

Автори даного навчального посібника намагалися знайти компроміс між теорією і практикою організації фінансового менеджменту на підприємствах та підготувати матеріал таким чином, щоб він був корисний не лише студентам і викладачам, але й всім, хто дійсно цікавиться питаннями фінансового менеджменту на підприємствах в сучасних умовах господарювання. У посібнику матеріал з фінансового менеджменту викладено в значній мірі в графічно-методичному ракурсі, що робить його вивчення нескладним і зрозумілим.

Викладення теоретичного матеріалу у схемах і таблицях, що є особливістю даного посібника, спрощує систематизацію інформації, підвищує ефективність оволодіння нею, дозволяє студентам краще засвоїти теоретичні положення у процесі вивчення лекцій та виконання практичних завдань, а також дозволяє підвищити результативність самостійної роботи в кредитно-модульній системі навчання.

За допомогою таблиць, схем і рисунків читачі посібника зможуть засвоїти не лише теорію фінансового менеджменту, а й прослідкувати та зрозуміти природу процесів управління фінансами, взаємозв'язків фінансових відносин.

У навчальному посібнику передбачено комплекс необхідних матеріалів для глибокого засвоєння дисципліни «Фінансовий менеджмент», а саме наведені програма, навчально-методичне забезпечення за тематикою дисципліни, питання для самоконтролю та термінологічний словник.

Автори намагалися подати даний посібник у найбільш зручній формі. Він може стати робочим зошитом студента і викладача на практичних заняттях та у самостійній роботі.

Автори посібника висловлюють вдячність фахівцям, які внесли свої зауваження й побажання та високо оцінили нашу працю, а також студентам напряму «Фінанси і кредит» Криворізького національного університету, що допомогли в апробації даного посібника.

Автори посібника будуть вдячні за критичні зауваження і пропозиції, які надійдуть від читачів та урахуються в подальшій роботі над книгою.

РОЗДІЛ 1

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ “ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ”

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.

Сутність фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту та їх значення. Фінансовий менеджмент як система управління фінансами підприємства.

Мета, основні завдання, стратегія і тактика фінансового менеджменту. Об'єкти і суб'єкти фінансового менеджменту.

Механізм фінансового менеджменту. Місце фінансового менеджменту в організаційній структурі підприємства. Особливості організації фінансового менеджменту залежно від форми організації бізнесу і сфери діяльності.

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту.

Методологічні основи побудови системи забезпечення фінансового менеджменту.

Організаційне забезпечення фінансового менеджменту. Системи і методи внутрішнього фінансового контролю.

Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту. Фінансова інформаційна база. Показники інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Зміст фінансової звітності. Загальні вимоги до інформаційної бази. Основні користувачі фінансової інформації.

Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві.

Поняття грошового потоку. Значення грошових потоків у діяльності підприємства. Оптимізація грошових потоків. Види грошових потоків та їх класифікація. Принципи управління грошовими потоками. Складання звіту про рух грошових коштів.

Вхідні грошові потоки та їх характеристика. Зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Управління грошовими потоками, що пов'язані з операційною діяльністю. Управління грошовими потоками, що пов'язані з фінансовими операціями та інвестиційною діяльністю.

Управління вихідними потоками. Зміст і завдання управління вихідними грошовими потоками.

Планування надходження і використання грошових коштів. Розробка і застосування платіжного календаря.

Тема 4. Визначення вартості грошей у часі.

Необхідність і значення визначення вартості грошей у часі. Фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі. Вплив інфляції на зміну вартості грошей. Ризик та його вплив на зміну вартості грошей.

Нарахування простих та складних процентів.

Майбутня вартість грошей та її зміст. Поняття компаундингу. Розрахунок майбутньої вартості грошей з урахуванням ануїтетів. Використання процентного фактора у розрахунках майбутньої вартості грошей.

Теперішня вартість грошей та її зміст. Поняття дисконтування та сфери його застосування. Визначення суми дисконту. Розрахунок теперішньої вартості ануїтетів. Поточна вартість довічної ренти. Використання процентного фактора при розрахунках теперішньої вартості грошей.

Тема 5. Управління прибутком.

Зміст і завдання управління прибутком підприємства. Системний підхід до управління прибутком. Інформаційна база управління прибутком.

Управління прибутком від операційної діяльності. Фактори, що впливають на формування прибутку. Управління формуванням собівартості. Розрахунок граничної виручки і граничних витрат. Аналіз беззбитковості та поріг рентабельності. Розробка цінової політики та її оптимізація на підприємстві. Політика максимізації прибутку. Операційний леверидж.

Управління формуванням прибутку від інвестиційної та фінансової діяльності.

Сутність і завдання управління розподілом прибутку. Фактори, що впливають на розподіл загального прибутку. Вплив на розподіл прибутку системи оподаткування підприємств.

Тема 6. Управління активами.

Склад і структура активів підприємства. Оцінка активів.

Зміст і завдання управління оборотними активами. Ліквідність поточних активів.

Джерело формування оборотних активів підприємства та шляхи забезпечення їх оптимальної структури. Власний оборотний капітал. Постійний та змінний оборотний капітал. Стратегія фінансування оборотних активів: агресивна модель, консервативна модель, компромісна модель.

Управління необоротними активами підприємства. Оновлення необоротних активів. Фінансування необоротних активів.

Тема 7. Вартість і оптимізація структури капіталу.

Сутність та класифікація капіталу підприємства, визначення загальної потреби в ньому. Фактори, що впливають на обсяг капіталу.

Власний капітал та його формування. Статутний капітал. Пайовий капітал. Резервний капітал. Нерозподілений прибуток. Управління формуванням власного капіталу.

Позиковий капітал. Використання позичок для формування оборотного капіталу. Фінансовий кредит як основне джерело формування позикових коштів. Політика залучення фінансових кредитів. Кредитоспроможність суб'єктів господарювання. Довгострокові та короткострокові фінансові зобов'язання. Управління позиковим капіталом.

Вартість капіталу як міра прибутковості. Визначення вартості власного капіталу. Вартість акціонерного капіталу. Оцінка позичок. Оцінка загальної вартості капіталу. Інфляція та ринкова вартість капіталу. Розрахунок середньозваженої вартості капіталу. Ефект фінансового левериджу.

Структура капіталу. Фактори, що впливають на структуру капіталу. Управління структурою капіталу. Оптимізація структури капіталу. Політика підприємства щодо структури капіталу. Вплив структури капіталу на вартість підприємства.

Тема 8. Управління інвестиційною діяльністю підприємства.

Сутність і значення інвестиційної діяльності підприємства. Форми інвестиційної діяльності. Види інвестицій. Формування інвестиційної політики.

Капітальні вкладення. Види інвестиційних проектів та вимоги до їх розробки. Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів. Окупність капітальних вкладень та її розрахунок. Управління реалізацією реальних інвестиційних проектів. Порядок розробки бюджету капітальних вкладень.

Управління джерелами фінансування капітальних вкладень. Амортизаційна політика підприємства. Використання прибутку. Інструменти довготермінового фінансування інвестицій. Визначення оптимальної структури джерел фінансування капіталовкладень. Прогнозування джерел фінансування капіталовкладень.

Тема 9. Управління фінансовими ризиками.

Економічна сутність фінансових ризиків та їх класифікація.

Основні види фінансових ризиків: валютний, депозитний, процентний, інфляційний, інвестиційний, кредитний. Фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків. Визначення рівня ризику та його вплив на фінансовий стан підприємства і його прибутковість.

Зміст управління фінансовими ризиками. Процес їх прогнозування та нейтралізації у фінансовій діяльності підприємства.

Методи розрахунку ризиків. Економіко-статистичні методи оцінки рівня ризику. Премія за ризик і порядок її визначення.

Способи уникнення та нейтралізації фінансових ризиків. Страхування ризиків. Використання механізмів диверсифікації.

Тема 10. Аналіз фінансових звітів.

Призначення і види фінансових звітів. Методи оцінки фінансових звітів. Склад, характеристика та зміст фінансової звітності підприємства

відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Зміст і завдання аналізу фінансових звітів.

Бухгалтерський баланс і його значення для аналізу фінансового стану підприємства. Аналіз динаміки і структури активів і пасивів балансу. Критерії і методика оцінки незадовільної структури балансу підприємств.

Аналіз звіту про фінансові результати підприємства. Аналіз звіту про рух грошових коштів.

Система показників фінансового стану підприємства та критерії їхньої оцінки. Аналіз економічного потенціалу підприємства. Аналіз показників ліквідності і платоспроможності підприємства. Ліквідність балансу підприємства. Показники фінансової стійкості і стабільності підприємства, їхня оцінка. Показники ринкової і ділової активності.

Комплексний аналіз фінансового стану підприємства.

Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування.

Фінансове прогнозування та планування в системі фінансового менеджменту. Цілі та завдання внутрішньофірмового фінансового прогнозування та планування.

Методи фінансового прогнозування та планування.

Бюджетування та його сутність. Види бюджетів. Складання бюджетів (кошторисів). Методика розрахунку основних фінансових показників бюджетів.

Оперативне фінансове планування як основа внутрішньофірмового фінансового контролю.

Тема 12. Антикризове фінансове управління підприємством.

Зміст і завдання антикризового фінансового управління підприємством.

Принципи, функції та механізм антикризового фінансового управління підприємством.

Методи прогнозування банкрутства підприємства. Система попереднього реагування на загрозу банкрутства і комплекс попереджувальних заходів.

Фінансова санація підприємства як елемент антикризового управління. Досудова санація. Санація у межах судових процедур. Менеджмент санації підприємства, його функції та завдання. Методи фінансування санації підприємства. Управління внутрішніми джерелами фінансування та залученням зовнішніх фінансових джерел.

Реструктуризація в системі антикризового фінансового управління підприємством. Організаційно-фінансове забезпечення реструктуризації підприємств.

РОЗДІЛ 2

НАВЧАЛЬНО-НАОЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту

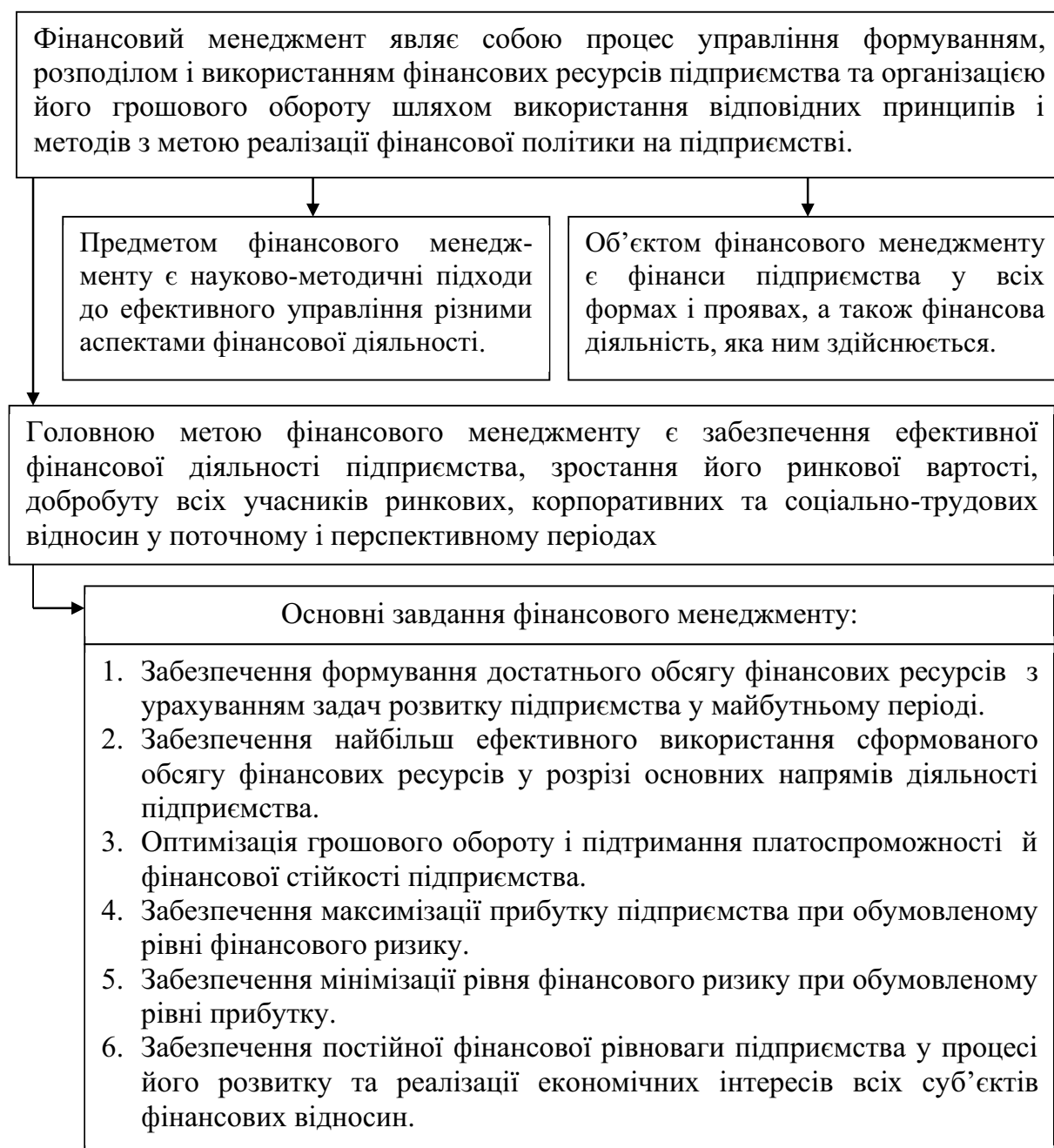

Рис.1.1. Сутність, предмет, об'єкт, мета та основні завдання фінансового менеджменту

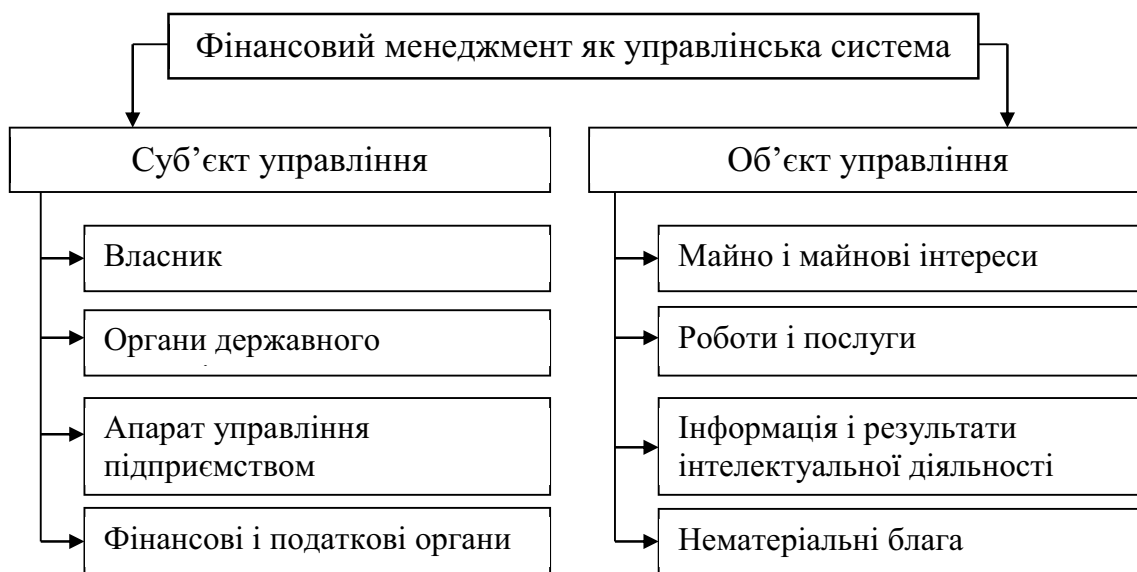

Рис. 1.2. Фінансовий менеджмент як управлінська система

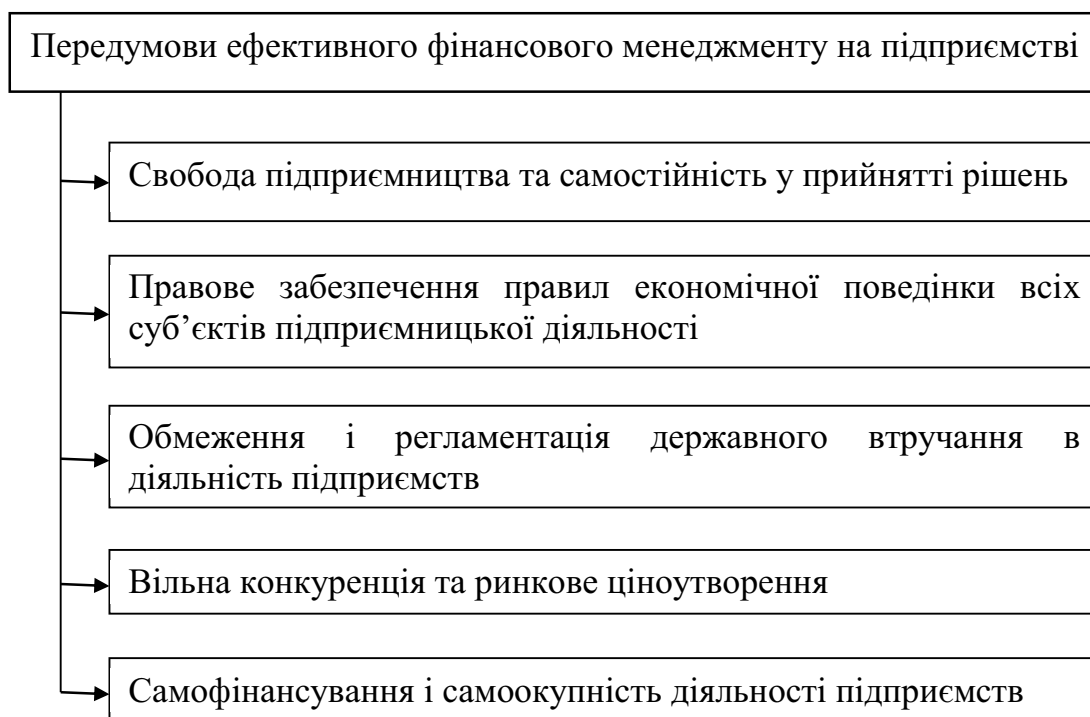

Рис.1.3. Передумови ефективного фінансового менеджменту на підприємстві

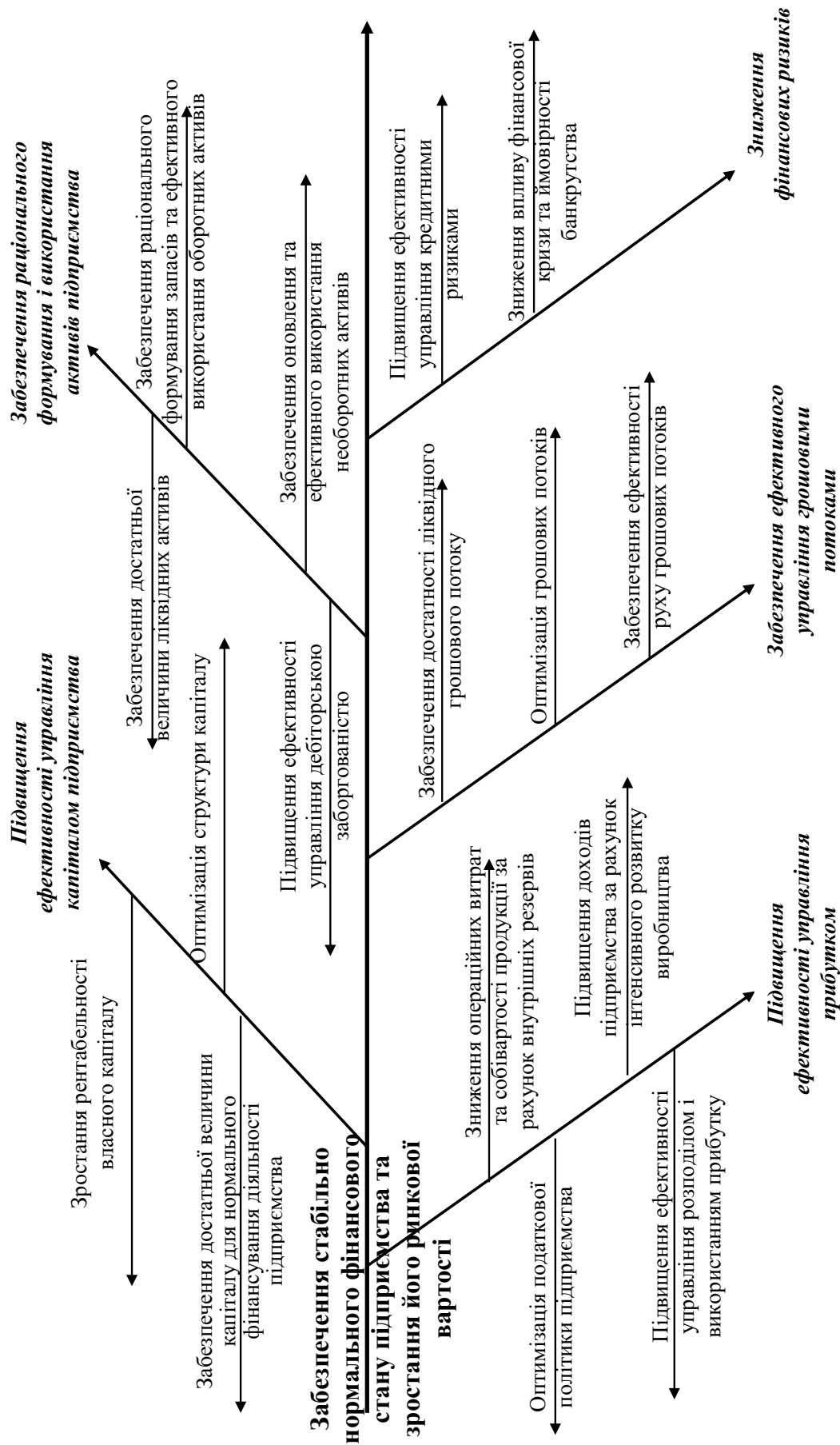

Рис. 1.4. Формування цілей фінансового менеджменту за допомогою діаграми Ісікави

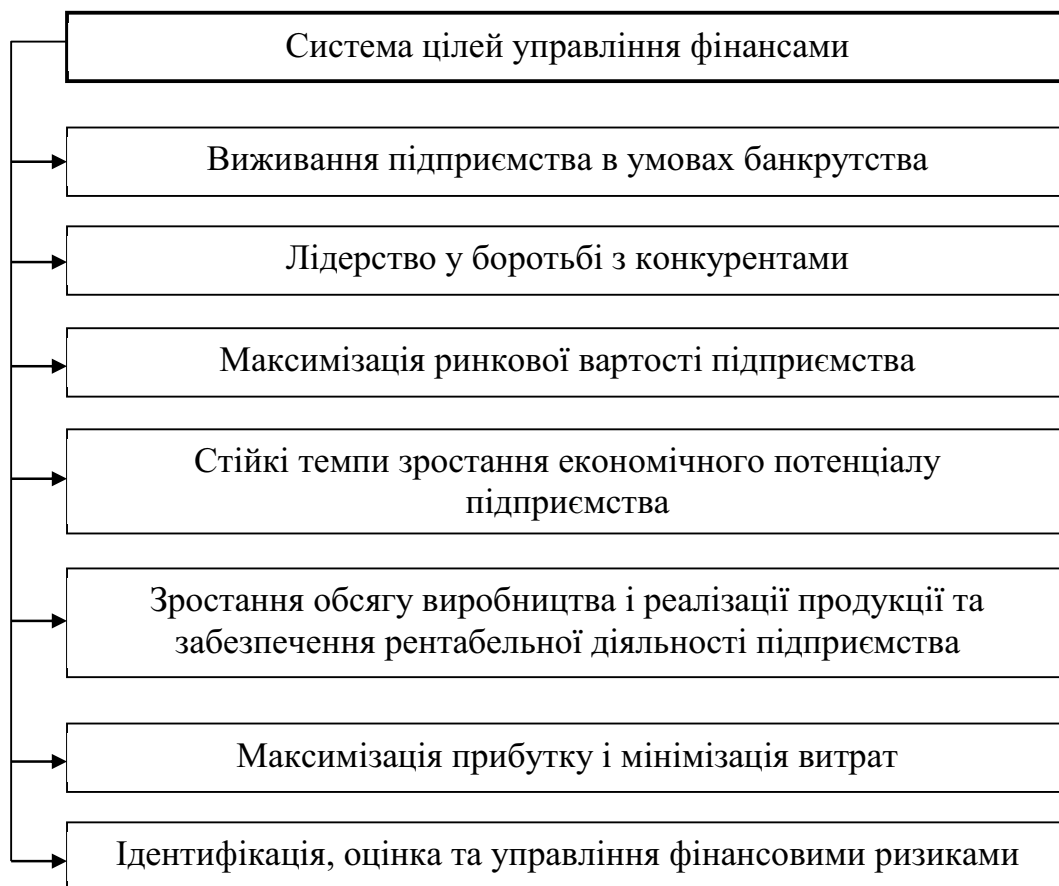

Рис. 1.5. Система цілей управління фінансами [21]

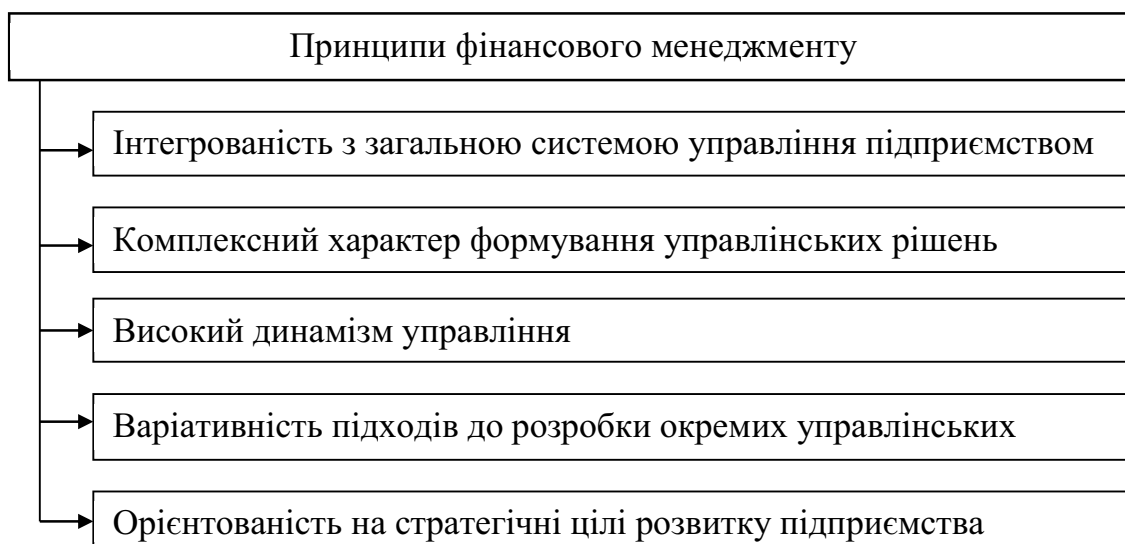

Рис. 1.6. Принципи фінансового менеджменту

Рис. 1.7. Функції фінансового менеджменту

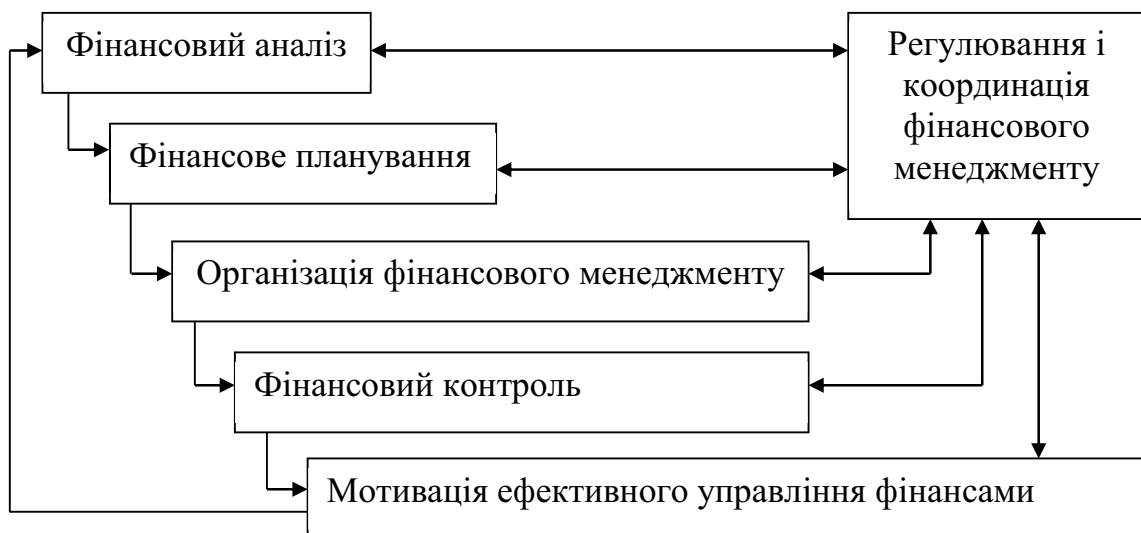

Рис. 1.8. Процес управління фінансами через загальні функції менеджменту

Рис. 1.9. Загальна модель фінансового механізму

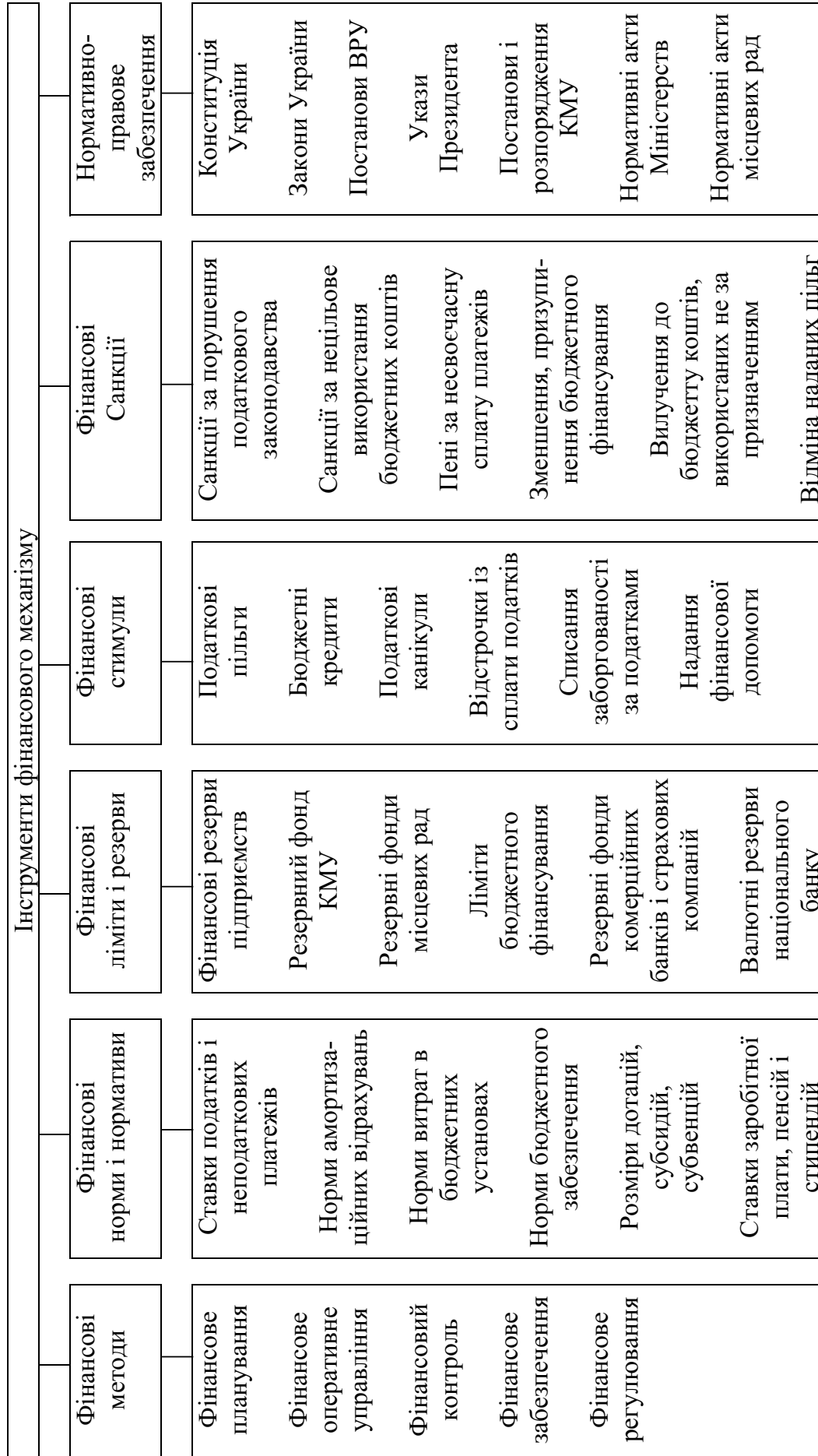

Рис. 1.10. Інструменти фінансового механізму

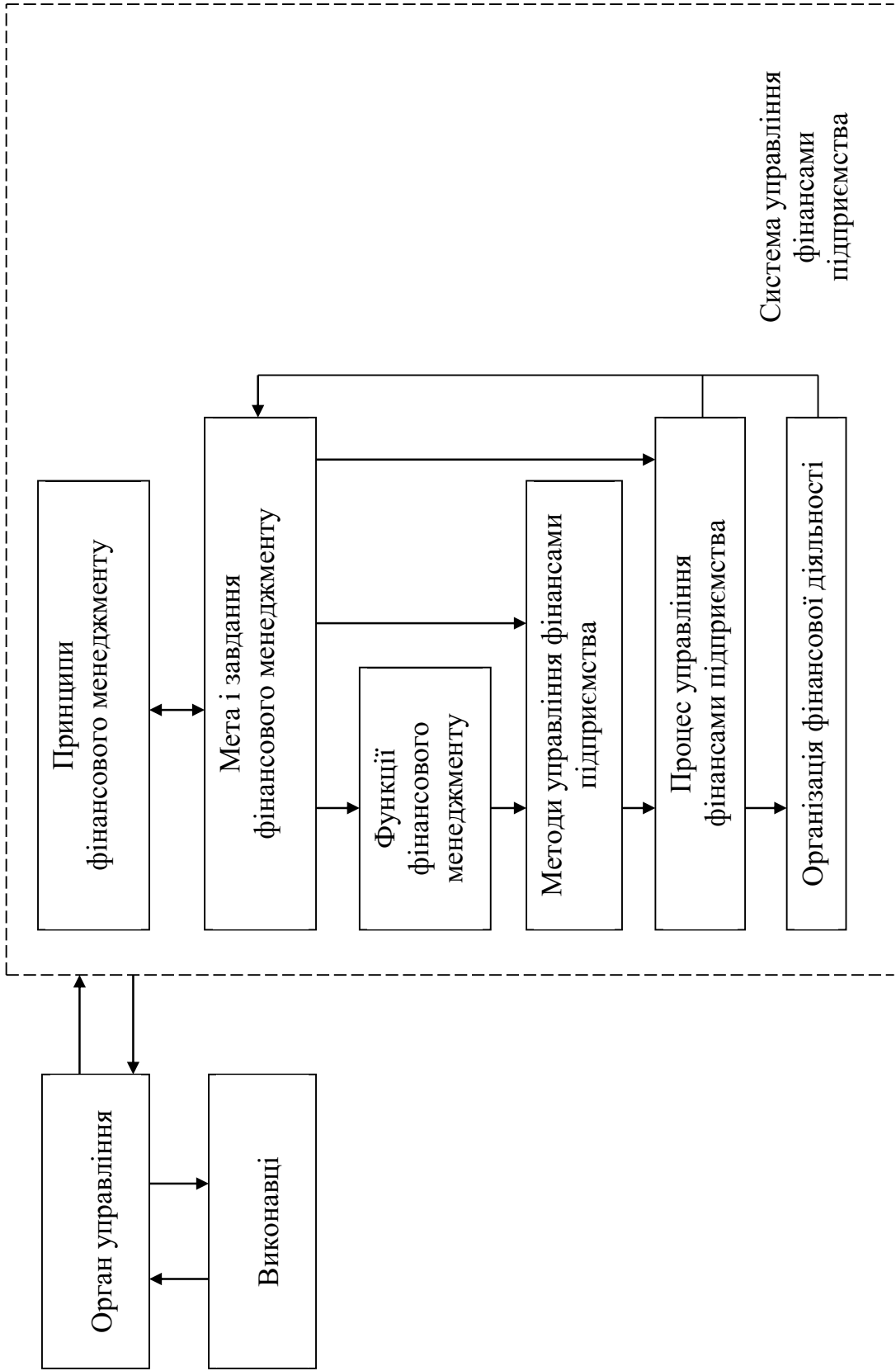

Рис. 1.1.1. Система управління фінансами підприємства

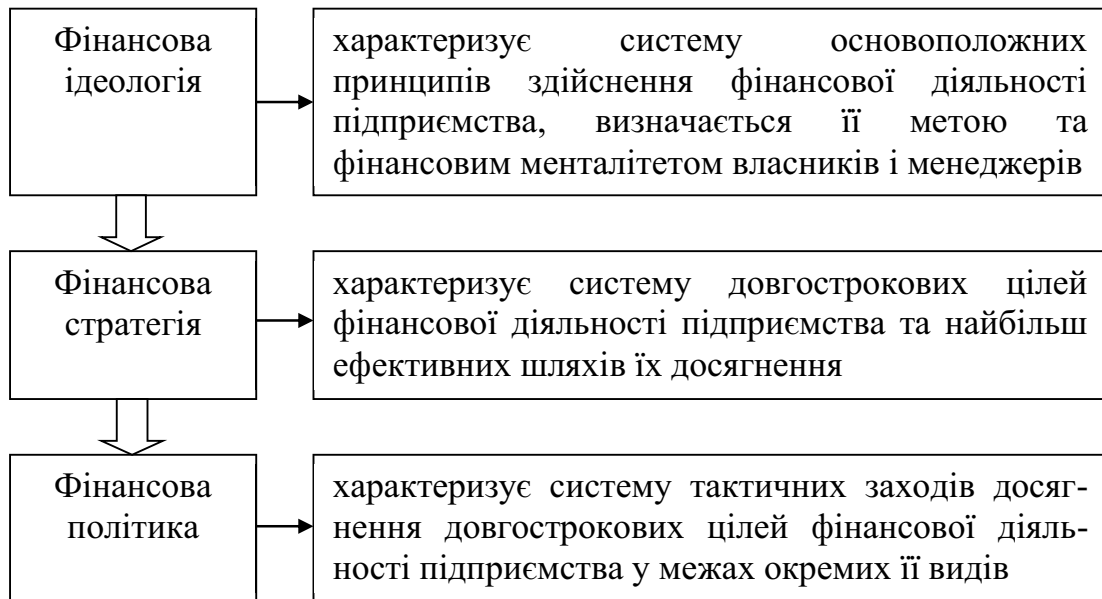

Рис. 1.12. Сутність фінансових ідеології, стратегії та політики

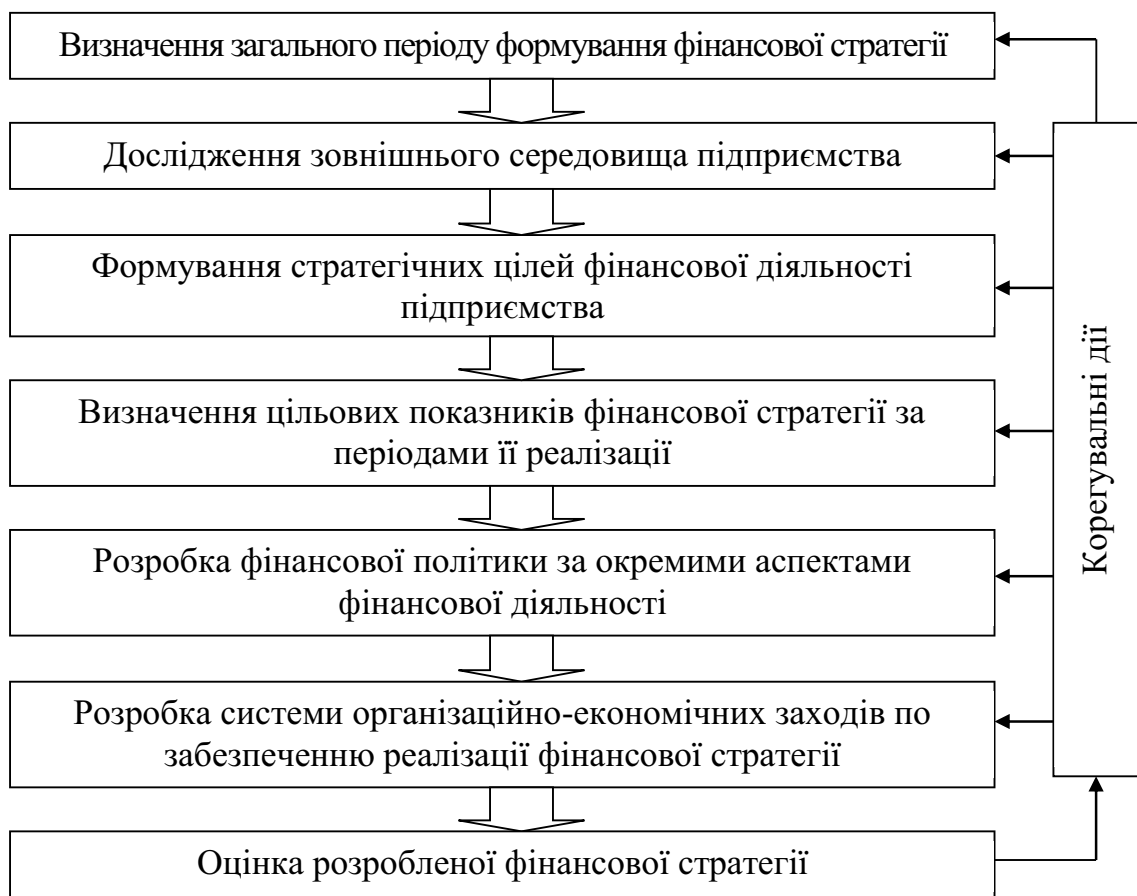

Рис. 1.13. Формування фінансової стратегії на підприємстві

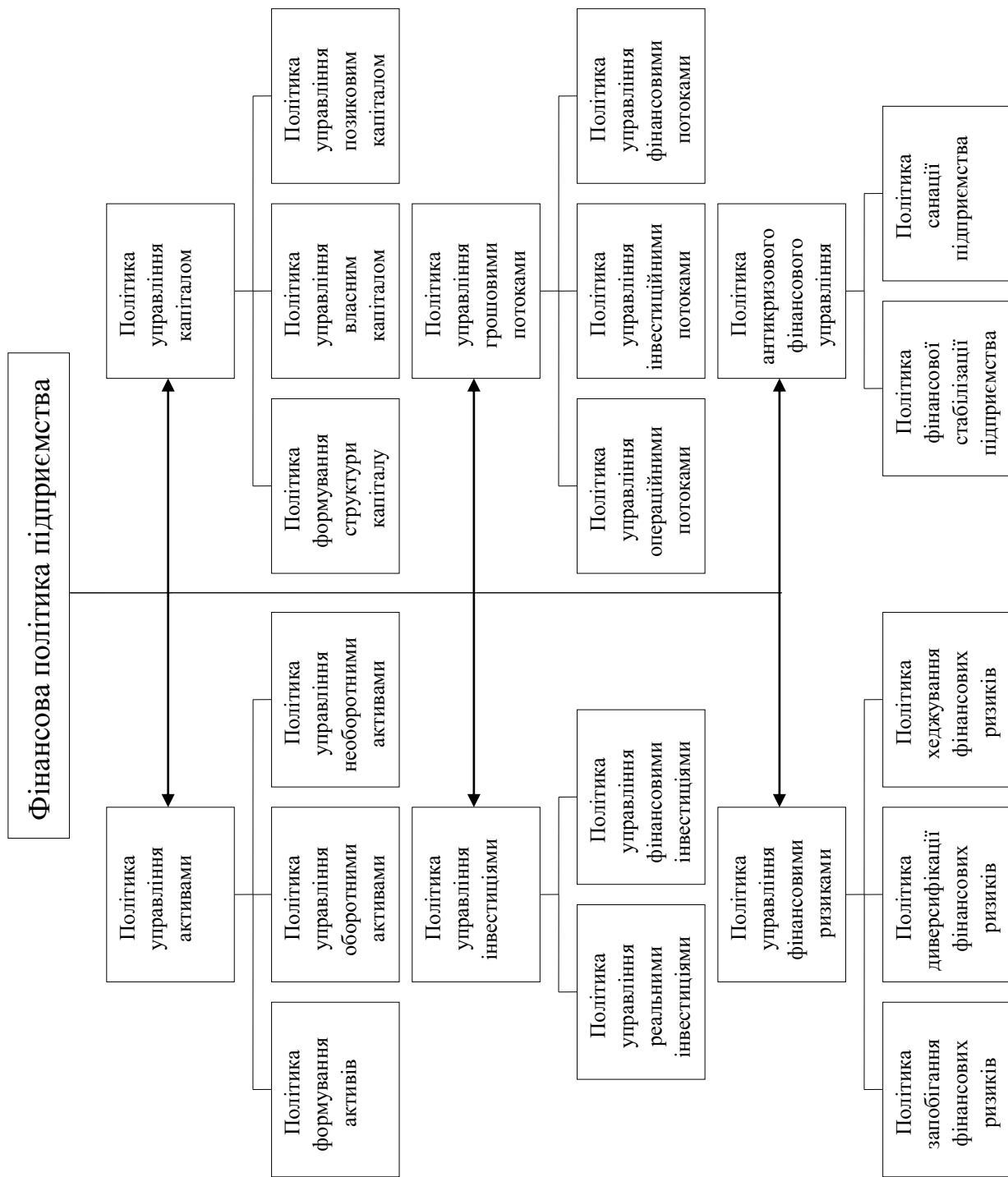

Рис. 1.14. Система формування фінансової політики за окремими аспектами фінансової діяльності підприємства

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «фінансовий менеджмент», які функції він виконує на підприємстві?
2. Що є предметом і об'єктом фінансового менеджменту?
3. Які цілі і завдання фінансового менеджменту постають перед підприємством у процесі його розвитку?
4. Які принципи необхідно виконувати для забезпечення ефективного фінансового менеджменту на підприємстві?
5. Опишіть процес управління фінансами на підприємстві.
6. Що таке фінансовий механізм? Як він реалізується на підприємстві?
7. Назвіть інструменти фінансового механізму.
8. Що таке фінансова ідеологія, фінансова стратегія та фінансова політика в управлінні фінансами? Який між ними взаємозв'язок?
9. Опишіть процес формування фінансової стратегії на підприємстві.
10. Назвіть складові фінансової політики підприємства за окремими напрямками його фінансової діяльності.

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту

Рис. 2.1. Система забезпечення фінансового менеджменту

2.1. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту

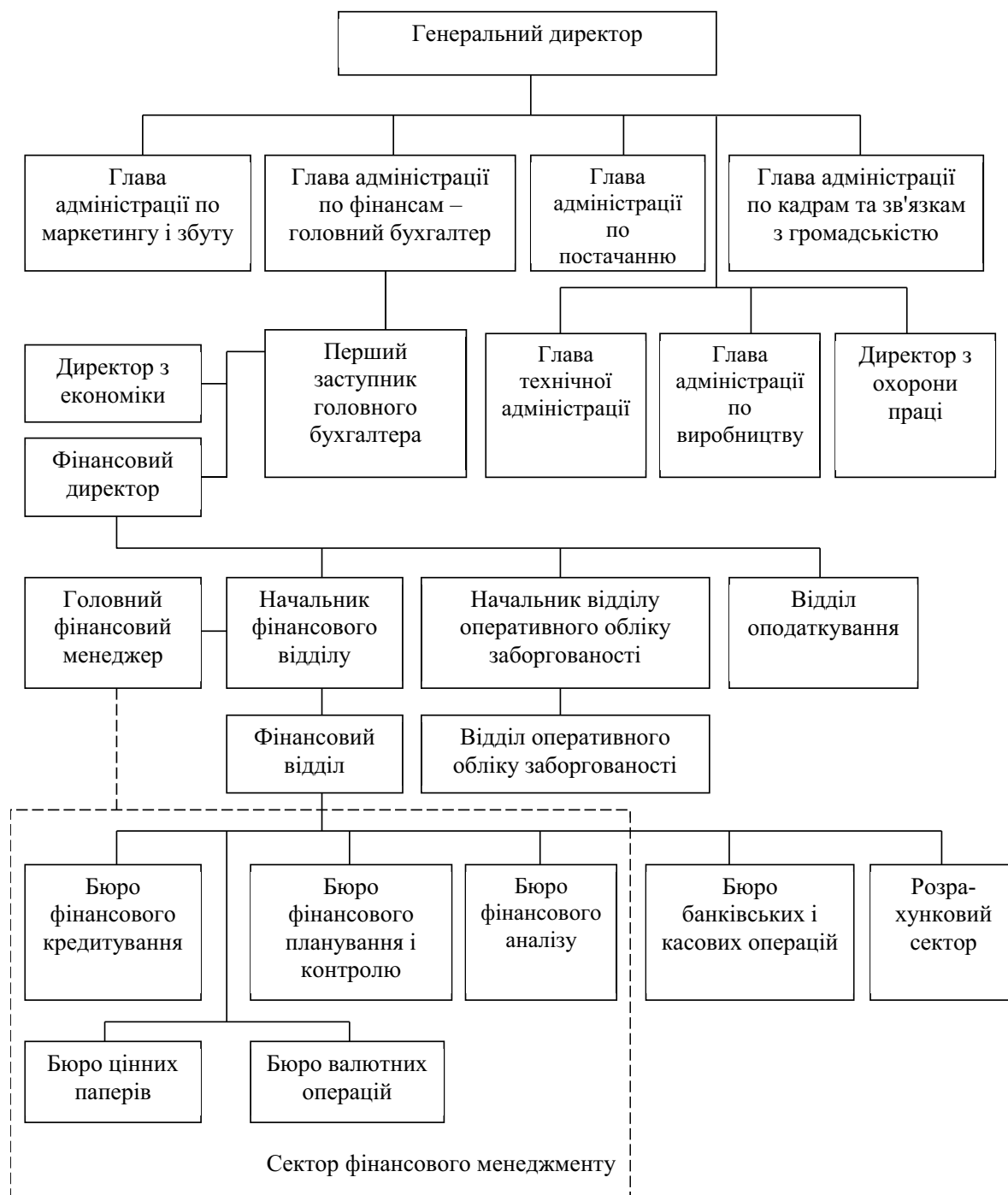

Рис. 2.2. Місце фінансового менеджменту в організаційній структурі управління великим підприємством

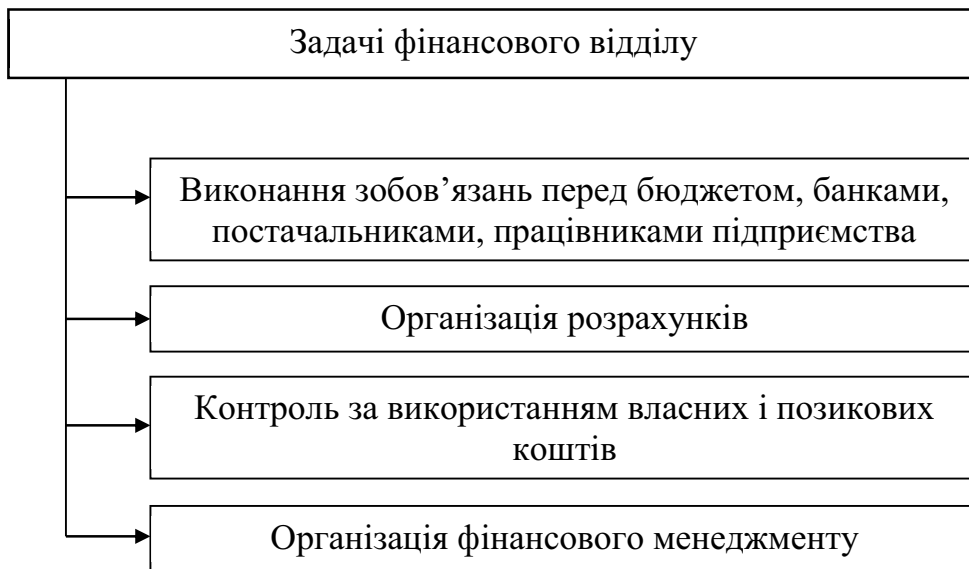

Рис. 2.3. Задачі фінансового відділу

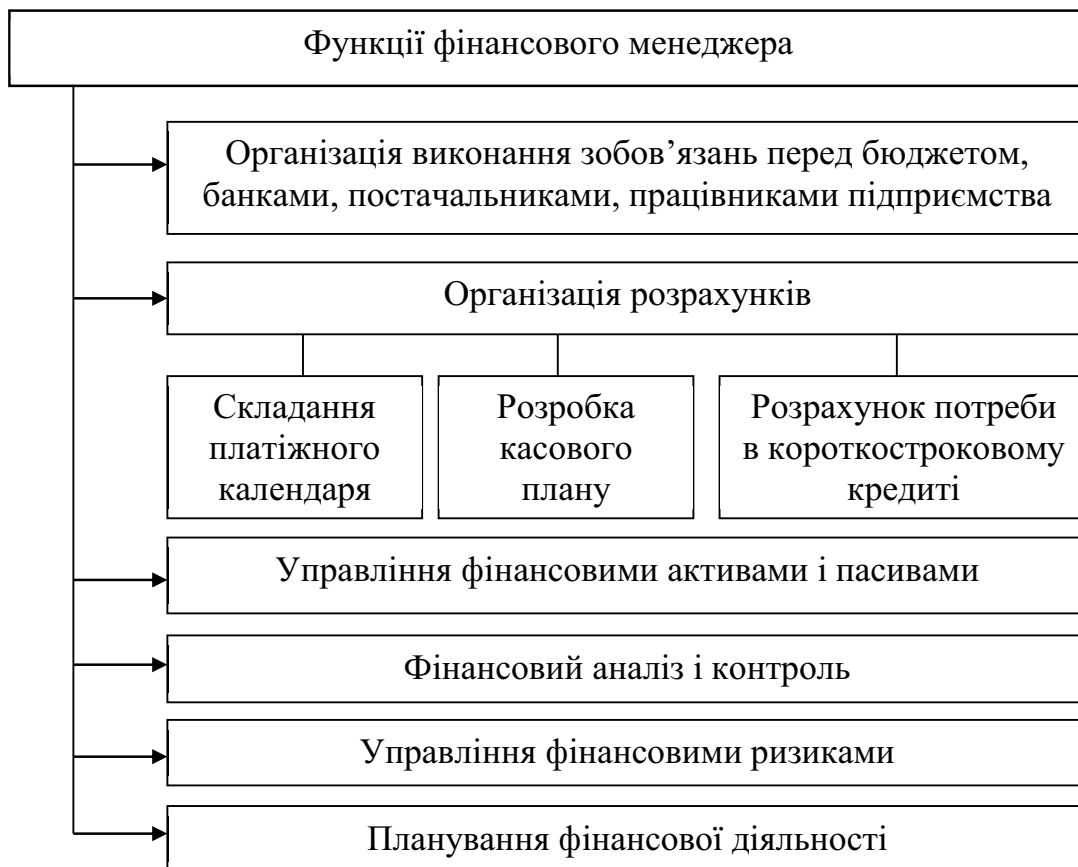

Рис. 2.4. Функції фінансового менеджера на підприємстві

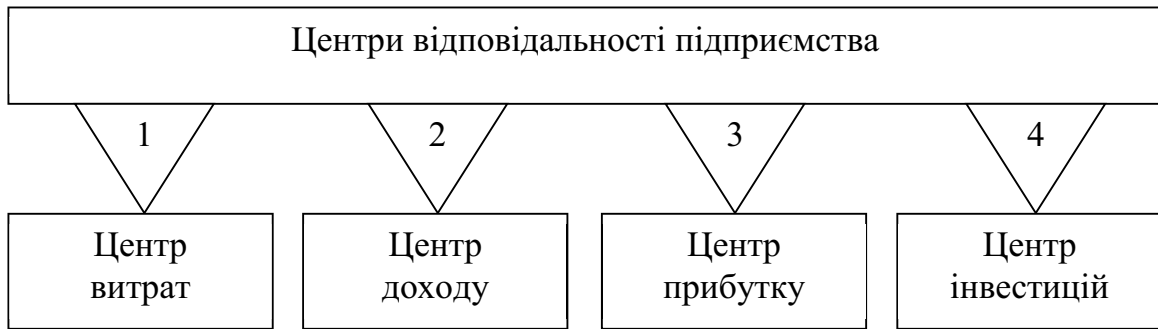

Рис. 2.5. Основні типи центрів відповідальності, сформовані в системі організаційного забезпечення фінансового управління підприємством [4]

Рис. 2.6. Напрямки удосконалення фінансової роботи на підприємстві [21]

2.2. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту

Інформація у фінансовому менеджменті підприємства – це зібрані, оброблені і розподілені дані щодо стану та якості управління фінансовими ресурсами, грошовими потоками, фінансовим становищем й основними результатами фінансової діяльності підприємства.

Рис. 2.7. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту

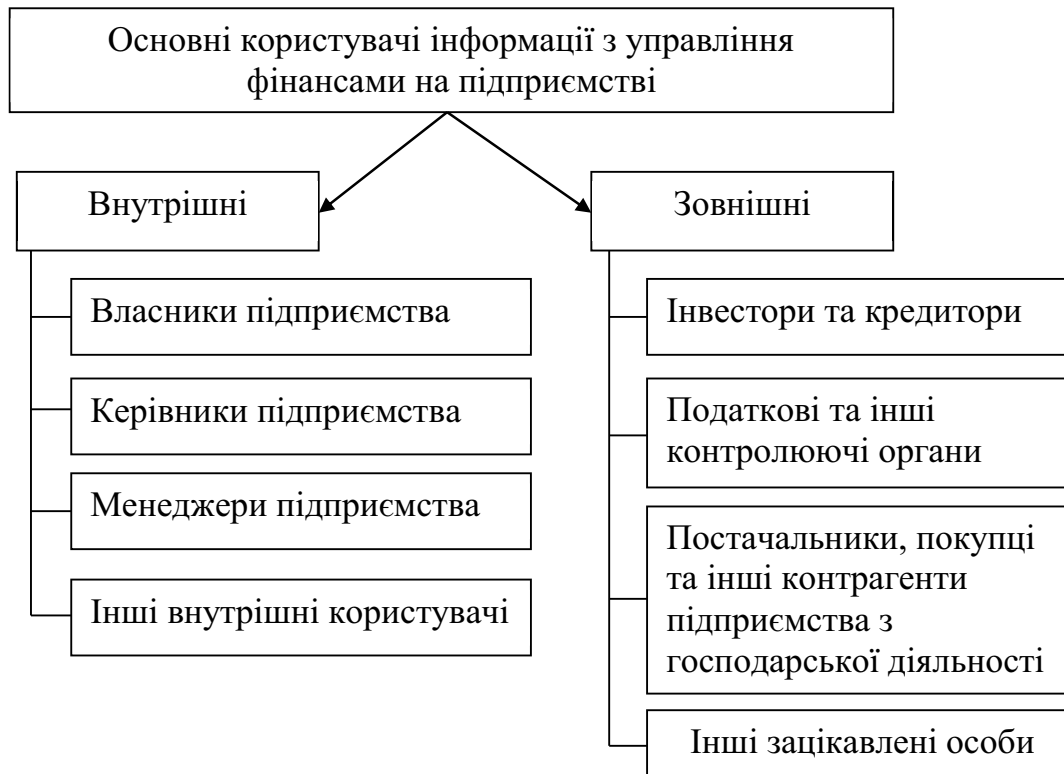

Рис. 2.8. Характеристика користувачів інформації з управління фінансами на підприємстві

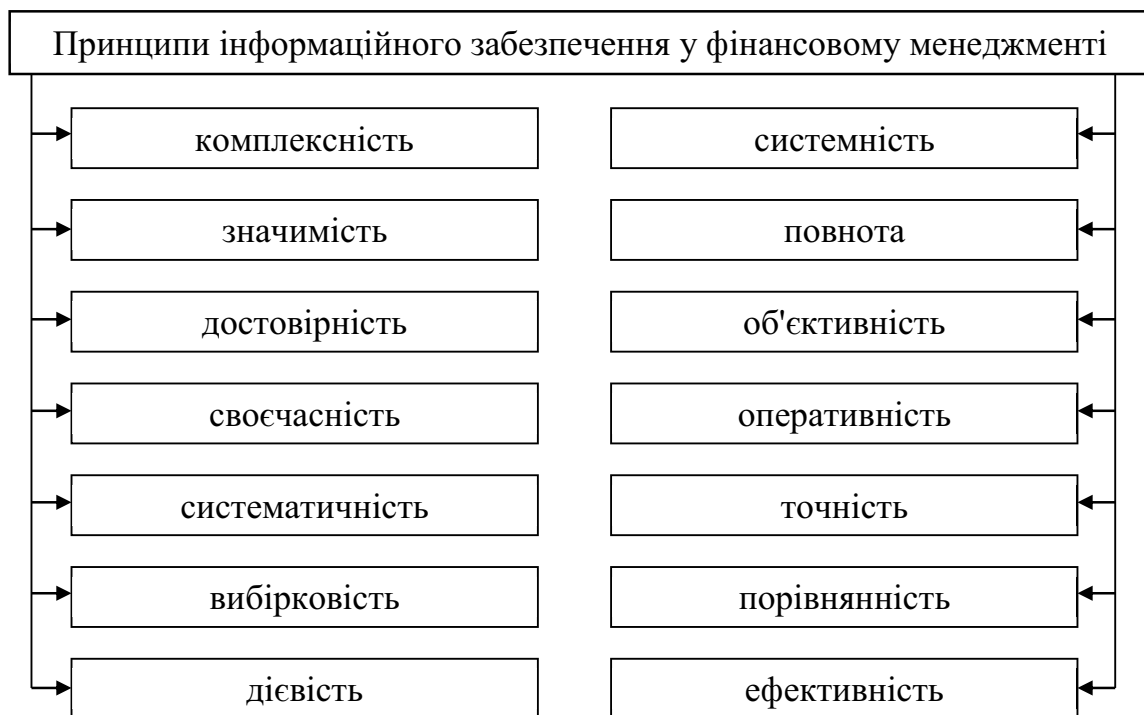

Рис. 2.9. Принципи інформаційного забезпечення у фінансовому менеджменті

Рис. 2.10. Система показників, що використовуються у фінансовому менеджменті на підприємстві

2.3. Методичне забезпечення фінансового менеджменту

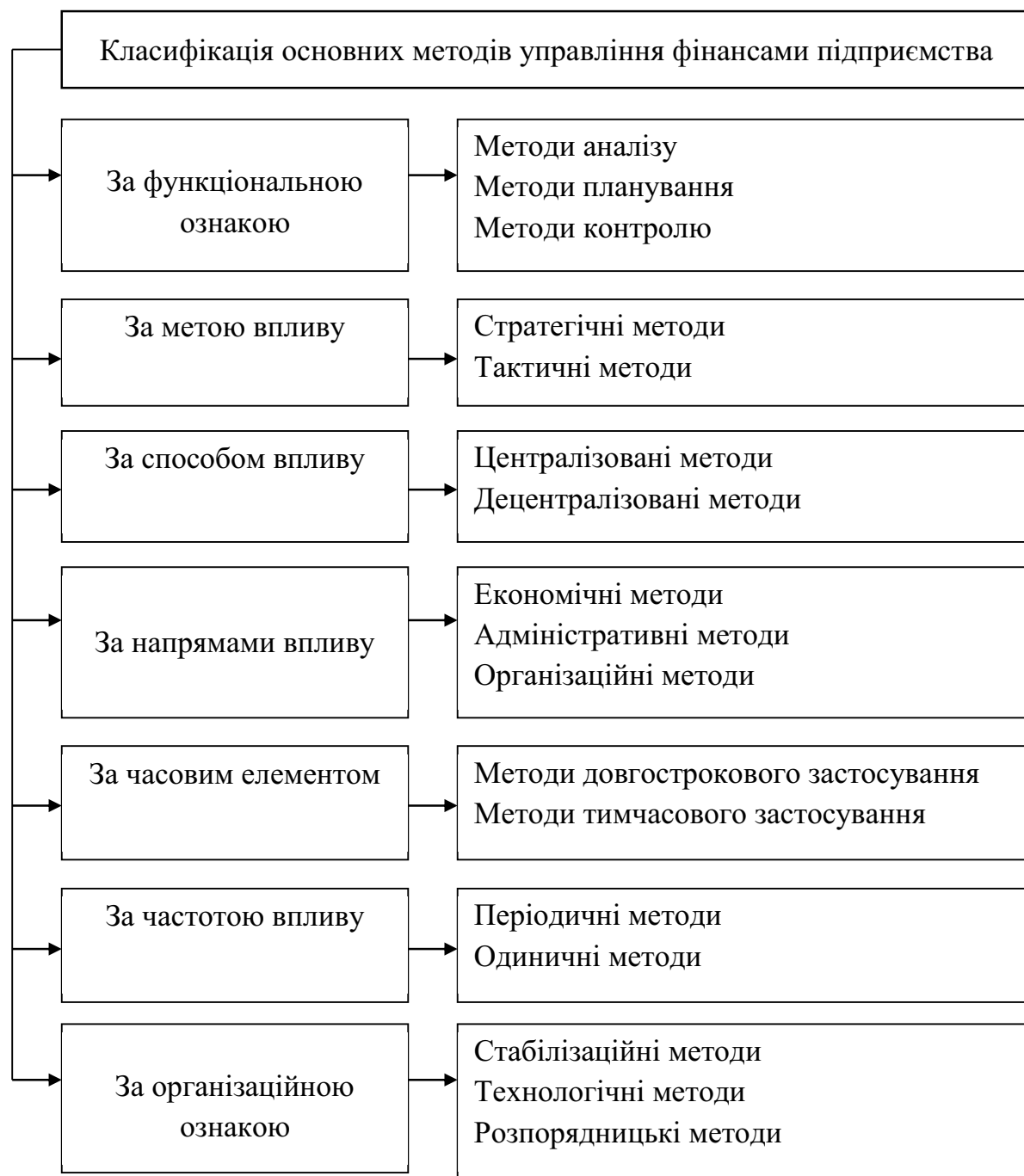

Рис. 2.11. Класифікація основних методів управління фінансами підприємств

Рис. 2.12. Сутність фінансового аналізу, планування та контролю

Рис. 5.13. Загальні функції фінансового контролінгу [21]

Рис. 2.14. Методи фінансового аналізу

Рис. 2.15. Методи фінансового планування [22]

Таблиця 2.1

Характеристика окремих видів контролінгу на підприємстві

Види фінансового контролінгу	Основна сфера контролінгу	Основний контрольний період
1. Стратегічний контролінг	Контроль стратегії та її цільових показників	Квартал; рік і більше
2. Поточний контролінг	Контроль поточних планів	Місяць; квартал
3. Оперативний контролінг	Контроль бюджетів	Тиждень; декада; місяць

Рис. 2.16. Методи фінансового контролінгу

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте систему забезпечення фінансового менеджменту за окремими видами.
2. У чому полягає організаційне забезпечення фінансового менеджменту?
3. Яке місце займає фінансовий менеджмент в організаційній структурі підприємства?
4. Які завдання фінансового менеджменту виконує фінансовий відділ підприємства?
5. Назвіть основні функції фінансового менеджера, що працює на підприємстві.
6. Назвіть основні напрями удосконалення фінансової роботи на підприємстві.
7. У чому полягає інформаційне забезпечення фінансового менеджменту? Які блоки воно включає?
8. Хто є основними користувачами інформації у фінансовому менеджменті?
9. Перерахуйте принципи інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
10. Надайте класифікацію системи показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
11. У чому полягає методичне забезпечення фінансового менеджменту?
12. Які основні методи використовуються у фінансовому менеджменті?
13. Дайте визначення поняттям «фінансовий аналіз», «фінансове планування», «фінансовий контролінг».
14. Опишіть основні методи фінансового аналізу.
15. Які методи фінансового планування застосовуються в управлінні фінансами на підприємстві?
16. Назвіть функції, види та методи фінансового контролінгу.

Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві

Таблиця 3.1

Сутність грошового потоку

Автор	Визначення
Білик М.Д. та ін.	Грошовий потік підприємства являє собою сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю
Бланк І.А.	Грошовий потік – це грошові кошти підприємства, що пов'язані з надходженням і вибуттям в процесі господарської діяльності
Поддєрьогін А.М. та ін.	Грошовий потік розглядається як стійка сукупність розподілених у часі процесів надходження і вибуття грошових коштів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті здійснення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Грошовий потік можна визначити як сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів у зв'язку з виконанням договірних зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями).
Птащенко Л.О.	Грошовий потік – це надходження (вхідний грошовий потік) та витрачання (вихідний грошовий потік) грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.
П(С)БО	Під грошовими потоками розуміють надходження та вибуття грошових коштів і їх еквівалентів.

Рис. 3.1. Значення грошових потоків у виробничій діяльності підприємства

Рис. 3.2. Класифікація грошових потоків підприємства

Характеристика основних інформаційних джерел управління грошовими потоками підприємства

Назва фінансового звіту	Зміст звіту у розрізі управління грошовими потоками	Використання інформації
Баланс	Надання інформації про наявність грошових коштів та їх еквівалентів на початок і на кінець звітного періоду	Оцінка розміру і динаміки грошових коштів та їх еквівалентів, їх частки у структурі капіталу підприємства
Звіт про фінансові результати	Надання інформації про надходження і видатки підприємства у звітному періоді	Оцінка та прогнозування надходжень (вхідних грошових потоків) і видатків (вихідних грошових потоків) підприємства
Звіт про рух грошових Коштів	Надання інформації про генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства

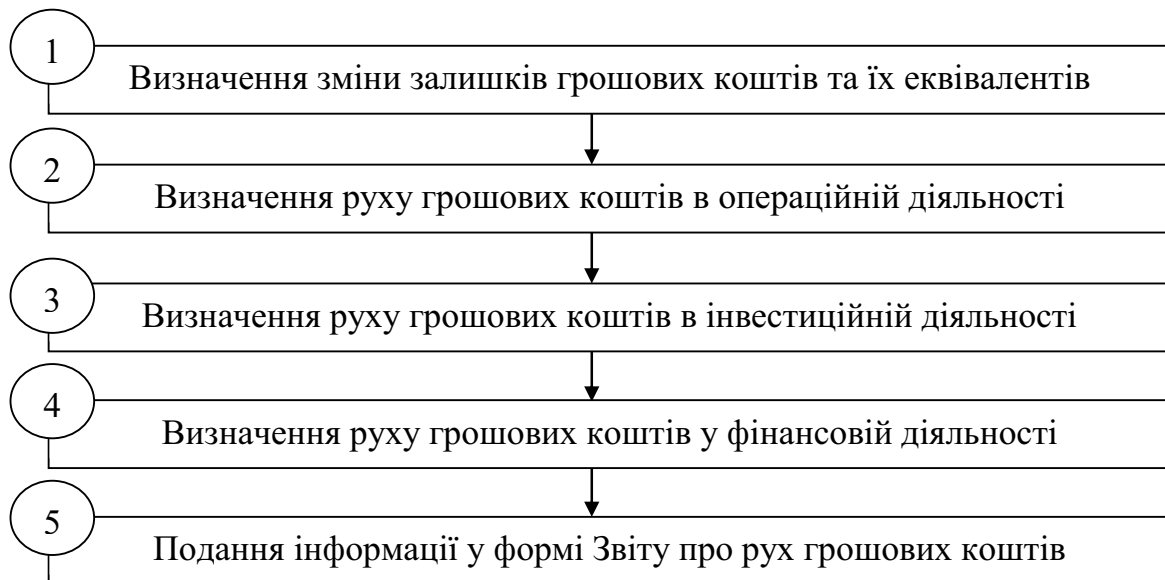

Рис. 3.3. Послідовність складання Звіту про рух грошових коштів

Таблиця 3.3

Методи обліку руху грошових коштів

Метод	Характеристика	Особливості
Прямий	Заснований на аналізі руху грошових коштів на рахунках підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дозволяє показати основні джерела притоку та напрямки відтоку грошових коштів. 2. Дає можливість робити оперативні висновки відносно достатності коштів для платежів по поточним зобов'язанням. 3. Визначає взаємозв'язок між реалізацією і грошовою виручкою за звітний період
Непрямий	Заснований на аналізі статей балансу і звіту про фінансові результати	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дозволяє показати взаємозв'язок між різними видами діяльності підприємства. 2. Встановлює взаємозв'язок між чистим прибутком і змінами в активах підприємства за звітний період.

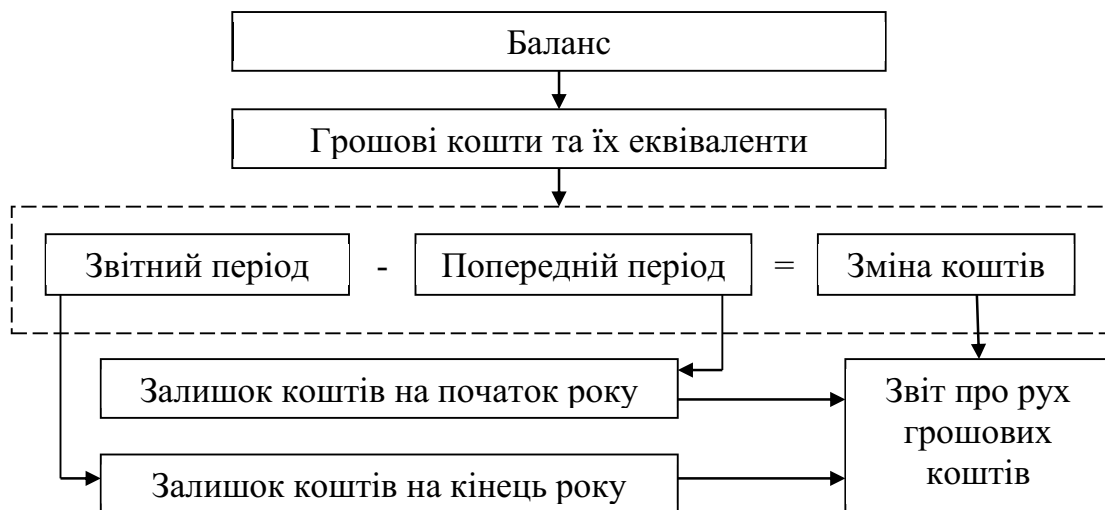

Рис. 3.4. Перенесення залишку коштів до звіту про рух грошових коштів

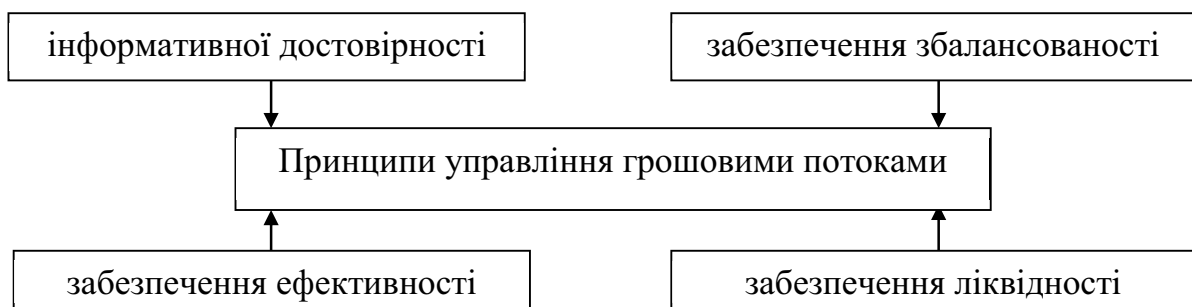

Рис. 3.5. Принципи управління грошовими потоками

Рис. 3.6. Фактори, які впливають на формування грошових потоків

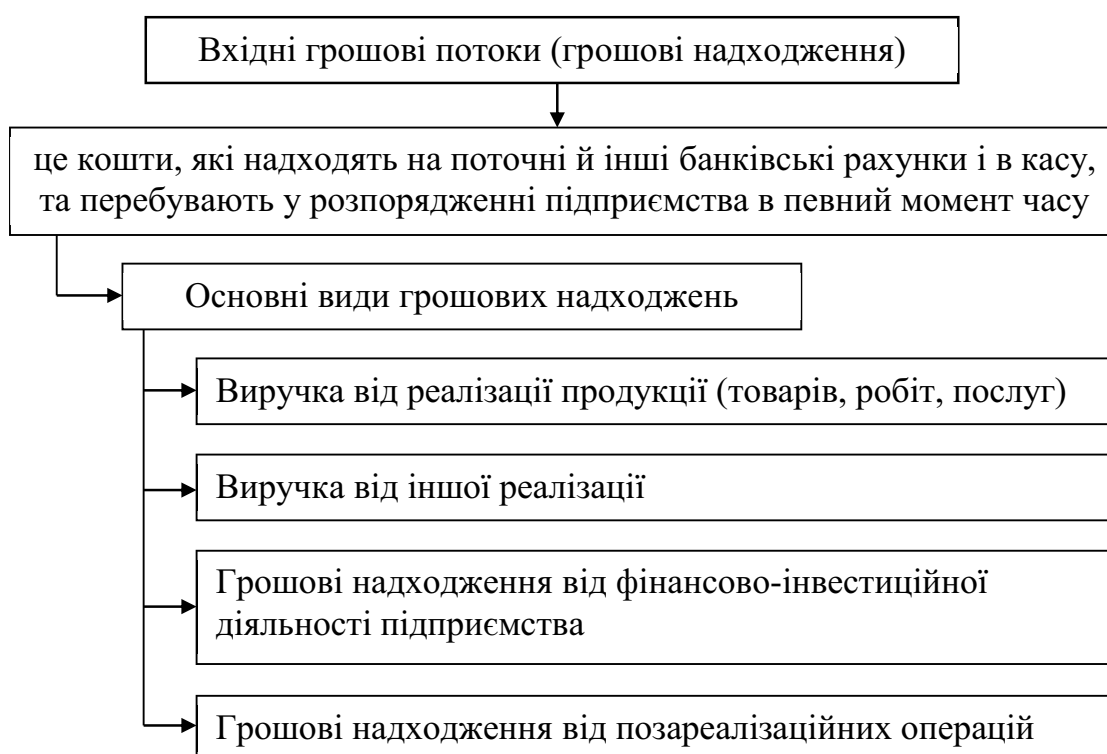

Рис. 3.7. Вхідні грошові потоки (надходження) та їх характеристика

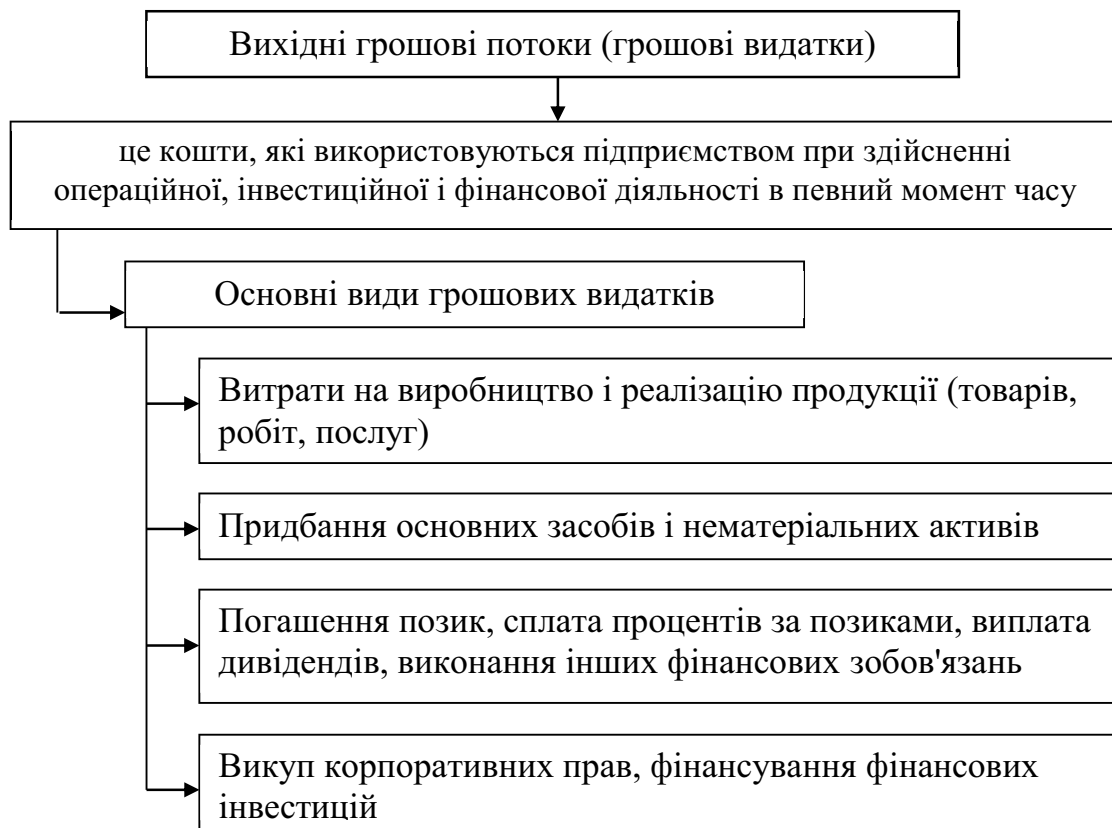

Рис. 3.8. Вихідні грошові потоки (видатки) та їх характеристика

Рис. 3.9. Визначення чистого операційного грошового потоку

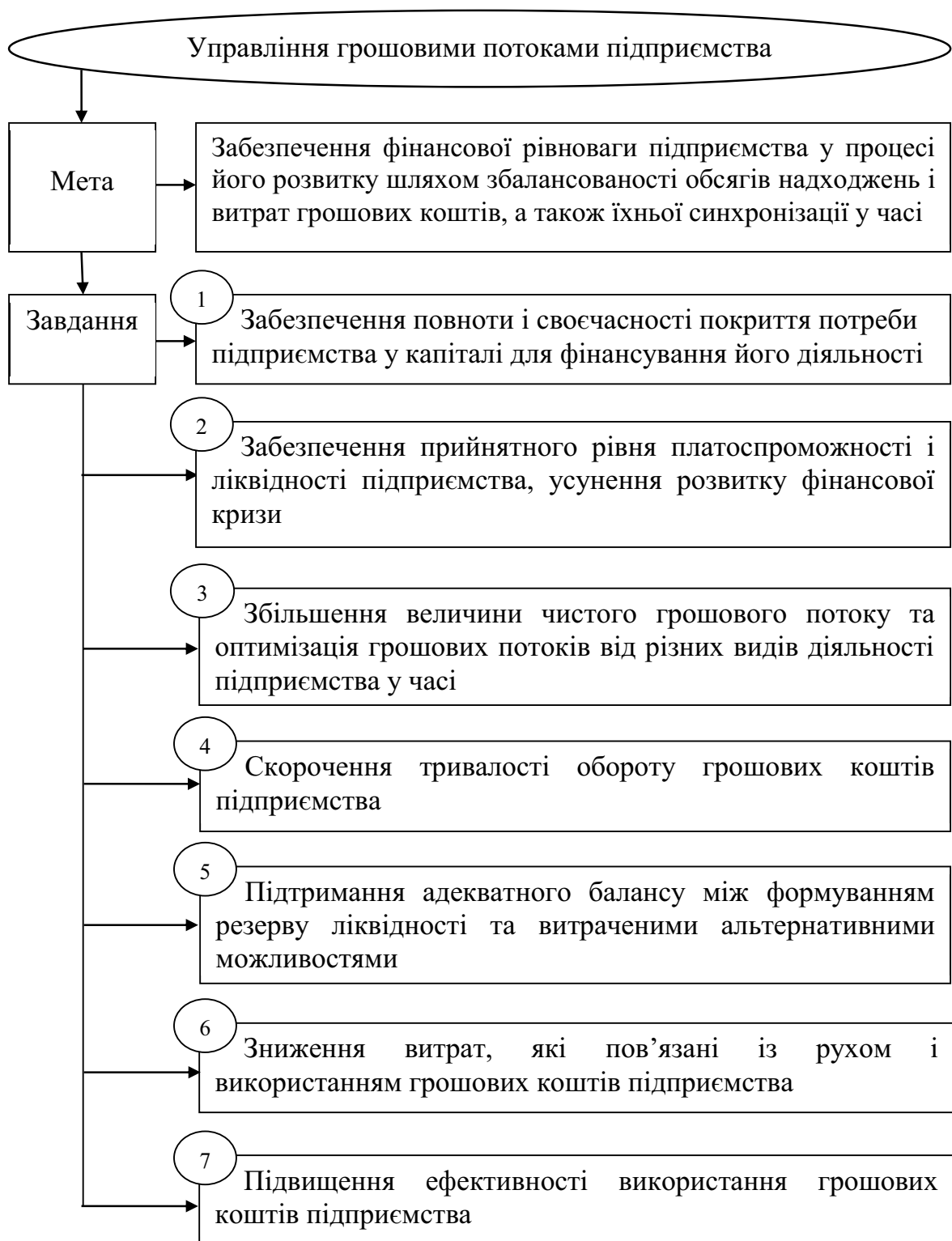

Рис. 3.10. Мета і завдання управління грошовими потоками підприємства

Рис. 3.11. Етапи управління грошовими потоками підприємства

Рис. 3.12. Аналіз грошових потоків підприємства у часовому просторі

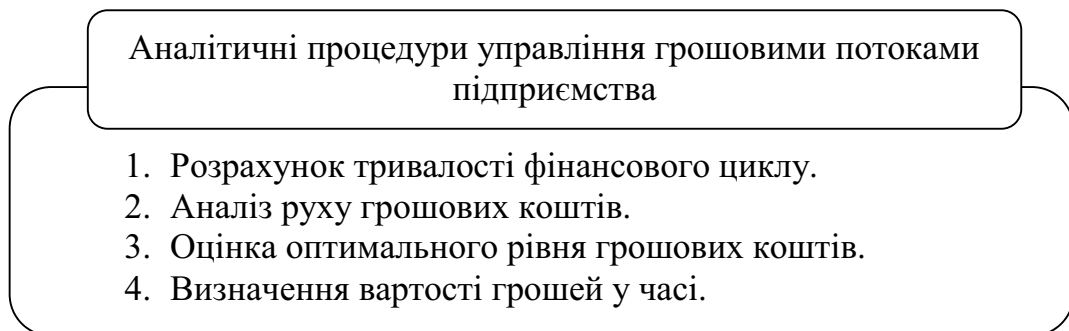

Рис. 3.13. Аналітичні процедури управління грошовими потоками підприємства

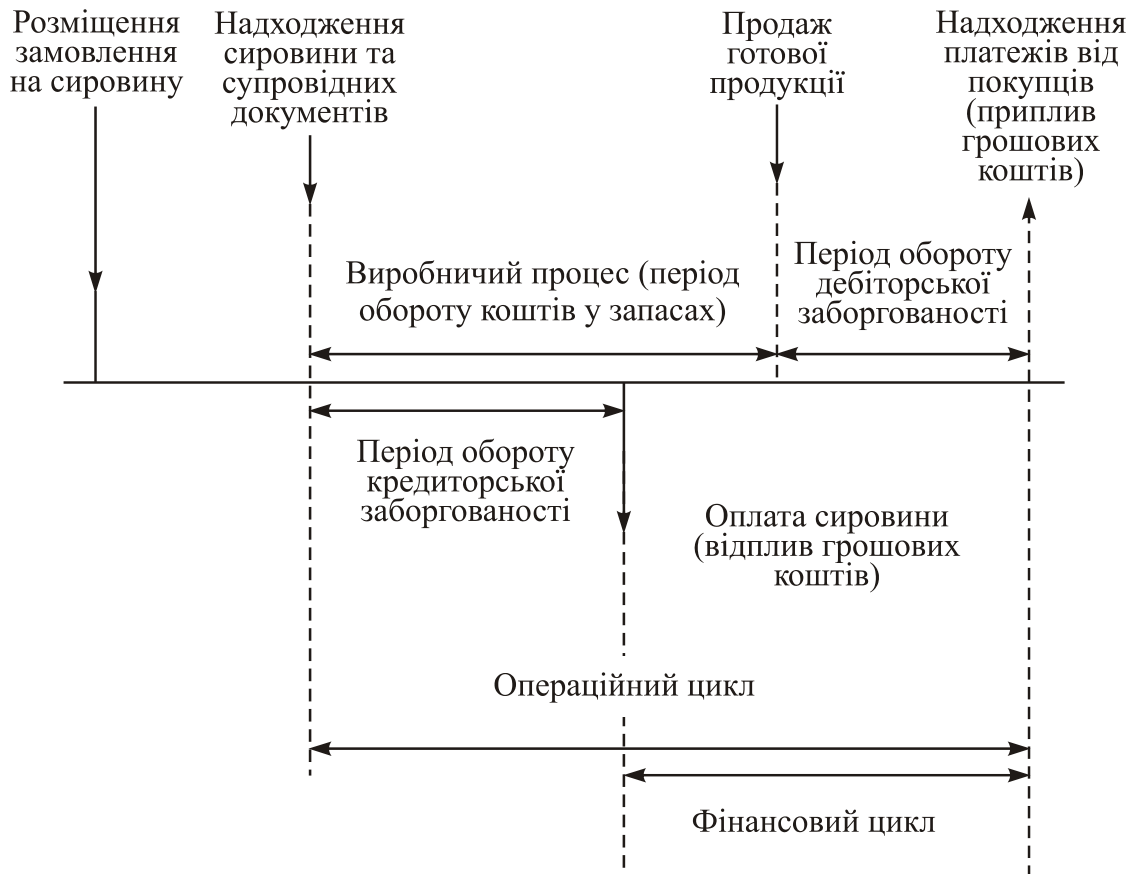

Рис. 3.14. Схема трансформації грошових коштів в оборотних активах [2]

Таблиця 3.4

Базові формули аналізу грошових потоків

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Чистий грошовий потік по операційній діяльності підприємства, розрахований непрямым способом	$ЧГП_0 = ЧП + A_{oc} + A_{на} \pm ПДЗ + ПЗ_{tm} \pm ПКЗ \pm ПР$	ЧП - сума чистого прибутку підприємства; A_{oc} - сума амортизації основних засобів; $A_{на}$ - сума амортизації нематеріальних активів; ПДЗ - приріст (зниження) суми дебіторської заборгованості; $ПЗ_{tm}$ - приріст (зниження) вартості запасів товарно-матеріальних цінностей, що входять до складу оборотних активів; ПКЗ - приріст (зниження) суми кредиторської заборгованості; ПР - приріст (зниження) суми резервного й інших страхових фондів.

Продовж. табл. 3.4

1	2	3
Чистий грошовий потік по операційній діяльності підприємства, розрахований прямим способом	$ЧДП_0 = РП + ПП_0 - З_{тм} - ЗП_{оп} - ЗП_{ay} - НБ_б - НП_{вф} - ПВ_0$	РП - сума коштів, отриманих від реалізації продукції; ПП ₀ - сума інших надходжень коштів у процесі операційної діяльності; З _{тм} - сума коштів, виплачених за придбання сировини, матеріалів і напівфабрикатів у постачальників; ЗП _{оп} - сума заробітної плати, виплаченої операційному персоналу; ЗП _{ay} - сума заробітної плати, виплаченої адміністративно-управлінському персоналу; НП _б - сума податкових платежів, перерахована у бюджет; НП _{вф} - сума податкових платежів, перерахована в позабюджетні фонди; ПВ ₀ - сума інших виплат коштів у процесі операційної діяльності.
Чистий грошовий потік по інвестиційній діяльності підприємства	$ЧГП_i = P_{ик} + P_{на} + P_{дфi} + P_{ca} + D_{п} - П_{ок} - KB - П_{на} - П_{дфi} - V_{ca}$	P _{ик} - сума реалізації вибулих основних коштів; P _{на} - сума реалізації вибулих нематеріальних активів; P _{дфi} - сума реалізації довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля підприємства; P _{ca} - сума повторної реалізації раніше викуплених власних акцій підприємства; D _п - сума дивідендів (відсотків), отриманих підприємством за довгостроковими фінансовими інструментами інвестиційного портфеля; П _{ок} - сума придбаних основних коштів; KB - сума приросту незавершеного капітального будівництва; П _{на} - сума придбання нематеріальних активів; П _{дфi} - сума придбання довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля підприємства; V _{ca} - сума викуплених власних акцій підприємства.
Чистий грошовий потік по фінансовій діяльності підприємства	$ЧГП_{ф} = П_{вк} + П_{дк} + П_{кк} + БЦФ - V_{дк} - V_{кк} + D_y$	П _{вк} - сума додатково залученого із зовнішніх джерел власного акціонерного або пайового капіталу; П _{дк} - сума додатково залучених довгострокових кредитів і позичок; П _{кк} - сума додатково залучених короткострокових кредитів і позичок; БЦФ - сума коштів, що надійшли у порядку цільового фінансування підприємства; V _{дк} - сума погашення основного боргу за довгостроковими кредитами й позичками; V _{кк} - сума погашення основного боргу за короткостроковими кредитами й позичками; D _y - сума дивідендів (процентів), сплачених власникам підприємства на вкладений капітал.
Чистий грошовий потік підприємства	$ЧГП_{п} = ЧГП_0 + ЧГП_i + ЧГП_{ф}$	
Рівень достатності надходження грошових коштів	$Р_d = ПГП/НГП$	ПГП – позитивний грошовий потік; НГП – негативний грошовий потік.
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку підприємства	$K_d = ЧГП/(V_{дк} + V_{кк} + \Delta Z + D_y)$	ЧГП – сума чистого грошового потоку в період, що розглядається; ΔZ – сума приросту запасів товарно-матеріальних цінностей у складі оборотних активів
Коефіцієнт платоспроможності	$K_{пл} = ГН/ГВ$	ГН – грошові надходження за період; ГВ – грошові витрати за період.
Тривалість періоду обороту грошових коштів підприємства	$T_{об} = Зс * T / O_{г.к}$	Зс – середні залишки грошових коштів; T – тривалість періоду (рік, квартал); O _{г.к} – оборот грошових коштів за період.

1	2	3
Коефіцієнт ефективності залишку грошових коштів підприємства	$K_{ez} = \text{ЧП}/Z_c$	ЧП – чистий прибуток; Z_c – середній залишок грошових коштів.
Рентабельність витрачених грошових коштів підприємства	$P_n = \text{ЧП}/\text{НГП} * 100$	
Рентабельність отриманих грошових коштів підприємства	$P_n = \text{ЧП}/\text{ПГП} * 100$	
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства	$K_{лгп} = (\text{ЧГП} - (Z_{кр} - Z_{пр}))/\text{НГП}$	$Z_{пр}$, $Z_{кр}$ – залишки грошових коштів на початок і кінець року.
Коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства	$K_e = \text{ЧГП} / \text{НГП}$	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку підприємства	$K_p = (\text{ЧГП} - D_y)/(\Delta I_p - \Delta I_\phi)$	ΔI_p , ΔI_ϕ – сума приросту реальних і довгострокових фінансових інвестицій.

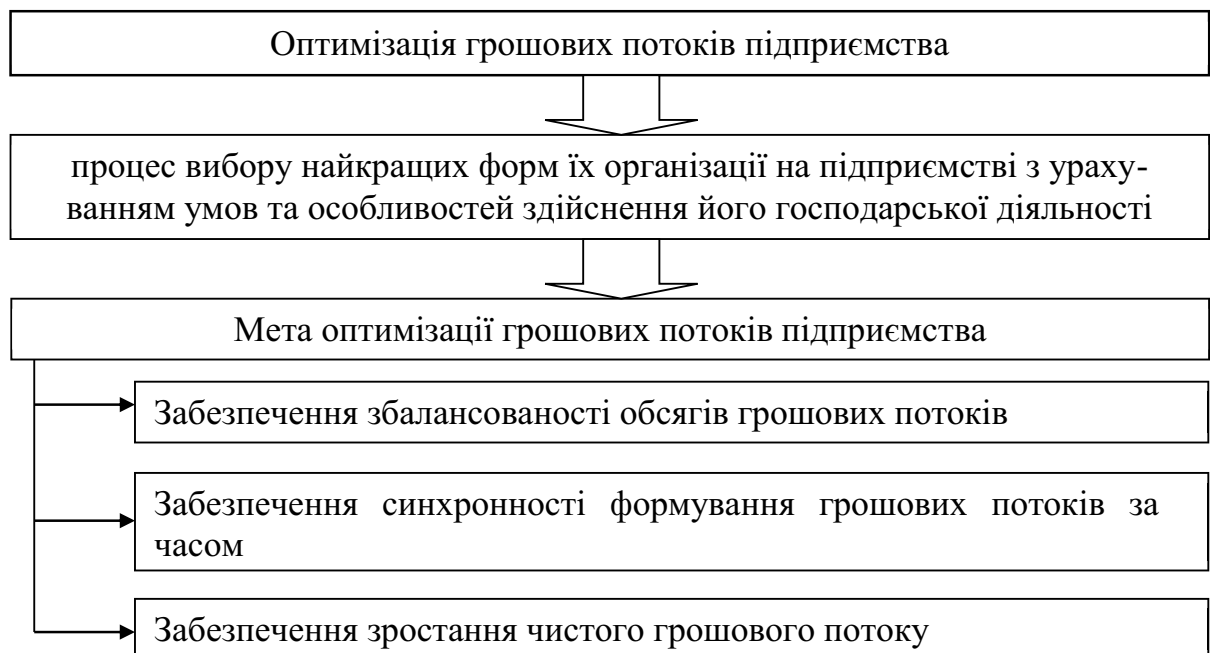

Рис. 3.15. Сутність та мета оптимізації грошових потоків підприємства

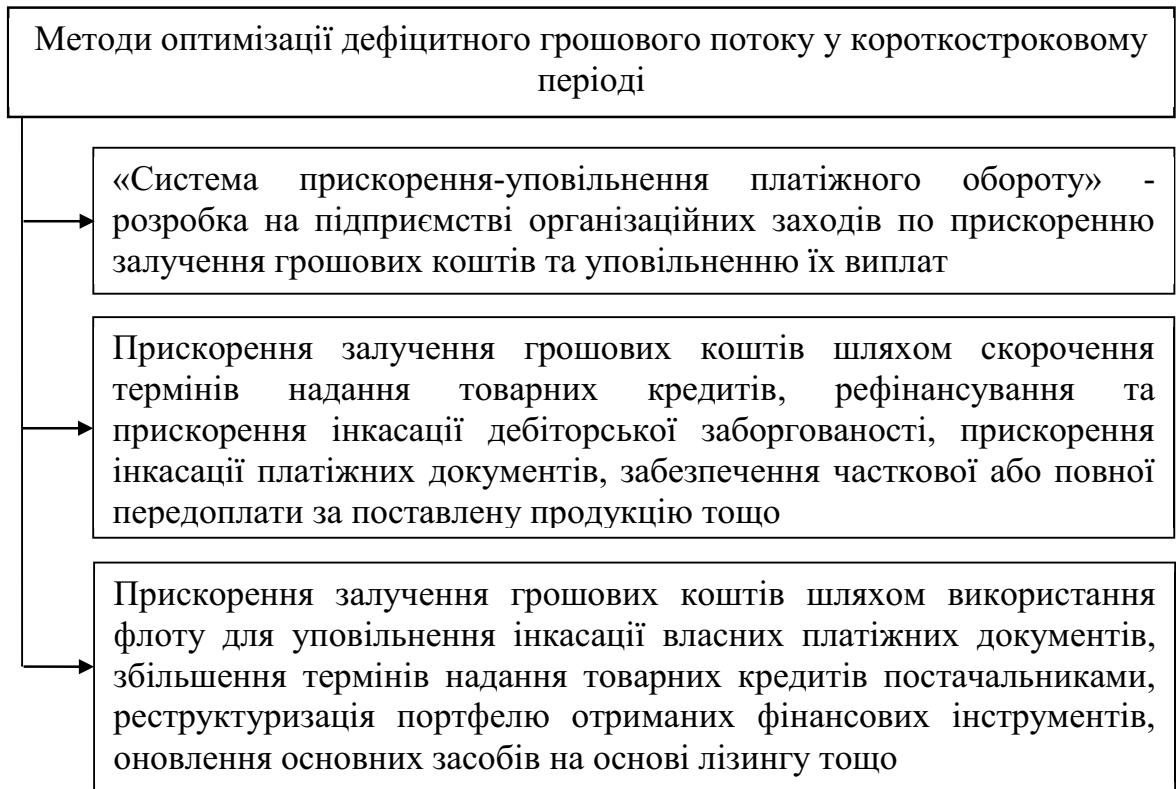

Рис. 3.16. Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку у короткостроковому періоді

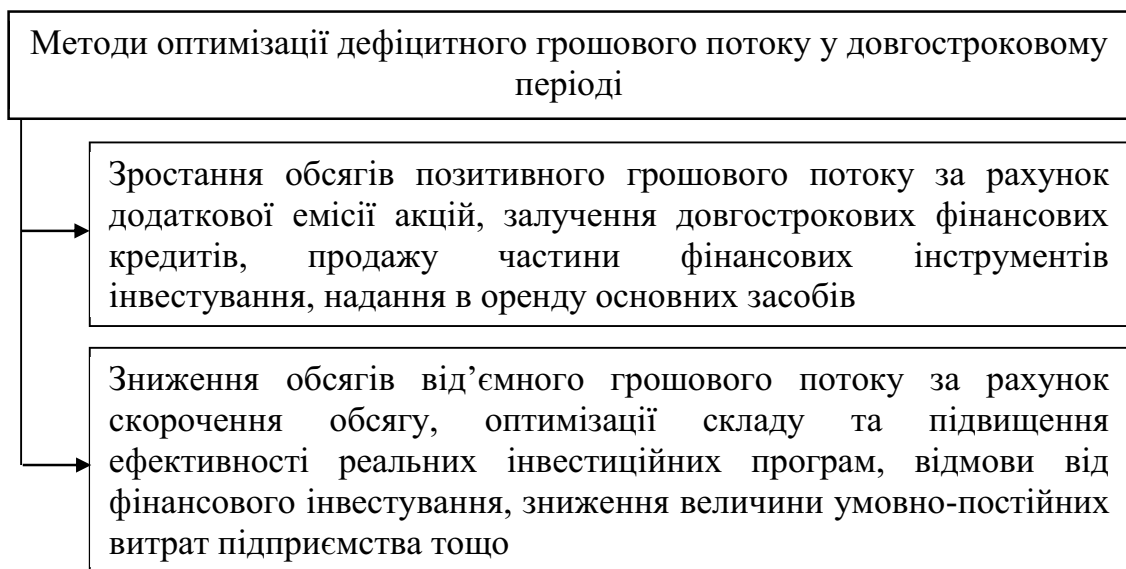

Рис. 3.17. Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку у довгостроковому періоді

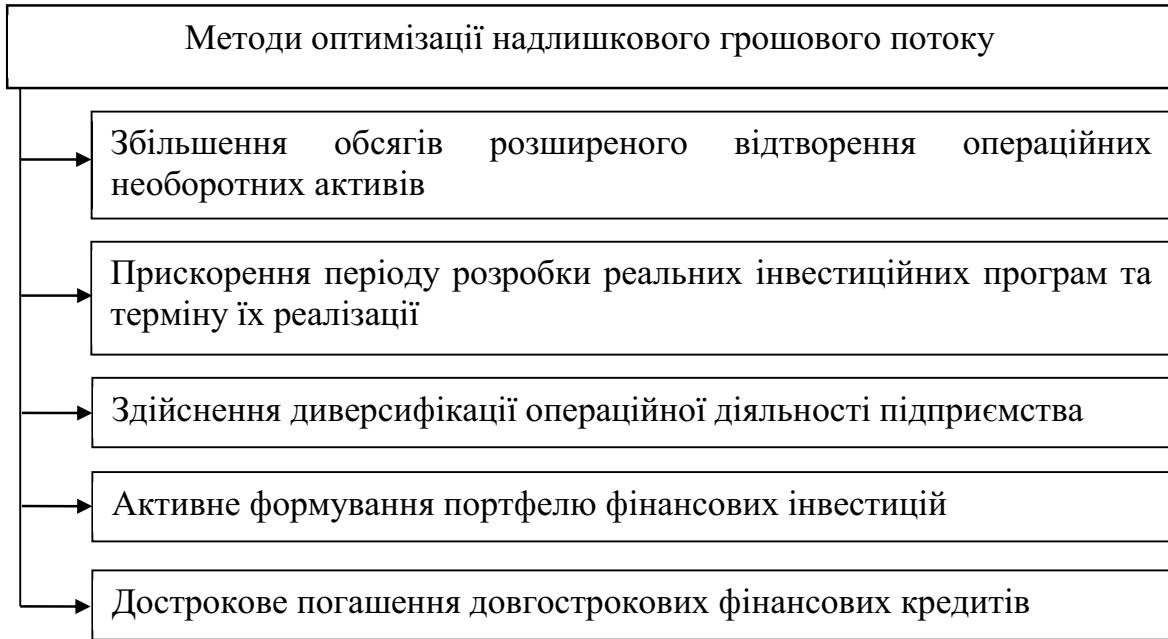

Рис. 3.18. Методи оптимізації надлишкового грошового потоку

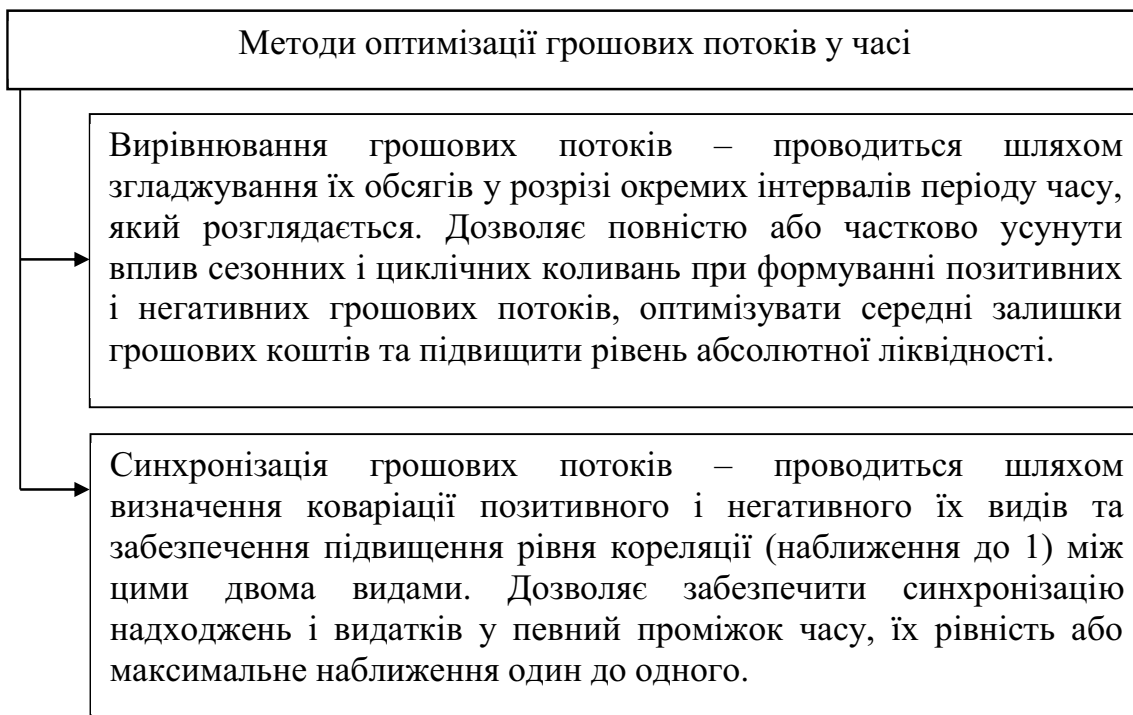

Рис. 3.19. Методи оптимізації грошових потоків у часі

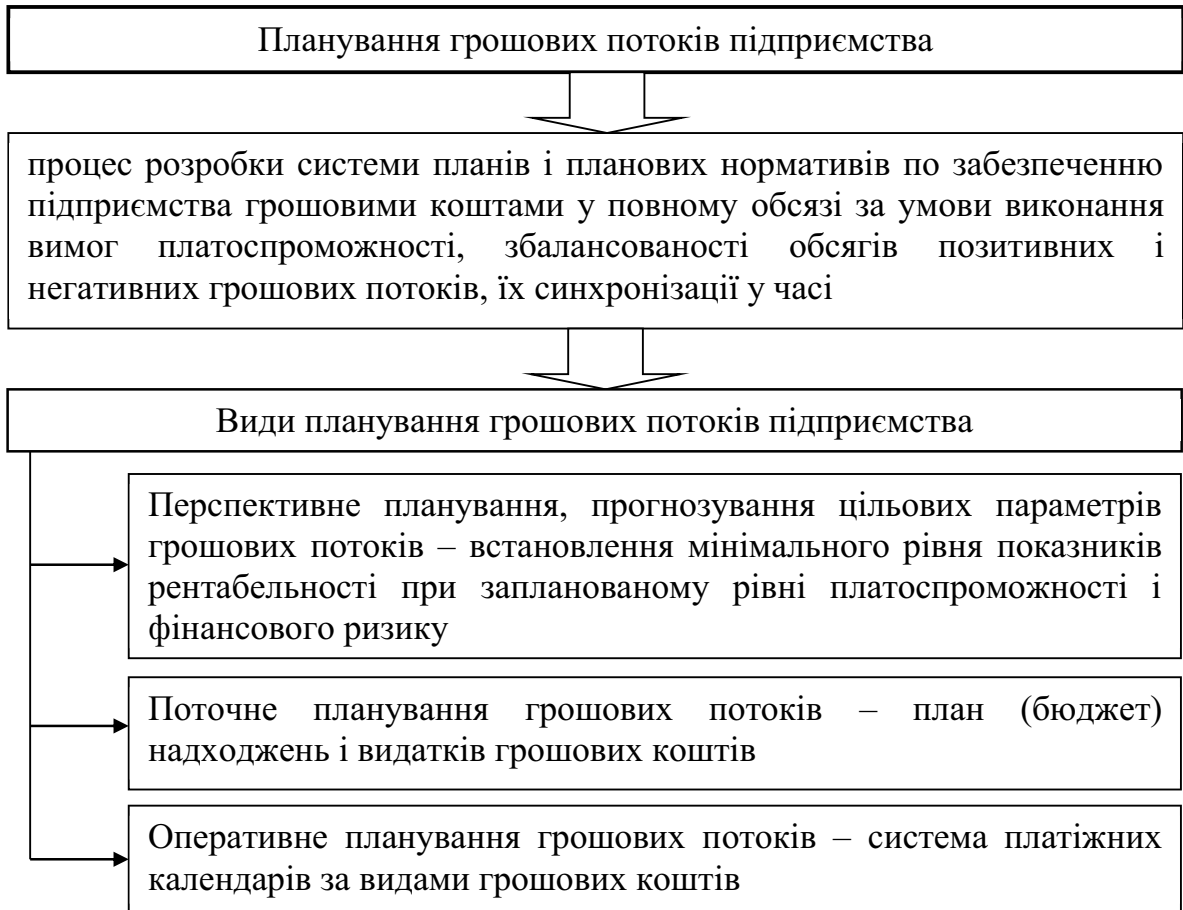

Рис. 3.20. Сутність та види планування грошових потоків підприємства

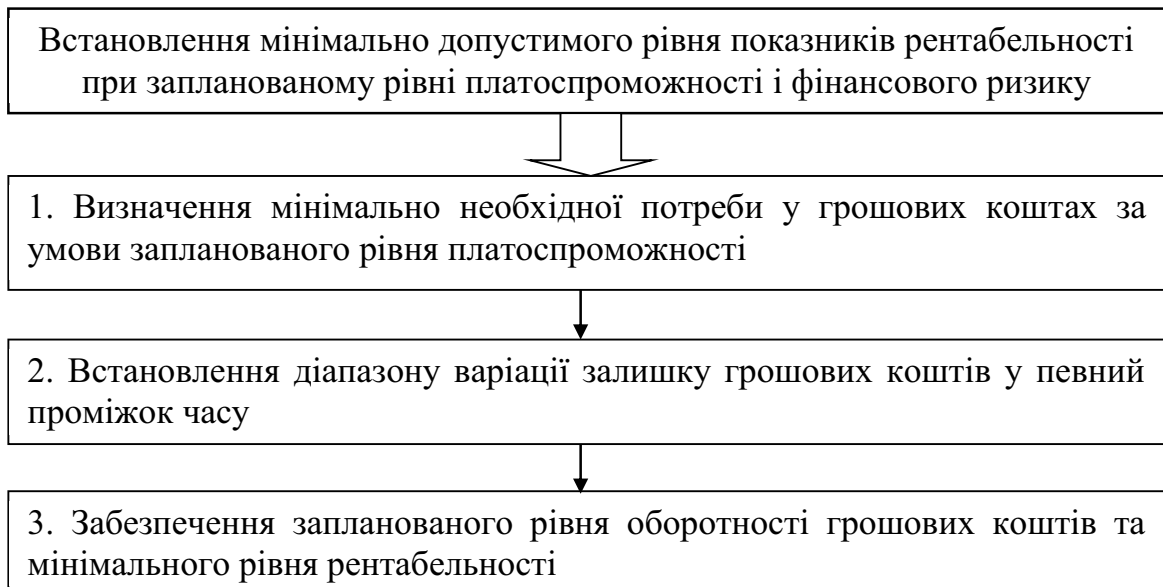

Рис. 3.21. Встановлення мінімально допустимого рівня показників рентабельності при запланованому рівні платоспроможності і фінансового ризику

Рис. 3.22. Послідовність розрахунку окремих показників при прогнозуванні надходження і витрачання грошових коштів відповідно до обсягу реалізації продукції, що планується [5]

Рис. 3.23. Послідовність розрахунку окремих показників при прогнозуванні надходження і витрачання грошових коштів відповідно до цільової суми чистого прибутку, що планується [5]

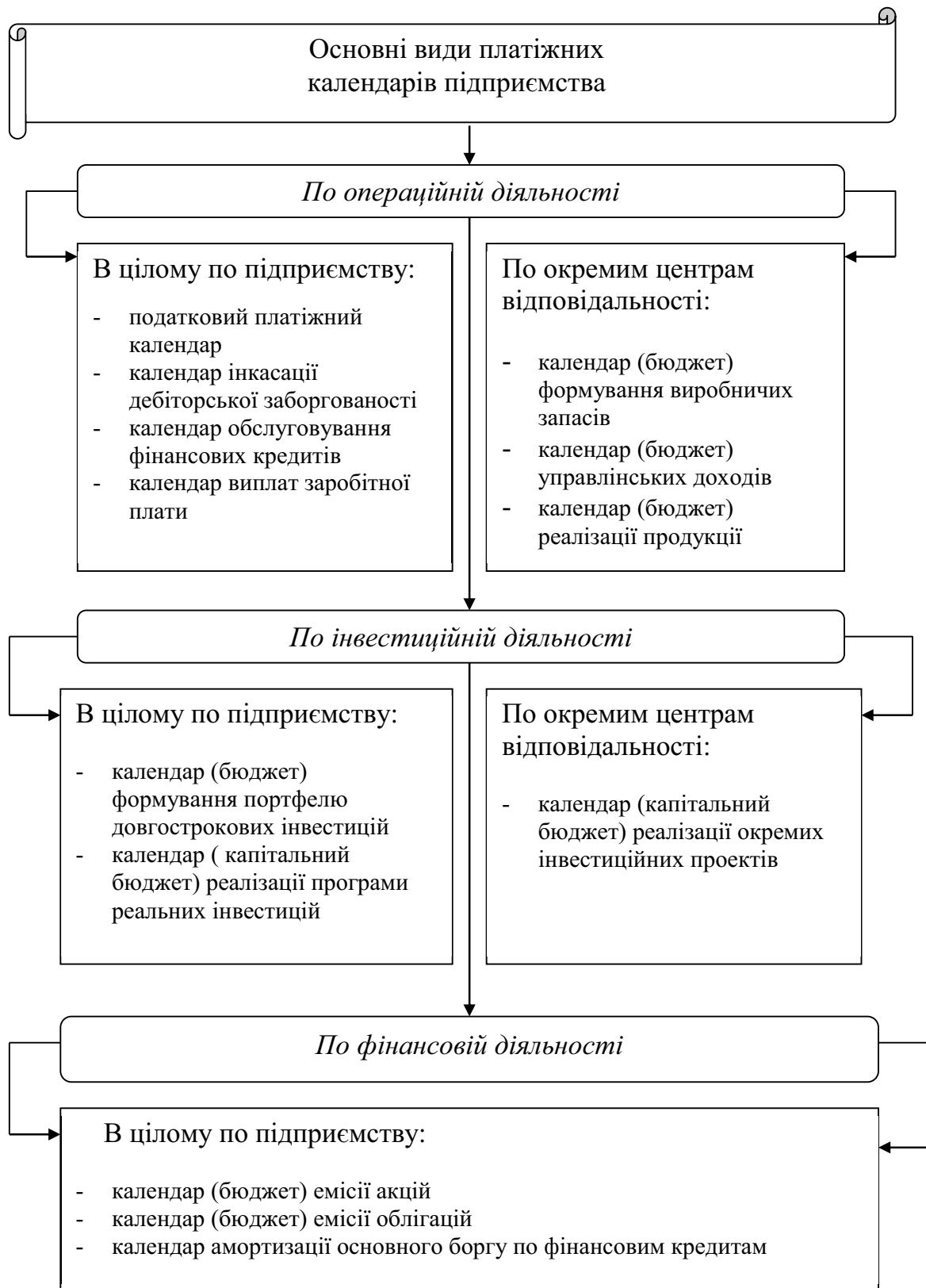

Рис. 3.24. Розробка і застосування платіжного календаря

Питання для самоконтролю:

1. Що таке грошовий потік та яке значення він має у господарській діяльності підприємства?
2. За якими ознаками класифікуються грошові потоки підприємств?
3. Дайте характеристику основних інформаційних джерел управління грошовими потоками підприємства.
4. Які фактори впливають на формування грошових потоків підприємства?
5. Що таке вхідні і вихідні грошові потоки? Яка між ними взаємозалежність?
6. За якими методами визначається чистий операційний грошовий потік?
7. Які мету і завдання має управління грошовими потоками підприємства?
8. За якими принципами здійснюється управління грошовими потоками підприємства?
9. За якими етапами здійснюється управління грошовими потоками підприємства?
10. За якими етапами здійснюється аналіз грошових потоків підприємства?
11. Що таке «оптимізація грошових потоків підприємства»? Яка її мета?
12. Що таке дефіцитний і надлишковий грошові потоки?
13. Які методи оптимізації грошових потоків використовуються у фінансовому менеджменті на підприємствах?
14. Як здійснюється планування грошових потоків на підприємстві?
15. Що таке «платіжний календар»? Охарактеризуйте його основні види.

Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках

Рис. 4.1. Фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі

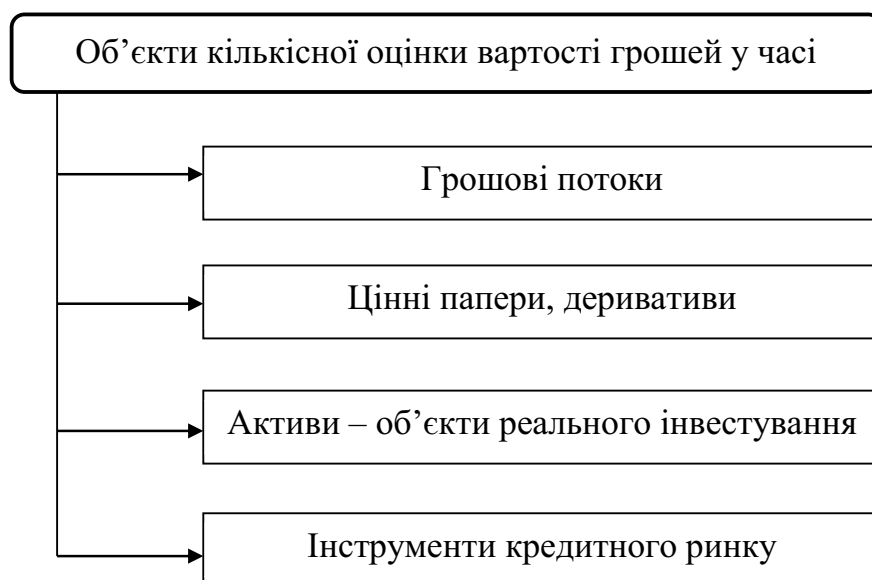

Рис. 4.2. Об'єкти кількісної оцінки вартості грошей у часі

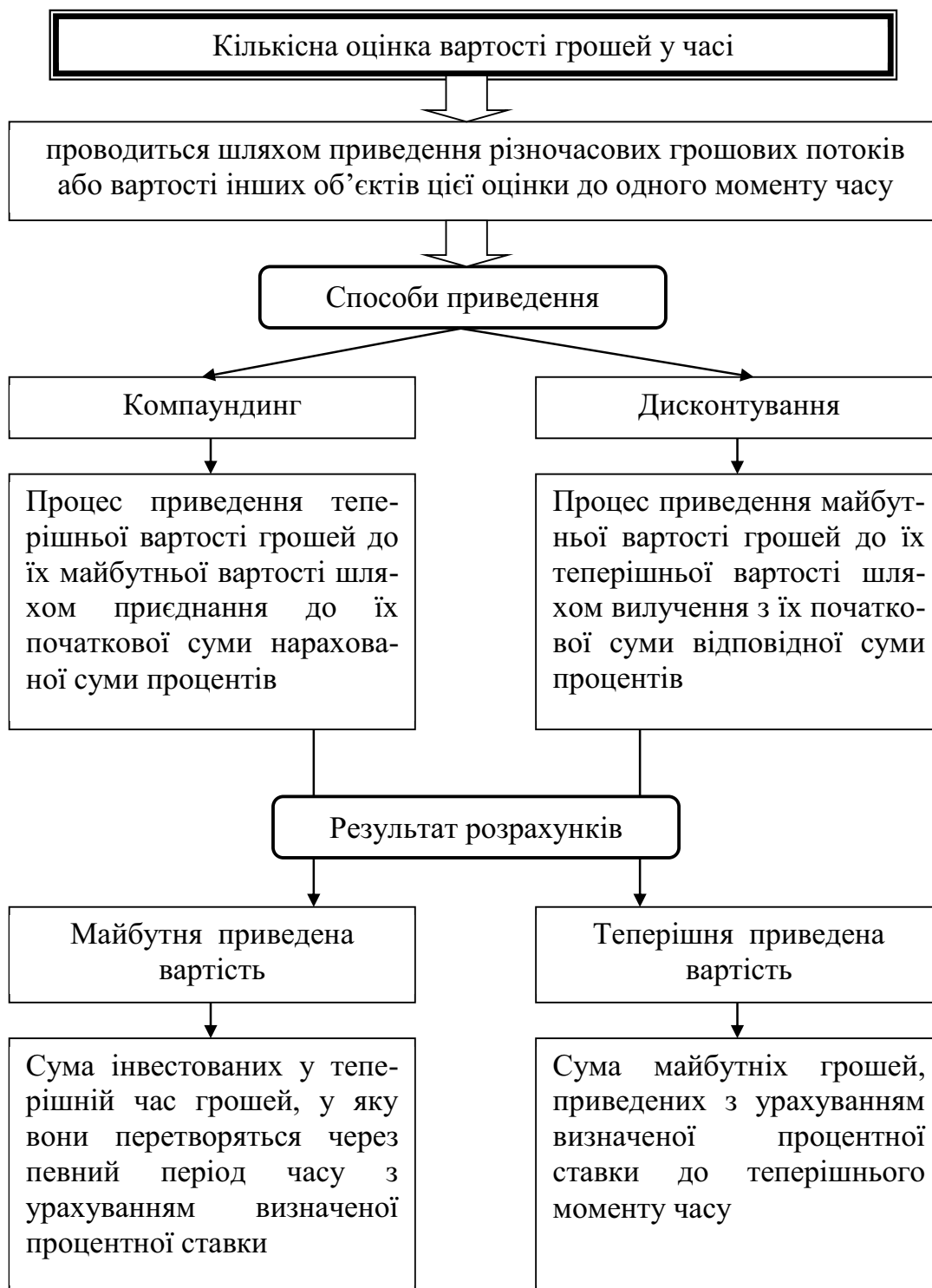

Рис. 4.3. Кількісна оцінка вартості грошей у часі

Рис. 4.4. Структурно-логічна схема зв'язку між вартістю грошей у теперішній і майбутній час [22]

Рис. 4.5. Визначення проценту та способів його нарахування

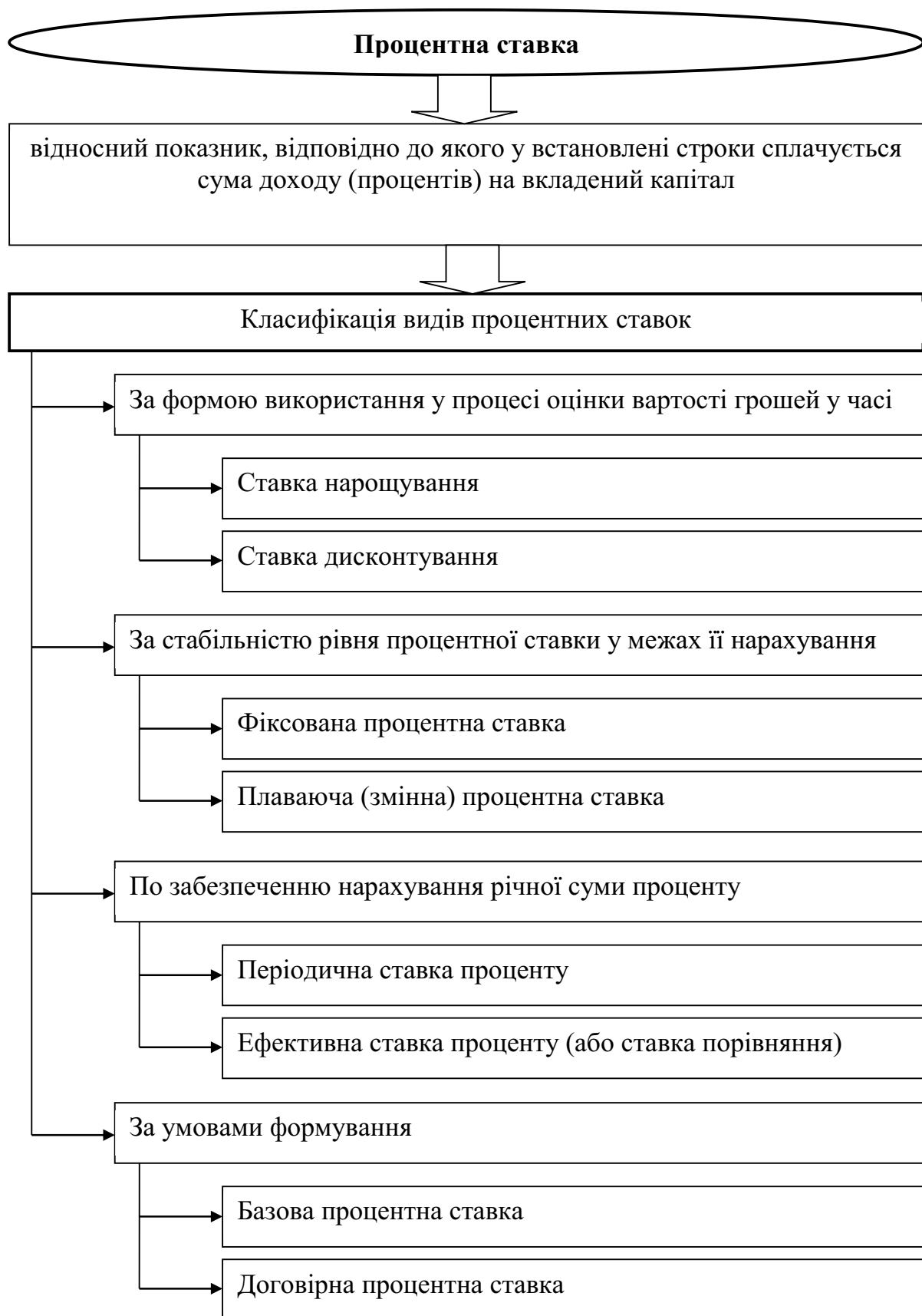

Рис. 4.6. Визначення та класифікація видів процентних ставок, що використовуються при оцінці вартості грошей у часі [4]

Таблиця 4.1

Базові формули, що використовуються при
визначенні вартості грошей у часі

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Сума процента за обумовлений період часу, що розраховується за простим процентом	$I_n = PV \cdot n \cdot i$	PV – початкова вартість грошей; n – кількість інтервалів нарахування процентів; i – процентна ставка, частка
Сума процента за обумовлений період часу, що розраховується за складним процентом	$I_c = PV \cdot (1 + i)^n - PV$	
Майбутня вартість капіталу, що нарощується за простим процентом	$FV_n = PV \cdot (1 + n \cdot i)$	
Майбутня вартість капіталу, що нарощується за складним процентом	$FV_c = PV \cdot (1 + i)^n$	
Сума простого процента у процесі дисконтування вартості грошей	$D_n = FV \cdot \left(1 - \frac{1}{1 + n \cdot i}\right)$	FV – майбутня (очікувана) вартість грошей
Сума складного процента у процесі дисконтування вартості грошей	$D_c = FV \cdot \left(1 - \frac{1}{(1 + i)^n}\right)$	
Теперішня вартість капіталу, що розрахована за простим процентом	$PV_n = FV \cdot \frac{1}{1 + n \cdot i}$	
Теперішня вартість капіталу, що розрахована за складним процентом	$P_c = FV \cdot \frac{1}{(1 + i)^n}$	
Реальна процентна ставка з урахуванням темпу інфляції	$I_i = \frac{1 - T_{inf}}{1 - T_{inf}}$	T_{inf} – темп інфляції
Номинальна майбутня вартість грошей з урахуванням фактора інфляції	$FV_n = PV \cdot ((1 + I_i) \cdot (1 + T_{inf}))^n$	
Реальна теперішня вартість грошей з урахуванням фактора інфляції	$PV_p = \frac{FV_n}{((1 + I_i) \cdot (1 + T_{inf}))^n}$	

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні причини зміни вартості грошей у часі.
2. У чому полягає необхідність і значення визначення вартості грошей у часі?
3. Які фактори впливають на зміну вартості грошей у часі?
4. Що є об'єктами кількісної оцінки вартості грошей у часі?
5. За допомогою яких способів проводиться кількісна оцінка вартості грошей у часі?
6. Що таке «компаундинг» та «дисконтування»?
7. Що таке «теперішня приведена вартість» та «майбутня приведена вартість»?
8. Які способи нарахування процентів застосовуються при оцінці вартості грошей у часі?
9. Що таке «процентна ставка»? Які її види використовуються при оцінці вартості грошей у часі?
10. Як впливає фактор інфляції на зміну вартості грошей у часі?

Тема 5. Управління прибутком

Таблиця 5.1

Сутність прибутку підприємства

Автор	Визначення
Власова Н.О., Круглова О.А., Безгінова Л.І.	Прибуток – фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва, свідчить про обсяг і якість виробленої (реалізованої) продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості.
Кірейцев Г.Г. та ін.	Прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва.
Бланк І.О.	Прибуток – це виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, представляє різницю між сукупним доходом та сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності.
Савицька Г.В.	Прибуток – це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення доходів над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності і береться за головний показник її результативності (ефективності).
Чумаченко М.Г. та ін.	Прибуток – це грошовий дохід, утворений у результаті виробничо-господарської діяльності, який виконує такі основні функції: оцінки підсумків діяльності підприємства; розподілу (розподілу доходу між підприємством і державою, підприємством і його робітниками, між сферою виробництва і невиробничою сферою); джерела утворення фондів економічного стимулювання і соціальних фондів.
Поддєрьогін А.М. та ін.	Прибуток є основним джерелом самофінансування розвитку підприємства, удосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування.
Господарський кодекс України та інші акти	Прибуток – це частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства.

Таблиця 5.2

Класифікація прибутку за видами формування та розподілу [11]

Ознака	Визначення	
За змістом	<p>економічний – частина загального доходу після вирахування економічних витрат;</p> <p>бухгалтерський – у бухгалтерському обліку сума прибутку до оподаткування, визначена та відображена у формі №2 «Звіт про фінансові результати»;</p> <p>податковий – сума прибутку, визначена за податковим законодавством як об'єкт оподаткування за звітний період.</p>	
За видами діяльності	<p>від звичайної діяльності</p>	<p>від операційної – прибуток від реалізації, який визначається як різниця доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), зменшена на суму нарахованого ПДВ, акцизного збору, а також суму витрат, включених до собівартості продукції, адміністративних, збутових та інших операційних витрат;</p> <p>від інвестиційної – прибуток підприємства, який одержано від діяльності не пов'язаної з реалізацією продукції та визначається як різниця між доходами від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів тощо та відповідними витратами понесеними на одержання цих доходів;</p> <p>від фінансової – прибуток, який одержано від діяльності, яка призвела до зміни розміру власного капіталу.</p>
За характером використання	<p>розподілений – сума чистого прибутку, яка розподілена в звітному періоді за напрямками, передбаченими установчими документами;</p> <p>нерозподілений – сума чистого прибутку, яка не була розподілена в звітному періоді.</p>	
За складом	<p>валовий – прибуток, який одержується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);</p> <p>чистий – прибуток, що залишається у підприємства після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів і надходить у повне його розпорядження;</p> <p>маржинальний – граничний додатковий прибуток, одержаний внаслідок реалізації додаткової одиниці продукції;</p> <p>загальний – загальна сума прибутку підприємства, що включає фінансові результати від різних видів діяльності.</p>	
За періодом, який досліджується	<p>базовий – прибуток, який приймається за базовий для оцінки динаміки абсолютної величини прибутку, проведення порівняльного аналізу;</p> <p>плановий – сума прибутку, яку підприємство планує одержати в звітному періоді;</p> <p>фактичний – сума прибутку, одержаного в звітному періоді, з урахуванням всіх видів доходів і витрат понесених на їх одержання.</p>	

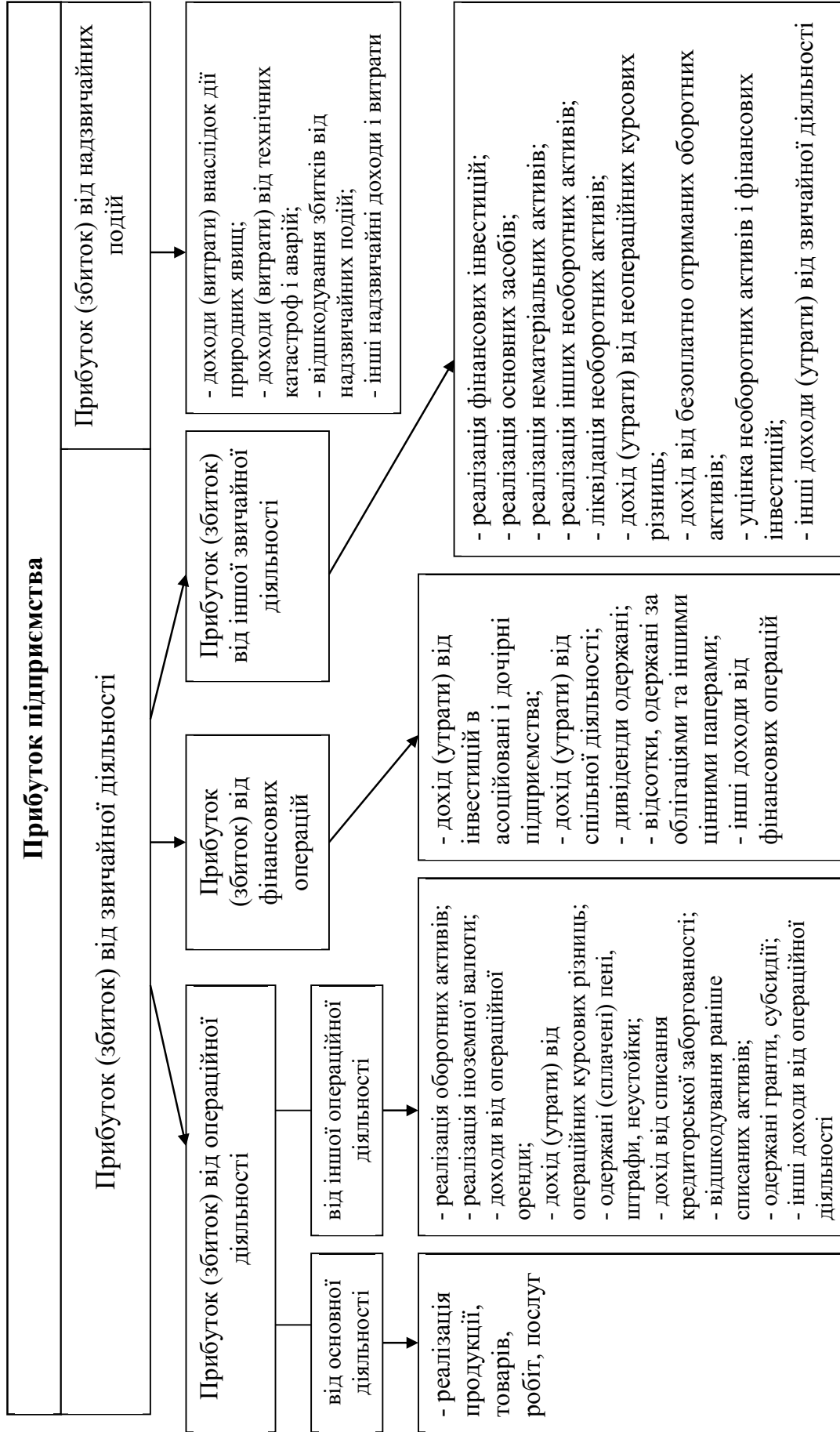

Рис. 5.1. Структурно-логічна схема формування прибутку підприємства [23]

Рис. 5.2. Роль прибутку підприємства в умовах ринкової економіки [7]

Рис 5.3. Функції прибутку підприємства

Рис. 5.4. Мета і завдання управління прибутком підприємства

Рис. 5.5. Функції управління прибутком підприємства [7]

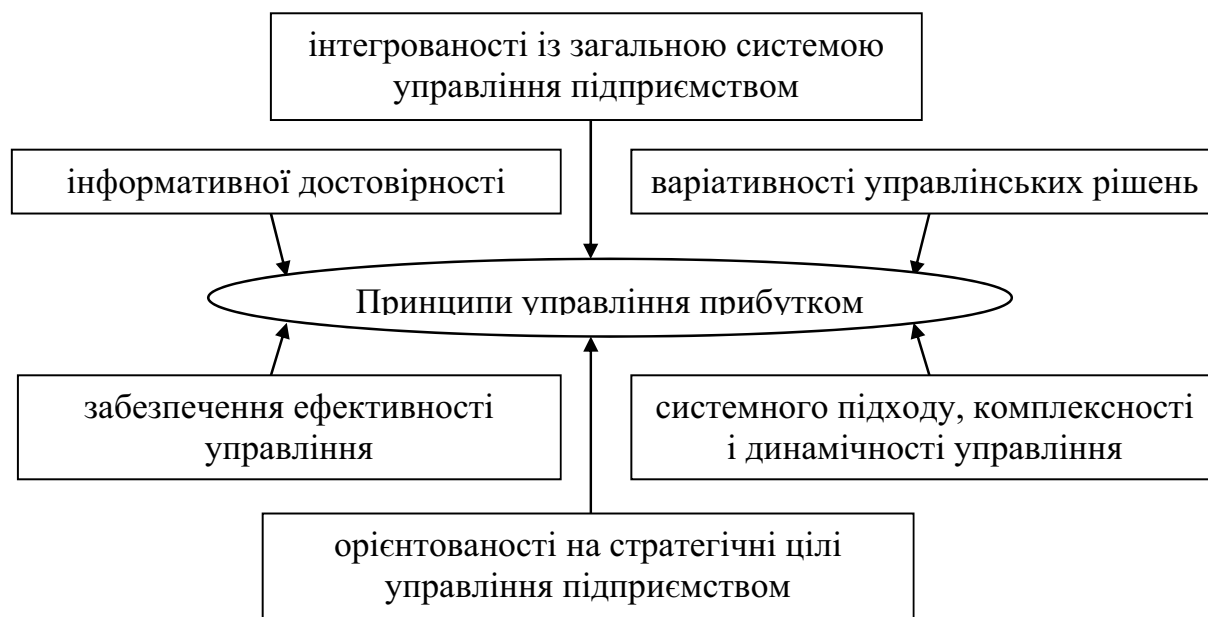

Рис. 5.6. Принципи управління прибутком підприємства

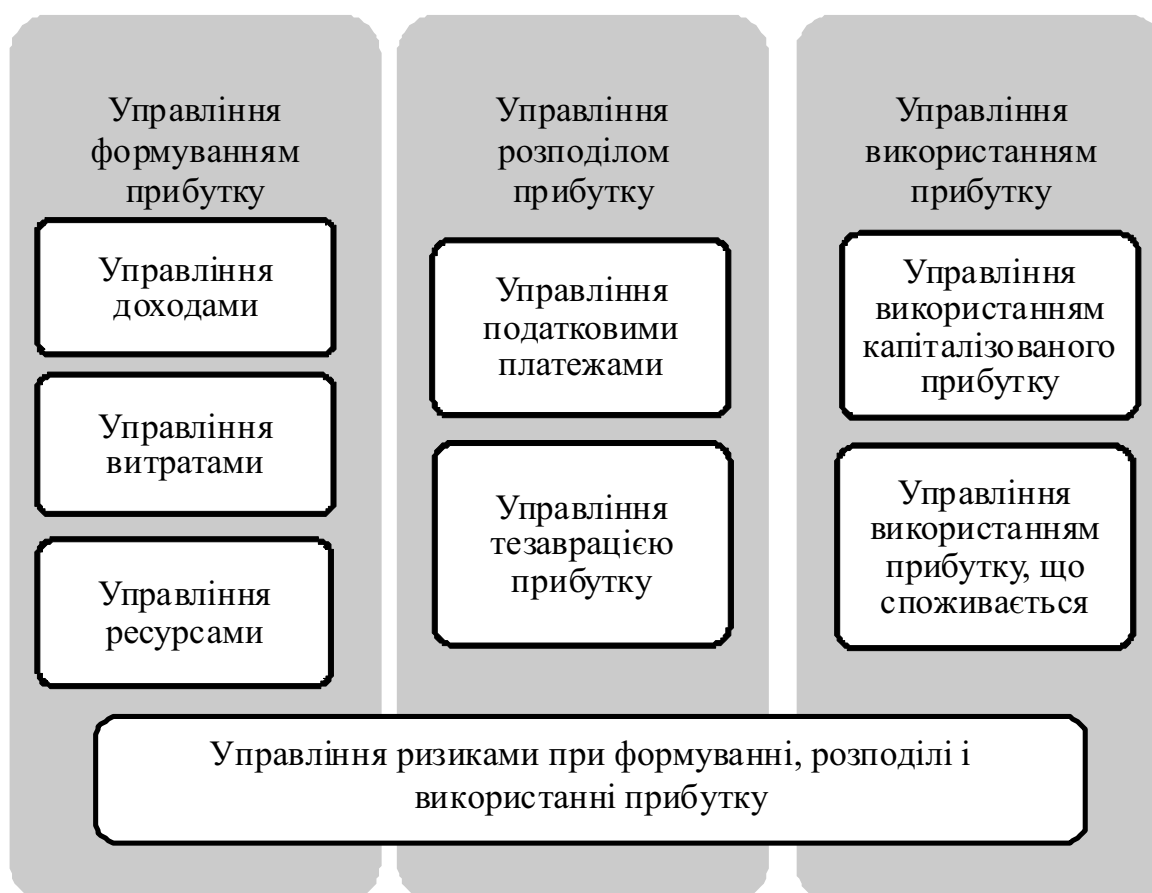

Рис. 5.7. Функціонально-організаційна структура управління прибутком підприємства

Рис. 5.8. Етапи управління прибутком підприємства

Таблиця 5.3

Характеристика основних інформаційних джерел управління
прибутком підприємства

Назва фінансового звіту	Зміст звіту у розрізі управління прибутком	Використання інформації
Звіт про фінансові результати	Надання інформації про формування прибутків підприємства у звітному періоді	Аналіз формування прибутку підприємства, оцінка доходів і витрат, прогнозування стану та якості формування різних видів прибутку
Баланс	Надання інформації про величину нерозподіленого прибутку на початок та на кінець звітного періоду	Оцінка розміру і динаміки нерозподіленого прибутку, його частки у структурі капіталу підприємства
Звіт про рух грошових коштів	Надання інформації про надходження і видатки підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз надходжень і видатків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, що формують прибутки підприємства
Звіт про власний капітал	Надання інформації про рух прибутку у структурі власного капіталу	Оцінка величини нерозподіленого прибутку на початок і кінець звітного року, оцінка розподілу чистого прибутку підприємства
Примітки до річної фінансової звітності	Надання інформації про доходи і витрати від різних видів діяльності у звітному році, величину податку на прибуток	Оцінка величини доходів і витрат у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, аналіз розміру та формування податку на прибуток за звітний період

Таблиця 5.4

Базові формули для визначення та аналізу прибутку підприємства

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Прибуток від реалізації продукції	$\begin{aligned} \Pi_{\text{рп}} &= B - C_{\text{рп}} \\ \Pi_{\text{рп}} &= Q \cdot (\Pi - C_{\text{од}}) \\ \Pi_{\text{рп}} &= \frac{C_{\text{рп}} \cdot P_{\text{н}}}{100} \end{aligned}$	В – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, грн.; $C_{\text{рп}}$ – собівартість реалізованої продукції, грн.; Q – обсяг продукції у натуральному вимірі, шт.; Π – ціна одиниці продукції, грн.; $C_{\text{од}}$ – собівартість одиниці продукції, грн.; $P_{\text{н}}$ – норматив рентабельності, %.
Прибуток від операційної діяльності	$\Pi_{\text{од}} = \Pi_{\text{рп}} + D_{\text{од}} - B_{\text{а}} - B_{\text{з}} - B_{\text{од}}$	$D_{\text{од}}$ – інші операційні доходи, грн.; $B_{\text{а}}$ – адміністративні витрати, грн.; $B_{\text{з}}$ – витрати на збут, грн.; $B_{\text{од}}$ – інші операційні витрати, грн.
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	$\Pi_{\text{о}} = \Pi_{\text{од}} + D_{\text{к}} + D_{\text{іф}} + D_{\text{і}} - B - B_{\text{к}} - B_{\text{і}}$	$D_{\text{к}}$ – дохід від участі в капіталі, грн.; $D_{\text{іф}}$ – інші фінансові доходи, грн.; $D_{\text{і}}$ – інші доходи, грн.; $B_{\text{к}}$ – витрати від участі в капіталі, грн.; $B_{\text{і}}$ – інші витрати, грн.
Прибуток від звичайної діяльності	$\Pi_{\text{зд}} = \Pi_{\text{о}} - \Pi_{\text{п}} + D_{\text{п}}$	$\Pi_{\text{п}}$ – податок на прибуток від звичайної діяльності, грн.; $D_{\text{п}}$ – дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності, грн.
Чистий прибуток	$\text{ЧП} = \Pi_{\text{зд}} + D_{\text{н}} - B_{\text{н}} - \Pi_{\text{нп}}$	$D_{\text{н}}$ – надзвичайні доходи, грн.; $B_{\text{н}}$ – надзвичайні витрати, грн.; $\Pi_{\text{нп}}$ – податки з надзвичайного прибутку, грн.
Ціна продукції підприємства	$\Pi_{\text{п}} = C \cdot \left(1 + \frac{P_{\text{н}}}{100} \right)$	
Ціна продукції з акцизним збором	$\Pi_{\text{а}} = \frac{(C + \Pi)}{100 - A_{\text{с}}} \cdot 100.$	$A_{\text{с}}$ – ставка акцизного збору, %.
Ціна реалізації продукції	$\Pi_{\text{р}} = \Pi_{\text{п}} \left(1 + \frac{H_{\text{п(т)}}}{100} \right)$	$\Pi_{\text{п}}$ – ціна придбання (відпускна ціна виробника чи посередника), грн.; $H_{\text{п(т)}}$ – посередницько-збутова (торговельна) надбавка, грн.
Собівартість продукції (за елементами витрат)	$C = MB + \text{ВОП} + \text{ВСП} + A + \text{ІВ}$	MB – матеріальні витрати, грн.; ВОП – витрати на оплату праці, грн.; ВСП – витрати на соціальні потреби, грн.; A – амортизація, грн.; ІВ – інші витрати, грн.

Продовж. табл. 5.4

1	2	3
Витрати на одну гривню товарної (реалізованої продукції)	$B_{1\text{грн}} = \frac{C}{Q_{\text{грн}}}$	$Q_{\text{грн}}$ — обсяг товарної (реалізованої) продукції, грн.
Собівартість продукції з урахуванням постійних і змінних витрат	$C = Q \cdot 3B + \Sigma\text{ПВ}$	3B — змінні витрати на одиницю продукції, грн.; $\Sigma\text{ПВ}$ — сума постійних витрат, грн.
Собівартість виробу з урахуванням постійних і змінних витрат	$C_{\text{в}} = \frac{\Sigma\text{ПВ}}{Q} + 3B$	
Загальна сума маржинального доходу	$\Sigma\text{МД} = B - Q \cdot 3B = \Sigma\text{ПВ} + \text{ВП}$	
Точка безбитковості в натуральному вимірі	$T_{\text{бн}} = \frac{\Sigma\text{ПВ}}{\text{Ц} - 3B} = \frac{\Sigma\text{ПВ}}{\text{МД}}$	МД — маржинальний дохід на одиницю продукції (питомий маржинальний дохід), грн.
Точка безбитковості у вартісному вимірі	$T_{\text{бв}} = \frac{\Sigma\text{ПВ}}{(\Sigma\text{МД}/B)}$	
Запас фінансової стійкості грошовому вимірі	$3\text{ФС} = B - T_{\text{бв}}$	
Запас фінансової стійкості у відсотках	$3\text{ФС}\% = (B - T_{\text{бв}})/B \cdot 100$	
Мінімальний обсяг замовлення для отримання цільового прибутку	$K_{\text{min}} = \frac{\Sigma\text{ПВ} + \text{П}_{\text{ц}}}{\text{МД}}$	$\text{П}_{\text{ц}}$ — сума цільового прибутку, грн.
Безбиткова зміна продажу за рахунок зміни ціни (у відсотках)	$\Delta Q_{\text{ц}} = \frac{-(\pm\Delta\text{Ц})}{\text{Ц}_{\text{н}} - 3B} \cdot 100$	$\pm \Delta\text{Ц}$ — зміна ціни виробу (+ підвищення, - зниження), грн; $\text{Ц}_{\text{н}}$ — нова ціна (ціна після зміни), грн;
Безбиткова зміна продажу за рахунок зміни ціни (в натуральному вимірі)	$\Delta K_{\text{ц}} = \frac{\Delta Q_{\text{ц}} \cdot K_{\text{б}}}{100}$	$K_{\text{б}}$ — базовий обсяг продажу (до зміни ціни), шт.
Приріст прибутку за рахунок приросту обсягу продажу	$\Delta\text{П} = (\text{Ц}_{\text{н}} - 3B) \cdot (\Delta K_{\text{ф}} - \Delta K_{\text{без}})$	$\Delta K_{\text{ф}}$ і $\Delta K_{\text{без}}$ — відповідно фактичний і безбитковий прирости обсягів реалізації, шт.

Продовж. табл. 5.4

1	2	3
Беззбиткова зміна продажу внаслідок одночасної зміни ціни та змінних витрат (у відсотках)	$\Delta Q_{\text{ц}}^3 = \frac{-(\pm\Delta\text{Ц}) + (\pm 3\text{В})}{(\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}) - (\pm\Delta 3\text{В})} \cdot 100$	$\Delta 3\text{В}$ — зміна величини змінних витрат, грн.
Беззбиткова зміна продажу за рахунок одночасної зміни ціни та постійних витрат (в натуральному вимірі)	$\Delta K_{\text{ц}}^{\text{п}} = \frac{-(\pm\Delta\text{Ц}) \cdot K_6}{\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}} + \frac{\pm \Delta\text{ПВ}}{\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}} =$ $= \frac{-(\pm\Delta\text{Ц}) \cdot K_6 + (\pm\Delta\text{ПВ})}{\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}}$	$\Delta\text{ПВ}$ — зміна величини постійних витрат, грн.
Беззбиткова зміна продажу за рахунок одночасної зміни ціни та постійних витрат (у відсотках)	$\Delta Q_{\text{ц}}^{\text{п}} = \left[\frac{-(\pm\Delta\text{Ц})}{\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}} + \frac{\pm \Delta\text{ПВ}}{(\text{Ц}_{\text{н}} - 3\text{В}) \cdot K_6} \right] \cdot 100$	
Коефіцієнт операційного левериджу	$K_{\text{ол}} = \frac{\Sigma\text{ПОВ}}{\text{ОВ}}$	$\Sigma\text{ПОВ}$ – сума постійних операційних витрат, грн.; ОВ – загальна сума операційних витрат, грн.
Ефект операційного левериджу	$E_{\text{ол}} = \frac{\Delta\text{ВОП}}{\Delta\text{В}}$	$\Delta\text{ВОП}$ – приріст валового операційного прибутку, %; $\Delta\text{В}$ – приріст чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, %
Рентабельність продукції (робіт, послуг)	$P_{\text{пр}} = \frac{\text{ВП}}{C_{\text{рп}}} \cdot 100$	
Рентабельність операційної діяльності	$P_{\text{од}} = \frac{\text{П}_{\text{од}}}{\text{СВ}_{\text{од}}} \cdot 100$	$\text{СВ}_{\text{од}}$ – сукупні операційні витрати, грн.
Рентабельність господарської діяльності	$P_{\text{гд}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{СВ}} \cdot 100$	СВ – сукупні витрати підприємства, грн.
Рентабельність підприємства (активів, капіталу)	$P_{\text{п}} = \frac{\text{ЧП}}{K} \cdot 100$	K – середньорічна вартість сукупного капіталу (вартість активів) підприємства, грн.
Рентабельність власного капіталу	$P_{\text{вк}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} \cdot 100$	ВК – середньорічна вартість власного капіталу, грн.
Рентабельність оборотних активів	$P_{\text{оа}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОА}} \cdot 100$	ОА – середньорічна вартість оборотних активів, грн.
Валова рентабельність продажу продукції	$\text{ВР}_{\text{прод}} = \frac{\text{ВП}}{B} \cdot 100$	
Чиста рентабельність продажу продукції	$\text{ЧР}_{\text{прод}} = \frac{\text{ЧП}}{B} \cdot 100$	

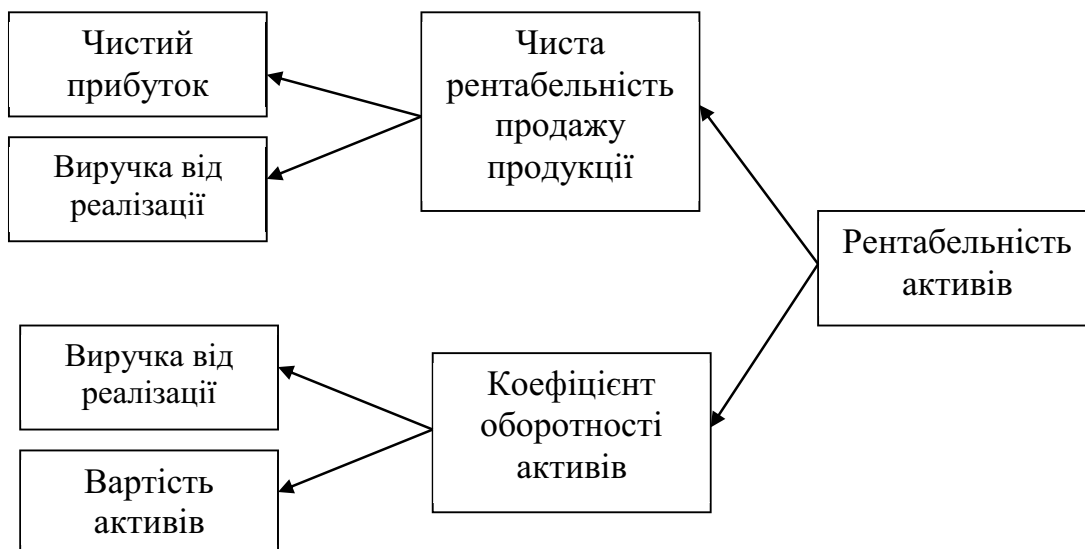

Рис. 5.9. Схема інтегрального аналізу рентабельності активів за методикою корпорації Дюпон

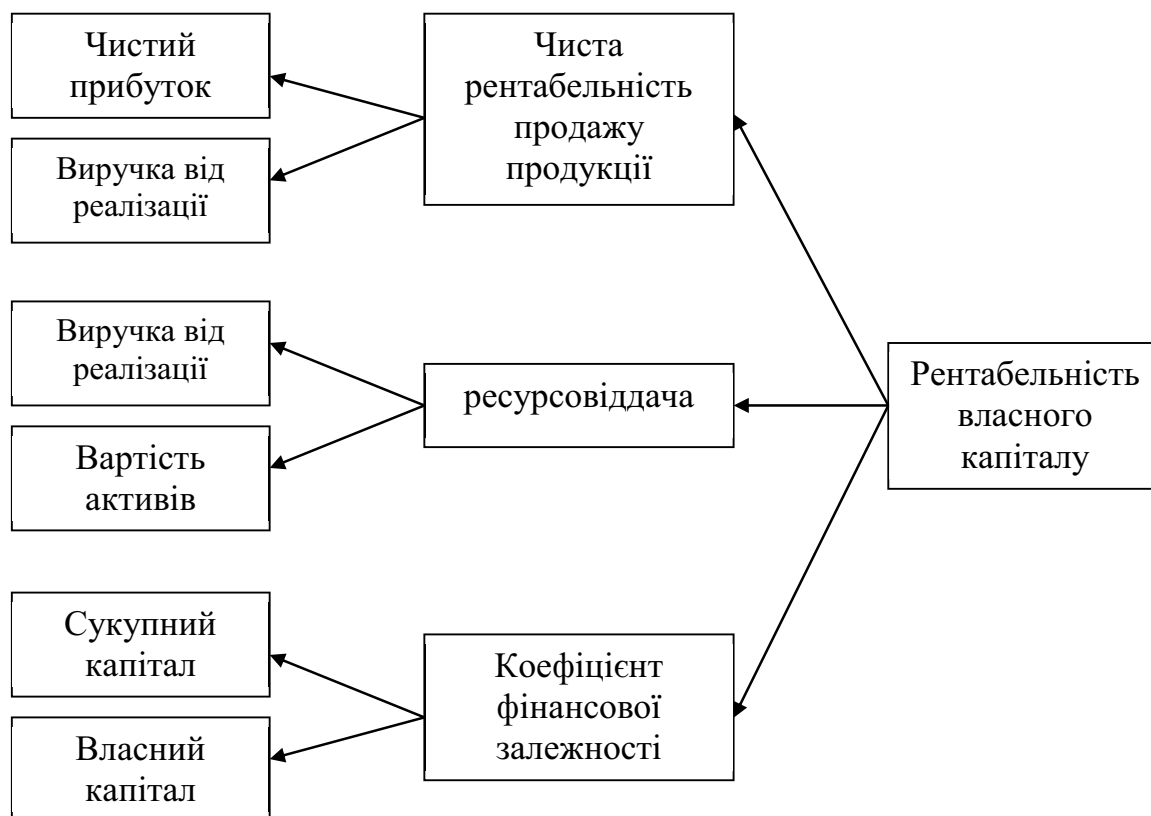

Рис. 5.10. Модифікована схема інтегрального аналізу рентабельності власного капіталу за методикою корпорації Дюпон

Собівартість	Прибуток	Акцизний збір	Податок на додану вартість	Націнка посередника	Торговельна надбавка
Ціна виробу для підприємства					
Відпускна ціна виробника					
Відпускна ціна посередника					
Роздрібна ціна					

Рис. 5.11. Місце прибутку у формуванні ціни продукції

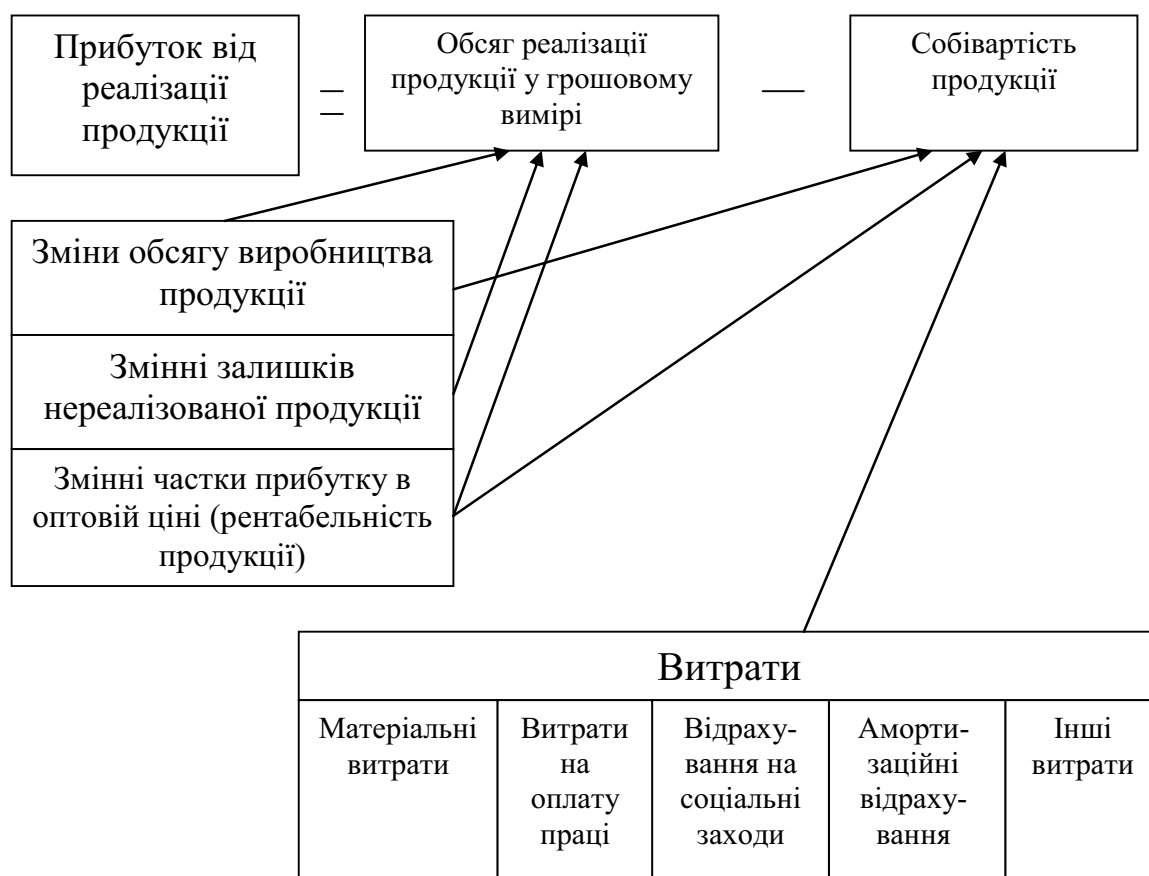

Рис. 5.12. Структурно-логічна схема формування прибутку від реалізації продукції [22]

Рис. 5.13. Основні елементи формування цільової суми чистого прибутку [за 7]

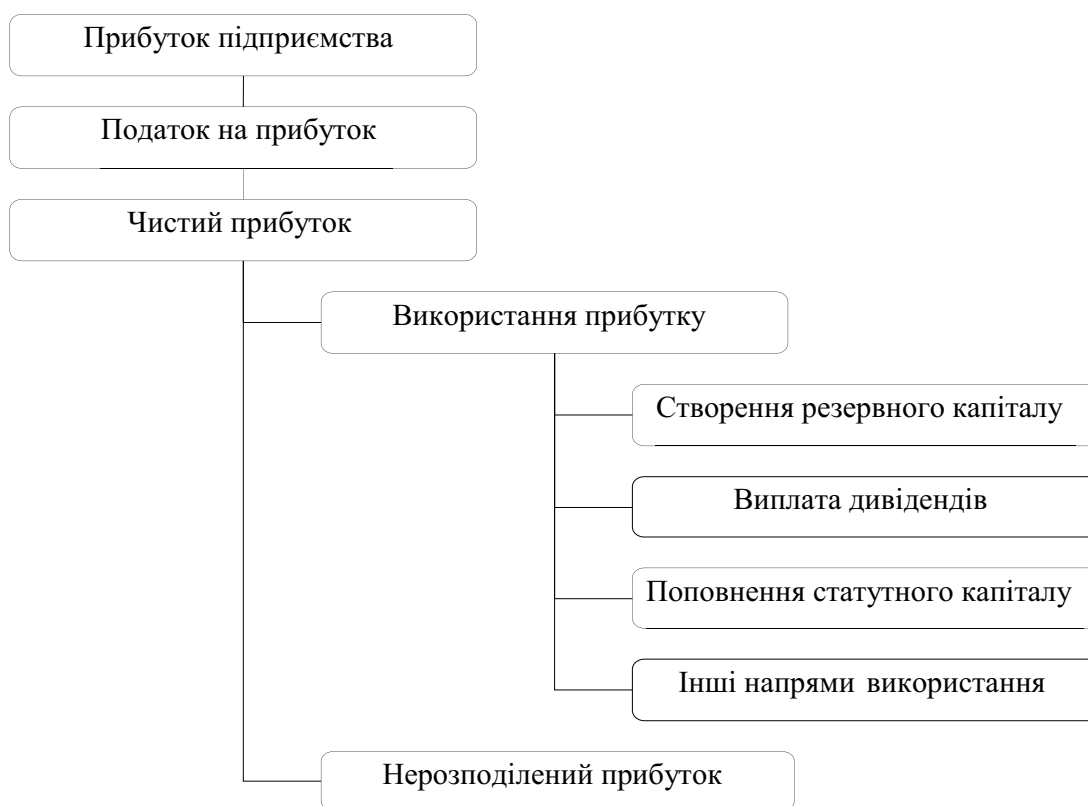

Рис. 5.14. Розподіл і використання прибутку згідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

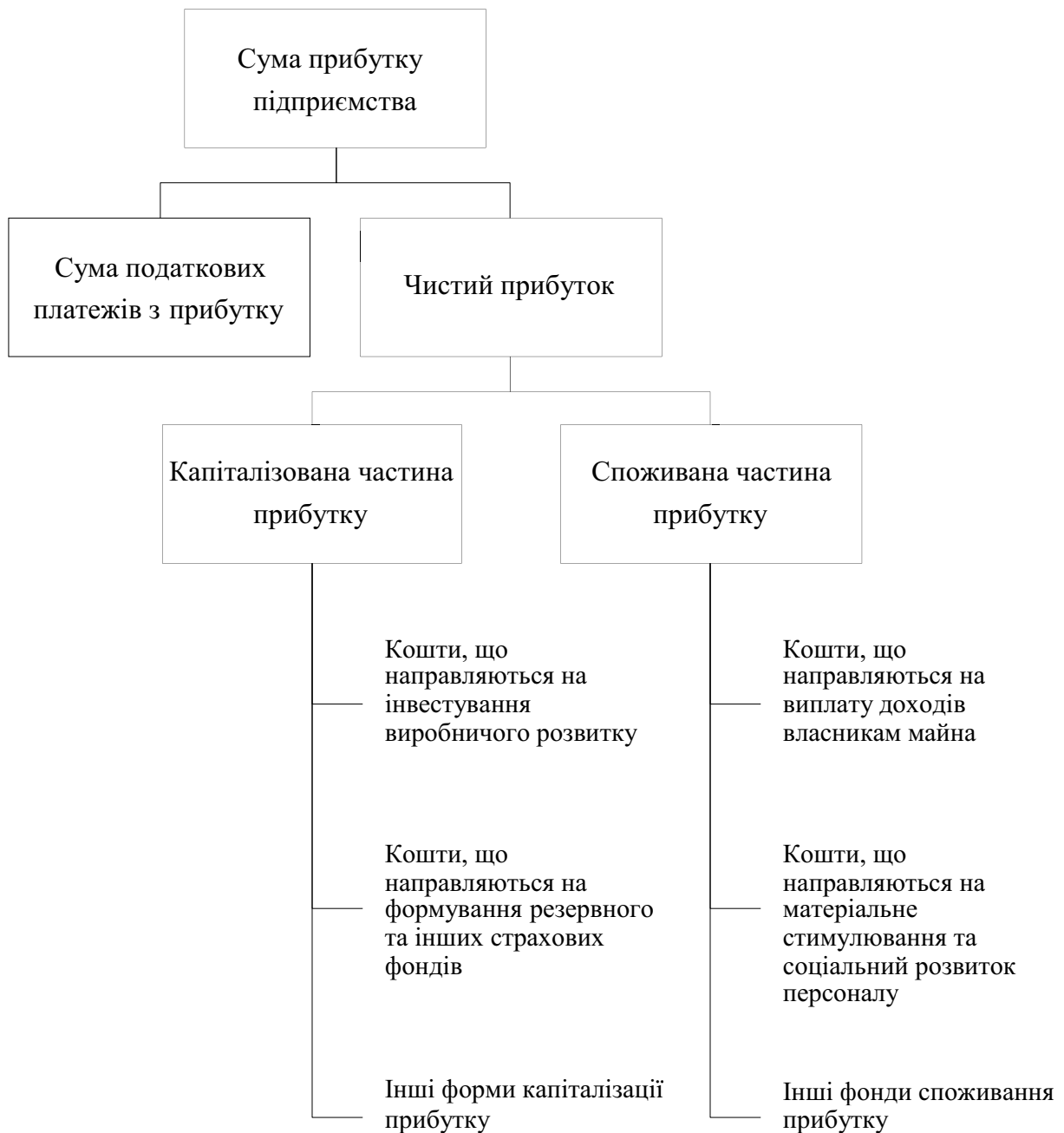

Рис. 5.15. Основні напрями розподілу прибутку підприємства

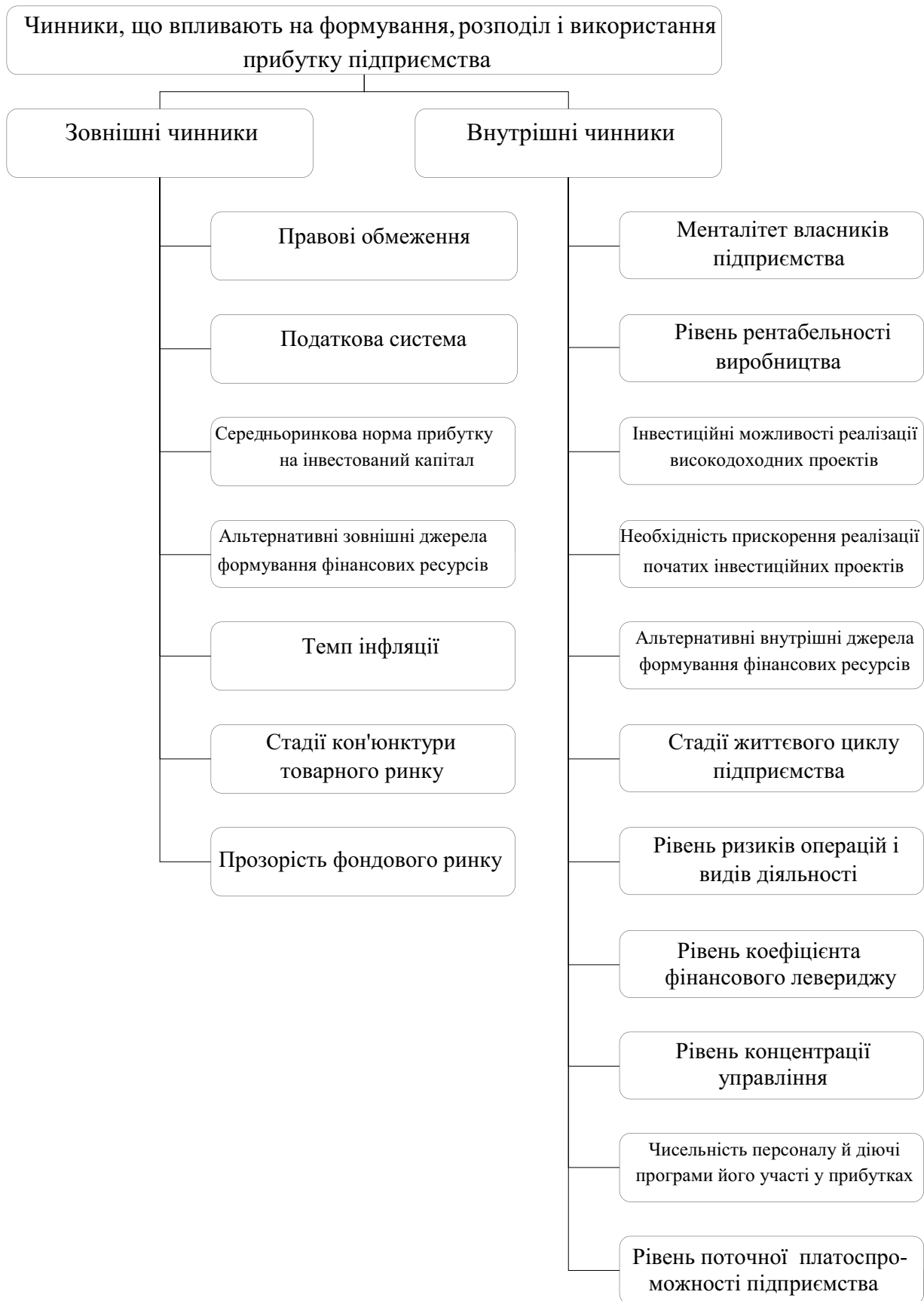

Рис. 5.16. Система основних чинників, що впливають на формування, розподіл і використання прибутку підприємства

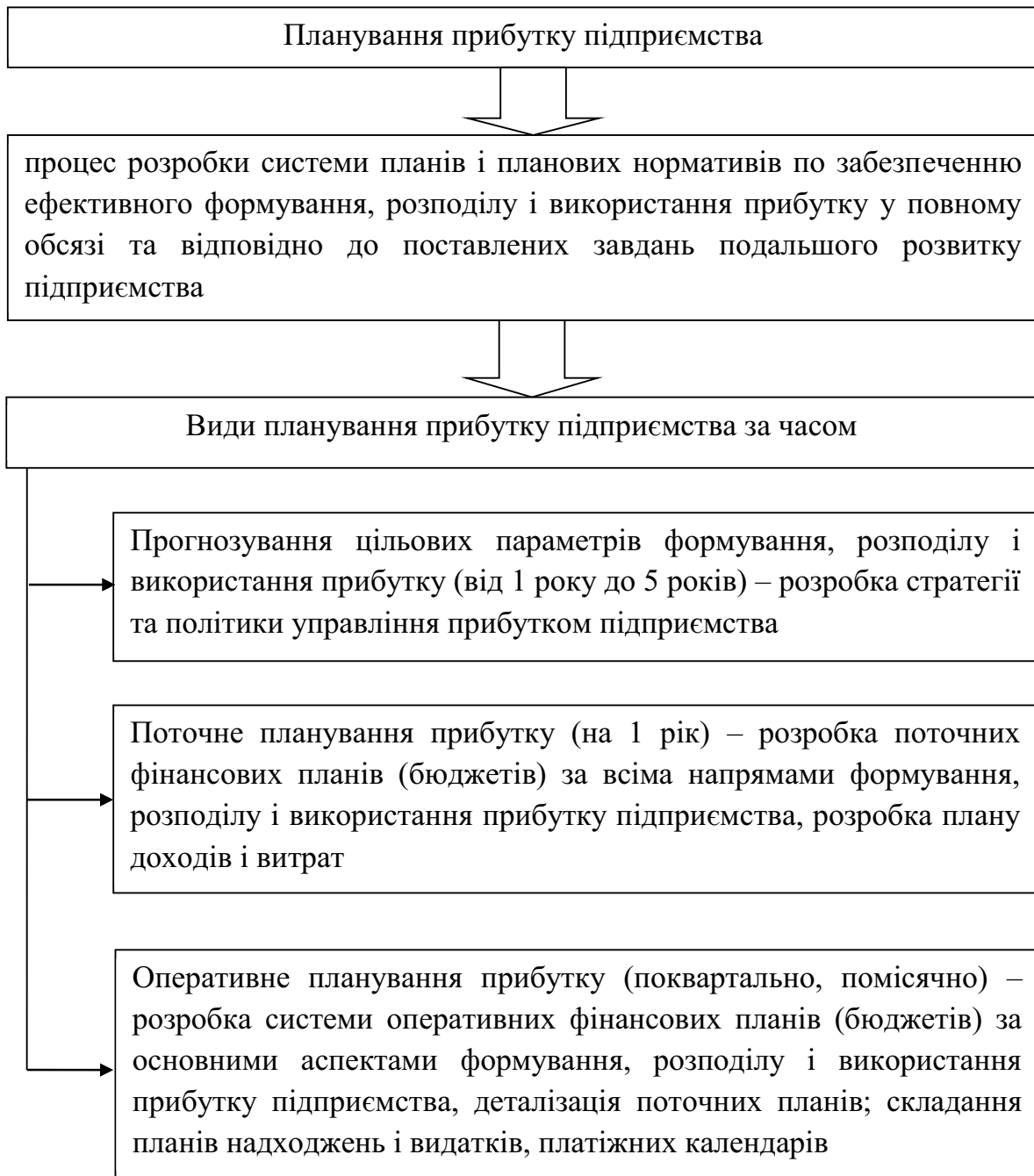

Рис. 5.17. Сутність та види планування прибутку підприємства

Рис. 5.18. Послідовність розробки стратегії управління прибутком [за 7]

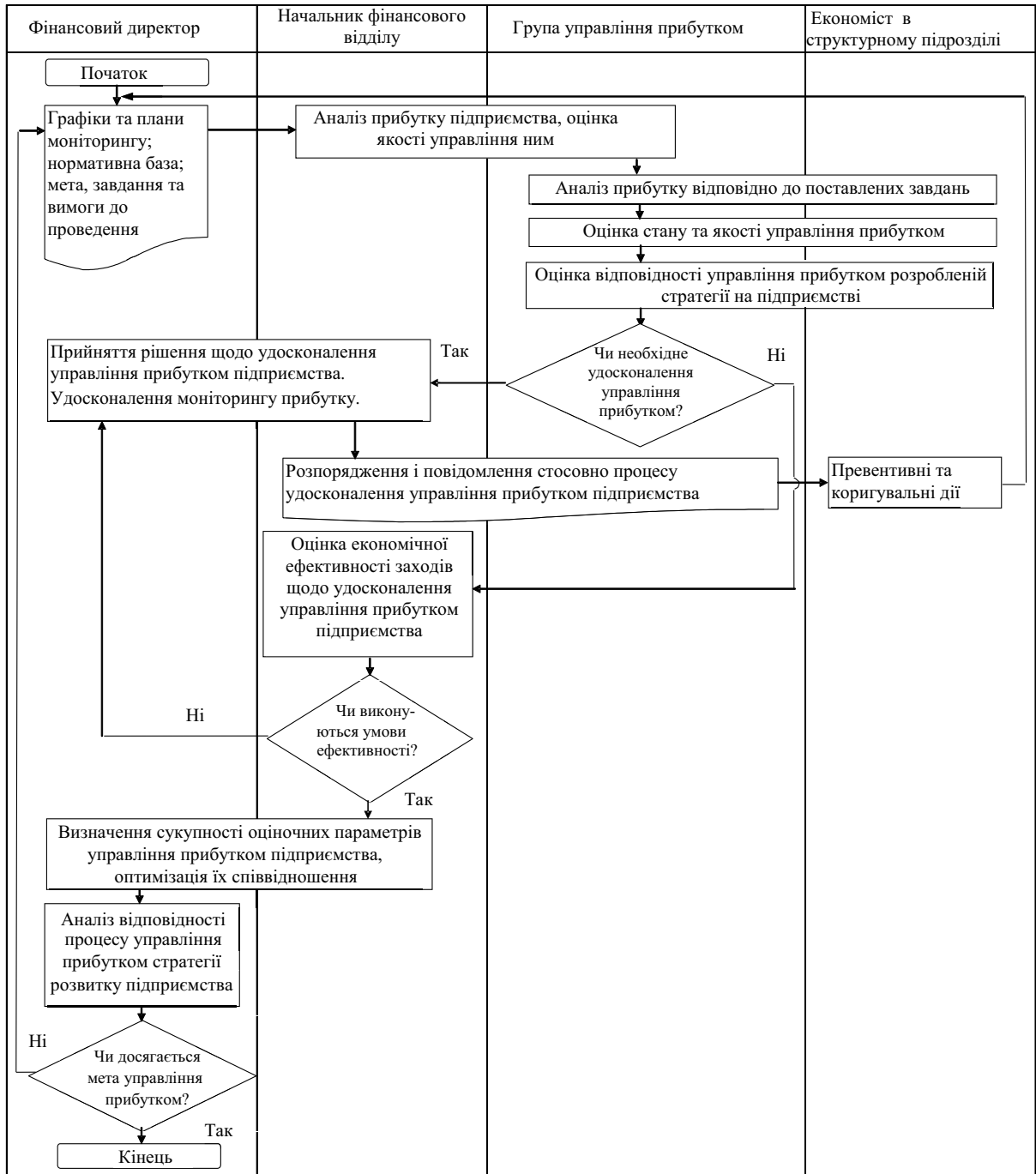

Рис. 5.19. Система моніторингу управління прибутком підприємства

Рис. 5.20. Послідовність управління операційним прибутком підприємства

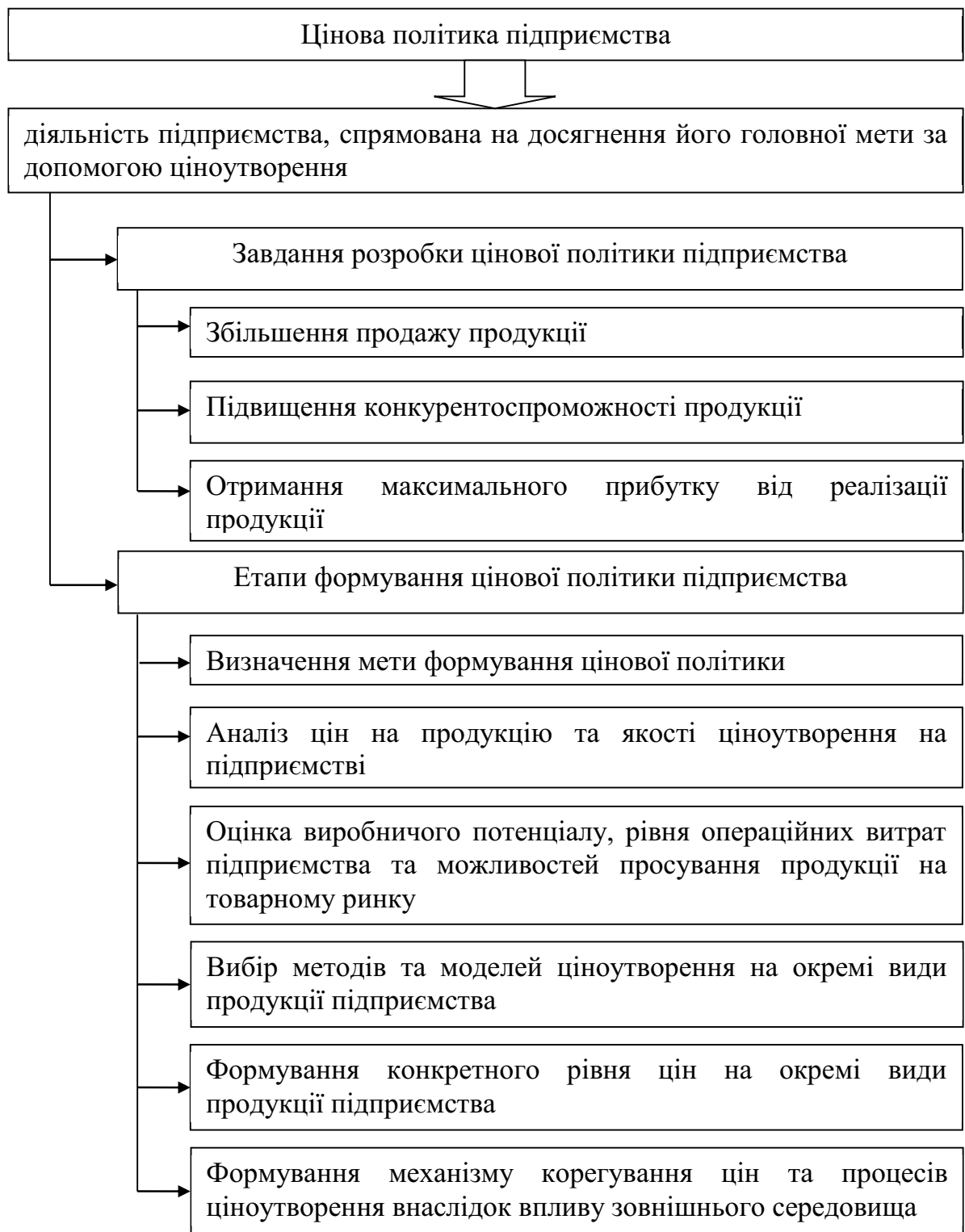

Рис. 5.21. Сутність, завдання та етапи формування цінової політики підприємства

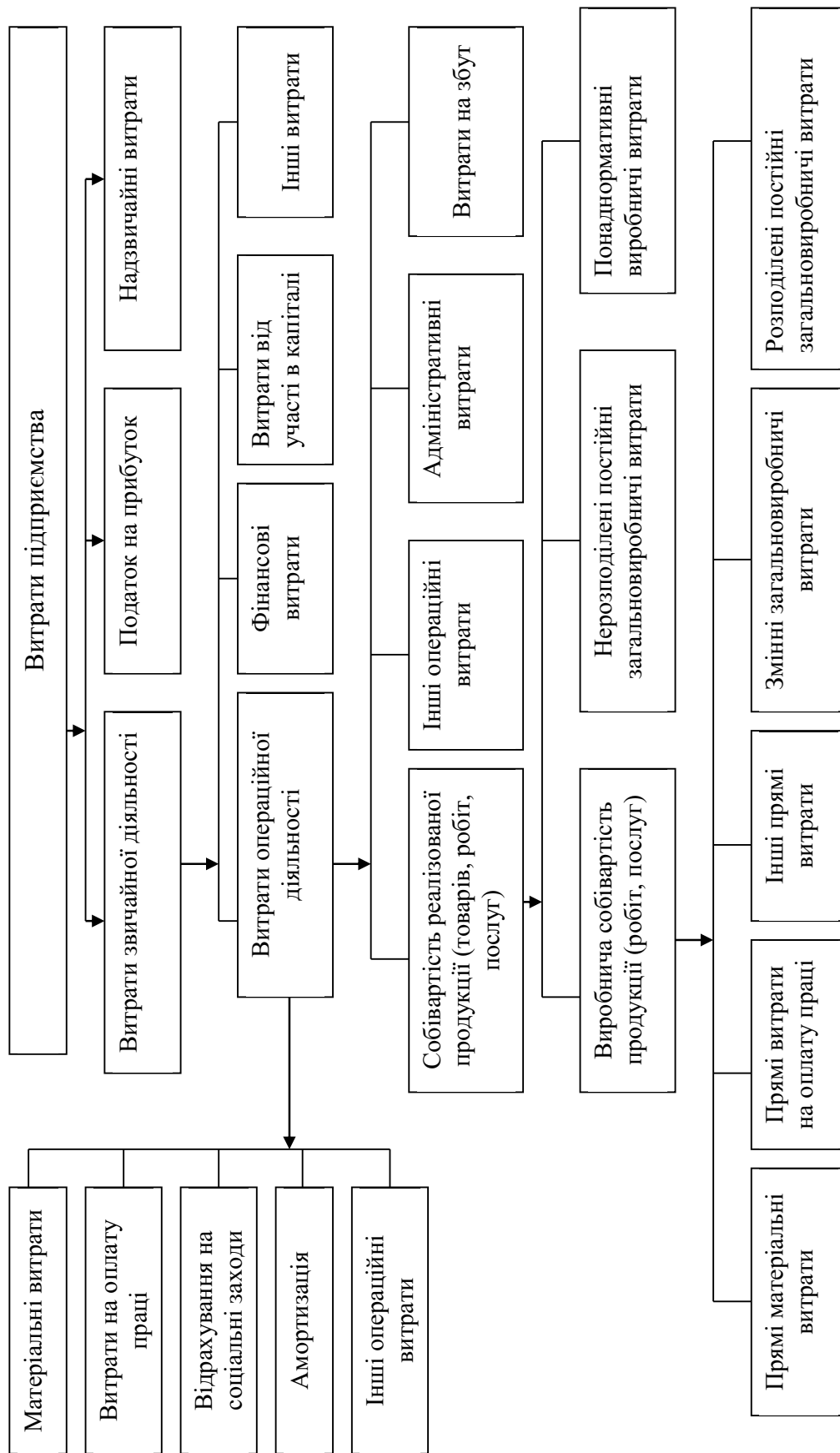

Рис. 5.22. Структурно-логічна схема формування витрат підприємства [24]

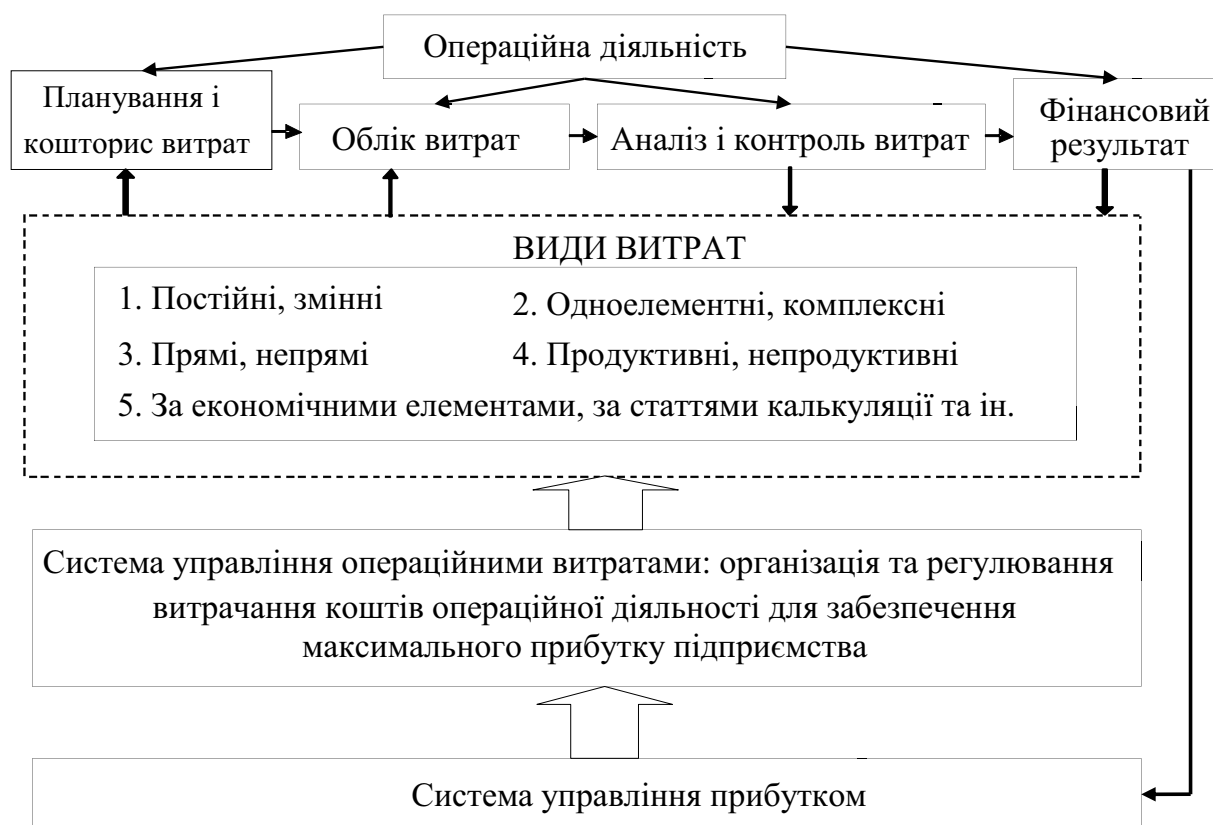

Рис. 5.23. Схема процесу управління операційними витратами та його взаємозв'язок з системою управління прибутком

Рис. 5.24. Резерви збільшення прибутку від реалізації продукції [17]

Рис. 5.25. Етапи формування податкової політики підприємства

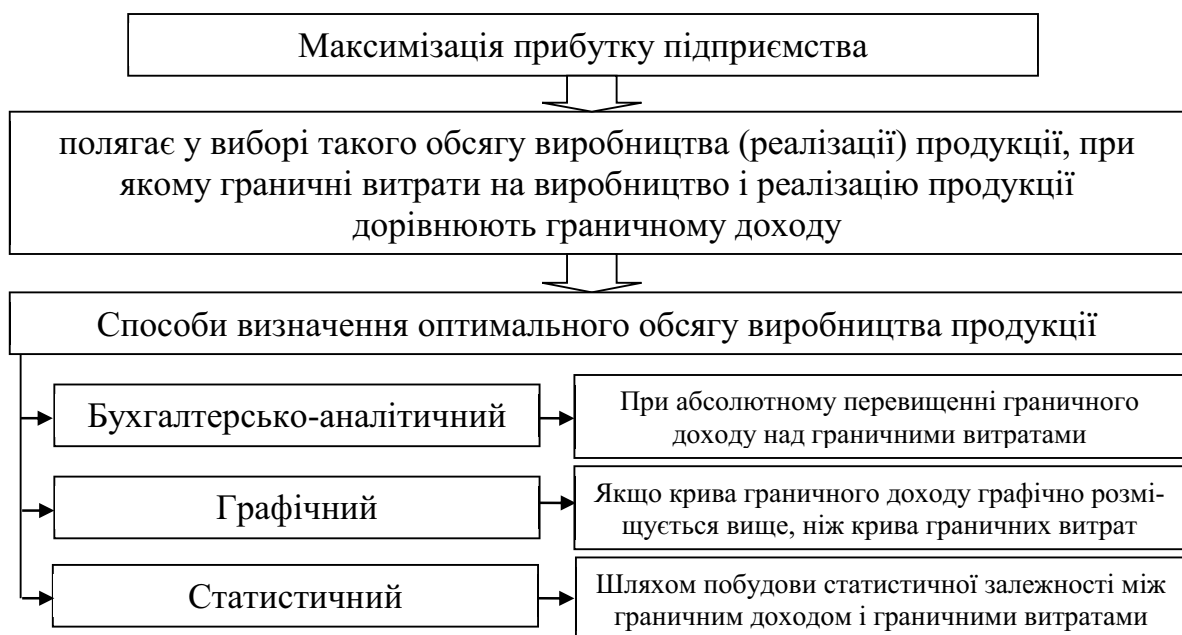

Рис. 5.26. Максимізація прибутку підприємства

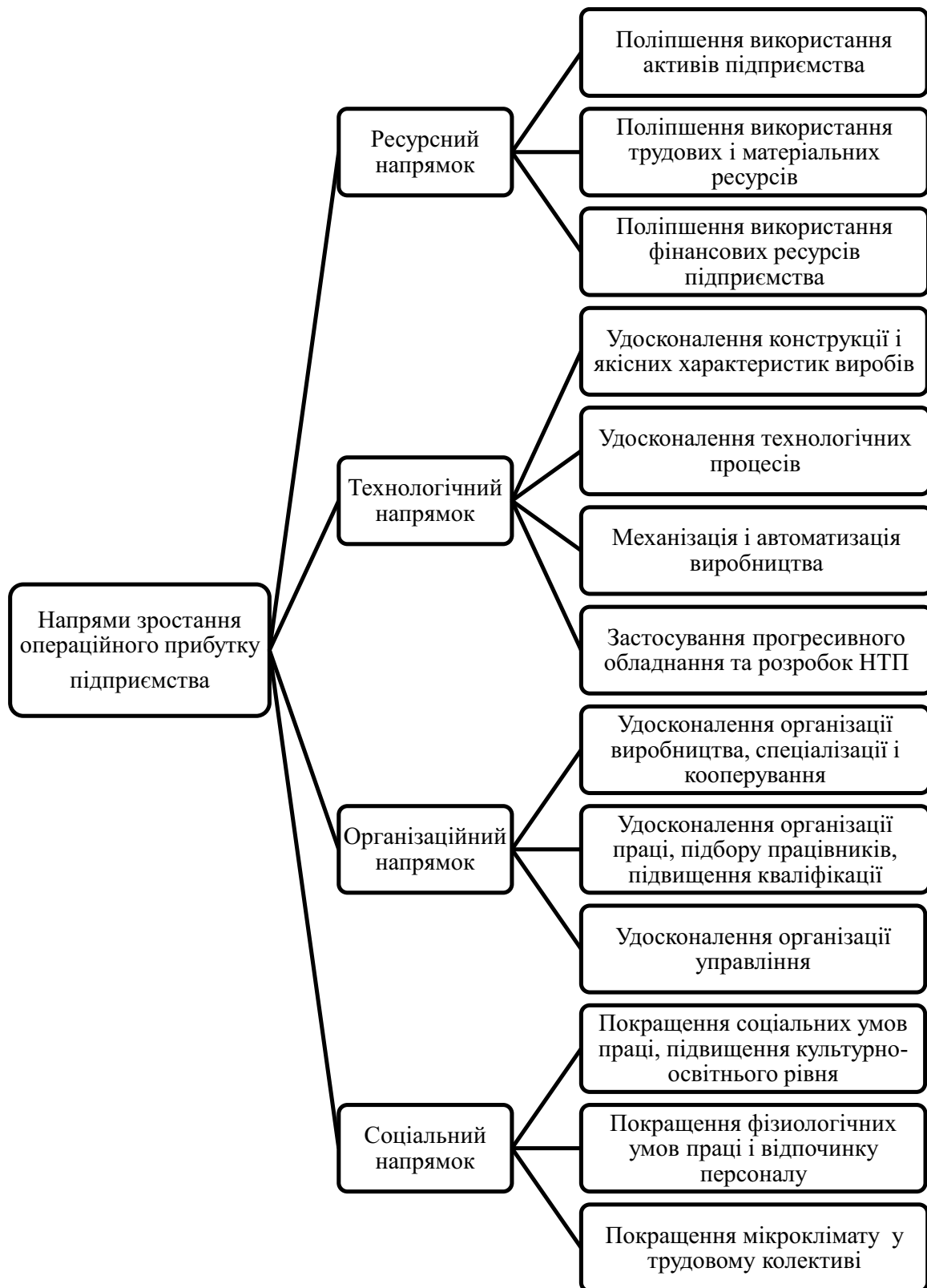

Рис. 5.27. Напрями зростання операційного прибутку підприємства

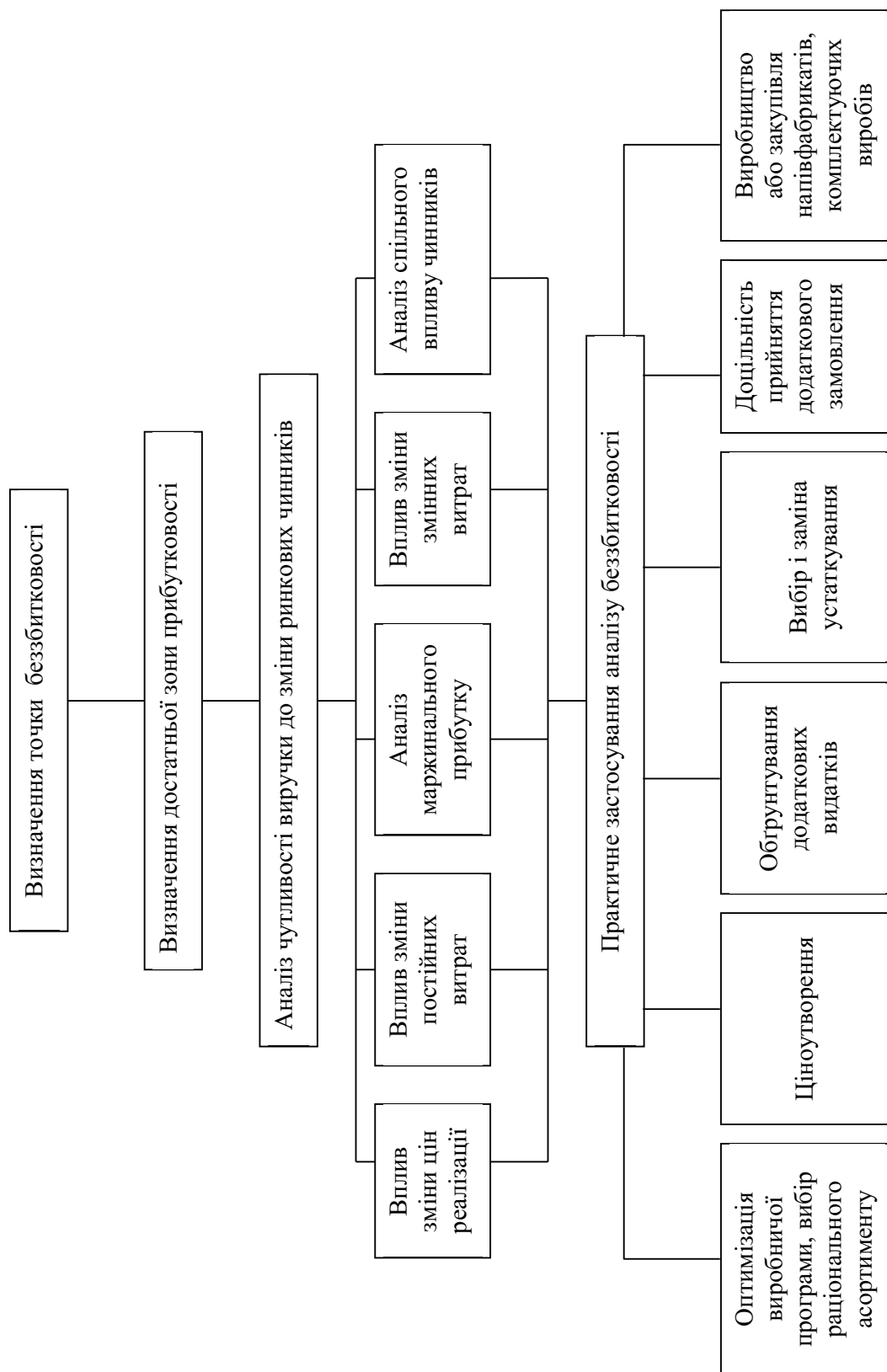
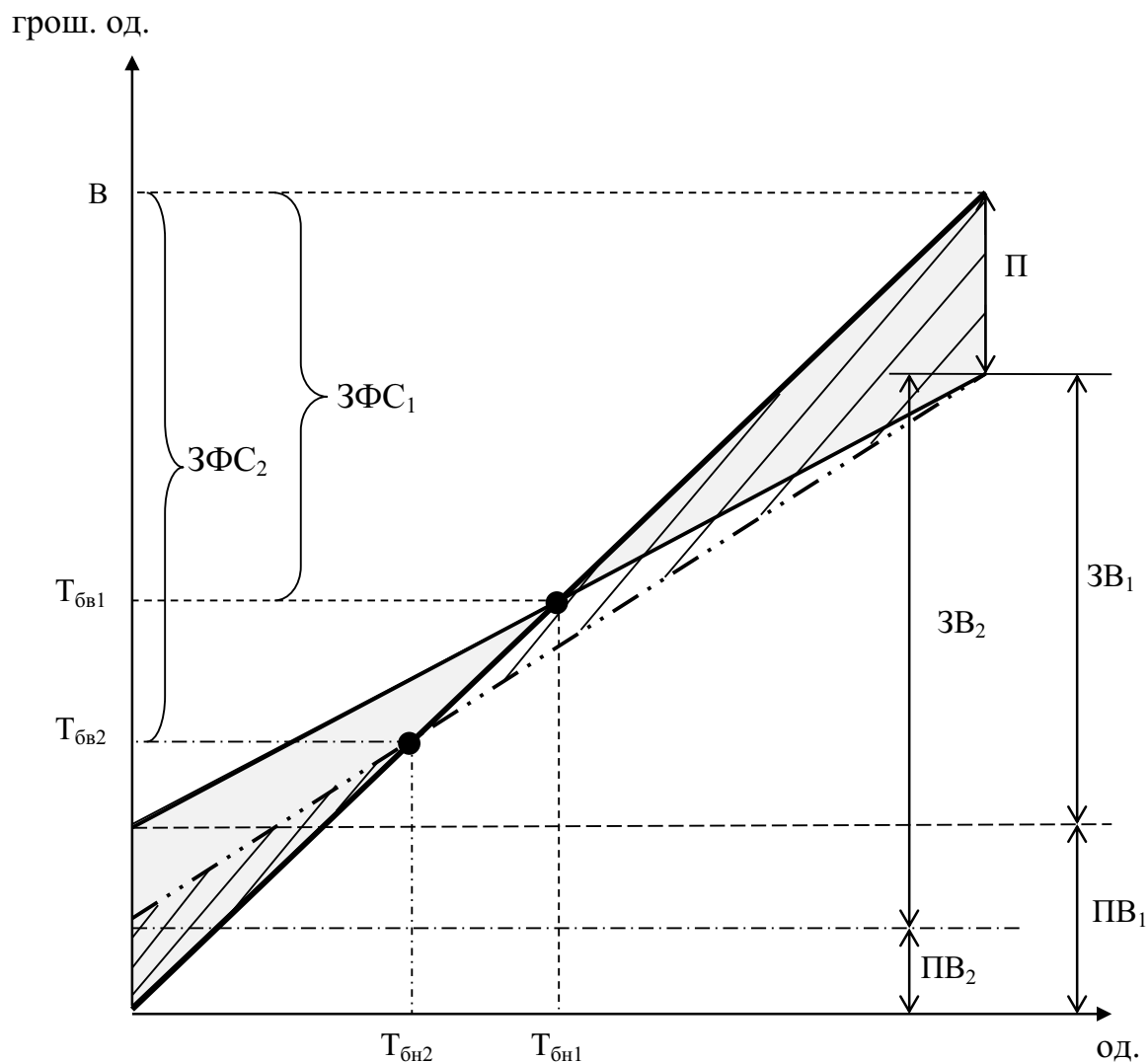

Рис. 5.28. Характеристика аналізу беззбитковості та його практичного застосування

де V – виручка від реалізації продукції;
 $ПВ_1, ПВ_2$ – загальна сума постійних витрат за 1 та 2 варіантами операційної діяльності підприємства;
 $ЗВ_1, ЗВ_2$ – загальна сума змінних витрат за 1 та 2 варіантами операційної діяльності підприємства;
 Π – прибуток від реалізації продукції;
 $T_{бв1}, T_{бв2}$ – точка беззбитковості у вартісному вимірі за 1 та 2 варіантами операційної діяльності підприємства;
 $T_{бн1}, T_{бн2}$ – точка беззбитковості у натуральному вимірі за 1 та 2 варіантами операційної діяльності підприємства;
 $ЗФС_1, ЗФС_2$ – запас фінансової стійкості за 1 та 2 варіантами операційної діяльності підприємства.

Рис.5.29. Інтерпретація графічного аналізу беззбитковості у процесі управління прибутком

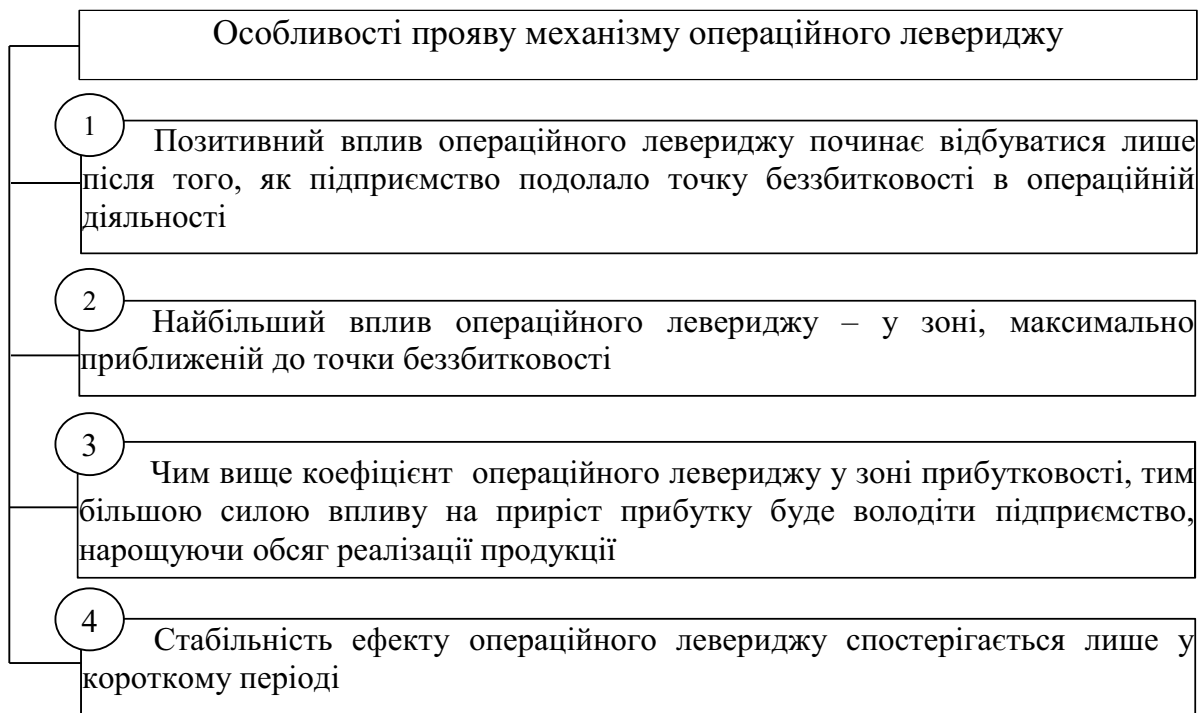

Рис. 5.30. Особливості прояву механізму операційного левериджу

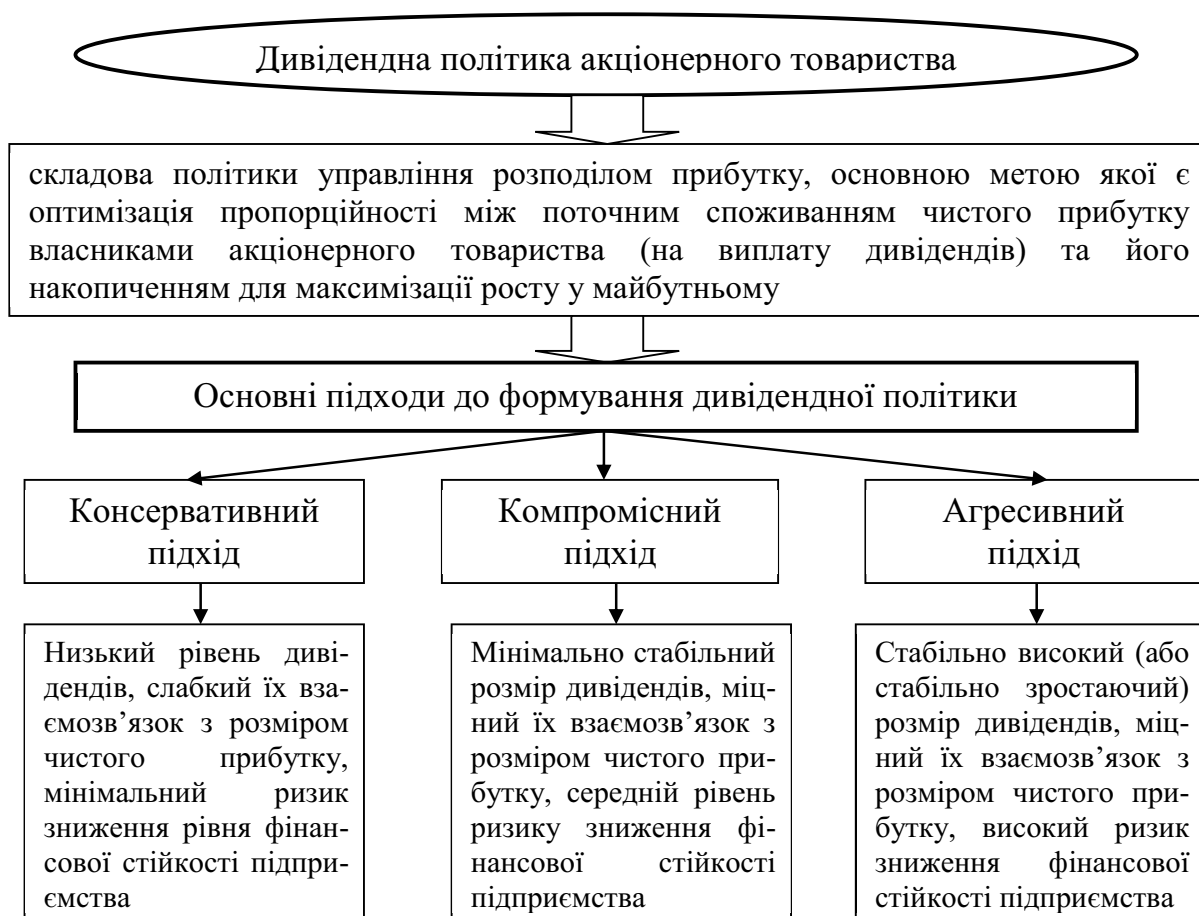

Рис. 5.31. Дивідендна політика акціонерного товариства

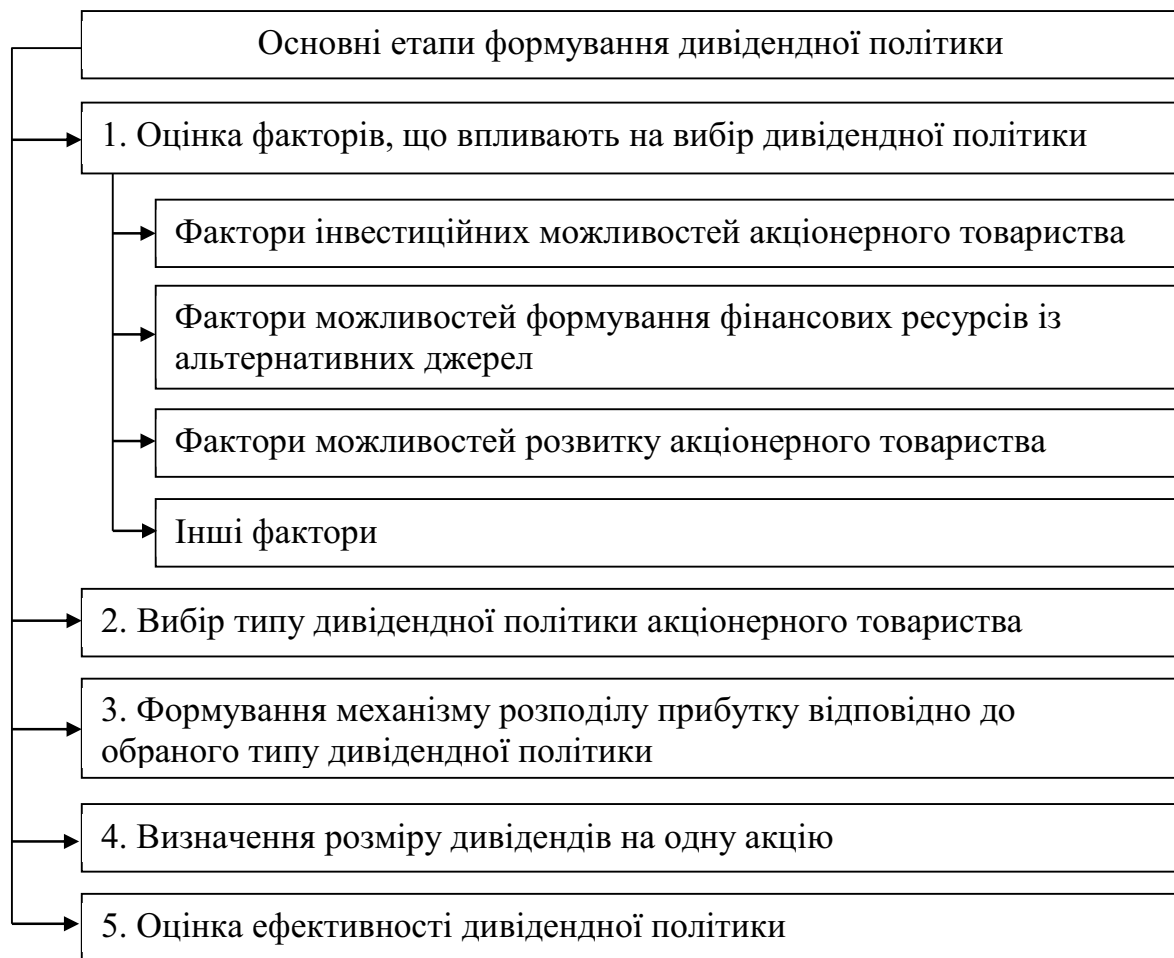

Рис. 5.32. Основні етапи формування дивідендної політики

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «прибуток».
2. Яку роль відіграє прибуток підприємства в умовах ринкової економіки?
3. Які функції виконує прибуток?
4. Охарактеризуйте основні етапи формування і розподілу прибутку підприємства.
5. Визначте мету і завдання управління прибутком підприємства.
6. Назвіть функції і принципи управління прибутком підприємства.
7. Надайте характеристику складовим функціонально-організаційної структури управління прибутком.
8. За якими етапами здійснюється управління прибутком підприємства?
9. Дайте характеристику основних інформаційних джерел управління прибутком підприємства.

10. За якими етапами проводиться аналіз прибутку та рентабельності на підприємстві?
11. Які фактори впливають на формування прибутку від реалізації продукції та загального прибутку до оподаткування?
12. За якими напрямками здійснюється розподіл і використання прибутку підприємства?
13. Які фактори впливають на формування, розподіл і використання прибутку підприємства?
14. Як здійснюється планування прибутку підприємства?
15. Наведіть послідовність розробки стратегії управління прибутком підприємства.
16. Наведіть послідовність управління операційним прибутком підприємства.
17. Що таке «цінова політика підприємства»? За якими етапами вона розробляється?
18. Що таке «витрати підприємства»? Які елементи їх формують?
19. Як здійснюється управління витратами на підприємстві?
20. Що таке «податкова політика підприємства»? За якими етапами вона розробляється?
21. За допомогою яких способів і напрямів здійснюється максимізація прибутку підприємства?
22. Дайте характеристику аналізу безбитковості та його застосуванню у фінансовому менеджменті.
23. Що таке «операційний леверидж»? Які особливості прояву його механізму Ви знаєте?
24. Що таке «дивідендна політика»? Які основні підходи до її формування?
25. За якими етапами здійснюється формування дивідендної політики на підприємстві?

Тема 6. Управління активами

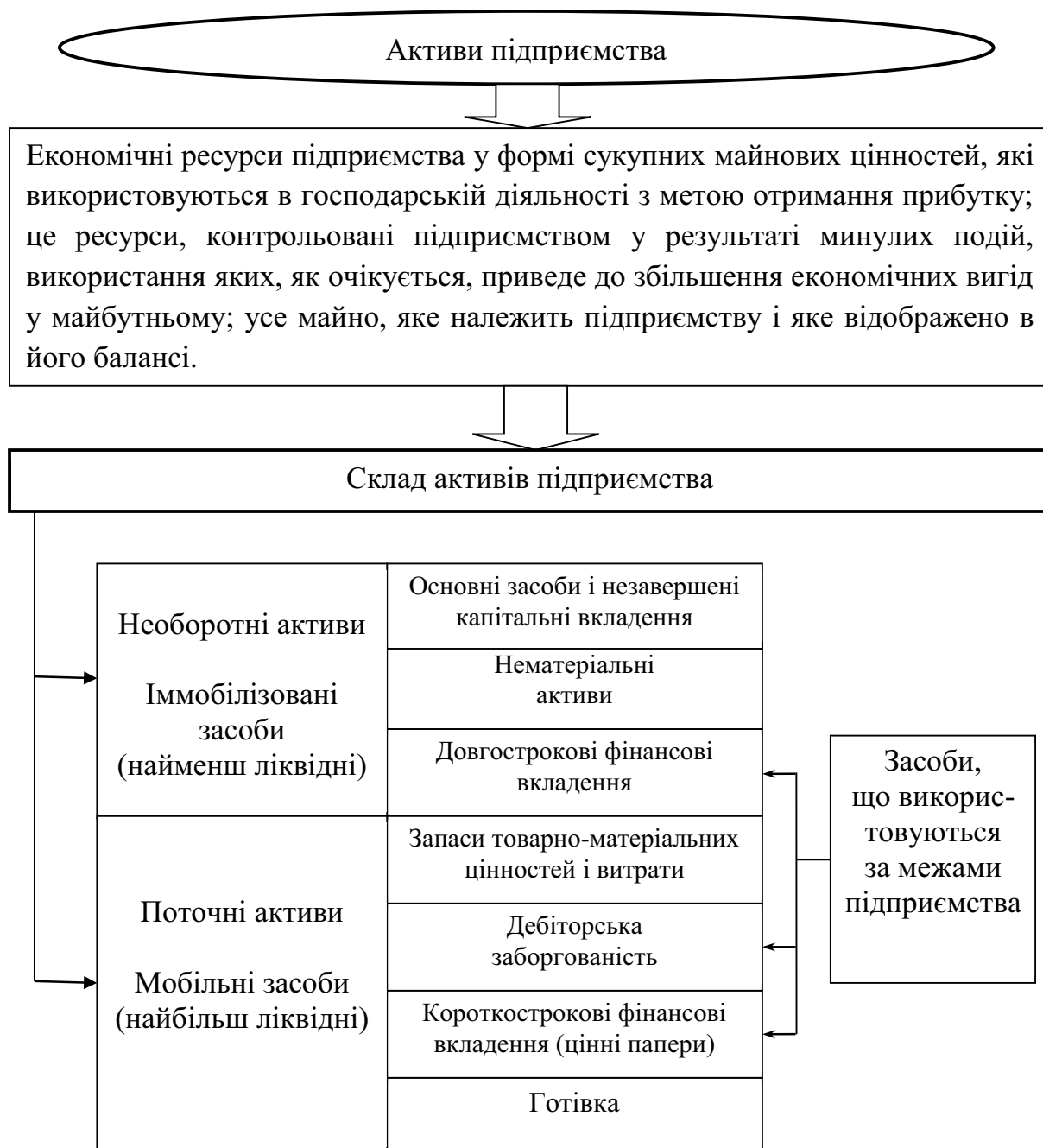

Рис. 6.1. Сутність, склад і структура активів підприємства

Рис. 6.2. Класифікація активів підприємства

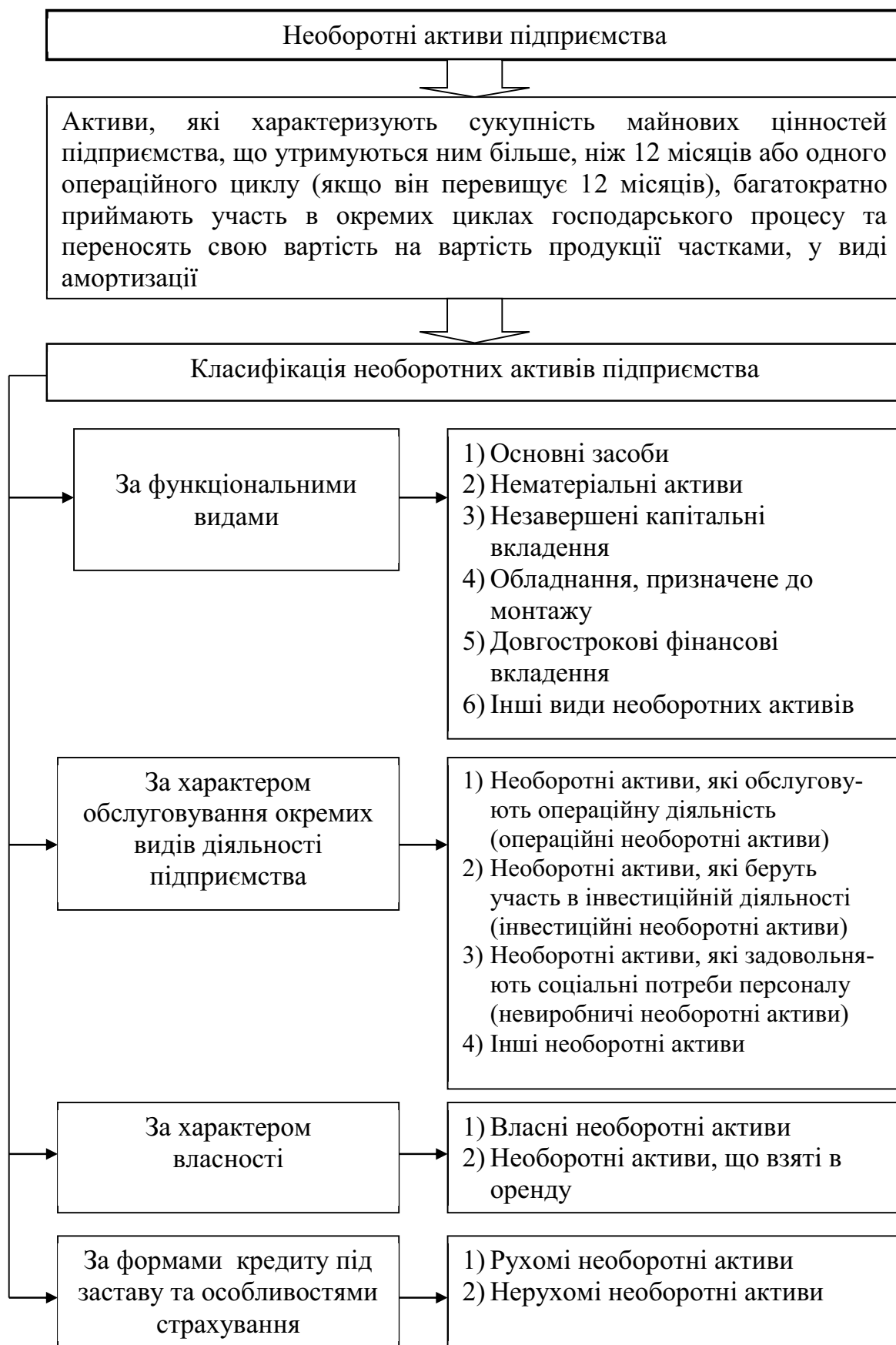

Рис. 6.3. Сутність та класифікація необоротних активів підприємства

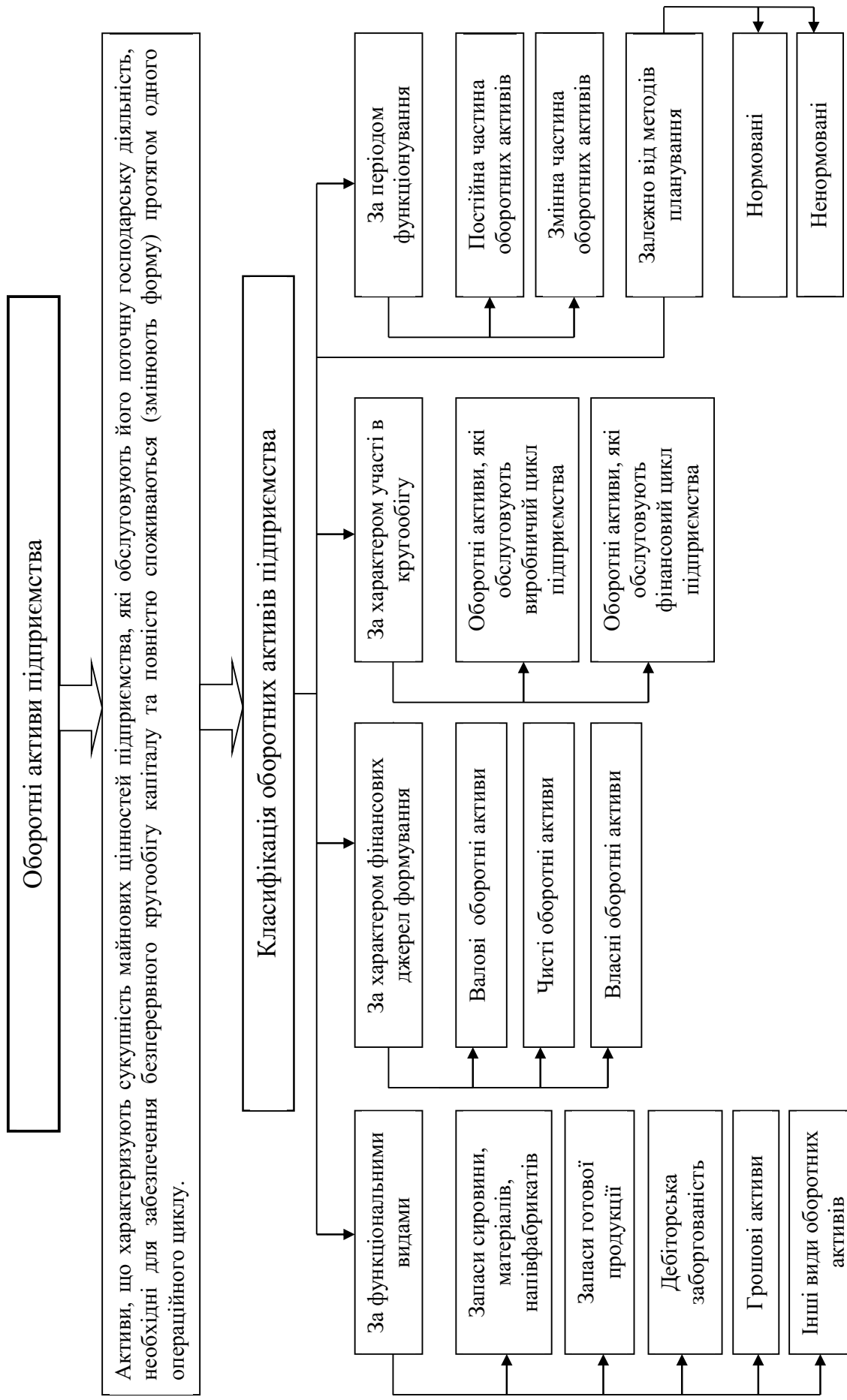

Рис. 6.4. Сутність та класифікація оборотних активів підприємства

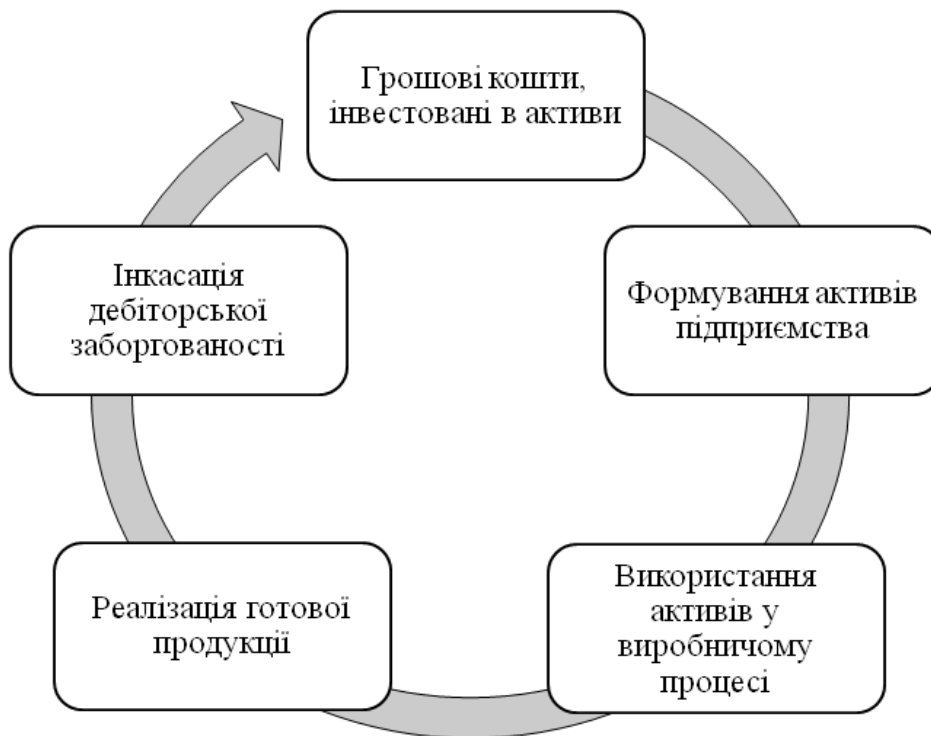

Рис. 6.5. Кругообіг активів у ході операційної діяльності підприємства

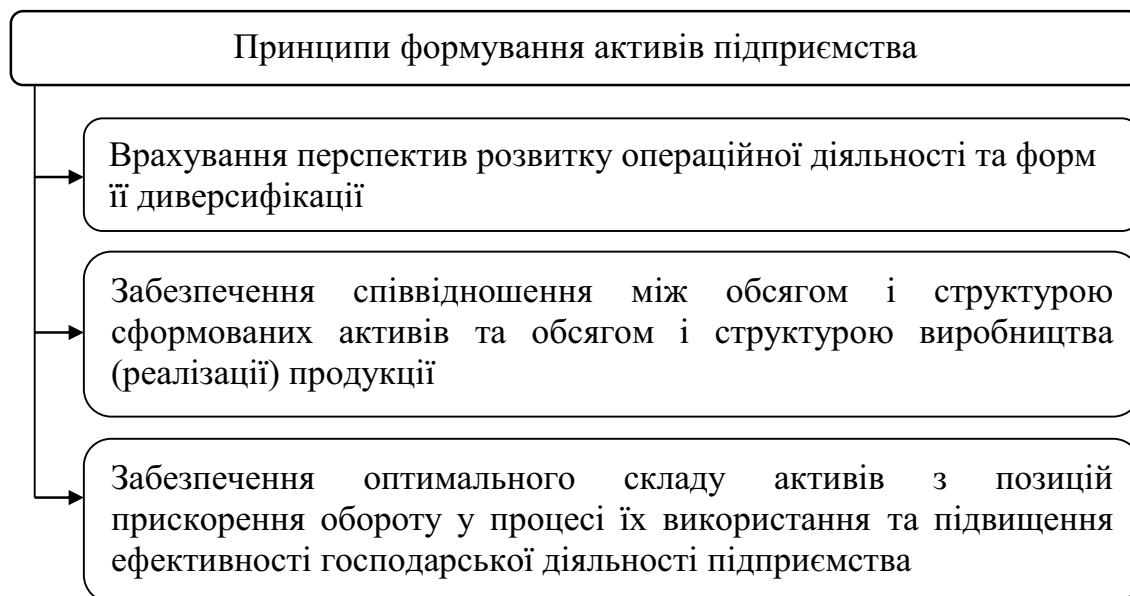

Рис. 6.6. Принципи формування активів підприємства

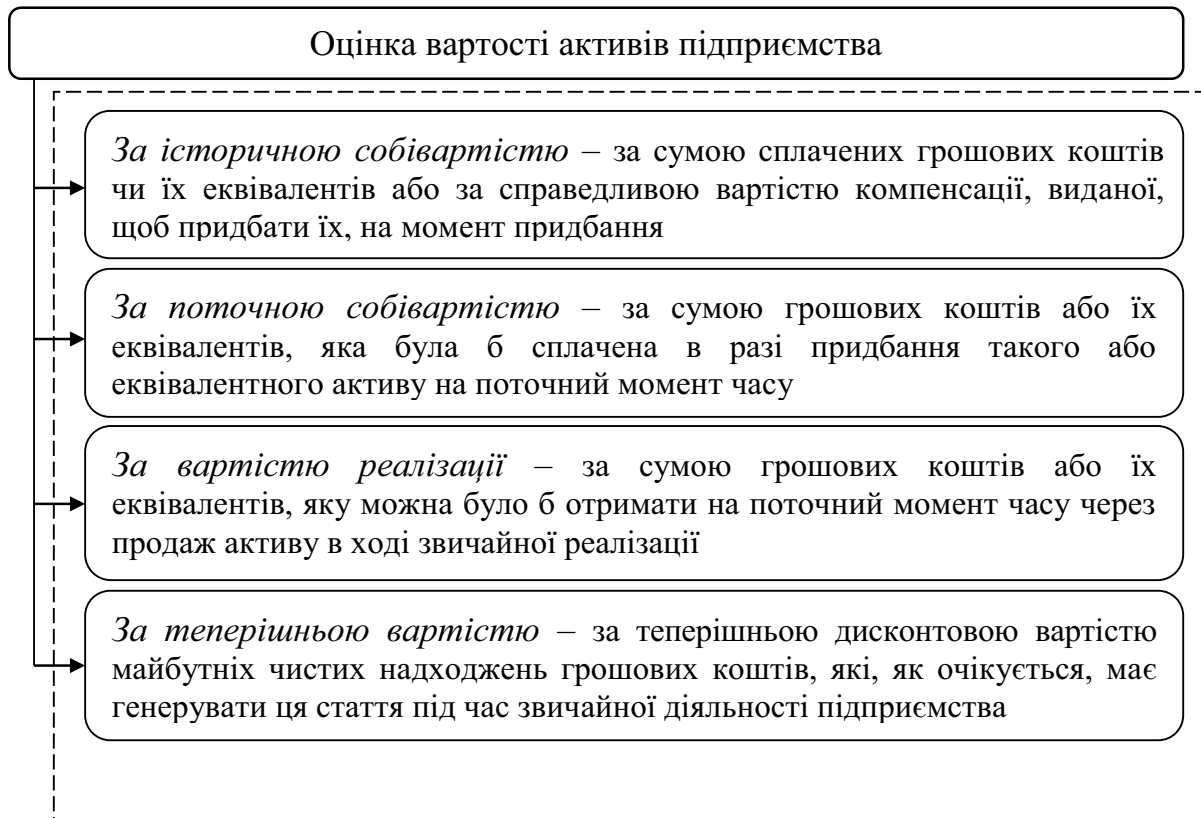

Рис. 6.7. Оцінка активів підприємства

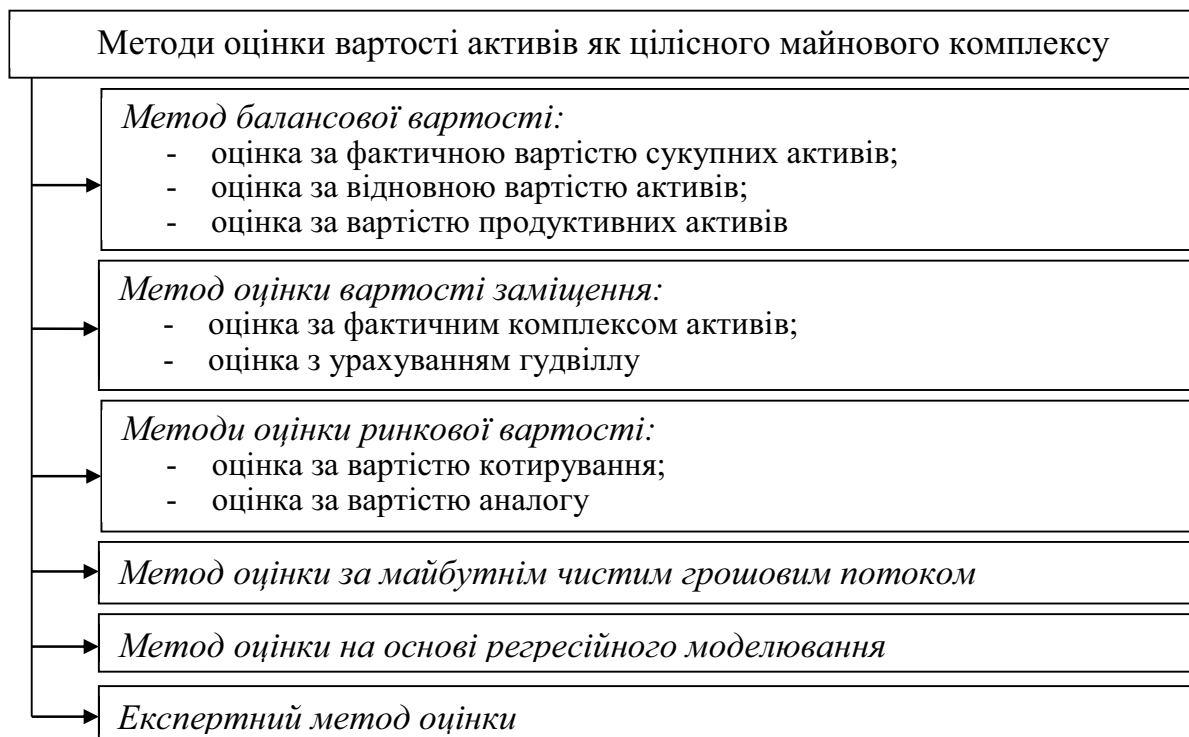

Рис. 6.8. Методи оцінки вартості активів як цілісного майнового комплексу

Рис. 6.9. Мета і завдання управління активами підприємства

Рис. 6.10. Функції управління активами підприємства [5]

Таблиця 6.1

Характеристика інформаційних джерел управління активами підприємства

Назва фінансового звіту	Зміст звіту у розрізі управління активами	Використання інформації
Баланс	Надання інформації про розмір та склад активів на початок і кінець звітного періоду	Оцінка динаміки і структури активів, коефіцієнтний аналіз їх формування і використання підприємством
Звіт про фінансові результати	Надання інформації про доходи, витрати і прибуток підприємства у звітному періоді	Оцінка ефективності використання активів підприємства за різними напрямками його діяльності
Звіт про рух грошових коштів	Надання інформації про надходження і видатки підприємства протягом звітного періоду	Оцінка надходжень і видатків підприємства під час формування і використання його активів
Примітки до річної фінансової звітності	Деталізація інформації, приведеної в основних фінансових звітах	Детальний аналіз формування і використання активів за окремими їх складовими

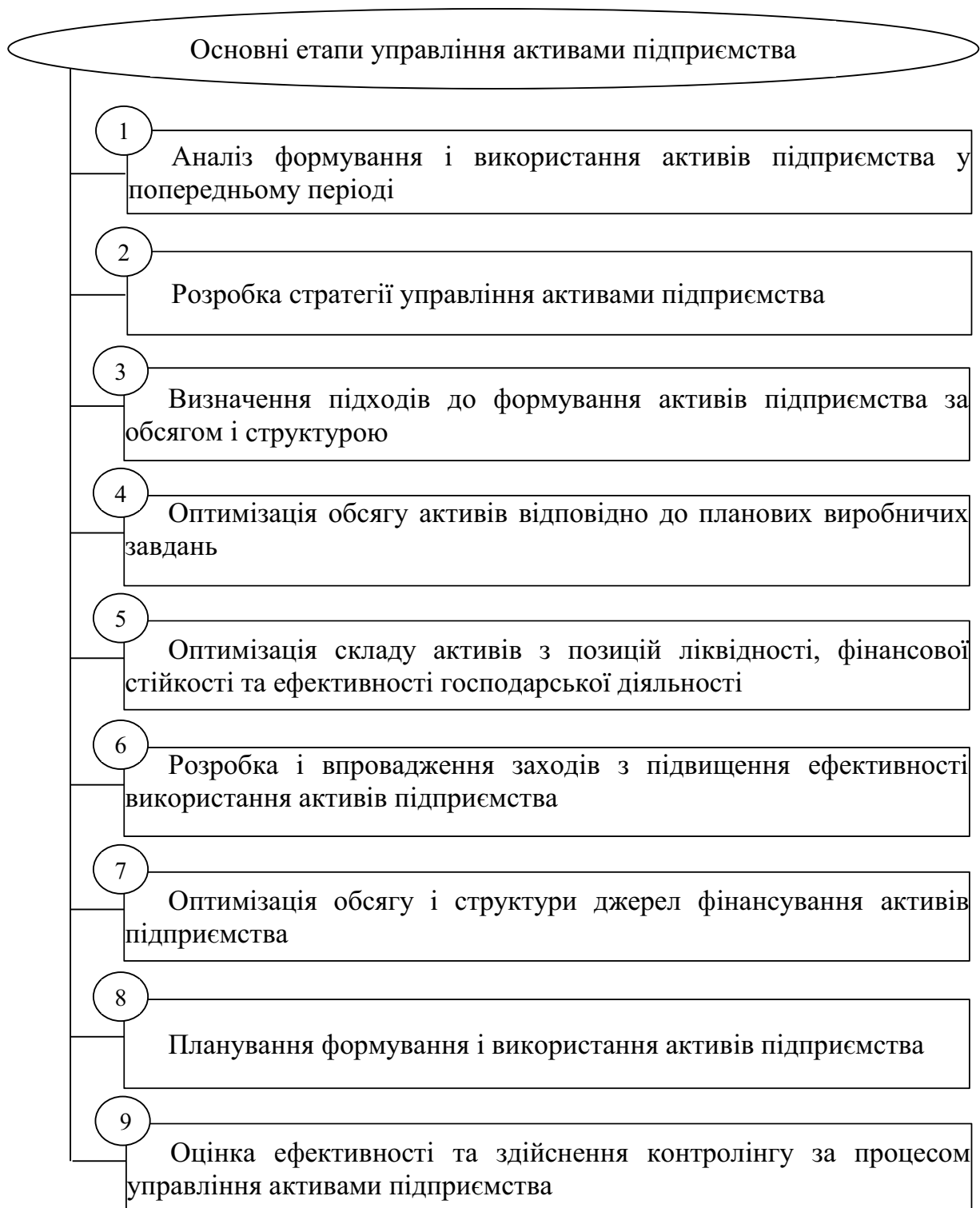

Рис. 6.11. Основні етапи управління активами підприємства

Рис. 6.12. Послідовність розробки стратегії управління активами підприємства

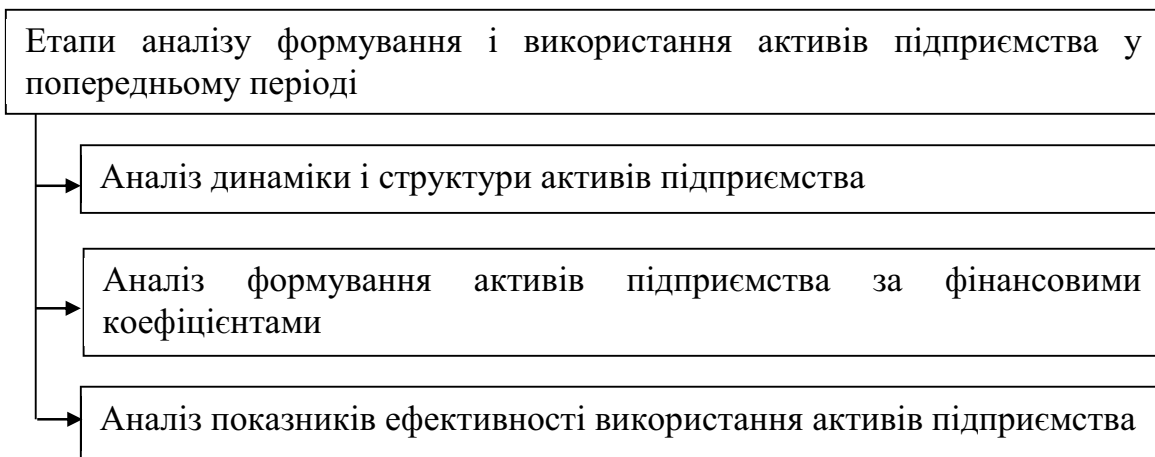

Рис. 6.13. Етапи аналізу формування і використання активів підприємства у попередньому періоді

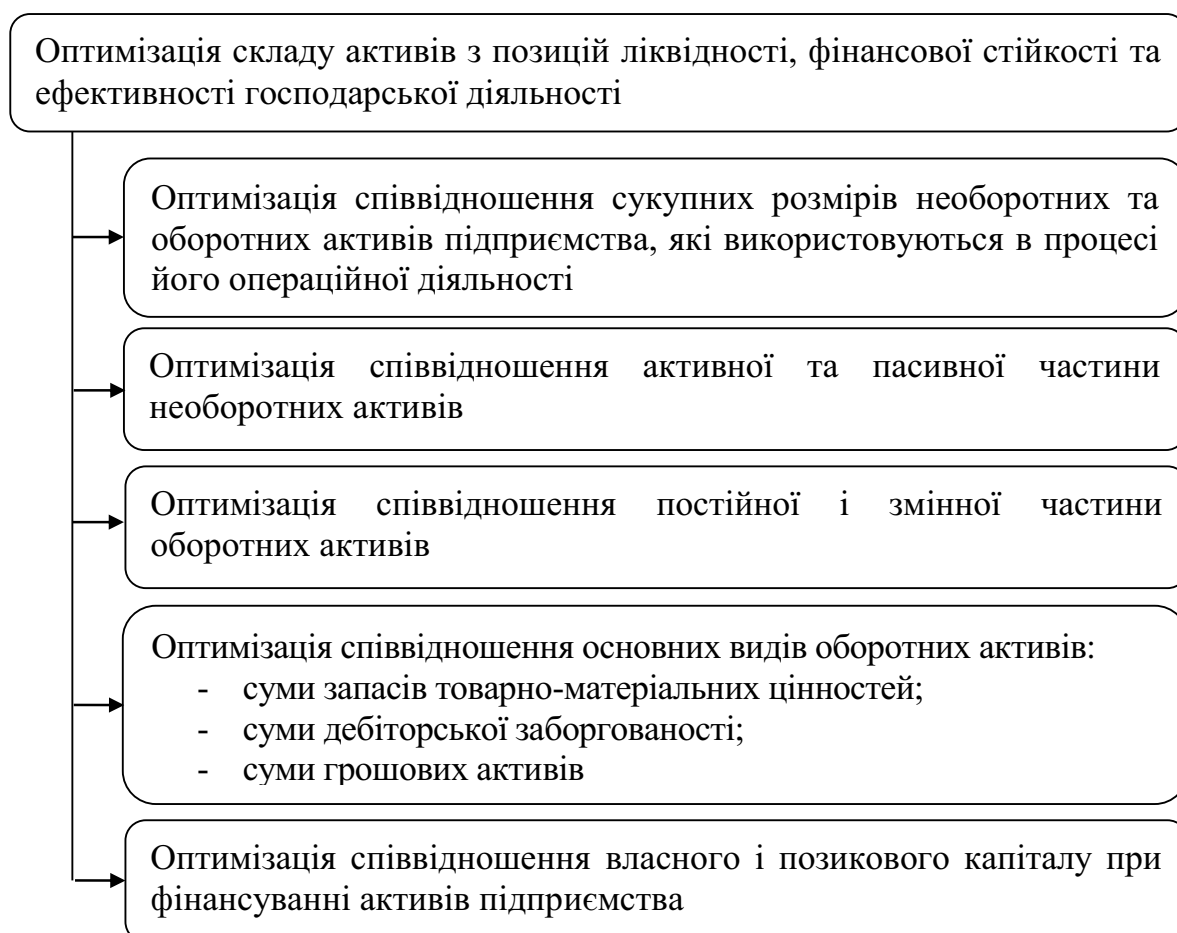

Рис. 6.14. Оптимізація складу активів з позицій ліквідності, фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності

Таблиця 6.2

Базові формули аналізу активів підприємства

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Вартість активів підприємства	$A = HA + OA + BМП$	HA – вартість необоротних активів, грн.; OA – вартість оборотних активів, грн.; BМП – витрати майбутніх періодів, грн.
Чисті необоротні активи підприємства	$ЧНА = HA - ПК$	ПК – загальна сума використуваного позикового капіталу підприємства, грн.
Чисті оборотні активи (власні оборотні кошти)	$ЧOA = OA - ПЗ$	ПЗ – загальна сума поточних фінансових зобов'язань підприємства, грн.
Коефіцієнт реальної вартості майна	$КВМ = \frac{OЗ_3 + BЗ + HЗ + MШП}{A}$	OЗ ₃ – основні засоби за залишковою вартістю, грн.; BЗ – виробничі запаси, грн.; HЗ – незавершене виробництво, грн.; MШП – малоцінні та швидкозношувані предмети, грн.
Частка оборотних активів у загальній їх вартості	$K_{oa} = \frac{OA}{A}$	
Частка необоротних активів у загальній їх вартості	$K_{ha} = \frac{HA}{A}$	
Період обороту операційних необоротних активів	$ПО_{ha} = \frac{OHA_{п}}{З_{ha}}$	OHA _п — середньорічна сума операційних необоротних активів підприємства за первісною вартістю, грн.; З — середньорічна сума зносу операційних необоротних активів, грн.
Коефіцієнт оновлення операційних необоротних активів	$K_{hao} = \frac{OHA_o}{OHA_k}$	OHA _o — вартість придбаних операційних необоротних активів у звітному періоді, грн.; OHA _k — вартість операційних необоротних активів на кінець звітного періоду, грн.
Коефіцієнт вибуття операційних необоротних активів	$K_{hав} = \frac{OHA_b}{OHA_{п}}$	OHA _b — вартість вибулих операційних необоротних активів у звітному періоді, грн.; OHA _п — вартість операційних необоротних активів на початок звітного періоду, грн.

Продовж. табл. 6.2

1	2	3
Коефіцієнт приросту операційних необоротних активів	$K_{\text{нап}} = \frac{\text{ОНА}_o - \text{ОНА}_в}{\text{ОНА}_к}$	
Частка основних засобів у майні підприємства	$K_{\text{оз}} = \frac{\text{ОЗ}_з}{A}$	
Частка активної частини основних засобів у майні підприємства	$K_a = \frac{\text{ОЗ}_a}{A}$	ОЗ _а – вартість активної частини основних засобів, грн.
Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_з = \frac{З_{\text{оз}}}{\text{ОЗ}_п}$	З _{оз} – загальна вартість зносу (сума накопиченої амортизації) основних засобів, грн.; ОЗ _п – основні засоби за первісною вартістю, грн.
Коефіцієнт придатності основних засобів	$K_{\text{п}} = \frac{\text{ОЗ}_з}{\text{ОЗ}_п}$	
Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_o = \frac{\text{ОЗ}_н}{\text{ОЗ}_{\text{кп}}}$	ОЗ _н – вартість основних засобів, що надійшли за період, грн.; ОЗ _{кп} – первісна вартість основних засобів на кінець періоду, грн.
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_b = \frac{\text{ОЗ}_в}{\text{ОЗ}_{\text{пп}}}$	ОЗ _в – вартість основних засобів, що вибули за період, грн.; ОЗ _{пп} – первісна вартість основних засобів на початок періоду, грн.
Коефіцієнт приросту вартості основних засобів	$K_{\text{пр}} = \frac{\text{ОЗ}_н - \text{ОЗ}_в}{\text{ОЗ}_{\text{кп}}}$	
Коефіцієнт амортизації нематеріальних активів	$K_{\text{ан}} = \frac{A_n}{H_{\text{п}}}$	A _н – загальна вартість зносу (сума накопиченої амортизації) нематеріальних активів, грн.; H _п – нематеріальні активи за первісною вартістю, грн.
Частка виробничих запасів в активах підприємства	$K_{\text{вз}} = \frac{BЗ}{A}$	
Частка дебіторської заборгованості в активах підприємства	$K_{\text{дз}} = \frac{ДЗ}{A}$	ДЗ – дебіторська заборгованість, грн.

Продовж. табл. 6.2

1	2	3
Частка грошових коштів і поточних фінансових інвестицій в активах підприємства	$K_{\Gamma i} = \frac{\Gamma I}{A}$	ΓI – сума грошових коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій, грн.
Коефіцієнт мобільності активів	$K_m = \frac{MA}{IA}$	MA – мобільні активи (поточні), грн.; IA – імобілізовані активи, грн.
Індекс постійного активу	$I_{\text{па}} = \frac{HA}{BK}$	BK – величина власного капіталу, грн.
Коефіцієнт оборотності активів	$K_{\text{об.а}} = \frac{\text{ЧД}}{A}$	ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, грн.
Тривалість одного обороту активів	$T_{\text{об.а}} = \frac{t}{K_{\text{об.а}}}$	t – тривалість періоду, що аналізується (рік, квартал), дні
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$K_{\text{об.оа}} = \frac{\text{ЧД}}{OA}$	
Тривалість одного обороту оборотних активів	$T_{\text{об.оа}} = \frac{t}{K_{\text{об.оа}}}$	
Коефіцієнт оборотності запасів	$K_{\text{об.з}} = \frac{\text{ЧД}}{BZ}$	
Тривалість одного обороту запасів	$T_{\text{об.з}} = \frac{t}{K_{\text{об.з}}}$	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{\text{об.дз}} = \frac{\text{ЧД}}{DZ}$	
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	$T_{\text{об.дз}} = \frac{t}{K_{\text{об.дз}}}$	
Фондовіддача основних засобів	$ФВ = \frac{\text{ЧД}}{\overline{OЗ}}$	$\overline{OЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.
Тривалість виробничого циклу	$T_{\text{вц}} = T_{\text{об.з}} + T_{\text{об.нз}} + T_{\text{об.гп}}$	$T_{\text{об.нз}}$ – тривалість обороту незавершеного виробництва, дні; $T_{\text{об.гп}}$ – тривалість обороту готової продукції, дні
Тривалість фінансового циклу	$T_{\text{оц}} = T_{\text{вц}} + T_{\text{об.дз}} - T_{\text{об.кз}}$	$T_{\text{об.кз}}$ – тривалість обороту кредиторської заборгованості, дні

1	2	3
Обсяг вивільнених або додатково залучених оборотних активів за розрахунковий період	$E_{\text{о.к.}} = (T_{\Phi} - T_{\text{пл}}) \cdot \frac{Q_{\Phi}}{360}$	Q_{Φ} — обсяг випущеної продукції за розрахунковий період, грн.; T_{Φ} , $T_{\text{пл}}$ — тривалість обороту оборотних активів відповідно у розрахунковому (звітному) та базовому періодах, дні
Рентабельність активів	$P_a = \frac{\text{ЧП}}{A} \cdot 100$	ЧП — чистий прибуток, грн.; $\bar{A}$ — середньорічна вартість активів, грн.
Рентабельність необоротних активів	$P_{\text{на}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{НА}} \cdot 100$	$\bar{\text{НА}}$ — середньорічна вартість активів, грн.
Рентабельність оборотних активів	$P_{\text{оа}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОА}} \cdot 100$	$\bar{\text{ОА}}$ — середньорічна вартість активів, грн.
Рентабельність основних засобів	$P_{\text{оз}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОЗ}} \cdot 100$	

Таблиця 6.3

Визначення нормативів оборотних коштів

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
Норматив оборотних коштів для виробничих запасів	$\text{НОК}_{\text{вз}} = \frac{Q_p}{D} \cdot q_n \cdot \text{Ц} \cdot T_3$	Q_p — річний обсяг виробництва, шт.; D — кількість календарних днів у плановому періоді, дні; q_n — норма витрати матеріалу на 1 виріб, кг/виріб; Ц — ціна сировини, матеріалу, грн.; T_3 — норма виробничого запасу, дні
Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва	$\text{НОК}_{\text{нзв}} = \frac{Q_p}{D} \cdot C_{\text{п}} \cdot K_{\text{нв}} \cdot T_{\text{ц}}$	$C_{\text{п}}$ — повна собівартість виробу, грн.; $K_{\text{нв}}$ — коефіцієнт наростання витрат; $T_{\text{ц}}$ — тривалість виробничого циклу виготовлення виробів, дні
Коефіцієнт наростання витрат	$K_{\text{н.з.}} = \frac{C_m + 0,5(C_{\text{п}} - C_m)}{C_{\text{п}}}$	C_m — матеріальні витрати у собівартості, грн.
Норматив оборотних коштів для готової продукції	$\text{НОК}_{\text{гп}} = \frac{Q_p}{D} \cdot C_{\text{п}} \cdot H_{\text{гот}}$	$H_{\text{гот}}$ — норма наявності готової продукції, днів
Норматив оборотних активів на витрати майбутніх періодів	$H_{\text{бп}} = P_{\text{бп}} + P_{\text{п}} - P_{\text{в}}$	$P_{\text{бп}}$ — сума засобів, вкладених у витрати майбутніх періодів, на початок планового року, грн.; $P_{\text{п}}$ — витрати на даний плановий період по кошторису, грн.; $P_{\text{в}}$ — витрати, що включаються в собівартість продукції планового періоду по кошторису витрат на виробництво, грн.

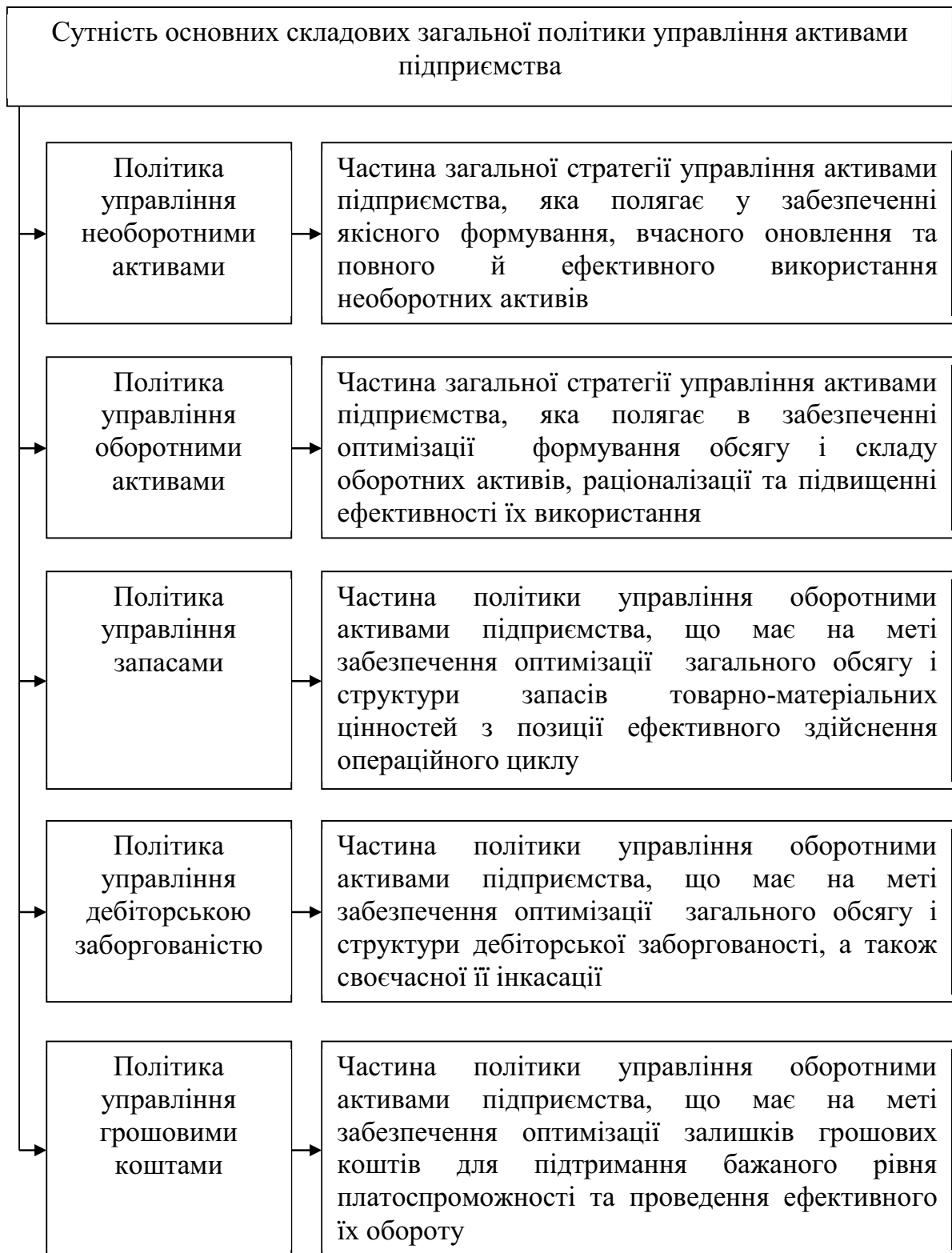

Рис. 6.15. Сутність основних складових загальної політики управління активами підприємства

Рис. 6.16. Етапи формування політики управління необоротними активами підприємства

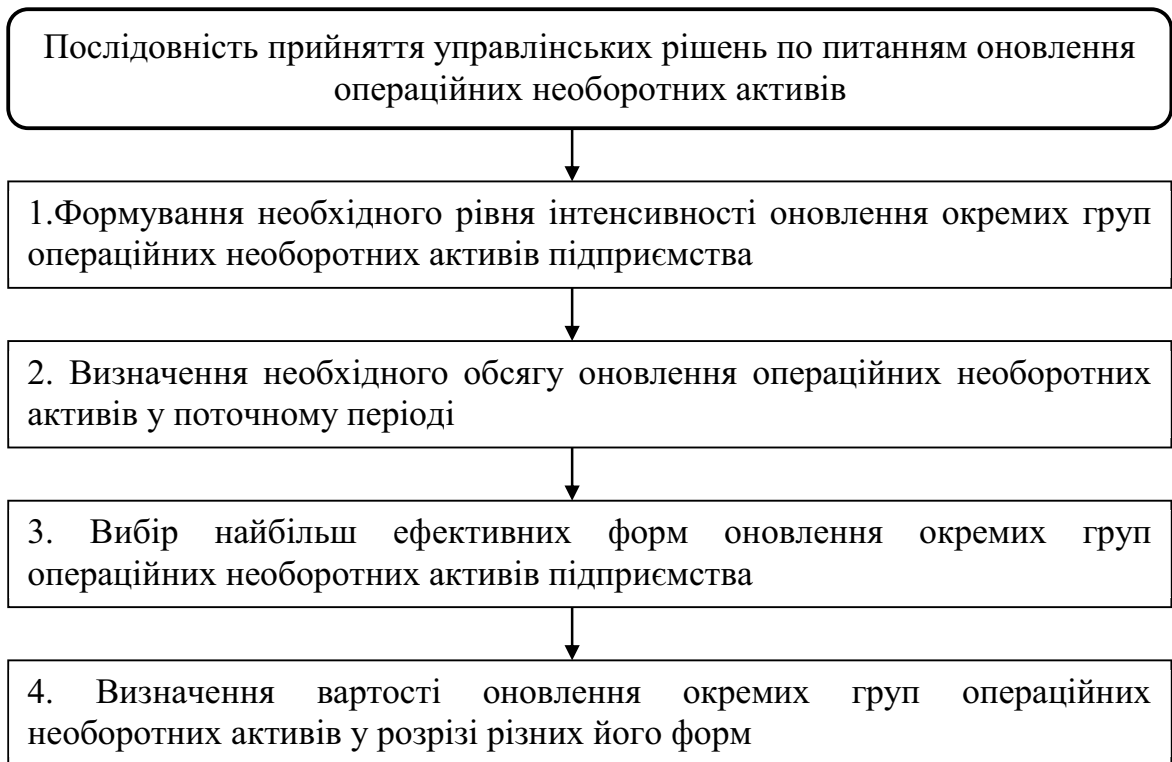

Рис. 6.17. Послідовність прийняття управлінських рішень по питанням оновлення операційних необоротних активів

Рис. 6.18. Етапи формування політики управління використанням основних засобів підприємства

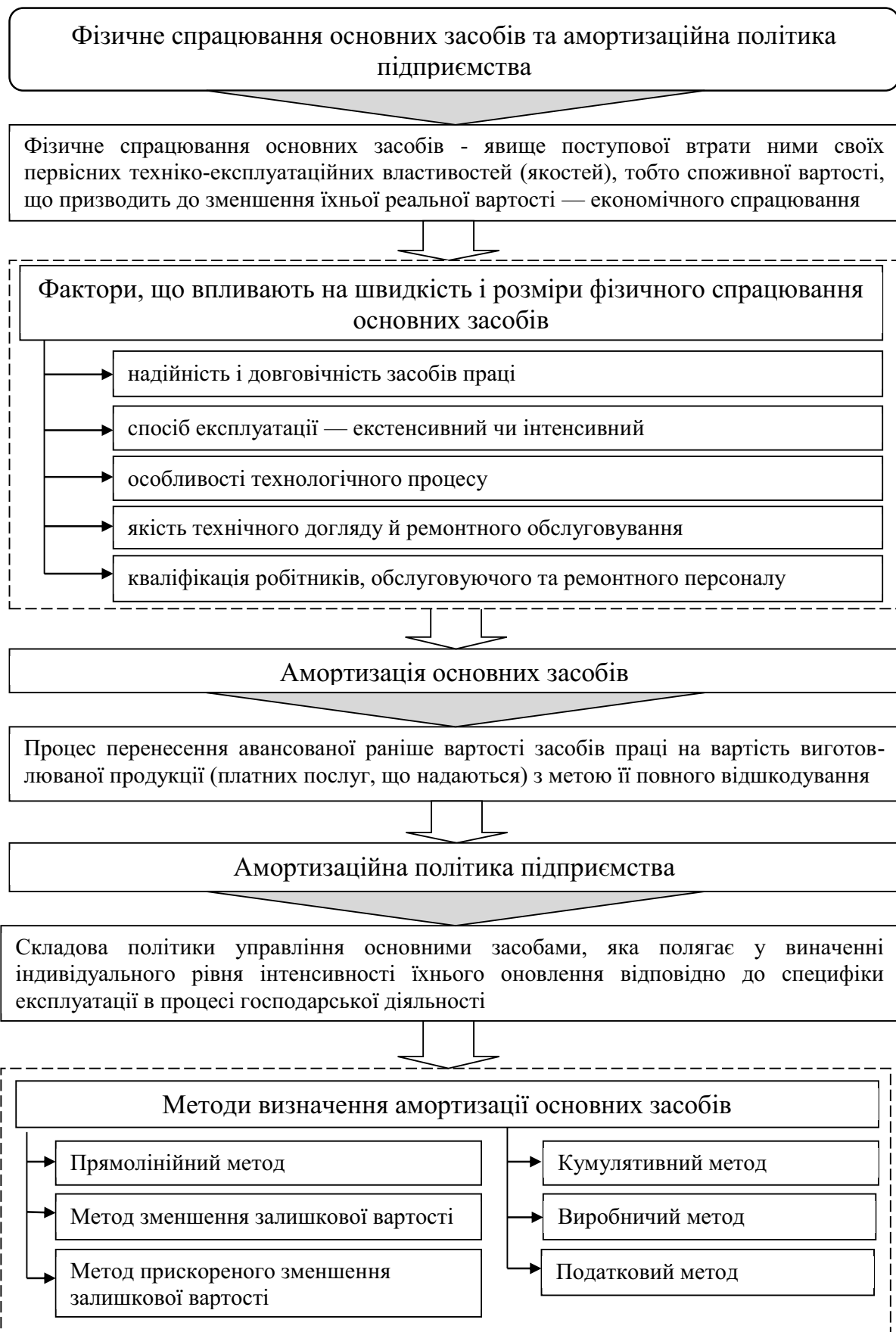

Рис. 6.19. Фізичне спрацювання основних засобів та амортизаційна політика підприємства

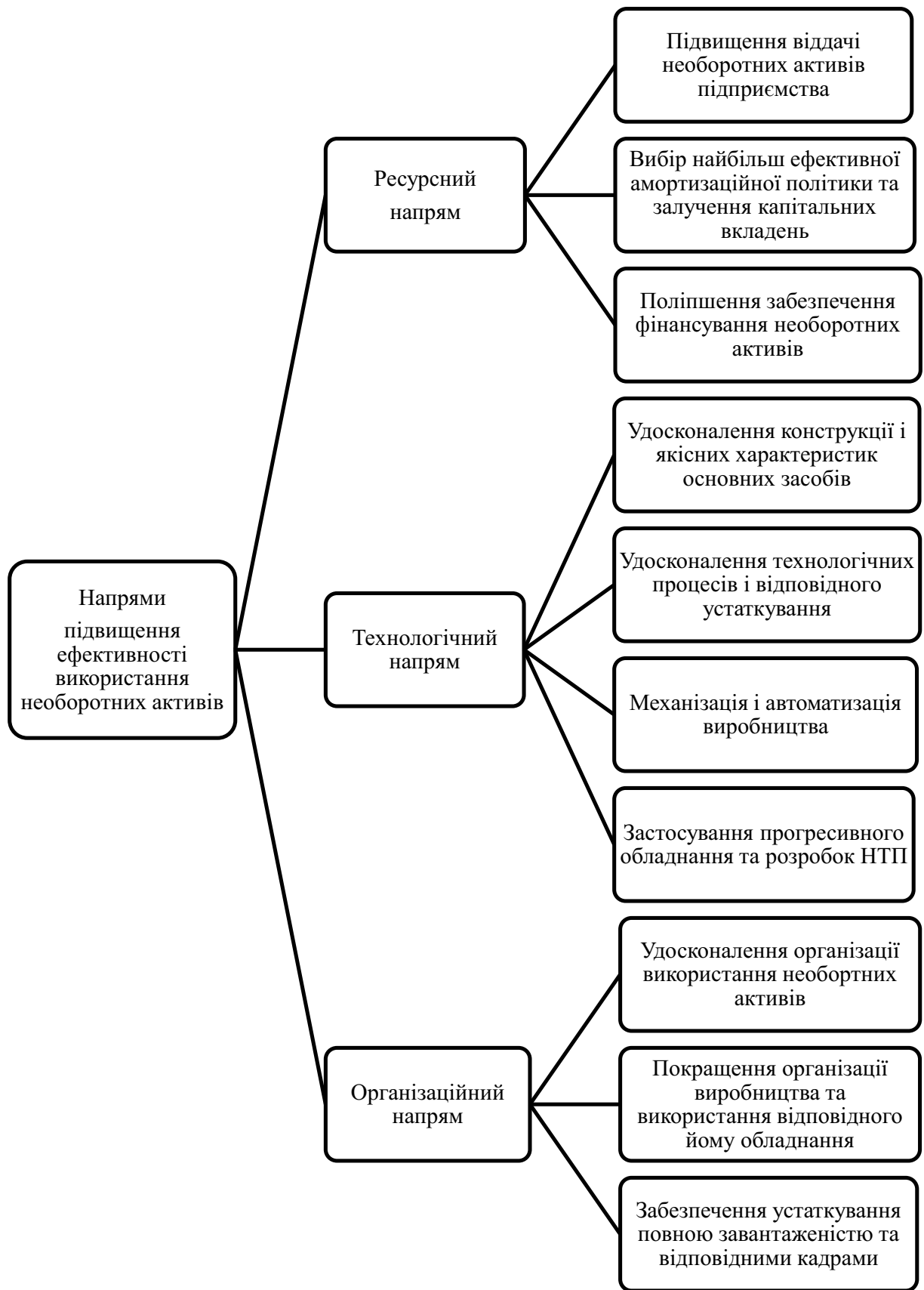

Рис. 6.20. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів

Рис. 6.21. Етапи формування політики управління оборотними активами підприємства [5]

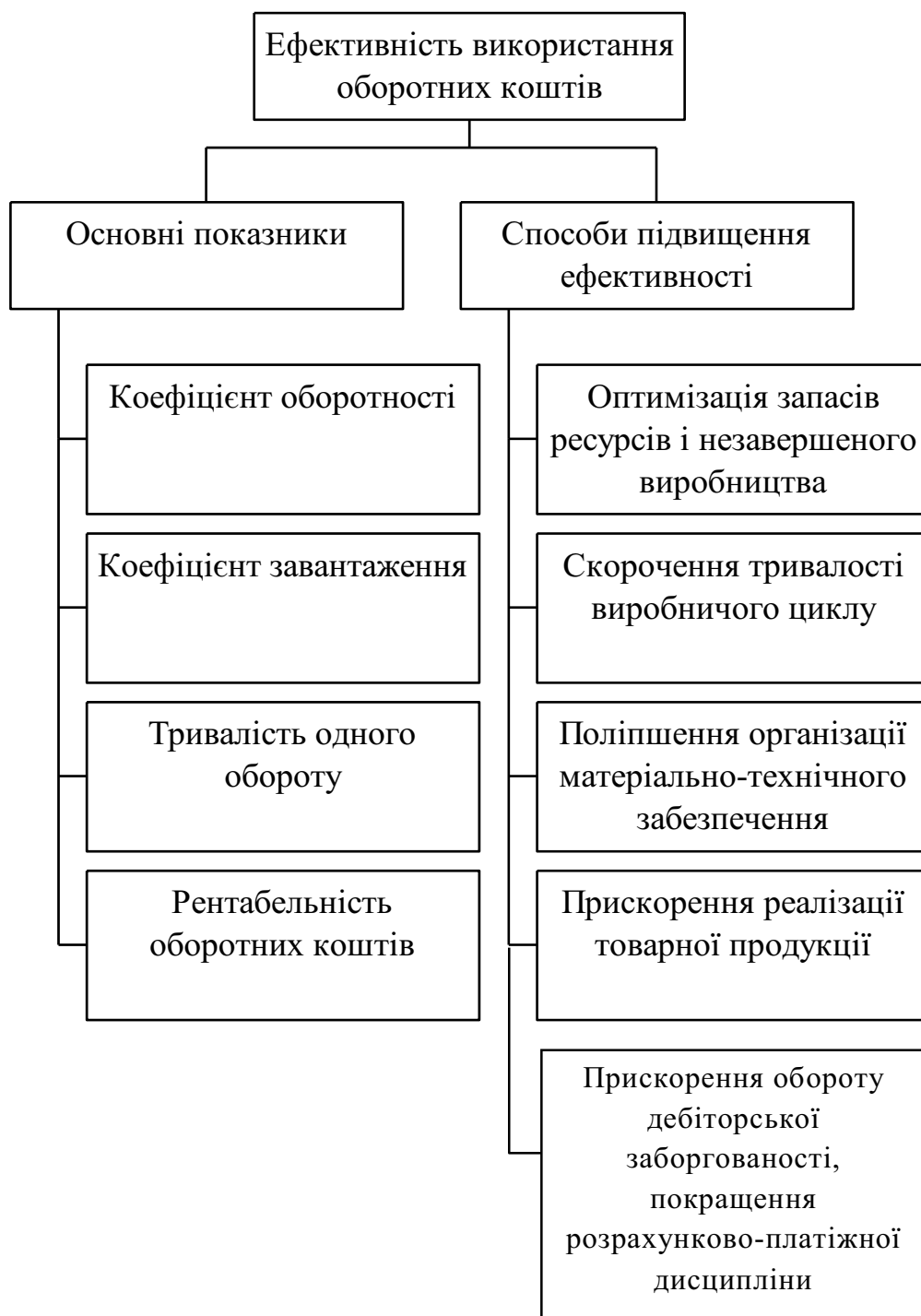

Рис. 6.22. Показники та способи підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства

Рис. 6.23. Етапи політики управління запасами на підприємстві

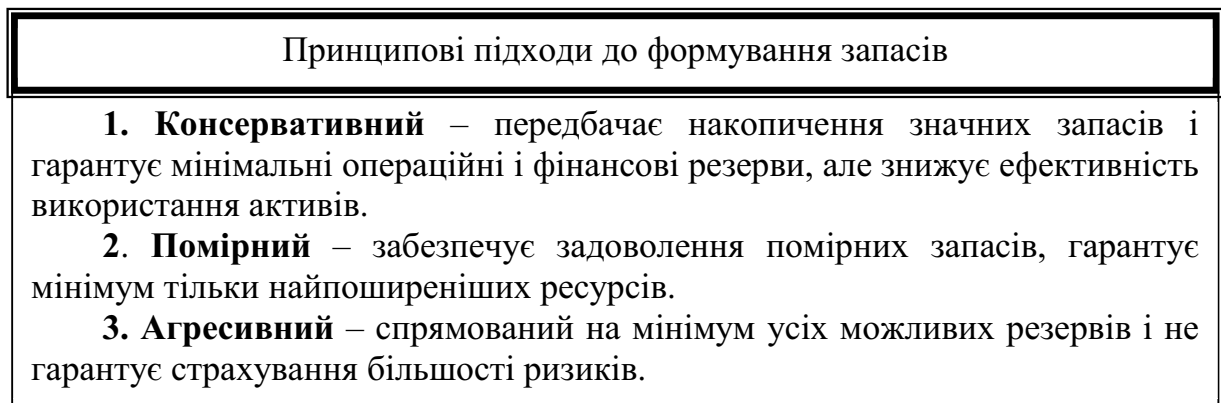

Рис. 6.24. Принципові підходи до формування запасів на підприємстві

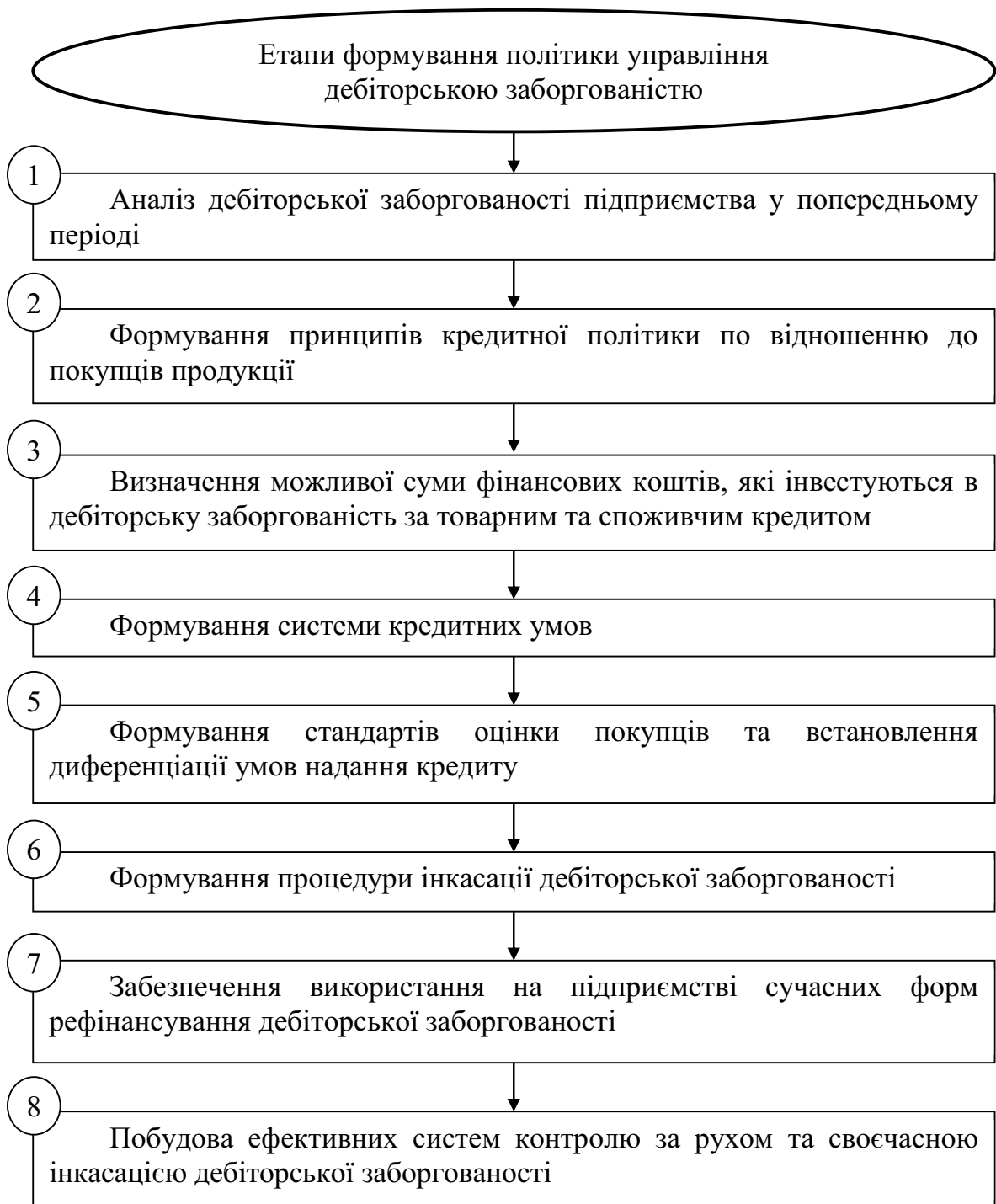

Рис. 6.25. Етапи політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві [5]

Рис. 6.26. Етапи політики управління грошовими коштами на підприємстві [5]

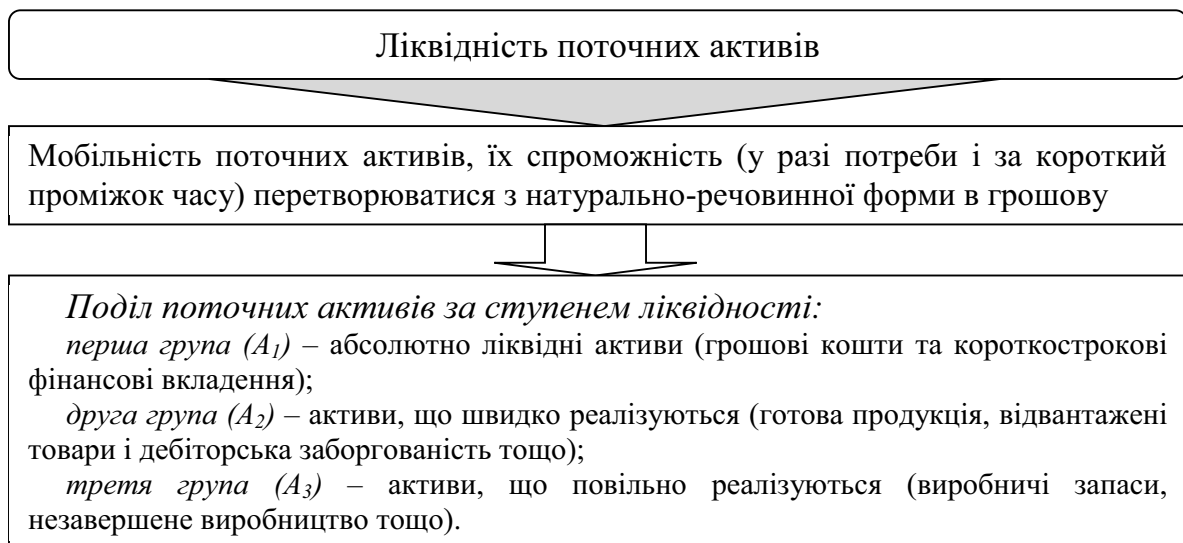

Рис. 6.27. Характеристика ліквідності поточних активів на підприємстві

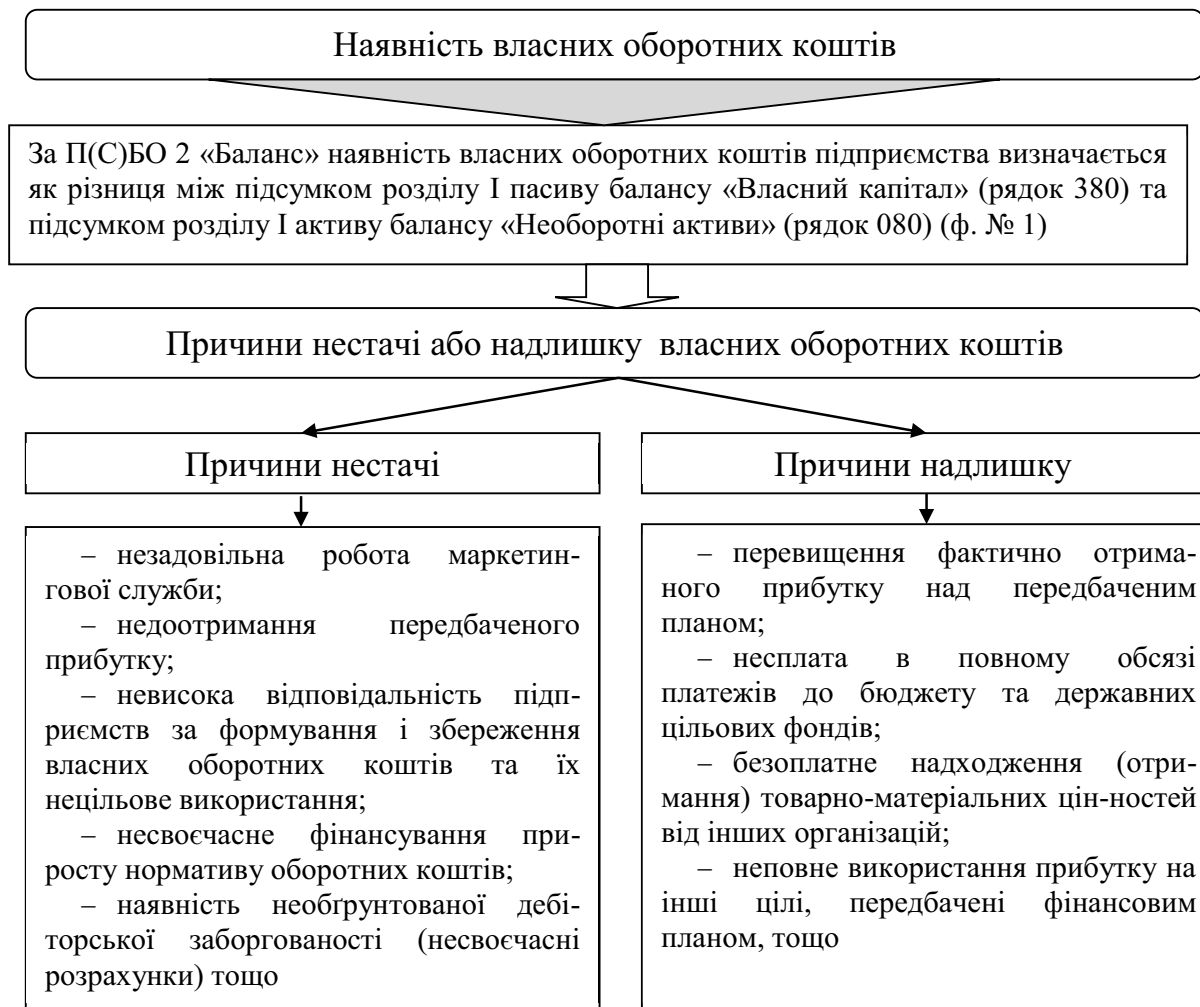

Рис. 6.28. Наявність власних оборотних коштів: сутність та причини надлишку (нестачі)

Таблиця 6.4
Формування постійної і змінної частин оборотних активів

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
Сума постійної частини оборотних активів	$OA_{\text{пост}} = OA \cdot K_{\text{мін}}$	OA – середня сума оборотних активів у плановому періоді, грн.; K _{мін} – коефіцієнт мінімального рівня оборотних активів, частка
Максимальна сума змінної частини оборотних активів	$OA_{\text{макс}} = OA \cdot (K_{\text{макс}} - K_{\text{мін}})$	K _{макс} – коефіцієнт максимального рівня оборотних активів, частка; K _{мін} – коефіцієнт мінімального рівня оборотних активів, частка
Середня сума змінної частини оборотних активів	$OA_{\text{сер}} = \frac{OA \cdot (K_{\text{макс}} - K_{\text{мін}})}{2} = \frac{OA_{\text{макс}} - OA_{\text{пост}}}{2}$	

Рис. 6.29. Основні джерела фінансування активів підприємства

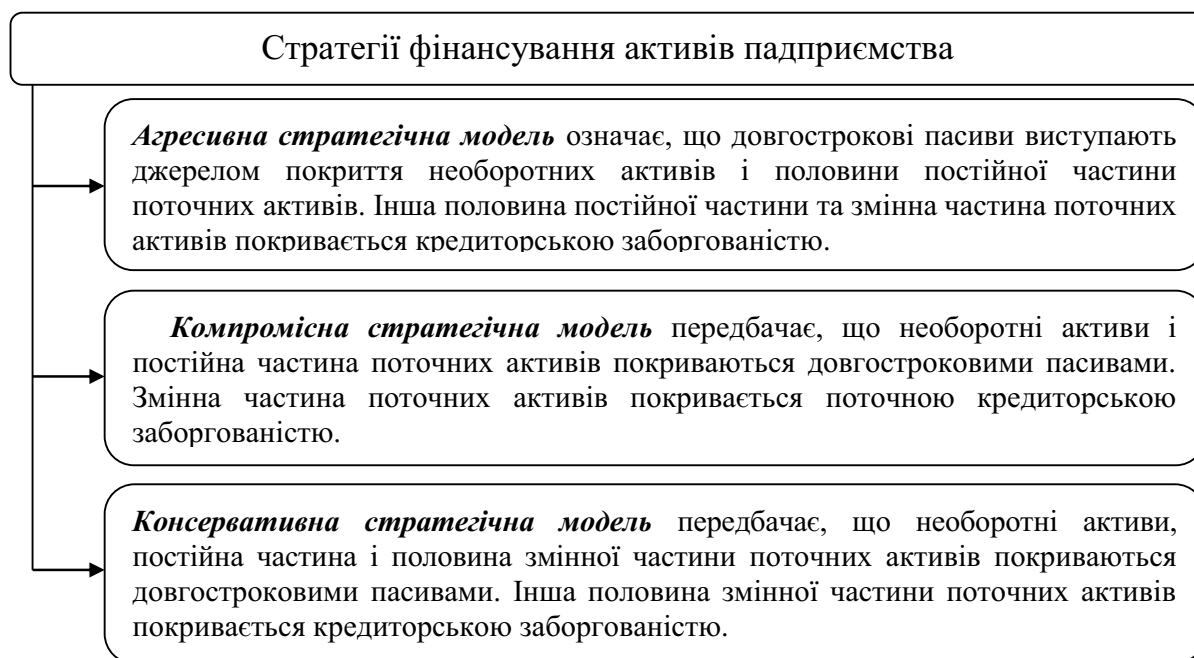

Рис. 6.30. Стратегії фінансування активів підприємства

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «активи підприємства»? Який склад вони мають?
2. Надайте класифікацію активів підприємства.
3. Розкрийте сутність оборотних і необоротних активів підприємства.
4. За якими ознаками класифікуються оборотні і необоротні актив підприємства?
5. За якими принципами здійснюється формування активів підприємства?
6. Яким чином здійснюється оцінка вартості активів підприємства?
7. Визначте мету і основні завдання управління активами підприємства.
8. Охарактеризуйте функції управління активами підприємства.
9. Дайте характеристику інформаційним джерелам управління активами підприємства.
10. За якими етапами здійснюється управління активами підприємства?
11. Який порядок має розробка стратегії управління активами підприємства?
12. Розкрийте сутність політик управління активами підприємства.
13. Що включає в себе оптимізація складу активів з позицій ліквідності, фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності підприємства?
14. За якими етапами здійснюється формування політики управління необоротними активами?
15. Які етапи включає розробка політики управління основними засобами підприємства?
16. Обґрунтуйте необхідність амортизації основних засобів та розробки амортизаційної політики на підприємстві.
17. Назвіть напрями підвищення ефективності використання необоротних активів підприємства.
18. За якими етапами здійснюється формування політики управління оборотними активами?
19. Яким чином можна підвищити ефективність використання оборотних активів підприємства?
20. Які етапи включає розробка політики управління запасами?
21. Яким чином розробляється політика управління дебіторською заборгованістю?
22. Як здійснюється формування політики управління грошовими коштами підприємства?
23. Дайте характеристику основним джерелам фінансування активів підприємства.
24. Охарактеризуйте стратегічні моделі фінансування активів підприємства.

Тема 7. Вартість і оптимізація структури капіталу підприємства

Таблиця 7.1

Сутність капіталу підприємства

Автор	Визначення
Гільфердінг Р.	Капітал – це фінансовий ресурс, що перебуває у розпорядженні банків і застосовується промисловцями.
Балабанов І.Т.	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал — це гроші, пущені в оборот, і доходи, що вони приносять від цього обігу.
Бланк І.О.	Капітал являє собою накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі коштів і реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою одержання доходу.
Русак Н.А., Русак В.А.	Капітал – це кошти, вкладені в суб'єкт господарювання для початку або продовження господарської діяльності з метою одержання прибутку (доходу).
Селезньов В.В.	Фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничого процесу (купівля сировини, товарів та інших предметів праці, робочої сили, інших елементів виробництва), є капітал у його грошовій формі.
Моїсєєв С.В., Терьохін В.І.	Капітал – це фінансові кошти підприємства, відбиті в пасиві його бухгалтерського балансу. При цьому фінансовий капітал підрозділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позиковий, формування якого здійснюється за рахунок позикових фінансових джерел.
Ковалева А.М., Лапуста М.Г., Скамай Л.Г.	Капітал – це значна частина фінансових ресурсів, яка авансується та інвестується у виробництво з метою одержання прибутку.
Савицька Г.В.	Засоби, які має суб'єкт господарювання для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку.

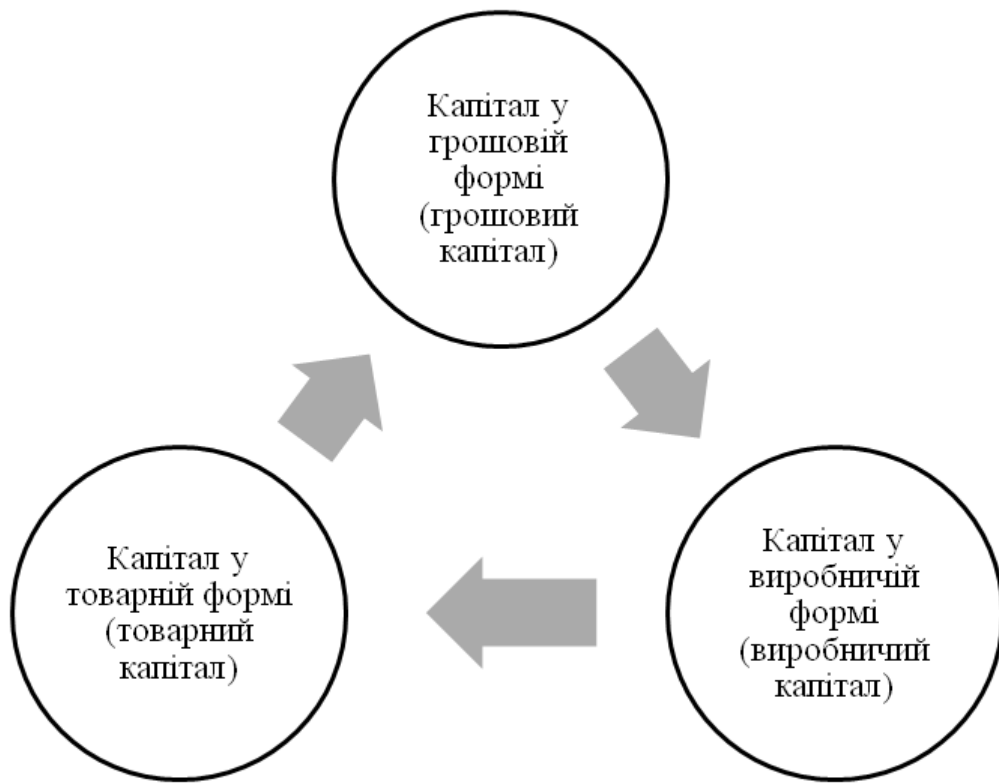

Рис. 7.1. Процес кругообігу капіталу у виробництві

Рис. 7.2. Економічна сутність капіталу підприємства

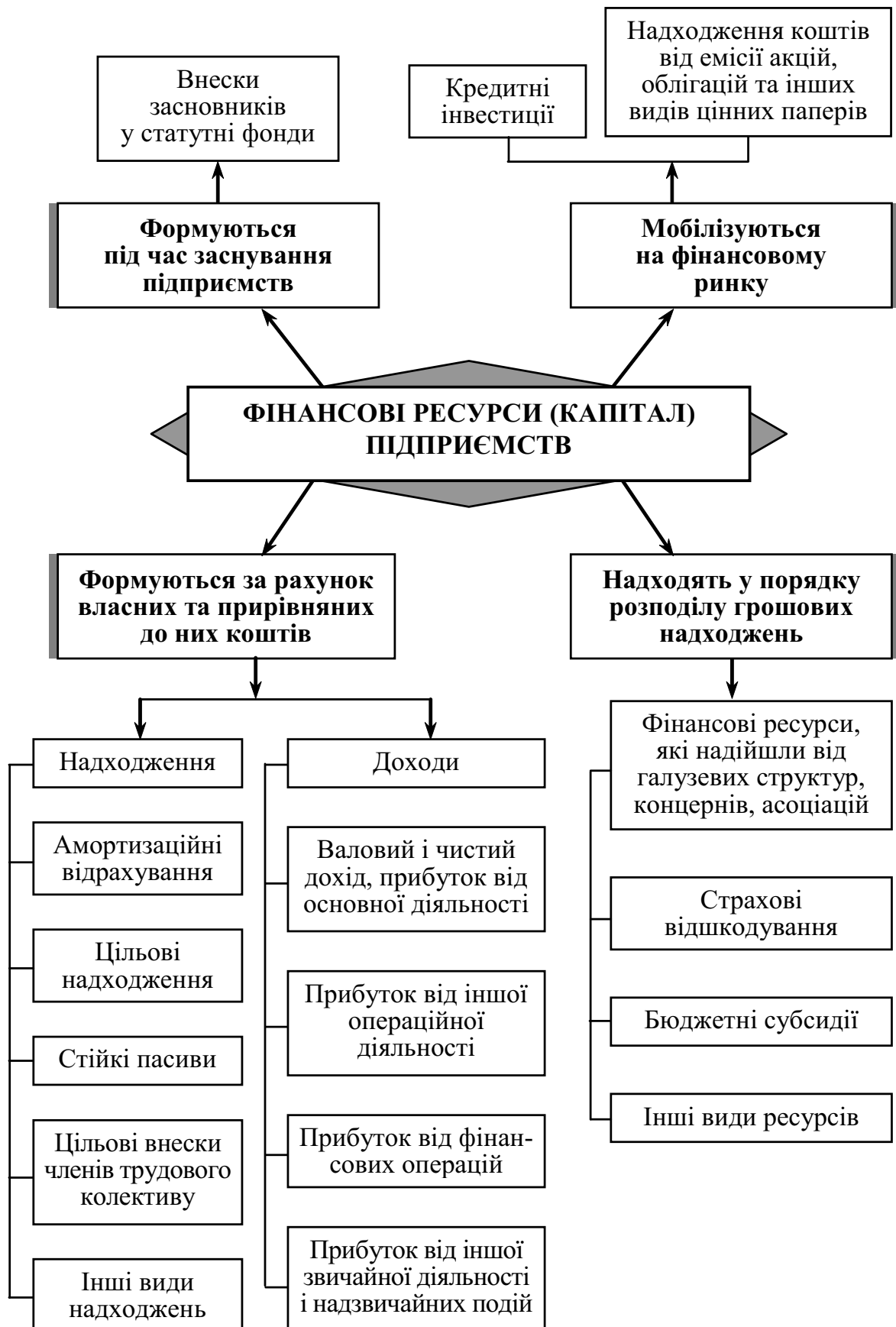

Рис. 7.3. Формування фінансових ресурсів (капіталу) підприємств

Рис. 7.4. Структура капіталу підприємства за видами

Рис. 7.5. Структура власного капіталу

Таблиця 7.2

Сутність основних складових власного капіталу підприємства

Складова власного капіталу	Визначення
1	2
Статутний капітал	Початкова сума власного капіталу підприємства, інвестована у формування його активів для початку здійснення господарської діяльності
Пайовий капітал	Сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно вкладених у здійснення спільної фінансово-господарської діяльності
Вилучений капітал	Капітал, що відображає фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників (вираховується)
Резервний капітал	Капітал, що створюється відповідно до законодавства та засновницьких документів підприємства на покриття в майбутньому непередбачуваних збитків

1	2
Додатковий вкладений капітал	Сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість
Інший додатковий капітал	Сума дооцінки необоротних активів, вартість активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших фізичних або юридичних осіб, та інші види додаткового капіталу
Нерозподілений прибуток	Частина чистого прибутку, яка реінвестована у підприємство після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу

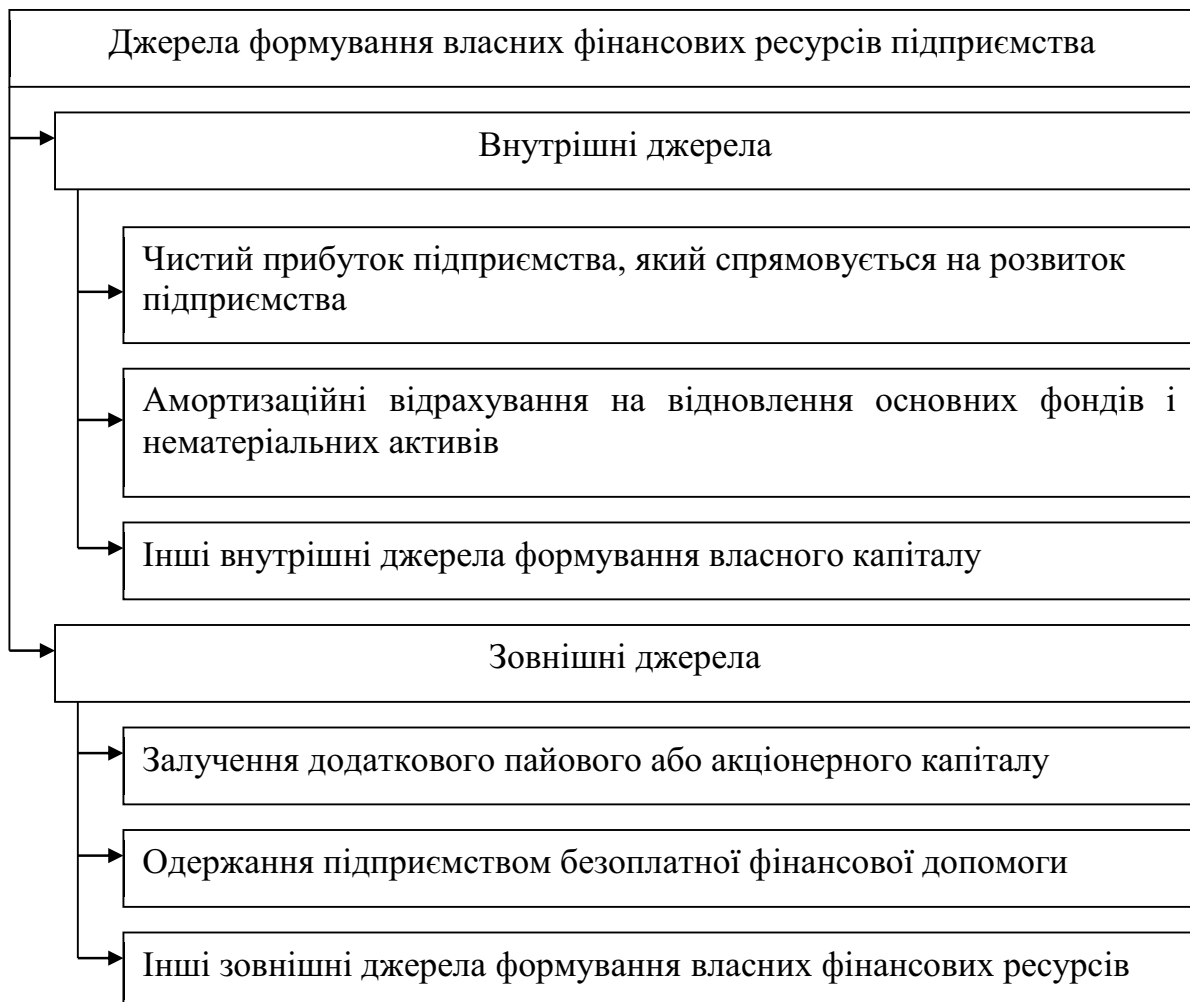

Рис. 7.6. Основні джерела формування власного капіталу підприємства

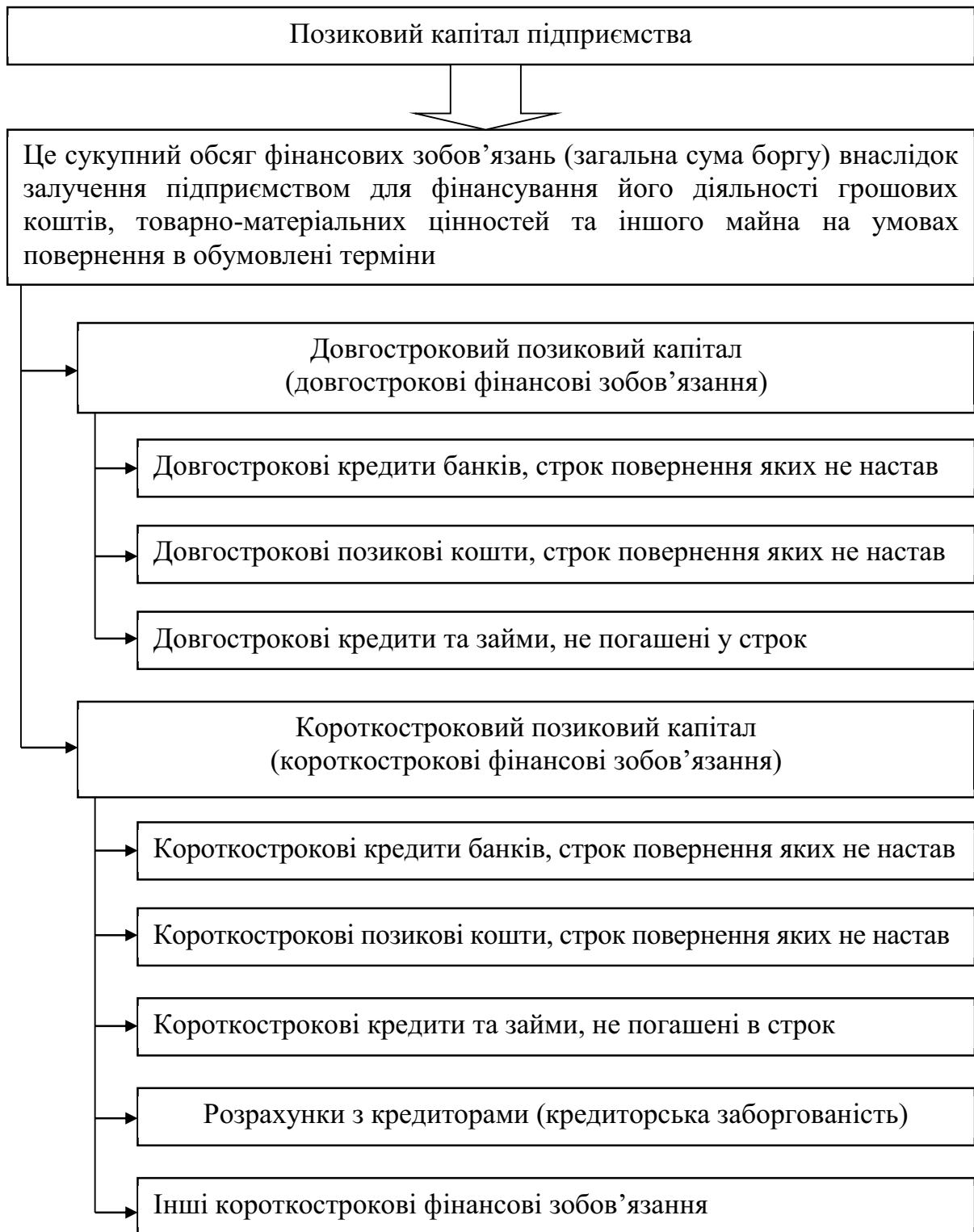

Рис.7.7. Структура позикового капіталу підприємства

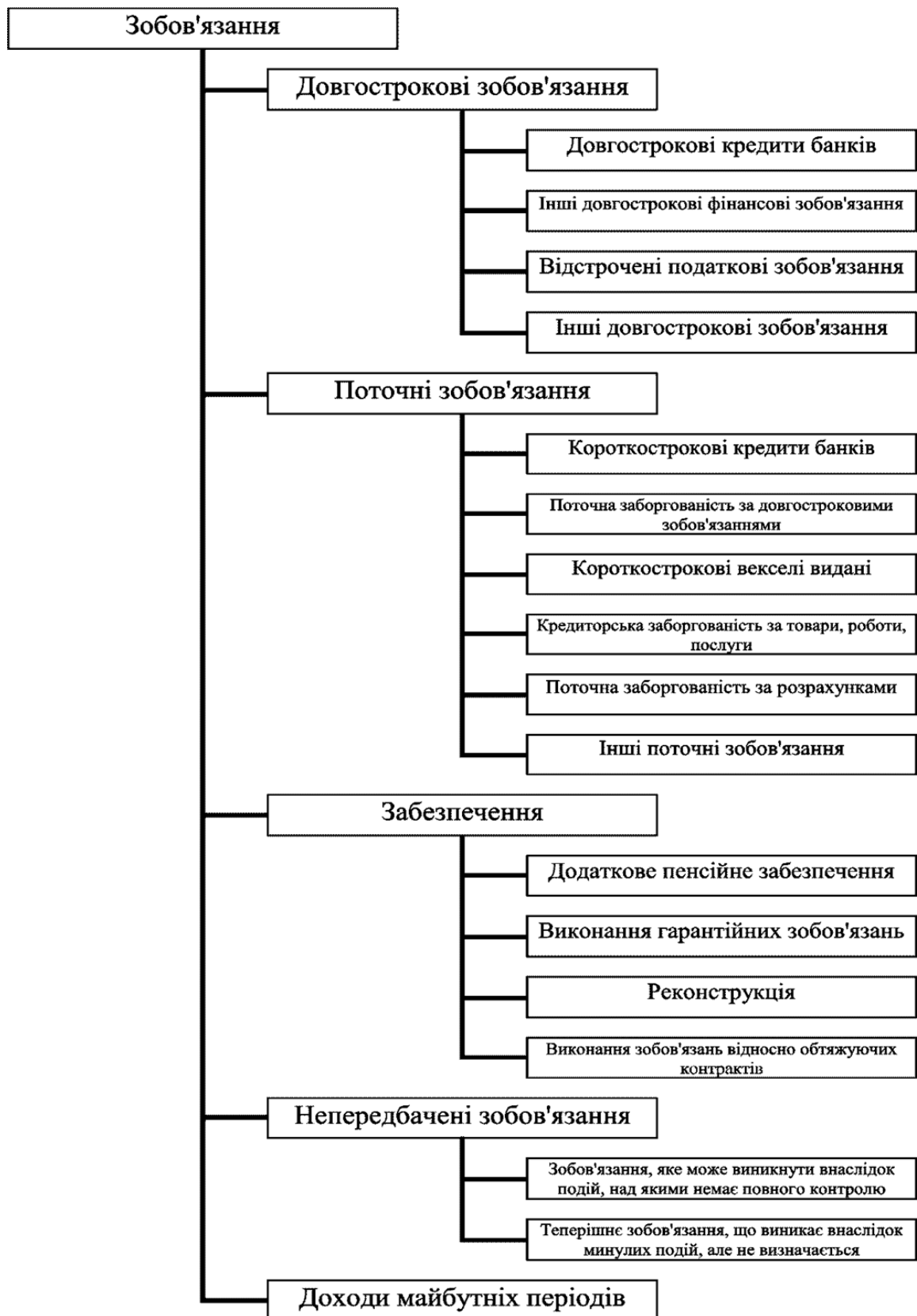

Рис. 7.8. Класифікація зобов'язань підприємства з метою їх обліку

Рис. 7.9. Мета і завдання управління капіталом підприємства

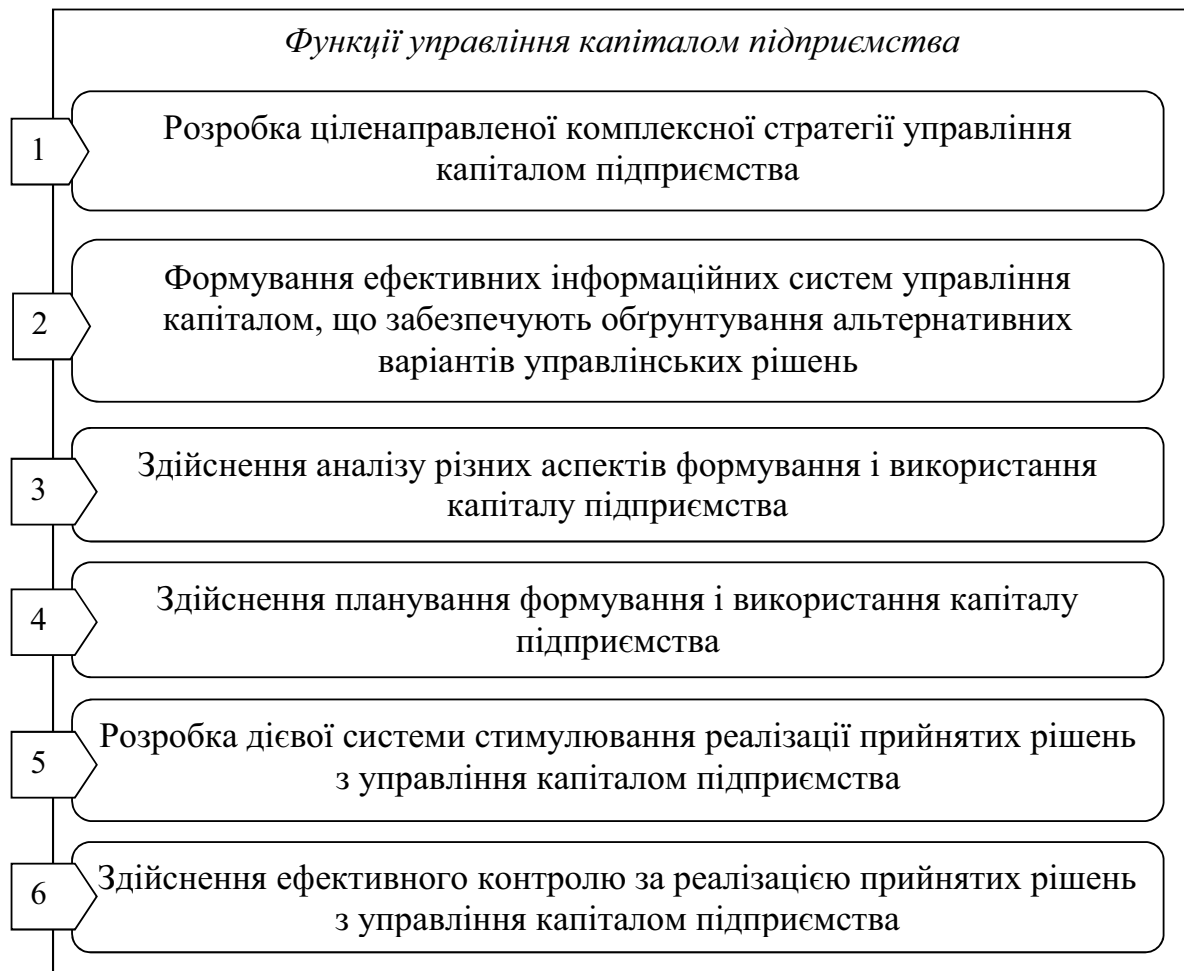

Рис. 7.10. Функції управління капіталом підприємства

Рис. 7.11. Принципи управління капіталом підприємства

Рис. 7.12. Етапи управління капіталом підприємства

Рис. 7.13. Функціонально-організаційна структура управління капіталом підприємства

Таблиця 7.3

Характеристика основних інформаційних джерел управління капіталом підприємства

Назва фінансового звіту	Зміст звіту у розрізі управління прибутком	Використання інформації
1	2	3
Баланс	Надання інформації про обсяг та структуру капіталу підприємства на початок та на кінець звітного періоду	Оцінка складу, динаміки і структури формування і використання капіталу підприємства, застосування для проведення оптимізації капіталу за різними критеріями

1	2	3
Звіт про фінансові результати	Надання інформації про розмір і формування чистого прибутку підприємства та прибутковість акцій у звітному періоді	Аналіз розміру, динаміки та формування чистого прибутку (основного внутрішнього джерела формування капіталу), оцінка прибутковості акцій та ринкової вартості підприємства
Звіт про рух грошових коштів	Надання інформації про рух капіталу (його поповнення і витрачання за різними джерелами) протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз руху капіталу підприємства у звітному році внаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Звіт про власний капітал	Надання інформації про формування власного капіталу підприємства	Оцінка розміру, структури, формування та руху власного капіталу підприємства на початок і кінець звітного року
Примітки до річної фінансової звітності	Надання інформації про розміщення і використання капіталу підприємства у звітному році	Деталізація інформації для аналізу формування і використання капіталу підприємства у звітному періоді

Таблиця 7.4

Базові формули визначення вартості капіталу підприємства

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Загальна величина капіталу (валюта балансу)	$ВБ = ВК + ПК$	ВК – власний капітал, грн.; ПК – позиковий капітал, грн.
Вартість власного капіталу	$V_{вк} = \frac{ЧП_a}{ВК} \cdot 100$	ЧП _а – сума чистого прибутку за звітний період, яка сплачена акціонерам при його використанні, грн.; $\overline{ВК}$ – середня сума власного капіталу у звітному періоді, грн.
Вартість додаткового капіталу через емісію звичайних акцій	$V_{зв.а} = \frac{K_{зв.а} \cdot D_{зв} \cdot I_{Дпл}}{ВК_{зв.а} \cdot (1 - V_{см.зв})} \cdot 100$	$K_{зв.а}$ – кількість додаткових звичайних акцій, од.; $D_{зв}$ – сума дивідентів на одну звичайну акцію у звітному періоді, грн.; $I_{Дпл}$ – індекс зростання дивідентів у плановому періоді, частка; $ВК_{зв.а}$ – сума власного капіталу, залученого від випуску звичайних акцій, грн.; $V_{см.зв}$ – витрати на емісію звичайних акцій відносно загальної суми емісії акцій, частка од.

Продовж. табл. 7.4

1	2	3
Вартість додаткового капіталу за рахунок емісії привілейованих акцій	$V_{\text{пр.а}} = \frac{D_{\text{пр}}}{\text{ВК}_{\text{пр.а}} \cdot (1 - V_{\text{см.пр}})} \cdot 100$	$D_{\text{пр}}$ – сума дивідендів до виплати відповідно до контрактних зобов'язань акціонерного товариства, грн.; $\text{ВК}_{\text{пр.а}}$ – сума власного капіталу від привілейованих акцій, грн.; $V_{\text{см.пр}}$ – емісійні витрати за привілейованими акціями відносно загальної суми емісії, частка
Вартість банківського кредиту	$V_{\text{ок}} = \frac{\text{СП} \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{1 - V_{\text{б}}}$	СП – ставка позикового процента, %; $K_{\text{оп}}$ – коефіцієнт оподаткування (ставка податку на прибуток), частка; $V_{\text{б}}$ – рівень витрат по залученню банківського кредиту до його суми, частка
Вартість позикового капіталу, що залучається на умовах фінансового лізингу	$V_{\text{фл}} = \frac{(\text{ЛС} - \text{НА}) \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{1 - V_{\text{фл}}}$	ЛС – річна лізингова ставка, %; НА – річна норма амортизації активу, що залучається на умові лізингу, %; $V_{\text{фл}}$ – рівень витрат по залученню активу на умовах фінансового лізингу до вартості цього активу, частка
Вартість позикового капіталу, що залучається за рахунок емісії облігацій	$V_{\text{о}} = \frac{C_{\text{к}} \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{1 - V_{\text{о}}}$ $V_{\text{о}} = \frac{D_{\text{о}} \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{(H_{\text{о}} - D_{\text{о}}) \cdot 1 - V_{\text{о}}} \cdot 100$	$C_{\text{к}}$ – ставка купонного процента за облігацією, %; $V_{\text{о}}$ – рівень емісійних витрат по відношенню до обсягу емісій, частка; $D_{\text{о}}$ – середньорічна сума дисконту за облігацією, грн.; $H_{\text{о}}$ – номінал облігації до погашення, грн.
Вартість товарного кредиту, що надається на умовах короткострокової відстрочки платежу	$V_{\text{тк.вп}} = \frac{\text{ЦЗ} \cdot 360 \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{T_{\text{вп}}} \cdot 100$	ЦЗ – цінова знижка при здійсненні авансового (або готівкового) платежу за продукцію, %; $T_{\text{вп}}$ – період надання відстрочки платежу за продукцію, дні
Вартість товарного кредиту у формі довгострокової відстрочки платежу з оформленням векселю	$V_{\text{тк.в}} = \frac{\text{СП}_{\text{в}} \cdot (1 - K_{\text{оп}})}{(1 - \text{ЦЗ})} \cdot 100$	$\text{СП}_{\text{в}}$ – ставка проценту за вексельний кредит, %
Середньозважена вартість капіталу	$\overline{\text{ВБ}} = \sum_{i=1}^n V_i \cdot \text{ПВ}_i$	V_i – вартість i -го елемента капіталу, грн.; ПВ_i – питома вага i -го елемента у загальній сумі, частка
Гранична вартість капіталу	$V_{\text{г}} = \frac{\overline{\Delta \text{ВБ}}}{\Delta \text{ВБ}}$	$\overline{\Delta \text{ВБ}}$ – приріст середньозваженої вартості капіталу у плановому періоді, %; $\Delta \text{ВБ}$ – приріст усього капіталу в плановому періоді, %
Гранична ефективність капіталу	$\text{ГЕК} = \frac{\Delta R_{\text{к}}}{\Delta \text{ВБ}}$	$\Delta R_{\text{к}}$ – приріст рентабельності капіталу, %

1	2	3
Ефект фінансового важеля	$EФВ = (1 - K_{OK}) \cdot (P_{кп} - СП) \cdot \frac{ПК}{БК}$	$P_{кп}$ – рентабельність капіталу до сплати процентів, %;
Грант-елемент	$ГЕ = 100 - \sum_{t=1}^n \frac{ПР + ОБ}{БК(1+i)^t} * 100$	ПР — сума відсотка, що сплачується, у конкретному інтервалі кредитного періоду, грн.; ОБ — сума основного боргу, що амортизується в конкретному інтервалі кредитного періоду, грн.; БК — загальна сума банківського кредиту, грн.; i — середня ставка відсотка за кредит, що склалася на фінансовому ринку за аналогічними кредитними інструментами, частка; n — конкретний інтервал кредитного періоду, за яким здійснюється платіж коштів комерційному банку; t - загальна тривалість кредитного періоду, виражена числом вхідних у нього інтервалів.

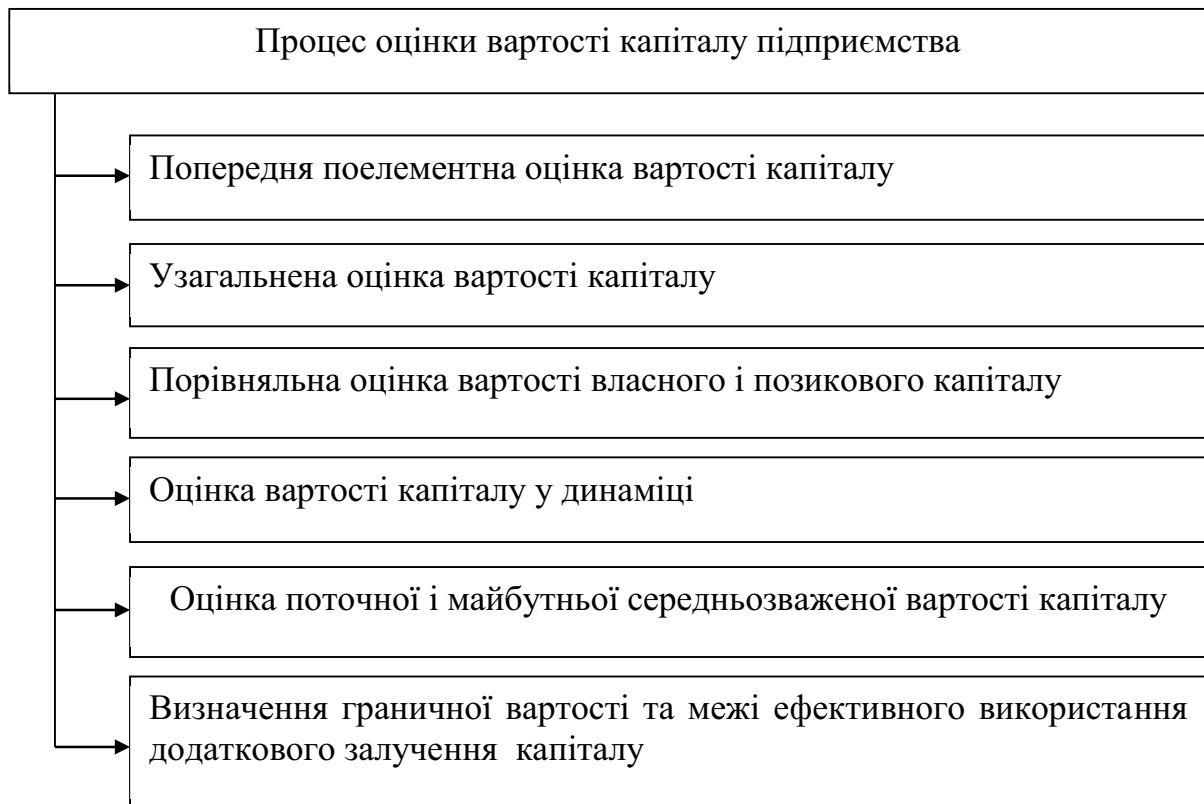

Рис. 7.14. Процес оцінки вартості капіталу підприємства

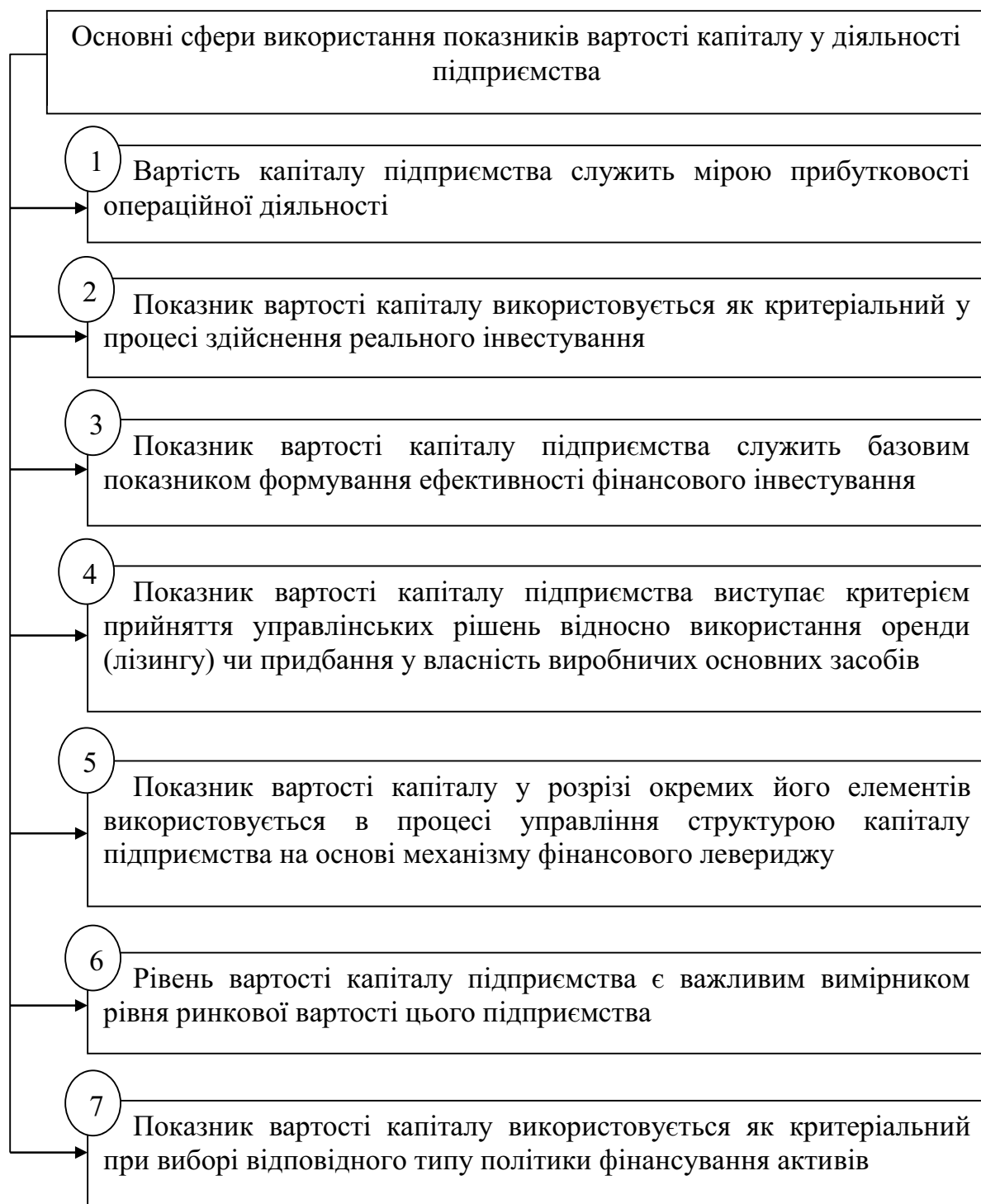

Рис. 7.15. Основні сфери використання показників вартості капіталу у діяльності підприємства

Таблиця 7.5

Базові формули, що використовуються при аналізі капіталу підприємства

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Коефіцієнт фінансової незалежності	$K_{\text{фн}} = \frac{\text{ВК}}{\text{ВБ}}$	
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фз}} = \frac{\text{ПК}}{\text{ВБ}}$	
Коефіцієнт фінансування	$K_{\text{ф}} = \frac{\text{ВК}}{\text{ПК}}$	
Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{\text{фр}} = \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}}$	
Коефіцієнт фінансової стабільності	$K_{\text{ф}} = \frac{\text{ВК} + \text{ДПК}}{\text{ВБ}}$	ДПК – довгостроковий позиковий капітал, грн.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{\text{м}} = \frac{\text{ВОК}}{\text{ВК}}$	
Коефіцієнт оборотності капіталу	$K_{\text{об.к}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ВБ}}$	ЧД – чистий дохід (чиста виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг, грн.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K_{\text{об.вк}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ВК}}$	
Коефіцієнт оборотності позикового капіталу	$K_{\text{об.пк}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ПК}}$	
Коефіцієнт оборотності поточної кредиторської заборгованості	$K_{\text{об.пп}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ПП}}$	ПП – поточні пасиви (поточна кредиторська заборгованість), грн.
Тривалість одного обороту капіталу	$T_{\text{к}} = \frac{t_{\text{п}}}{K_{\text{об.к}}}$	$t_{\text{п}}$ – тривалість періоду, що аналізується (рік, квартал), дні
Тривалість одного обороту власного капіталу	$T_{\text{вк}} = \frac{t_{\text{п}}}{K_{\text{об.вк}}}$	
Тривалість одного обороту позикового капіталу	$T_{\text{пк}} = \frac{t_{\text{п}}}{K_{\text{об.пк}}}$	
Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості	$T_{\text{пп}} = \frac{t_{\text{п}}}{K_{\text{об.пп}}}$	
Рентабельність капіталу підприємства	$R_{\text{к}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВБ}_{\text{сер}}} \cdot 100\%$	ЧП – чистий прибуток, грн.
Рентабельність власного капіталу	$R_{\text{вк}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} \cdot 100\%$	
Рентабельність позикового капіталу	$R_{\text{пк}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}} \cdot 100\%$	

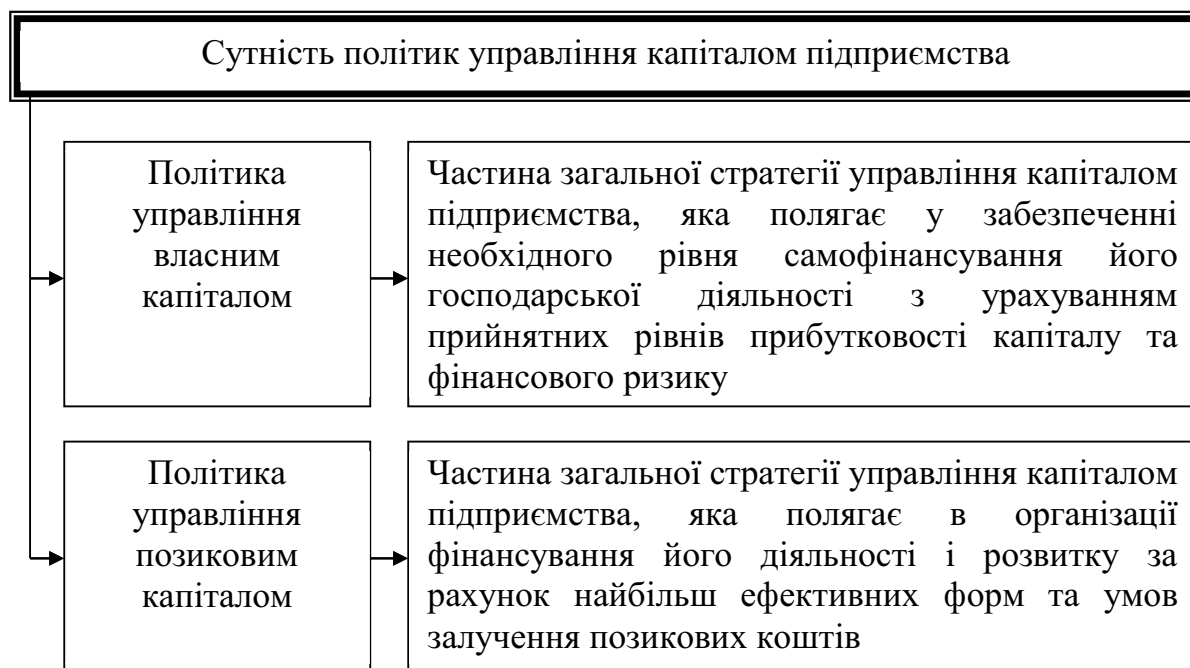

Рис. 7.16. Сутність політик управління капіталом підприємства

Таблиця 7.6

Порівняльна характеристика фінансування діяльності підприємства за рахунок власного і позикового капіталів

Критерії	Власний капітал	Позиковий капітал
1. Рівень відповідальності капіталодавців	Щонайменше у повному обсязі	Відсутня, статус кредитора
2. Участь в управлінні підприємством	Дає право	Участь в управлінні виключена
3. Участь у прибутках	Участь у розподілі прибутків	Участь у розподілі прибутків виключена
4. Строк використання	Необмежений	Обмежений згідно угоди
5. Кредитне забезпечення	Непотрібне	Необхідне
6. Податковий тягар	З прибутку, що залишається після сплати податків	Відсотки за користування відносяться до валових витрат. Це зменшує податковий тягар
7. Черговість повернення	В останню чергу	Першочергово

Рис. 7.17. Етапи формування політики управління власним капіталом підприємства

Етапи формування емісійної політики підприємства

1. Дослідження можливостей ефективного розміщення емісії акцій на основі аналізу кон'юнктури фондового ринку та інвестиційної привабливості підприємства.
2. Визначення цілей емісії (зміцнення фінансового стану, необхідність інвестування виробничих фондів, проведення реструктуризації або реорганізації підприємства).
3. Визначення обсягу емісії відповідно до розрахованої потреби підприємства в залученні власних фінансових ресурсів із зовнішніх джерел.
4. Визначення номіналу, видів і кількості акцій, що призначені до емісії.
5. Оцінка вартості залученого акціонерного капіталу зважаючи на обраний тип дивідендної політики або за витратами на випуск і розміщення акцій.
6. Визначення ефективних форм андеррайтингу

Рис. 7.18. Етапи формування емісійної політики підприємства

Таблиця 7.7

Характерні ознаки кредиту, що визначають
його роль в ринковій економіці

Параметр	Характерна ознака
Позичальники	Як правило, ними суб'єкти господарювання, що тимчасово потребують додаткових ресурсів.
Кредитори	Переважно банківські установи, кредитно-фінансові заклади, суб'єкти господарювання
Кредитні ресурси	Гроші, надані в позику позичальником, використовуються як капітал (на виробничі потреби). Тимчасово вільні матеріальні цінності.
Джерело позичкового процента	Прибуток, що отриманий від використання позичених коштів.
Мета використання кредиту	Як механізм ефективного перерозподілу капіталів у суспільному виробництві для вирівнювання норми прибутку.

Рис. 7.19. Види кредитів, що надаються підприємству

Рис. 7.20. Етапи формування політики управління позиковим капіталом підприємства

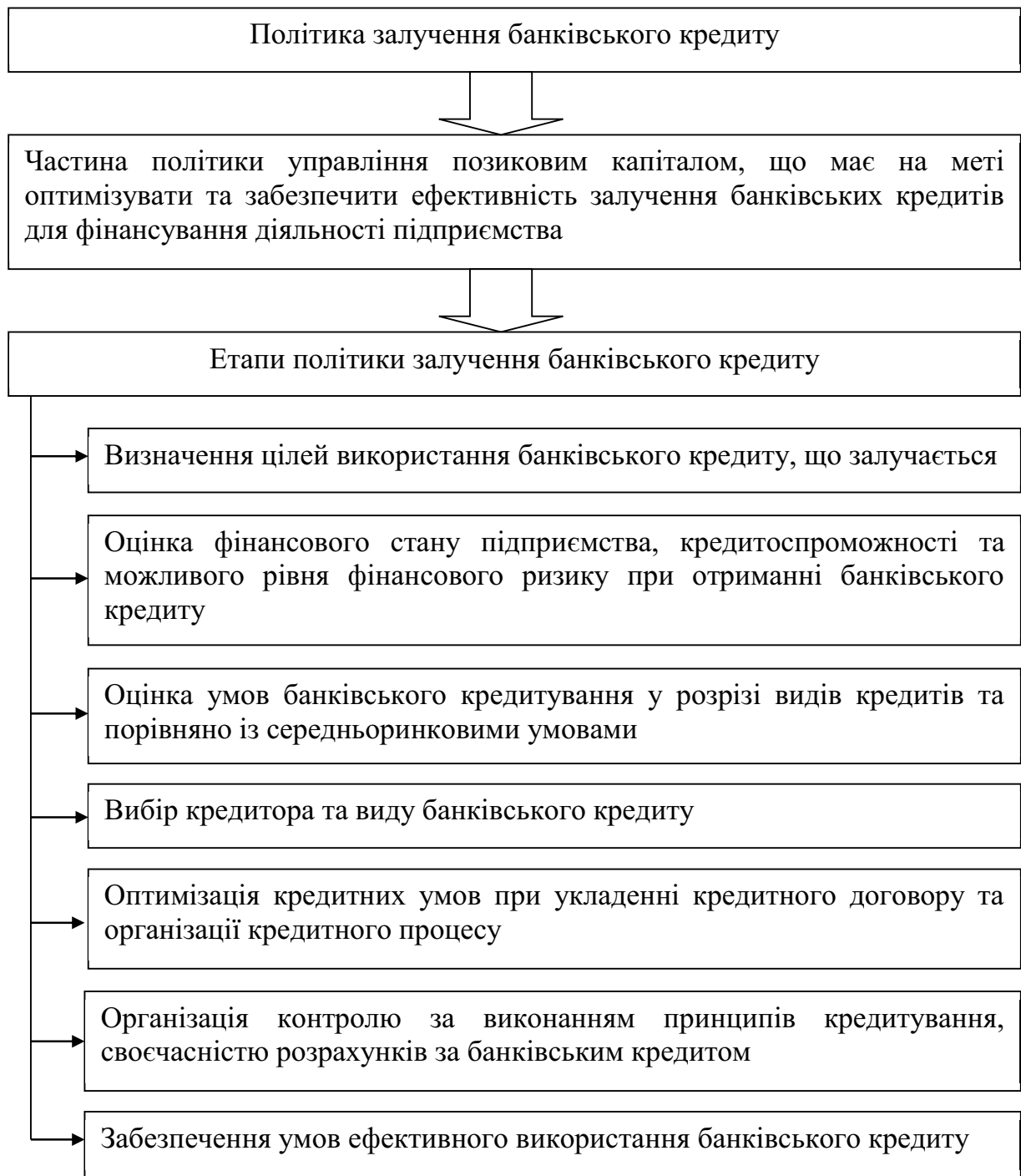

Рис. 7.21. Політика залучення банківського кредиту

Рис. 7.22. Принципи банківського кредитування

Рис. 7.23. Склад основних кредитних умов

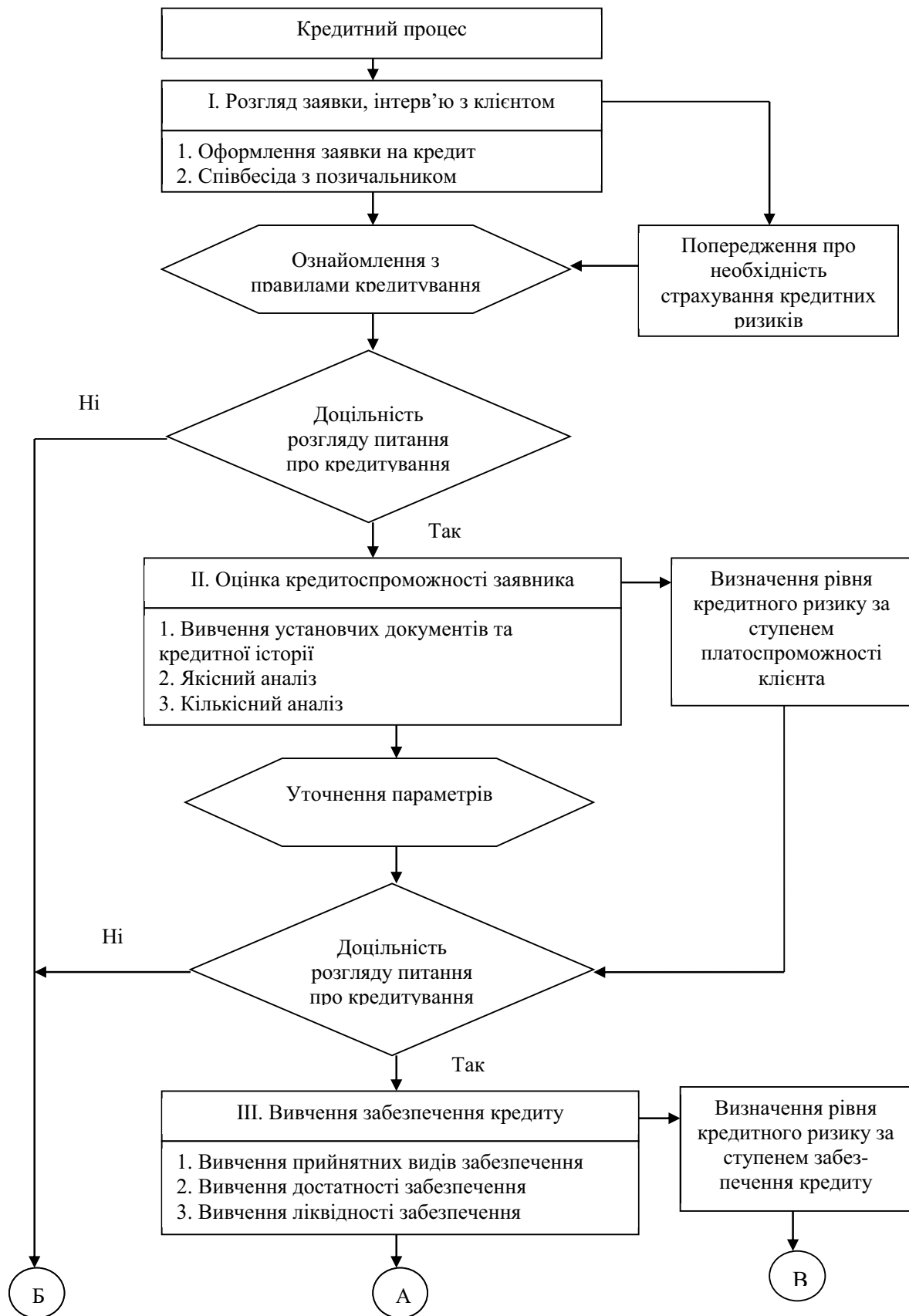

Рис. 7.24. Алгоритм організації кредитного процесу

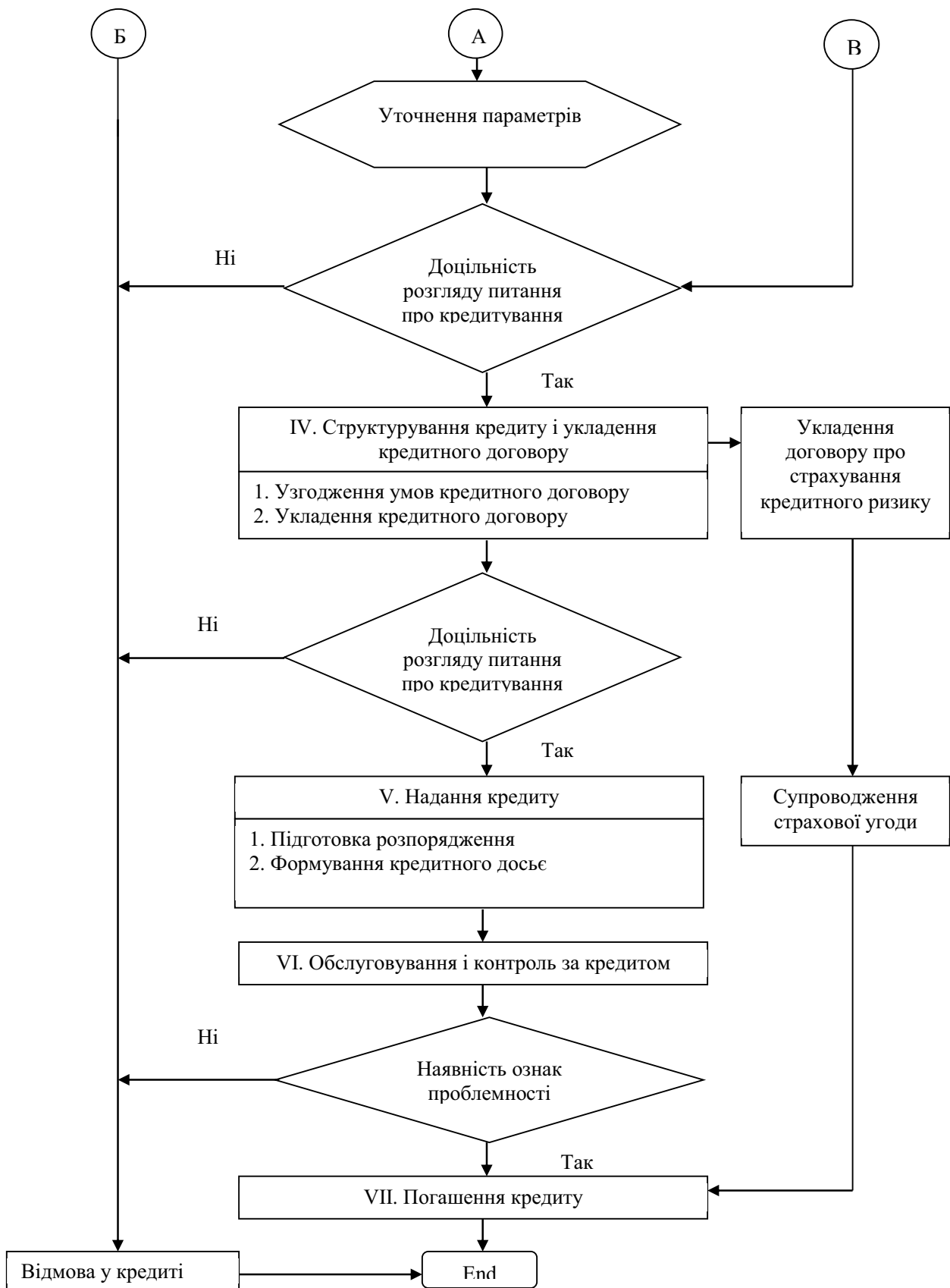

Рис. 7.25. Алгоритм організації кредитного процесу (продовження)

Таблиця 7.8

Фактори, що впливають на кредитоспроможність підприємства-позичальника

Для фізичних осіб	Для юридичних осіб	Для кредитного портфелю
1	2	3
1. Нестабільність економічної ситуації (фінансова криза, відсутність конвертування національної валюти, зменшення платоспроможного попиту населення, інфляція та ін.)	1. Нестабільність економічної ситуації (фінансова криза, відсутність конвертування національної валюти, занепад виробництва, несприятливі зміни на окремих ринках, інфляція та ін.)	1. Нестабільність економічної ситуації (фінансова криза, відсутність конвертування національної валюти, нерозвиненість інформаційного ринку, несприятливі зміни на фінансовому ринку, інфляція та ін.)
2. Зміни матеріального стану позичальника (збільшення/зменшення заробітної плати, вихід на пенсію, отримання спадку та ін.)	2. Зміни фінансового стану позичальника (за показниками фінансової стійкості, оборотності, рентабельності, ліквідності та ін.)	2. Зміни грошово-кредитної політики центрального банку (зміни норм обов'язкових резервів, ставки рефінансування, нормативів ризику, державної підтримки пріоритетних галузей та ін.)
3. Кредитна історія позичальника (її відсутність, позитивна або негативна)		3. Зміни у кредитній політиці банку (переорієнтація ресурсів на інші галузі, введення нових кредитних інструментів, зміна структури управління та ін.)
4. Зміна якості забезпечення позики (вартості, ліквідності)		4. Особистісний фактор (недостатність кваліфікації та досвіду, мікроклімат у колективі, перевищення посадових повноважень, зловживання та ін.)
5. Зміна соціального положення позичальника (вступ у шлюб, зміни у складі сім'ї та ін.)	5. Якість управління підприємством-позичальником (освітній рівень, кваліфікація і досвід роботи у даній сфері керівної ланки та ін.)	
6. Зміни умов кредитного договору (введення або відміна мораторію на сплату відсотків і основного боргу, штрафних санкцій, зміни відсоткових ставок, термінів погашення основного боргу та ін.)		
7. Особистісний фактор (недисциплінованість позичальника, надання свідомо помилкової інформації, перешкоджання банківському контролю, шахрайство та ін.)		

Рис. 7.26. Політика застосування фінансового лізингу

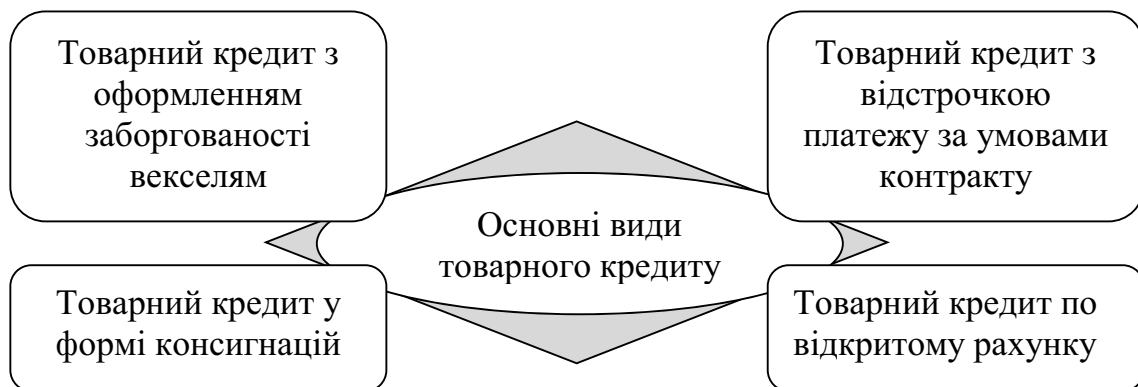

Рис. 7.27. Основні види товарного кредиту

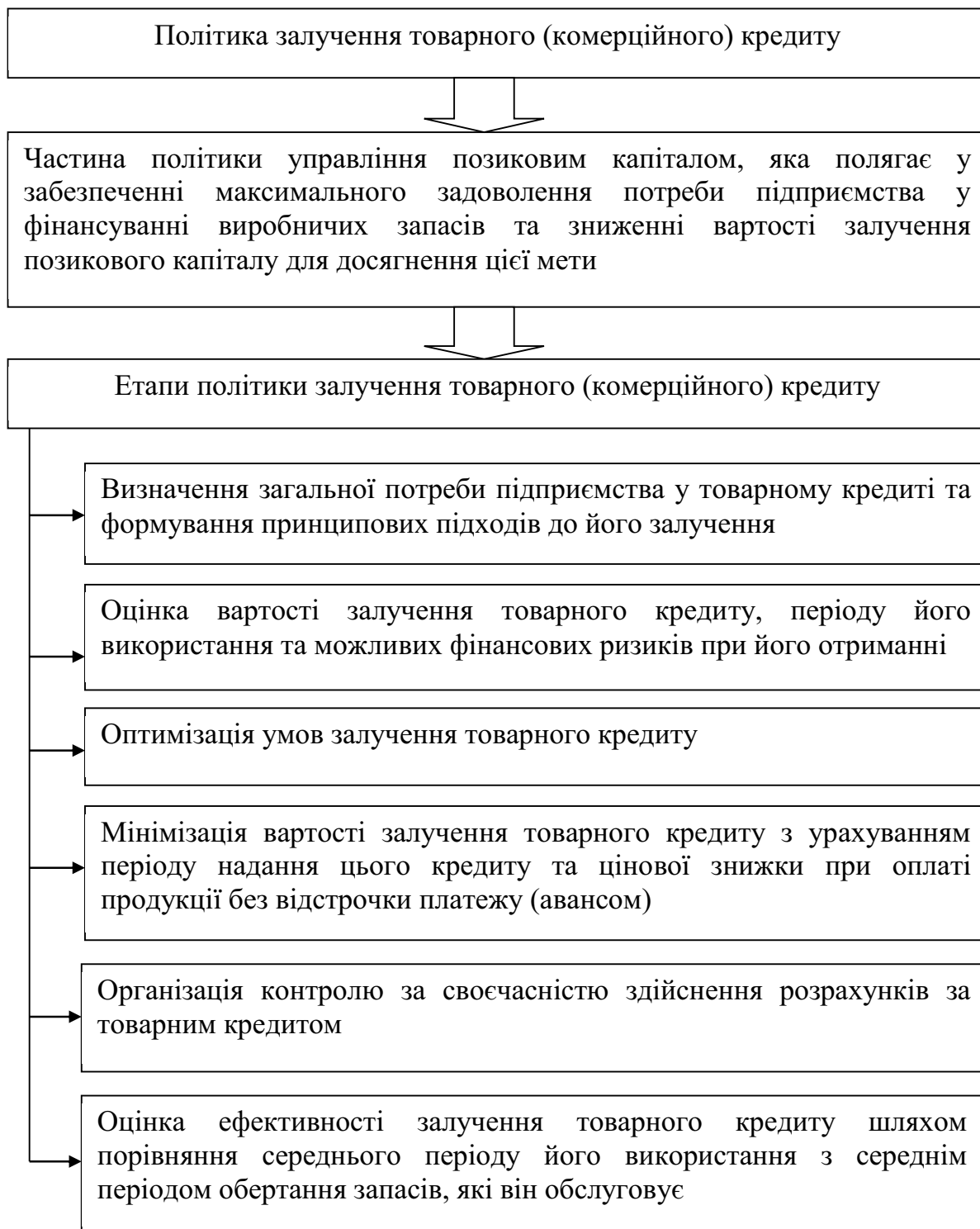

Рис. 7.28. Політика залучення товарного кредиту

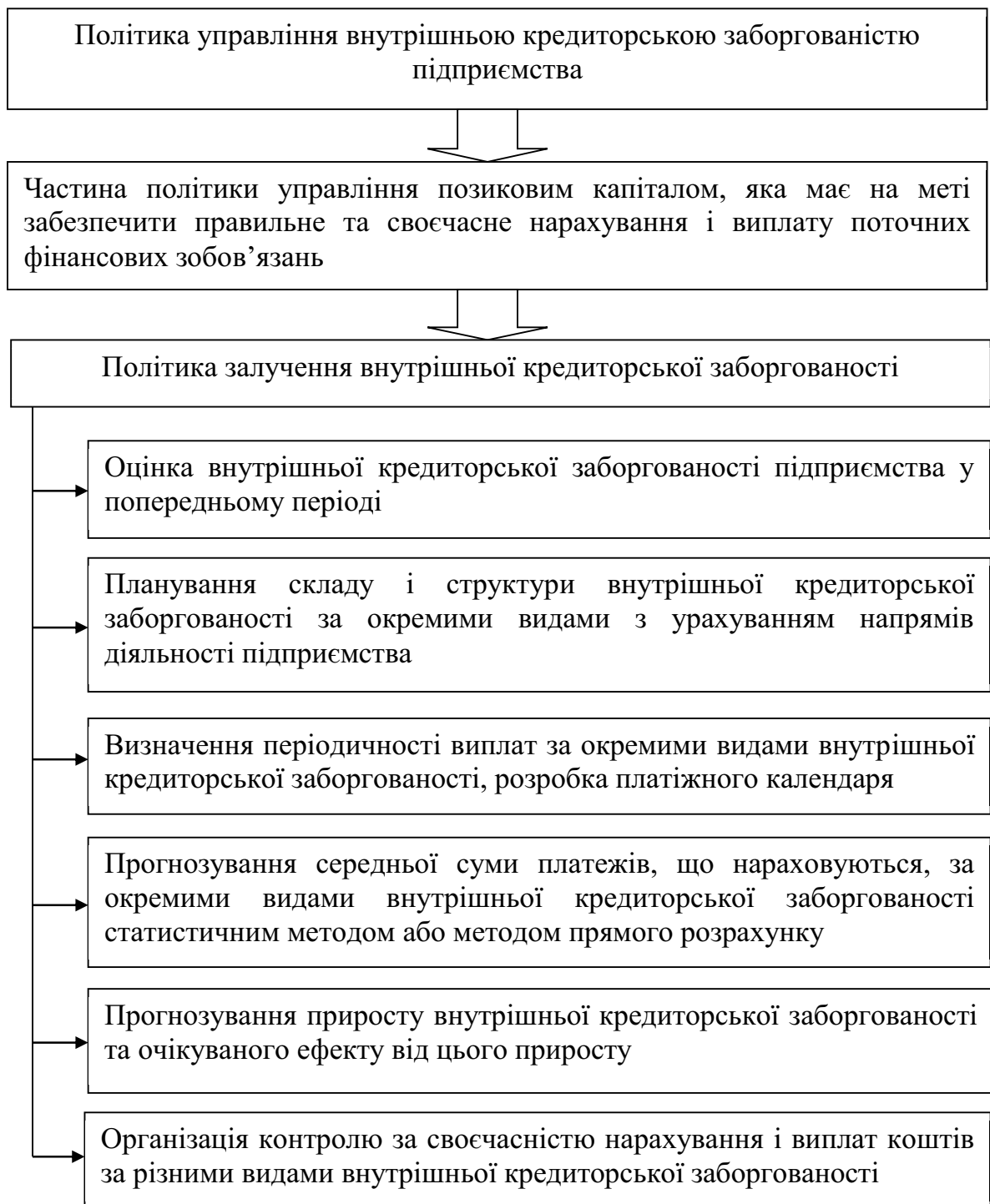

Рис. 7.29. Політика залучення внутрішньої кредиторської заборгованості

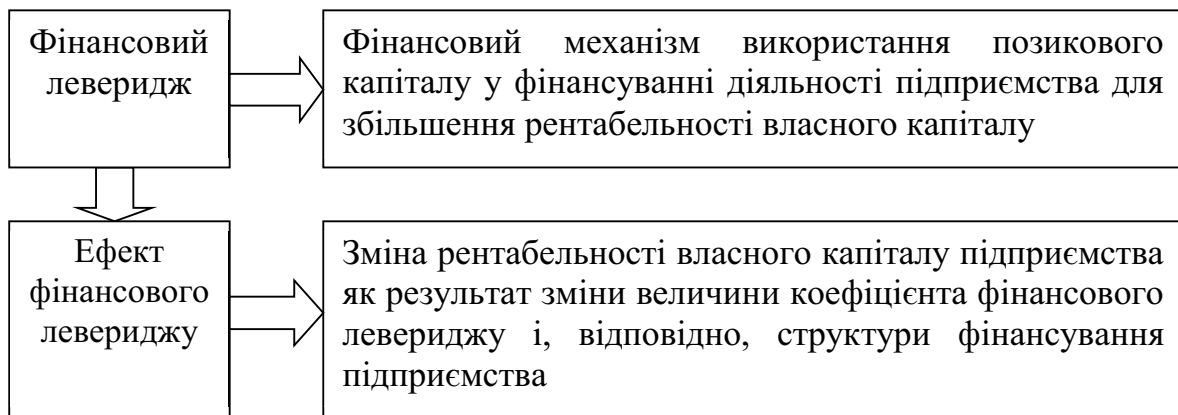

Рис. 7.30. Сутність фінансового левериджу

Рис. 7.31. Управління структурою капіталу підприємства

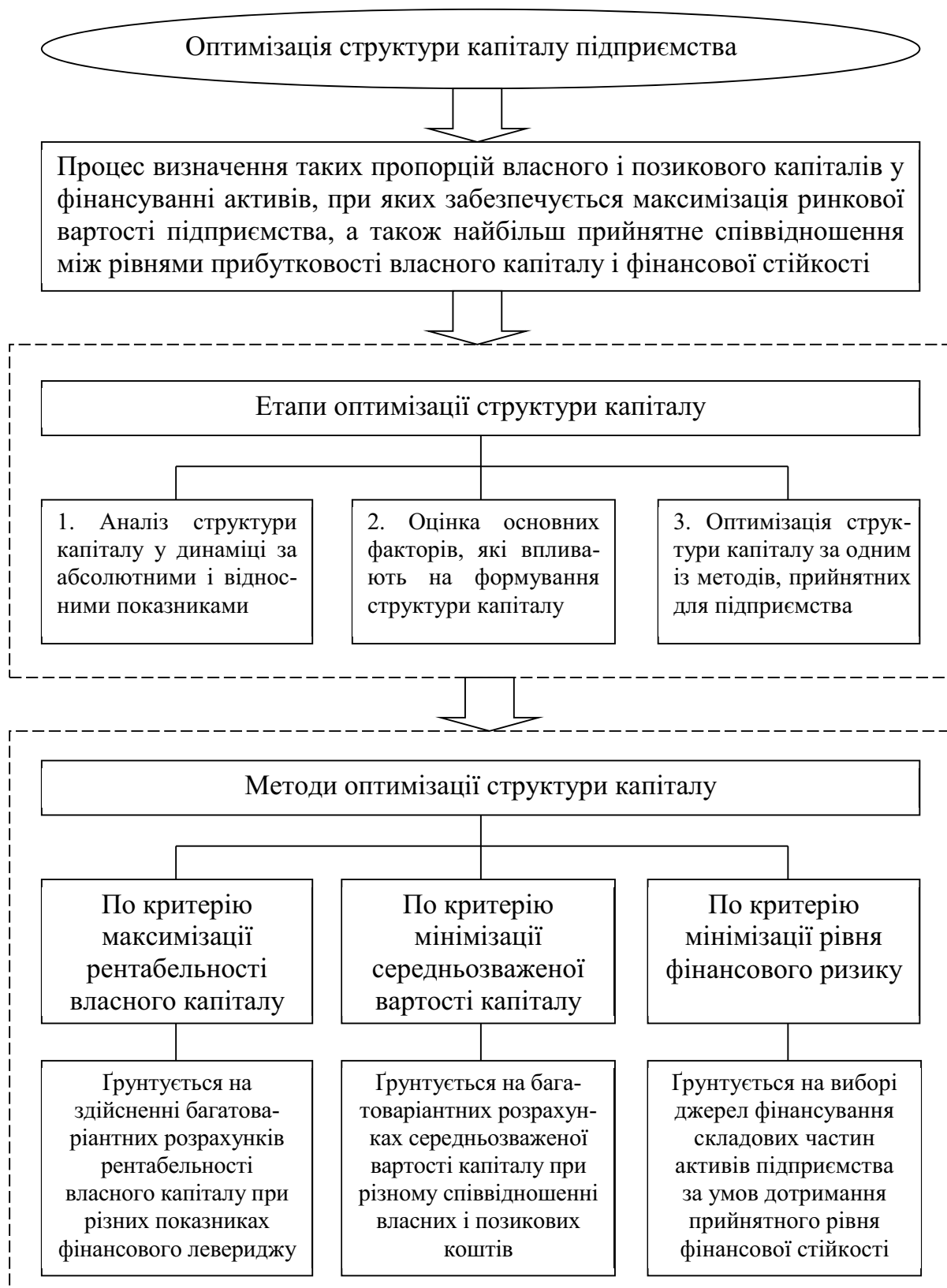

Рис. 7.32. Оптимізація структури капіталу підприємства

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність капіталу підприємства.
2. Яким чином здійснюється формування капіталу підприємства? Які фактори впливають на цей процес?
3. Назвіть види капіталу за різними ознаками.
4. Що таке «власний капітал»? З чого він складається?
5. Класифікуйте формування власного капіталу підприємства за зовнішніми і внутрішніми джерелами.
6. Що таке «позиковий капітал»? Яка його структура?
7. Перерахуйте види кредитів за певними ознаками.
8. У чому полягають мета й основні завдання управління капіталом підприємства?
9. Які функції повинні виконуватися при управлінні капіталом підприємства?
10. На яких принципах будується управління капіталом підприємства?
11. За якими етапами відбувається управління капіталом підприємства?
12. З яких блоків складається функціонально-організаційна структура управління капіталом підприємства?
13. Охарактеризуйте основні інформаційні джерела управління капіталом підприємства.
14. За якими етапами здійснюється оцінка вартості капіталу підприємства?
15. Розкрийте сутність політики управління власним і позиковим капіталом підприємства.
16. За якими етапами розробляється політика управління власним капіталом?
17. Які етапи включає політика управління позиковим капіталом?
18. Як формується емісійна політика?
19. Що включає в себе політика залучення банківського кредиту?
20. Надайте характеристику принципам та умовам банківського кредитування.
21. Опишіть організацію кредитного процесу.
22. Які фактори впливають на кредитоспроможність позичальника?
23. За якими етапами розробляється політика застосування фінансового лізингу?
24. Яким чином розробляється політика залучення товарного кредиту?
25. Що таке «політика управління внутрішньою кредиторською заборгованістю»? За якими етапами вона формується?
26. Що таке «фінансовий леверидж»? Яку роль він відіграє в управлінні капіталом підприємства?
27. У чому полягає сутність та завдання управління структурою капіталу підприємства?
28. Опишіть процес оптимізації структури капіталу підприємства.

Тема 8. Управління інвестиційною діяльністю підприємства

Таблиця 8.1

Сутність інвестицій

Автор	Визначення
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Інвестиції визначаються як сукупність усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.
Поддєрьогін А.М. та ін.	Інвестиції – це вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання у майбутньому
Бланк І.А.	Інвестиції являють собою вкладення капіталу у всіх його формах з метою забезпечення його росту у майбутньому періоді, отримання поточного доходу або вирішення певних соціальних задач.
Удалих О.О.	Інвестиції – це капітал у всіх його формах, що вкладається в об'єкти виробничого і невиробничого призначення з метою забезпечення його збільшення у майбутньому, а також досягнення позаекономічних ефектів соціального й екологічного характеру.
Герасимчук В.Г., Розенплентер А.Е. та ін.	Інвестиції – це грошові, майнові, інтелектуальні вкладення в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для створення прибутку або досягнення соціального ефекту.

Таблиця 8.2

Сутність інвестиційної діяльності

Автор	Визначення
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави стосовно реалізації інвестицій.
П(С)БО 4	Інвестиційна діяльність – це діяльність, пов'язана з придбанням і реалізацією необоротних активів, а також здійснення фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.
Бланк І.А.	Інвестиційна діяльність характеризує процес обґрунтування і реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, направлених на розширення економічного потенціалу підприємства.
Удалих О.О.	Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій суб'єктів (інвесторів та учасників) по реалізації інвестицій.
Герасимчук В.Г., Розенплентер А.Е. та ін.	Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій інвесторів та учасників щодо здійснення інвестування для одержання прибутку.

Рис. 8.1. Класифікація інвестицій за видами

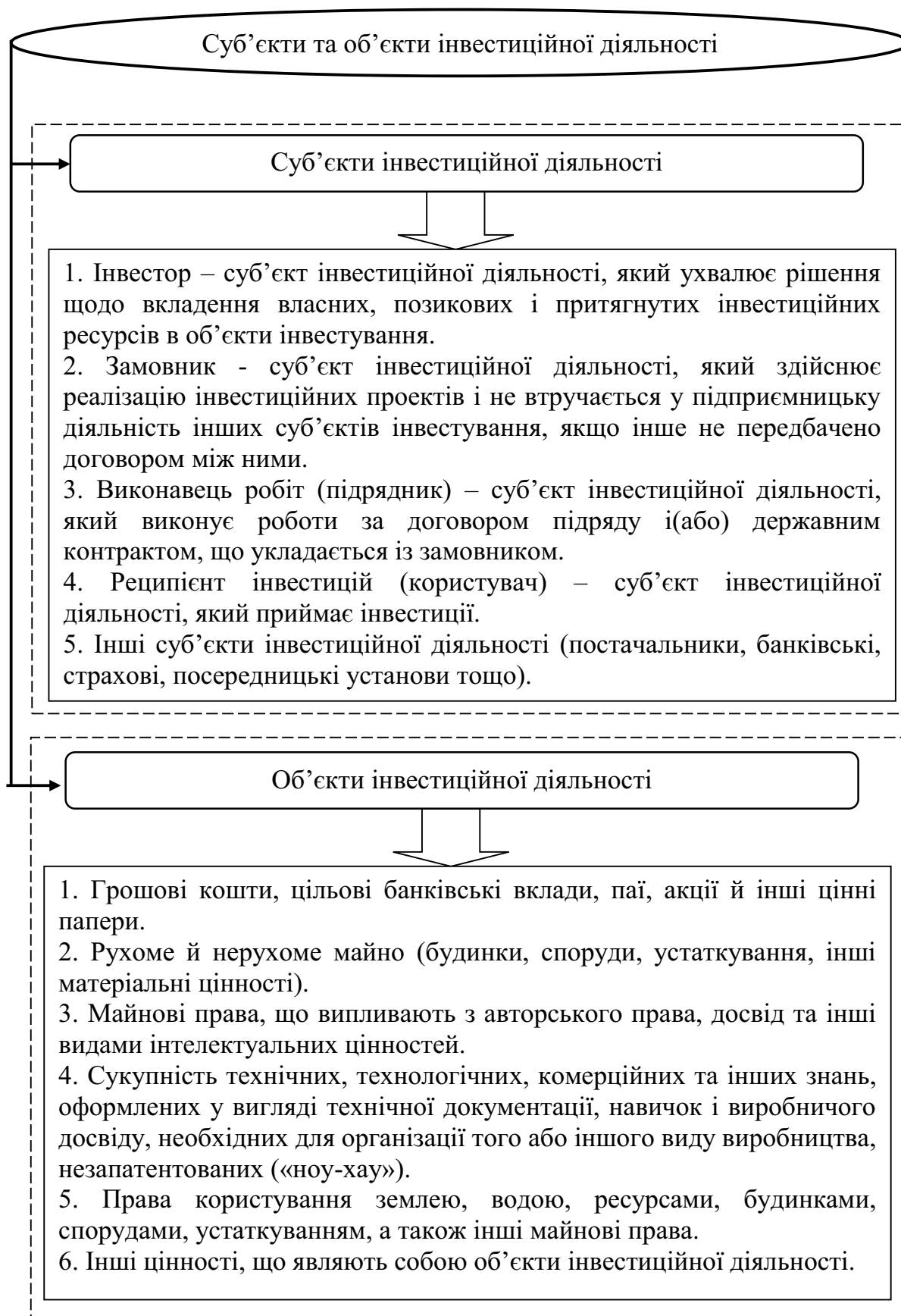

Рис. 8.2. Суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності

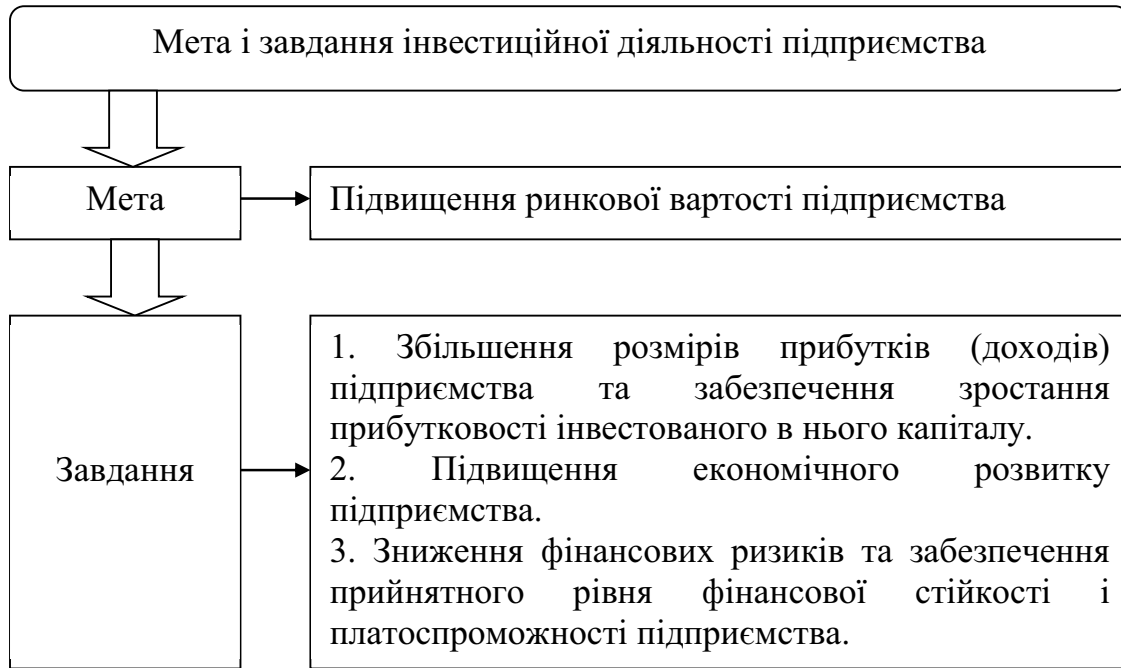

Рис. 8.3. Мета і завдання інвестиційної діяльності підприємства

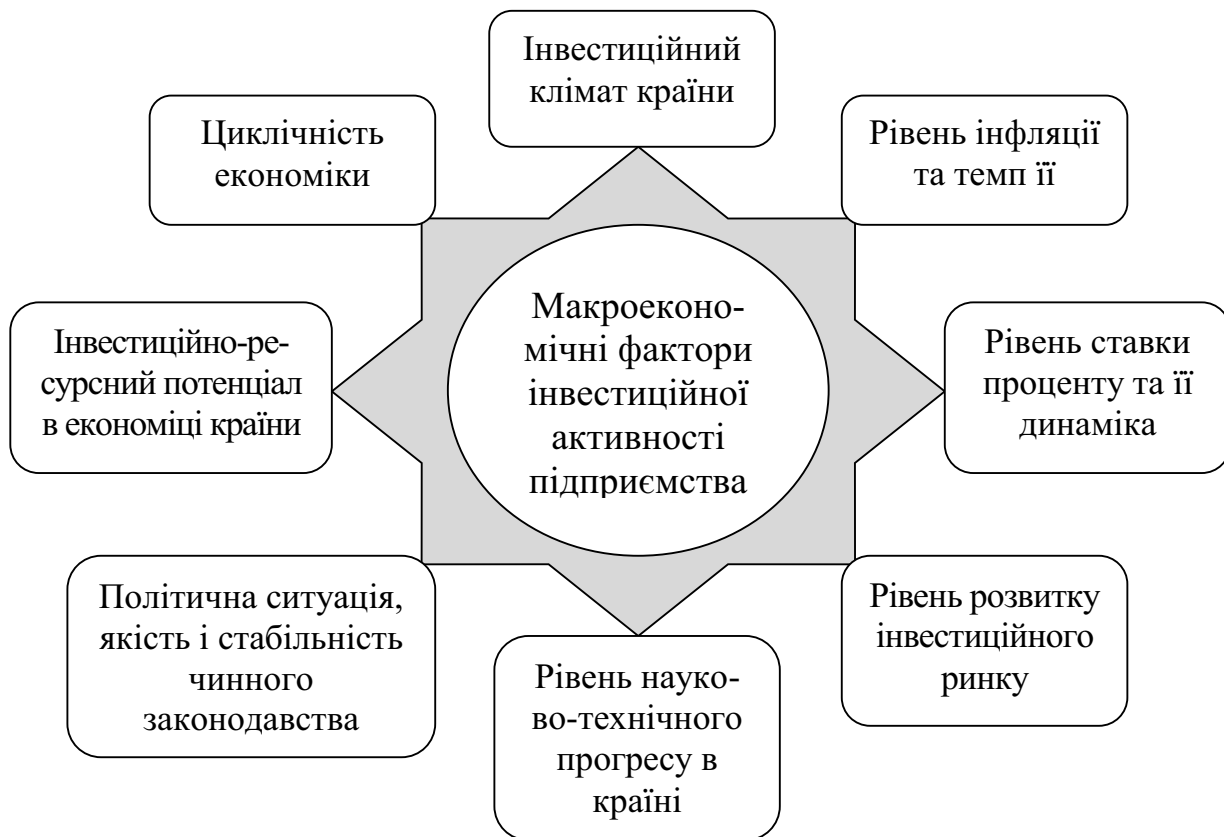

Рис. 8.4. Макроекономічні фактори інвестиційної активності підприємства

Рис. 8.4. Мікроекономічні фактори інвестиційної активності підприємства

Рис. 8.4. Форми інвестування, що здійснюється підприємством

Таблиця 8.3

Характеристика окремих форм реального та фінансового інвестування

Форма інвестування	Визначення
Капітальні інвестиції	Це вкладення капіталу у відтворення основних фондів підприємства, що реалізується через придбання цілісних майнових комплексів, нового будівництва, перепрофілювання виробництва, проведення реконструкції, модернізації, технічного переоснащення та оновлення окремих видів обладнання.
Інноваційні інвестиції	Це вкладення капіталу в нематеріальні активи підприємства з метою використання в діяльності підприємства нових наукових і технологічних знань. Реалізуються шляхом розробки нової науково-технічної продукції власними силами підприємства або шляхом придбання цієї продукції та прав на інші нематеріальні ресурси.
Інвестиції в матеріальні оборотні активи	Це вкладення капіталу в приріст запасів матеріальних оборотних активів підприємства з метою забезпечення необхідної пропорційності в розвитку основних і оборотних активів підприємства. Реалізуються шляхом придбання запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, малоцінних та швидкозношуваних предметів тощо.
Інвестиції в статутні фонди спільних підприємств	Це вкладення капіталу у придбання корпоративних прав підприємств-партнерів (створення спільних підприємств, участь в їх статутному капіталі), що забезпечує більш тісний зв'язок фінансових інвестицій з операційною діяльністю підприємства. Реалізується через різні форми диверсифікації операційної діяльності, розвиток своєї виробничої інфраструктури тощо.
Інвестиції в доходні види грошових інструментів	Це вкладення, перш за все, тимчасово вільних грошових активів підприємства у доходні грошові інструменти інвестування. Як правило, цими інструментами є короткострокові депозитні вклади у комерційних банках
Інвестиції в доходні види фондових інструментів	Це вкладення капіталу у різні види цінних паперів, що вільно обертаються на фондовому ринку (ринкові цінні папери).

Рис. 8.5. Мета і завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства

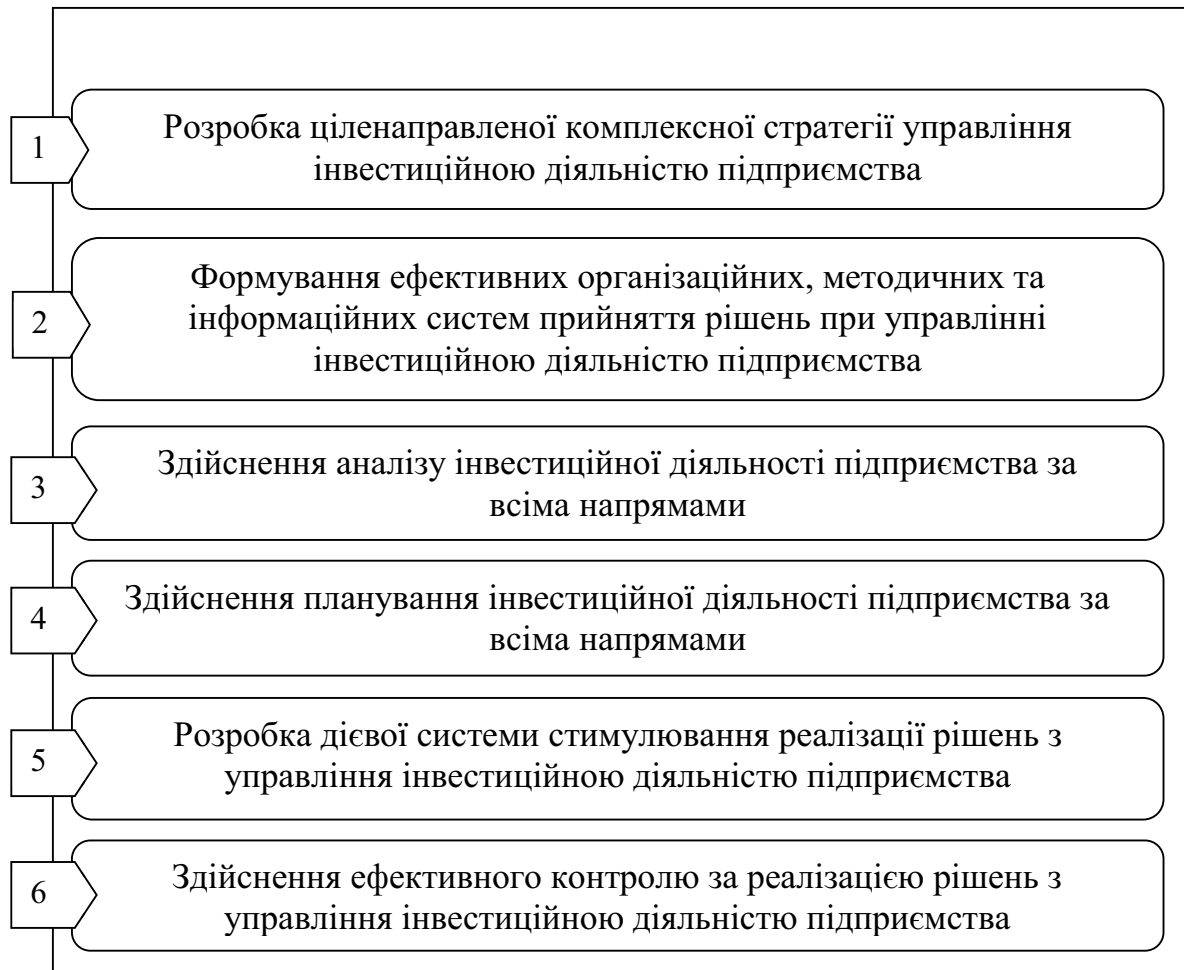

Рис. 8.6. Функції управління інвестиційною діяльністю підприємства

Таблиця 8.4

Характеристика основних інформаційних джерел управління інвестиційною діяльністю підприємства

Назва фінансового звіту	Зміст звіту у розрізі управління інвестиційною діяльністю	Використання інформації
1	2	3
Баланс	Надання інформації про обсяг інвестицій підприємства на початок та на кінець звітного періоду	Оцінка складу, динаміки і структури інвестицій підприємства
Звіт про фінансові результати	Надання інформації про прибуток, доходи і витрати, пов'язані з інвестиційною діяльністю підприємства	Аналіз формування, розміру і динаміки фінансових результатів від інвестиційної діяльності підприємства

1	2	3
Звіт про рух грошових коштів	Надання інформації про рух грошових коштів від інвестиційної діяльності протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз руху грошових коштів підприємства внаслідок інвестиційної діяльності
Примітки до річної фінансової звітності	Надання інформації про обсяг і склад реальних і фінансових інвестицій підприємства у звітному році	Деталізація інформації для аналізу обсягу, складу і структури реальних і фінансових інвестицій підприємства

Рис. 8.7. Функціонально-організаційна структура управління інвестиційною діяльністю підприємства

Рис. 8.8. Основні етапи управління інвестиційною діяльністю підприємства

Рис. 8.9. Послідовність розробки стратегії управління інвестиційної діяльності підприємства

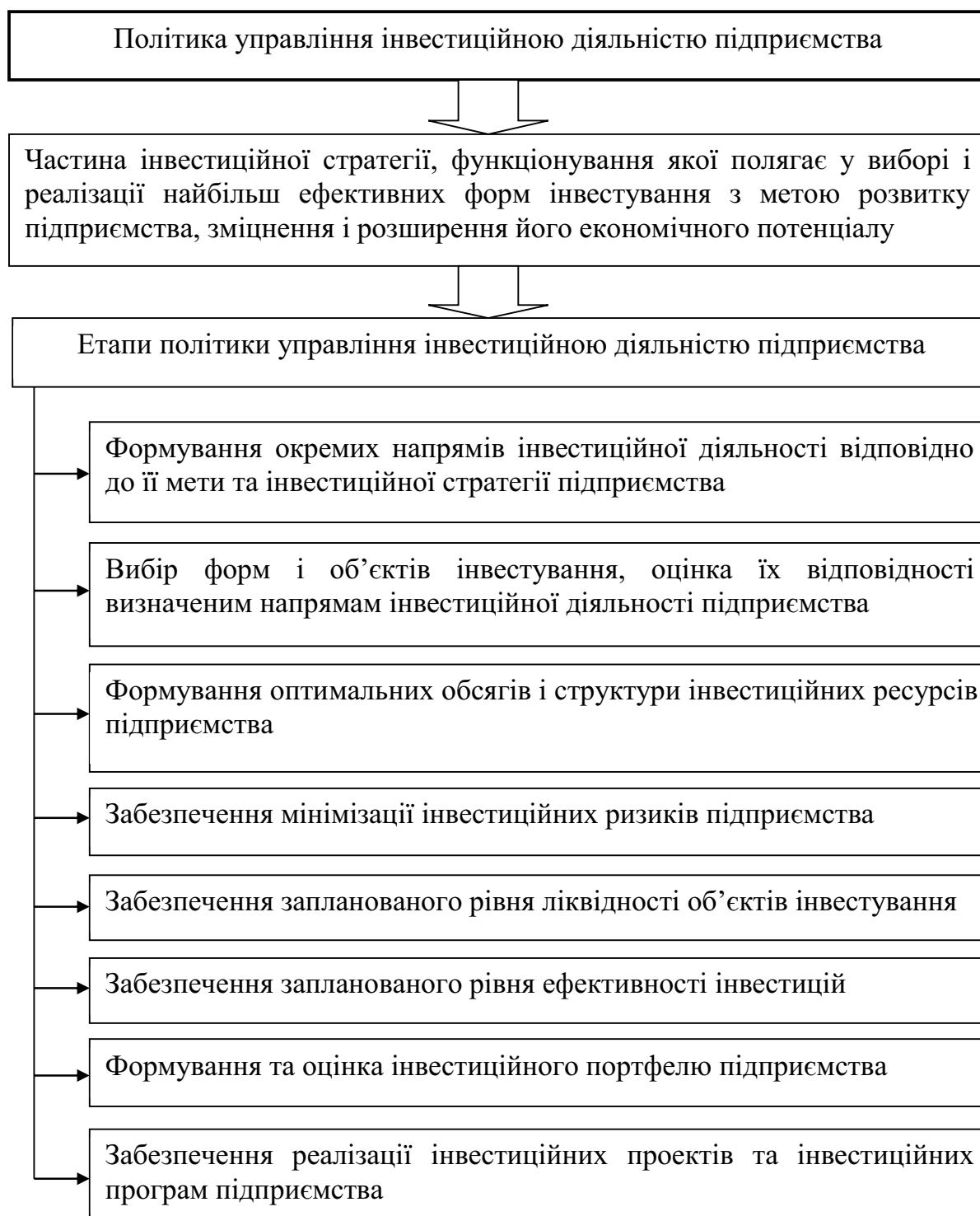

Рис. 8.10. Визначення та етапи політики управління інвестиційною діяльністю підприємства

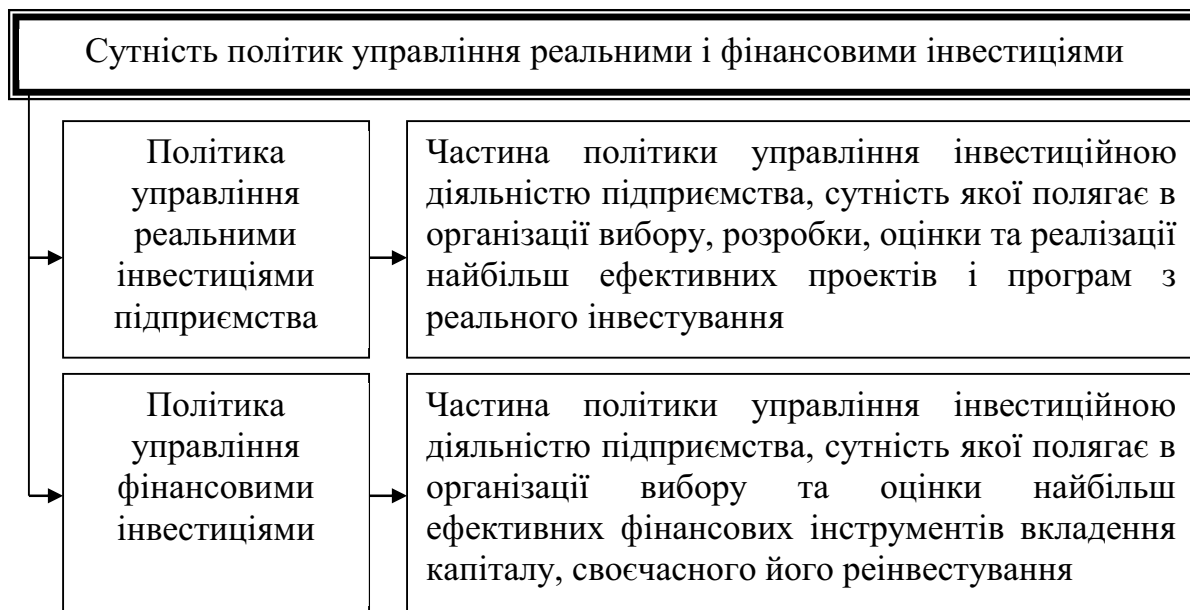

Рис. 8.11. Сутність інвестиційних політик підприємства

Рис. 8.12. Сутність та види інвестиційних проектів

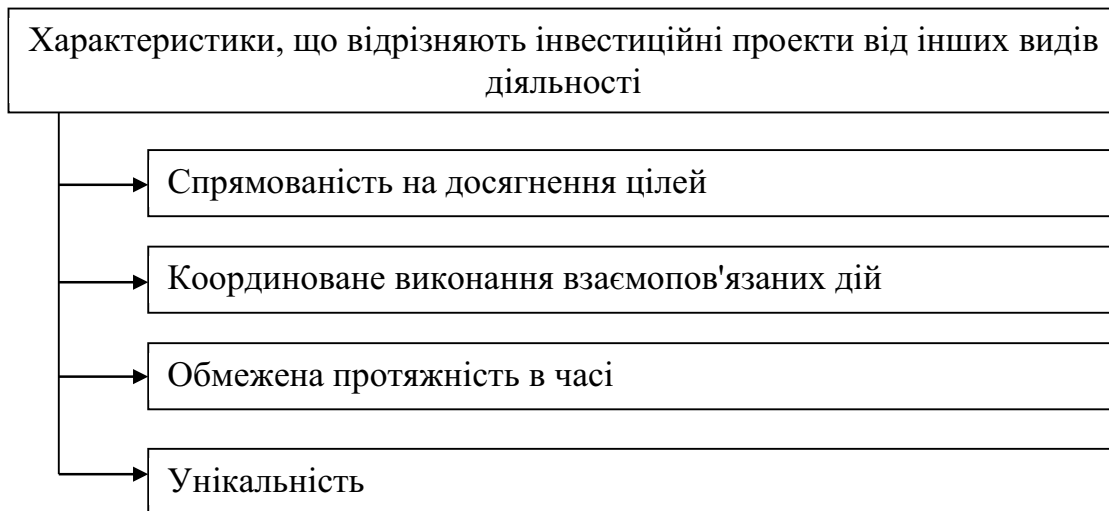

Рис. 8.13. Характеристики, що відрізняють інвестиційні проекти від інших видів діяльності

Таблиця 8.5

Процеси та інструменти в управлінні інвестиційними проектами

<i>Процеси</i>	<i>Інструменти</i>
Визначення обсягу робіт	Робоча структура проекту
Створення команди проекту	Організаційна структура
Планування послідовності робіт	Сіткові графіки
Календарне планування	Діаграми Ганта
Планування витрат	Структура затрат за проектом
Оцінка проекту	Вартість грошей у часі, скориговані бюджети
Розподіл ризику і відповідальності	Контракт
Зміни параметрів	Аналіз чутливості й ризиків
Лідерство	Призначення менеджера проекту

Рис. 8.14. Сутність та фази життєвого циклу інвестиційного проекту

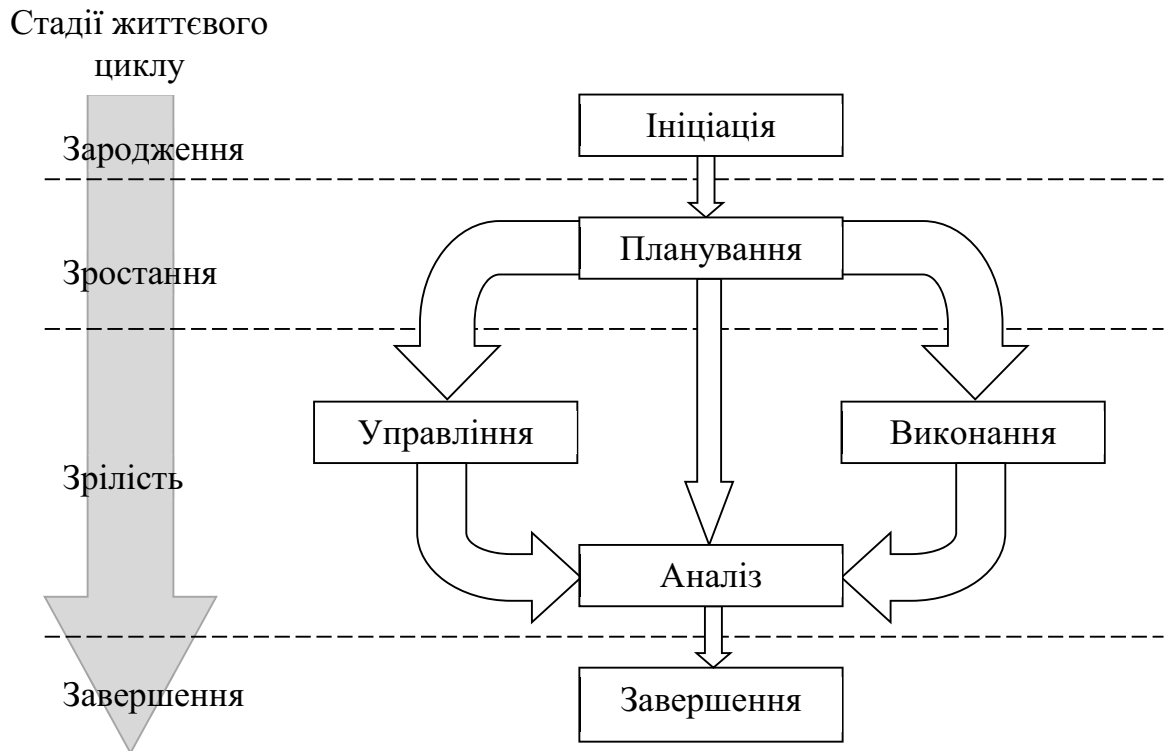

Рис.8.15. Принципова схема взаємозв'язків основних груп процесів проектного менеджменту

Таблиця 8.6

Фази життєвого циклу проектного менеджменту [1]

Фаза життєвого циклу	Стадія	Характеристика	Результат
1	2	3	4
Зародження	1. Концепція	Компанія, уряд або інша організація визначає потребу у новому продукті	Загальна ідея. Приблизні витрати за проектом коливаються в межах $\pm 30\%$
	2. Вивчення можливостей	Концепція перевіряється у деталях з метою визначення її реалістичності, життєздатності	Приблизний обсяг робіт, масштаб витрат, терміни виконання. Приблизні витрати — з коливанням $\pm 10\%$

1	2	3	4
Зростання	3. Планування	Розробляється план виконання	Необхідні документи з обсягів та якості. Затверджується бюджет (коливання $\pm 5\%$), календарний план, ресурсний план
	4. Конструкторська розробка	Розробляються і погоджуються принципова схема, детальне креслення кожного компонента	
Зрілість	5. Забезпечення	Уточнюються необхідні матеріали та обладнання	Контроль: • обсягів • якості • витрат • використання ресурсів • своєчасності
	6. Виробництво (монтаж)	Продукція виробляється за допомогою матеріалів, устаткування з використанням креслення	
Завершення	7. Приймання	Кінцевий продукт перевіряється для встановлення його відповідності вимогам проекту	Завершення робіт, використання продукту, оцінка отриманих вигод, нагородження і розпуск команди, аудит і підсумкова звітність

Рис. 8.16. Класифікація джерел фінансування інвестиційних проектів підприємств

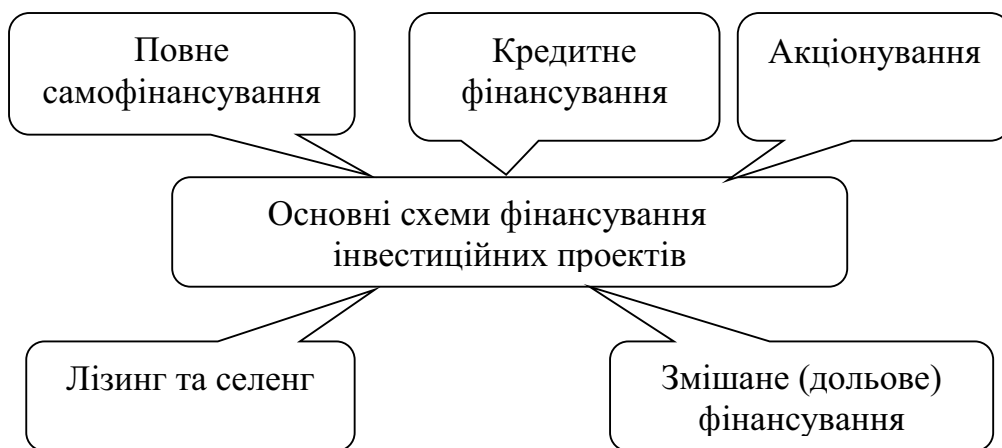

Рис. 8.17. Основні схеми фінансування інвестиційних проектів

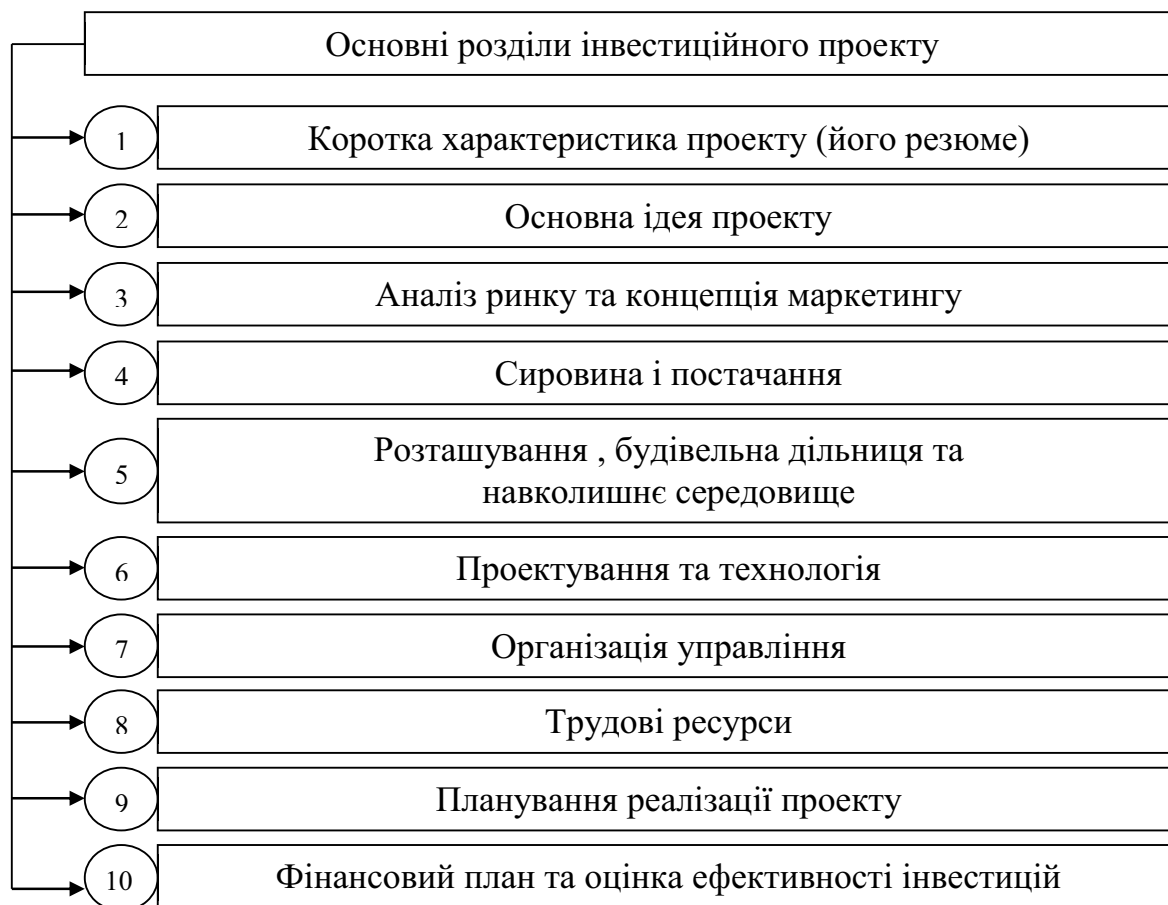

Рис.8.18. Основні розділи інвестиційного проекту [3]

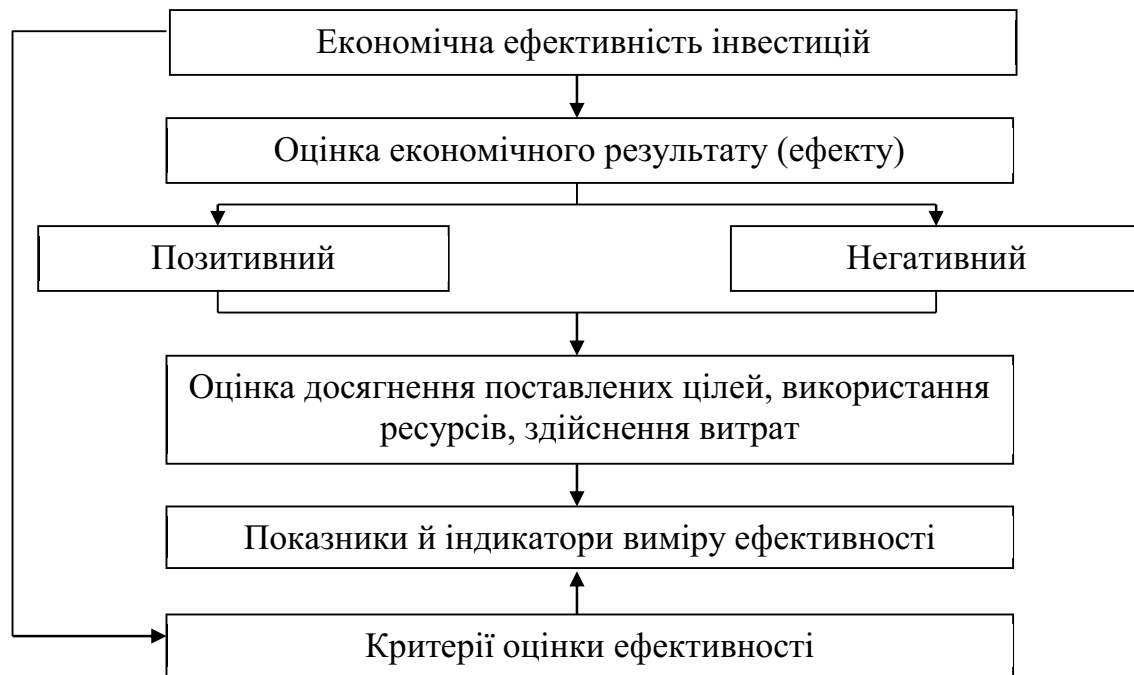

Рис. 8.19. Схема визначення й оцінки ефективності інвестицій

Рис. 8.20. Методи оцінки економічної ефективності інвестицій та їх застосування

Таблиця 8.7

Види ризиків, що виникають на різних стадіях
життєвого циклу інвестиційного проекту [1]

Стадія	Види ризиків
Перед-інвестиційна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Помилковість у розробці концепції проекту 2. Неправильне визначення розташування проекту 3. Ставлення до проекту місцевої влади 4. Прийняття рішення про доцільність інвестування
Інвестиційна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Платоспроможність замовника 2. Непередбачені витрати на будівельні роботи 3. Перевищення термінів будівництва, вартості обладнання 4. Несвоєчасність постачання обладнання 5. Невиконання контрактних зобов'язань підрядчиками 6. Несвоєчасна підготовка персоналу
Експлуатаційна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поява альтернативного продукту (послуги) 2. Неплатоспроможність споживачів 3. Неправильно визначені обсяг і сегмент ринку, на якому реалізується продукт проекту 4. Зміна цін на сировину і матеріали, перевезення; заробітної плати 5. Зміна вартості капіталу і рівня інфляції 6. Загроза екологічній безпеці 7. Зміна ставлення населення до реалізації проекту

Таблиця 8.8

Базові формули для аналізу економічної ефективності реальних інвестицій

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Статистичний метод		
1. Коефіцієнт абсолютної ефективності капітальних вкладень:		
за собівартістю	$E = \frac{\Delta C}{KB}$	ΔC - економія витрат на виробництво продукції, грн.; KB - додаткові капітальні вкладення, що викликають економію витрат та приріст чистого прибутку, грн.
за чистим прибутком	$E = \frac{\Delta Пч}{KB}$	$\Delta Пч$ - приріст чистого прибутку, що викликаний додатковими капітальними вкладеннями, грн.
за чистим грошовим потоком	$E = \frac{\Delta ЧГП}{KB}$	$\Delta ЧГП$ - приріст чистого грошового потоку (сума приростів чистого прибутку та амортизаційних відрахувань), грн.
2. Коефіцієнт порівняльної ефективності капітальних вкладень:		
за собівартістю	$E = \frac{C_1 - C_2}{KB_2 - KB_1}$	C_1, C_2 – собівартість продукції за першим та другим варіантами здійснення капітальних вкладень, грн.; KB_1, KB_2 – капітальні вкладення за першим та другим варіантами, грн.
за чистим прибутком	$E = \frac{Пч_2 - Пч_1}{KB_2 - KB_1}$	$Пч_1, Пч_2$ – чистий прибуток за першим та другим варіантами здійснення капітальних вкладень, грн.
за чистим грошовим потоком	$E = \frac{ЧГП_2 - ЧГП_1}{KB_2 - KB_1}$	$ЧГП_1, ЧГП_2$ – чистий грошовий потік за першим та другим варіантами здійснення капітальних вкладень, грн.
3. Термін окупності капітальних вкладень	$T_{ок} = \frac{1}{E}$	
4. Приведені витрати	$B_{п_i} = C_i + E_n KB_i$	C_i - собівартість продукції і-го варіанту капітальних вкладень, грн.; E_n – нормативний коефіцієнт ефективності, частки од.; KB_i – капіталовкладення і-го варіанту, грн.
5. Понаднормативний прибуток	$П_{п_i} = Пч_i - E_n KB_i$	$Пч_i$ – чистий прибуток і-го варіанту, грн.
6. Критерії ефективності капітальних вкладень	$E > E_n, T_{ок} < T_{ок_n},$ $B_{п_i} = C_i + E_n KB_i \rightarrow \min$ $П_{п_i} = Пч_i - E_n KB_i \rightarrow \max$	

1	2	3
Динамічний метод (класичний підхід)		
Майбутня вартість інвестованого капіталу	$FV = PV \cdot (1 + e)^n$	PV – величина інвестованого капіталу, грн.; e – норматив приведення (норма дохідності, ставка процента), частки од.; n – період інвестування, років
Ефективна ставка порівняння (ставка процента)	$EFR = \left(1 + \frac{e}{m}\right)^m - 1$	m – число періодів нарахування
Теперішня вартість інвестованого капіталу	$PV = \frac{FV}{(1 + e)^n},$ $PV = \frac{FV}{(1 + e/m)^{mn}}$	FV – величина майбутніх грошових надходжень від проекту, грн.
Чистий приведений дохід (чиста приведена вартість)	$NPV = \sum_{n=1}^k \frac{CF_n}{(1 + e)^n} - \sum_{j=1}^k \frac{I_j}{(1 + e)^j}$	CF _n – доходи за кожний рік (кеш-флоу), грн.; I _j – сума інвестицій за кожний рік, грн.; k – загальна тривалість інвестиційного проекту, років
Внутрішня норма доходності	$IRR = e_A + (e_B - e_A) \frac{NPV_A}{NPV_A - NPV_B},$ при $e_A \leq IRR \leq e_B, NPV_A \leq 0 \leq NPV_B$	e _A , e _B – норматив приведення за проектами А та В; NPV _A , NPV _B – чистий приведений дохід за проектами А та В
Індекс дохідності інвестицій	$ID = \frac{\sum_{n=1}^k \frac{CF_n}{(1 + e)^n}}{\sum_{j=1}^k \frac{I_j}{(1 + e)^j}}$	
Період окупності інвестицій	$T_1 = \frac{IB}{\text{ЧГП}_p}$	IB – загальна теперішня вартість інвестицій за проектом, грн.; ЧГП _p – середньорічна сума дисконтованого чистого грошового потоку за проектом, грн.
Динамічний метод (за методикою Шершньова А.А., Турила А.М., Темченка А.Г.)		
Коефіцієнт нарощення	$\alpha_t = (1 + e)^{t_0 - t}$	t ₀ – момент часу, до якого приводяться всі витрати і результати, років; t – конкретний момент часу, у який здійснюється інвестування капітальних витрат або отримання результатів від інвестування, років

Продовж. табл. 8.8

1	2	3
Коефіцієнт дисконтування	$\alpha_t = \frac{1}{(1+e)^{t_0-t}}$	
Дисконтовані результати від інвестування капіталу	$P_{T_i} = \sum_{t=1}^n \frac{Пч_{it}}{(1+e)^t},$ $P_{T_i} = Пч_i \cdot T_{\alpha_i}$	Пч _{it} – чистий прибуток по і-му варіанту інвестування у t-ий момент часу; T _{α_i} - дисконтована тривалість експлуатації об'єкта капітальних вкладень, років; n – період експлуатації об'єкту
Дисконтована тривалість експлуатації об'єкта капітальних вкладень	$T_{\alpha_i} = \sum_{t=1}^n \frac{1}{(1+e)^t},$ $T_{\alpha_i} = \frac{1}{e + \frac{e}{(1+e)^n - 1}},$ $T_{\alpha_i} = \frac{1}{e + \rho_i}$	
Коефіцієнт реновації	$\rho = \frac{e}{(1+e)^n - 1}$	
Дисконтовані капітальні вкладення	$B_T = KB_{\alpha}^{CTB} + KB_{\alpha}^{експ},$ $B_{T_i} = \sum_{k=1}^m KB_{ik}^{CTB} (1+e)^k +$ $+ \sum_{t=1}^n \frac{KB_{it}^{експ}}{(1+e)^t}$	KB _{ik} ^{CTB} - капітальні вкладення у створення об'єкта у k-тому році по і-тому варіанту; KB _{it} ^{експ} - капітальні вкладення під час експлуатації об'єкта у t-тому році по і-тому варіанту; m – період будівництва (створення) об'єкта; k – конкретний момент часу, у який здійснюється інвестування відповідної суми вкладень у період створення (будівництва) об'єкта капітальних вкладень.
Чистий приведений дохід	$ЧПД = P_T - B_T$	P _T - вартісна оцінка результатів від проекту за весь період, приведена з урахуванням фактора часу до початку експлуатації об'єкту капітальних вкладень, грн.; B _T - вартісна оцінка витрат у проект, приведена до початку експлуатації, грн.
Критерії ефективності залучення інвестованого капіталу	$P_T - B_T \geq 0$ $P_T \geq B_T$	

1	2	3
Узагальнюючий критерій оптимальності при порівняльній оцінці економічної ефективності капітальних вкладень	$V_{Ti} - P_{Ti} \rightarrow \max,$ <p>При нерівномірному розподілі результатів:</p> $\sum_{t=1}^n \frac{Пч_{it} - KB_{it}^{експ}}{(1+e)^t} - \sum_{k=1}^m KB_{ik}^{стб} (1+e)^k \rightarrow \max$ <p>При рівномірному розподілі результатів:</p> $\frac{Пч_i}{e + \rho_i} - \sum_{k=1}^m KB_{ik}^{стб} (1+e)^k - \sum_{t=1}^n \frac{KB_{it}^{експ}}{(1+e)^t} \rightarrow \max$	

Рис. 8.21. Інвестиційний план (бюджет) підприємства

Рис. 8.22. Етапи формування інвестиційної програми підприємства [3]

Таблиця 8.9

Загальні принципи поведінки інвесторів на ринку цінних паперів

Типи інвесторів	Ознаки поведінки
Власне інвестор ⇒	згоден на помірні доходи, головним вважає збереження капіталу, воліє не ризикувати
Спекулянт ⇒	ризикує, але продумано й обачливо, розраховує отримати солідний дохід, але готовий до можливих втрат
Гравець ⇒	йде на будь-який ризик за принципом «пан чи пропав»

Таблиця 8.10

Класифікація фінансових інвестицій

Ознака	Вид фінансових інвестицій
За економічною природою	Пайові фінансових інвестицій Боргові фінансових інвестицій Похідні фінансових інвестицій
За механізмом виплат	Фінансові інвестиції з фіксованим доходом Фінансові інвестиції зі змінним доходом
За видом розміщення	Фінансові інвестиції, що розміщуються прямим зверненням емітента до покупця Фінансові інвестиції, що розміщуються через інституціонального інвестора
За терміном обігу фінансових інвестицій	Фінансові інвестиції з установленим строком обігу Фінансові інвестиції без установленого строку обігу
За рівнем ризику і ліквідності, пов'язаним з періодом обігу	Короткострокові фінансові інвестиції Довгострокові фінансові інвестиції
За суб'єктами випуску цінних паперів	Цінні папери державних позик Цінні папери муніципальних позик Цінні папери підприємств, організацій, установ
За рівнем ліквідності, пов'язаним з характером випуску цінних паперів та їх обігу	Іменні цінні папери Цінні папери на пред'явника Ордерні цінні папери

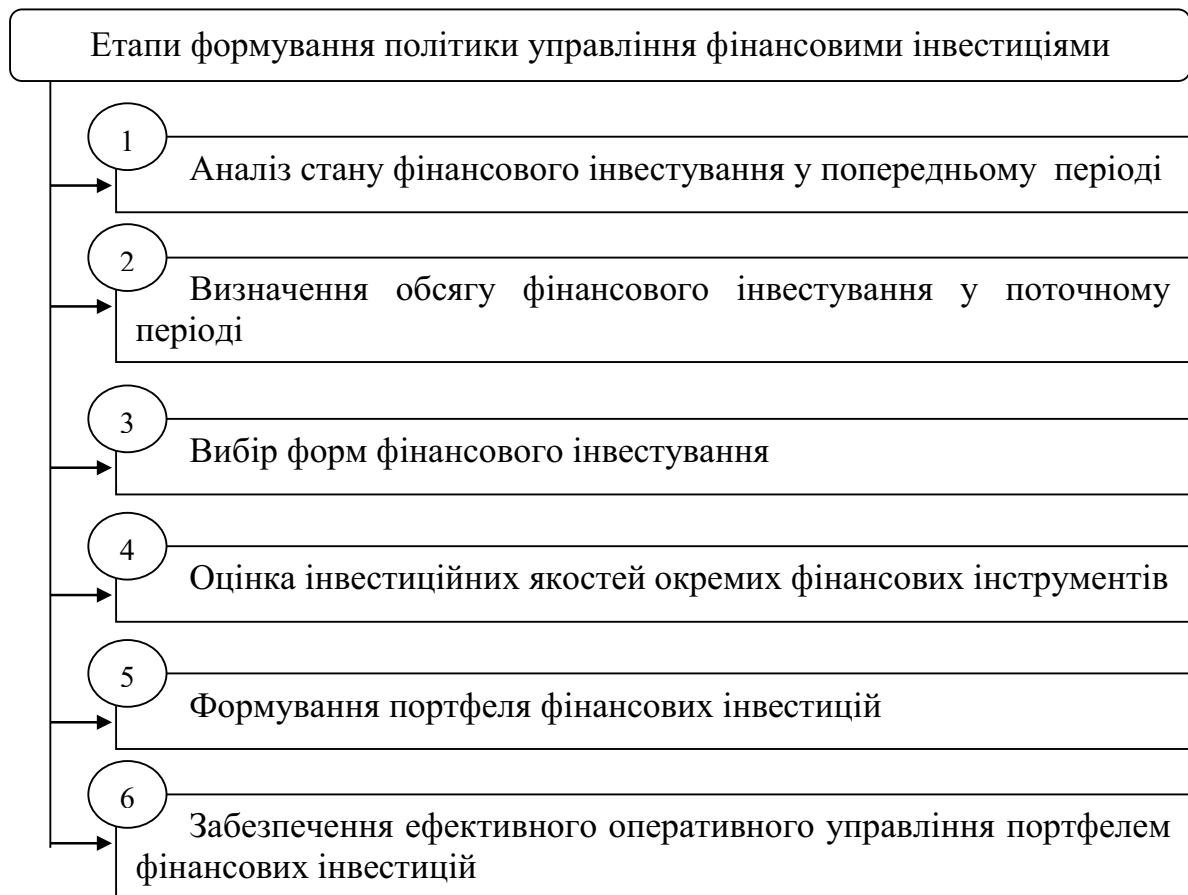

Рис. 8.22. Етапи формування політики управління фінансовими інвестиціями [3]

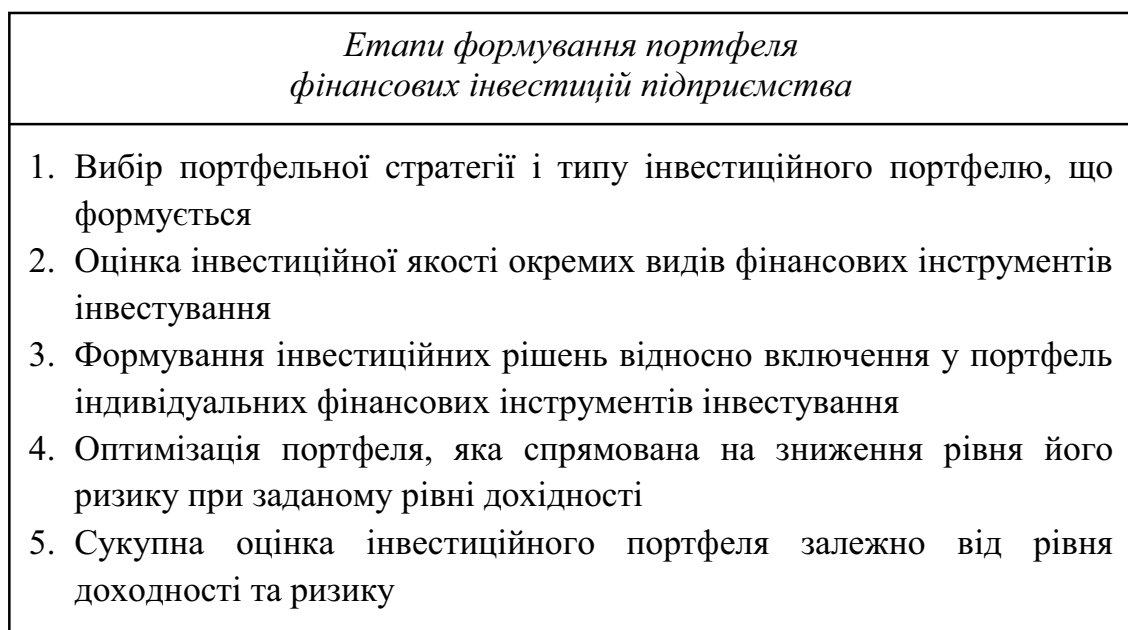

Рис.8.23. Етапи реалізації сучасної портфельної теорії [3]

Ознаки типізації портфеля

Тип портфеля

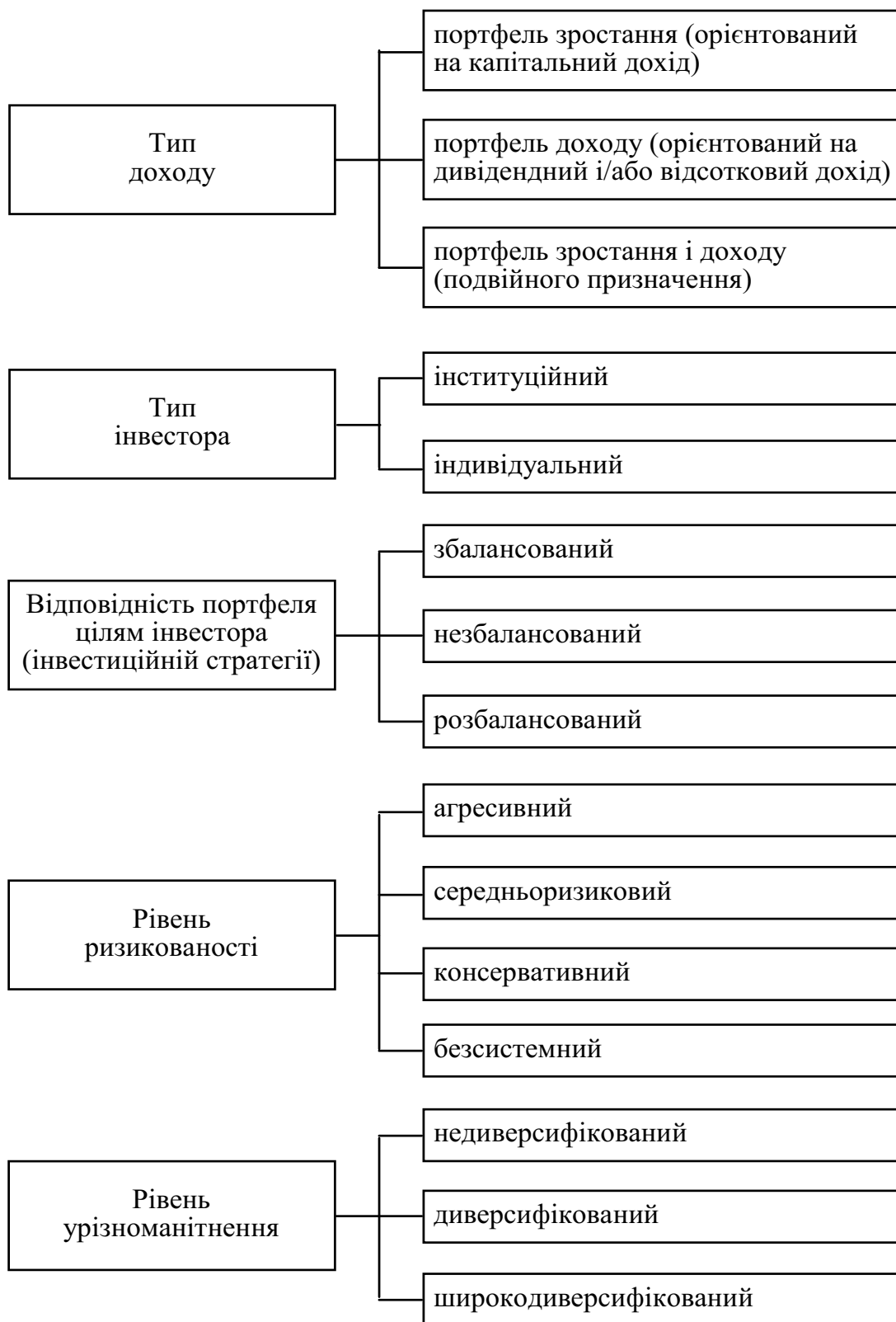

Рис. 8.24. Основні типи портфелів цінних паперів [16]

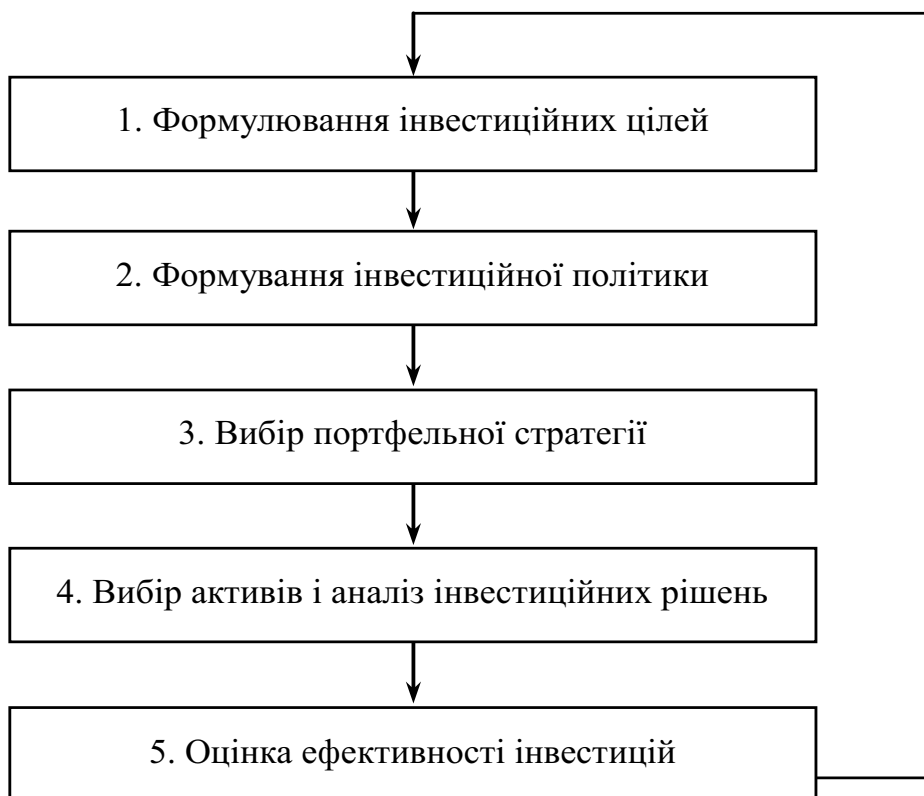

Рис. 8.25. Процес формування портфеля цінних паперів [16]

Таблиця 8.11

Базові формули для оцінки основних цінних паперів

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Ринкова вартість привілейованої акції	$V_p = \frac{D}{(1+K)^1} + \frac{D}{(1+K)^2} +$ $+ \frac{D}{(1+K)^3} + \dots + \frac{D}{(1+K)^\infty} = \frac{D}{K}$	D - постійний дивіденд, грн.; K - ставка дисконту (десятковий дріб)
Вартість простих акцій із постійними дивідендами	$P_0 = \frac{D}{(1+K_s)^1} + \frac{D}{(1+K_s)^2} +$ $+ \frac{D}{(1+K_s)^3} + \dots + \frac{D}{(1+K_s)^\infty} = \frac{D}{K_s}$	K _s - необхідна ставка доходності (десятковий дріб)
Вартість простих акцій із постійним приростом дивідендів (модель Гордона)	$P_0 = \frac{D_1}{(1+K_s)^1} + \frac{D_2}{(1+K_s)^2} +$ $+ \frac{D_3}{(1+K_s)^3} + \dots + \frac{D_\infty}{(1+K_s)^\infty} =$ $= \frac{D_0 \cdot (1+g)}{K_s - g} = \frac{D_1}{K_s - g}$	D ₀ - останній сплачений дивіденд на акцію, грн.; D ₁ - очікуваний наступний дивіденд, грн.; g - темпи приросту дивідендів (десятковий дріб); K - ставка дисконту (десятковий дріб)

Продовж. табл. 8.11

1	2	3
Вартість простих акцій зі змінним приростом дивідендів	$P_a = \sum_{i=1}^n \frac{D_i}{(1+r)^i}$	D_i - обсяг дивідендів, які інвестор прогнозує отримати в i -му періоді, грн.
Модифікована модель вартості акцій, яка враховує прибуток підприємства та напрями його використання	$P_a = \frac{I \cdot (1-b)}{r - b \cdot k}$	I - очікуваний прибуток наступного року, грн.; b - частка прибутку, спрямованого на інвестування; r - норма дохідності акцій даного типу (десятковий дріб); k - дохідність вкладень в розвиток фірми (десятковий дріб)
Ставка дивіденду	$D_d = \frac{D}{N} \times 100\%$	D — очікувані річні дивіденди, грн.; N — номінальна вартість, грн.
Поточна дохідність акцій для інвестора	$D_{п} = \frac{D}{P_{куп}} \times 100\%$	P - купівельна ціна акції, грн.
Сукупна (повна) дохідність акцій	$D_{сук} = \frac{\sum_{i=1}^t D_i + (P_t - P_0)}{P_0} \times 100\%$	D_i — річні дивіденди, які виплачуються в i -му році, грн.; P_t — ринкова вартість акцій у t -му році, грн.; P_0 — вартість придбання акцій, грн.
Середньорічна сукупна дохідність (кінцева дохідність) за акціями	$D_{річ} = \frac{\sum_{i=1}^t D_i + (P_t - P_0)}{P_0 \cdot T} \times 100\%$	
Коефіцієнт «ціна — дохід», або цінність акції	$K1 = P / E$	P - ринкова ціна акції, грн.; E - чистий прибуток у розрахунку на одну акцію, грн.
Коефіцієнт дивідендної віддачі акцій	$K2 = D / P$	
Коефіцієнт дивідендних виплат, дивідендний вихід, або коефіцієнт платіжності	$K3 = C / R$	C - прибуток для сплати дивідендів, грн.; R - чистий прибуток, грн.
Коефіцієнт дивідендного покриття	$K4 = 1 / K3 = R / C$	
Коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу з чистого доходу	$K5 = R / Z$	Z - капіталізована вартість акцій, грн.

Продовж. табл. 8.11

1	2	3
Коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу з обсягу реалізації	$K6 = F / Z$	F - обсяг реалізації, грн.
Коефіцієнт «ціна — виручка»	$K7 = 1 / K6 = Z / F = P / S$	S - виручка від реалізації в розрахунку на одну акцію, грн.
Коефіцієнт «ціна — балансова вартість»	$K8 = P / B$	B - балансова (облікова) вартість активів у розрахунку на одну акцію, грн.
Поточна вартість облігації з періодичною виплатою процентів	$P_{\text{обл.}} = \sum_{i=1}^n \frac{C}{(1+r)^i} + \frac{N}{(1+r)^n} = C \cdot PVA_{r,n} + N \cdot PV_{r,n}$	C - річні купонні виплати, грн.; N - номінальна вартість облігації, грн.; r - ринкова процентна ставка в n-му періоді (дохідність в альтернативному секторі); t - кількість періодів, протягом яких здійснюються купонні виплати
Поточна вартість облігації у разі виплати всієї суми процентів під час її погашення	$P_{\text{обл.к}} = \frac{N + C_k}{(1+r)^n}$	C _k — сума процентів за облігацією, яку буде нараховано під час її погашення за відповідною ставкою, грн.
Поточна ринкова вартість для облігацій з нульовим купоном (дисконтних)	$P_{\text{обл.д}} = \frac{N}{(1+r)^n} = N \cdot PV_{r,n}$	n — кількість років, через які відбудеться погашення облігації
Поточна ринкова вартість облігації у разі фіксованого розміру купону протягом усього строку її обігу	$P_{\text{обл.б}} = \frac{C}{r}$	
Купонна ставка облігації за номінальною вартістю	$D_c = \frac{C}{N} \times 100\%$	C — річний купонний дохід, грн.
Купонна ставка облігації за ринковою вартістю	$D_n = \frac{C}{P_{\text{обл}}} \times 100\%$	P _{обл} — поточна вартість облігації (ціна, за якою інвестор придбав облігацію), грн.

1	2	3
Дохідність до дати погашення (кінцева дохідність облігації)	$D_k = \frac{(P_1 - P_0) / n + C}{P_0} \times 100\%$	P_1 — вартість реалізації (номінал) облігації, грн.; P_0 — ціна купівлі облігації (поточна вартість на момент оцінки), грн.; n — кількість років обігу облігації
Модель розрахунку очікуваної поточної дохідності за облігаціями з виплатою всієї суми процентів під час погашення	$D_{\text{обл.к}} = \left(\frac{N + C_k}{P_{\text{обл.к}}} \right)^{1/n} - 1$	
Очікувана дохідність за дисконтними облігаціями (з нульовим купоном)	$D_d = \left(\frac{N}{P_{\text{обл.д}}} \right)^{1/n} - 1$	
Очікувана дохідність за короткостроковими дисконтними облігаціями	$D_{\text{л.к}} = \frac{N - P_{\text{куп}}}{P_{\text{куп}}} \times \frac{365}{T}$	$P_{\text{куп}}$ — ціна купівлі облігації, грн.; T — кількість днів між купівлею і продажем облігації (кількість днів з дня розміщення до дня погашення)
Очікувана дохідність безстрокової облігації, за якою виплачується фіксований купон протягом строку її обігу	$D_{\text{обл.б}} = \frac{C}{P_{\text{обл}}}$	

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність поняття «інвестиції підприємства».
2. За якими видами можна класифікувати інвестиції?
3. Визначте сутність інвестиційної діяльності підприємства.
4. У чому полягає мета і завдання інвестиційної діяльності підприємства?
5. Надайте характеристику суб'єктам і об'єктам інвестування.
6. Назвіть основні фактори інвестиційної активності підприємства.
7. Які форми інвестицій застосовуються на підприємстві? Охарактеризуйте їх.

8. У чому полягає мета і завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства?
9. Назвіть функції управління інвестиційною діяльністю підприємства.
- 10.Надайте характеристику основним інформаційним джерелам управління інвестиційною діяльністю підприємства.
- 11.Які складові включає в себе функціонально-організаційна структура управління інвестиційної діяльності підприємства?
- 12.За якими етапами здійснюється управління інвестиційною діяльністю підприємства?
- 13.У якій послідовності здійснюється розробка стратегії управління інвестиційної діяльності підприємства?
- 14.Що таке політика управління інвестиційною діяльністю підприємства та за якими етапами вона формується?
- 15.Розкрийте сутність політик управління реальними і фінансовими інвестиціями.
- 16.Що таке інвестиційний проект? За якими ознаками він класифікується?
- 17.Що таке життєвий цикл інвестиційного проекту? Які фази він включає?
- 18.Надайте характеристику фазам життєвого циклу проектного менеджменту.
- 19.За якими ознаками класифікуються джерела фінансування інвестиційних проектів?
- 20.Які схеми фінансування інвестиційних проектів застосовуються на підприємствах?
- 21.Назвіть основні розділи інвестиційного проекту.
- 22.Яким чином та за допомогою яких методів і показників здійснюється оцінка економічної ефективності інвестування?
- 23.Що таке інвестиційний план (бюджет) підприємства? З чого він складається?
- 24.За якими етапами здійснюється формування інвестиційної програми?
- 25.Надайте класифікацію фінансових інвестицій.
26. За якими етапами розробляється політика управління фінансовими інвестиціями на підприємстві?
- 27.Перелічіть етапи формування портфелю фінансових інвестицій підприємства.
- 28.Назвіть основні типи портфелів цінних паперів.
- 29.Як здійснюється процес формування портфеля цінних паперів?
- 30.Як визначається вартість і доходність основних цінних паперів?

Тема 9. Управління фінансовими ризиками

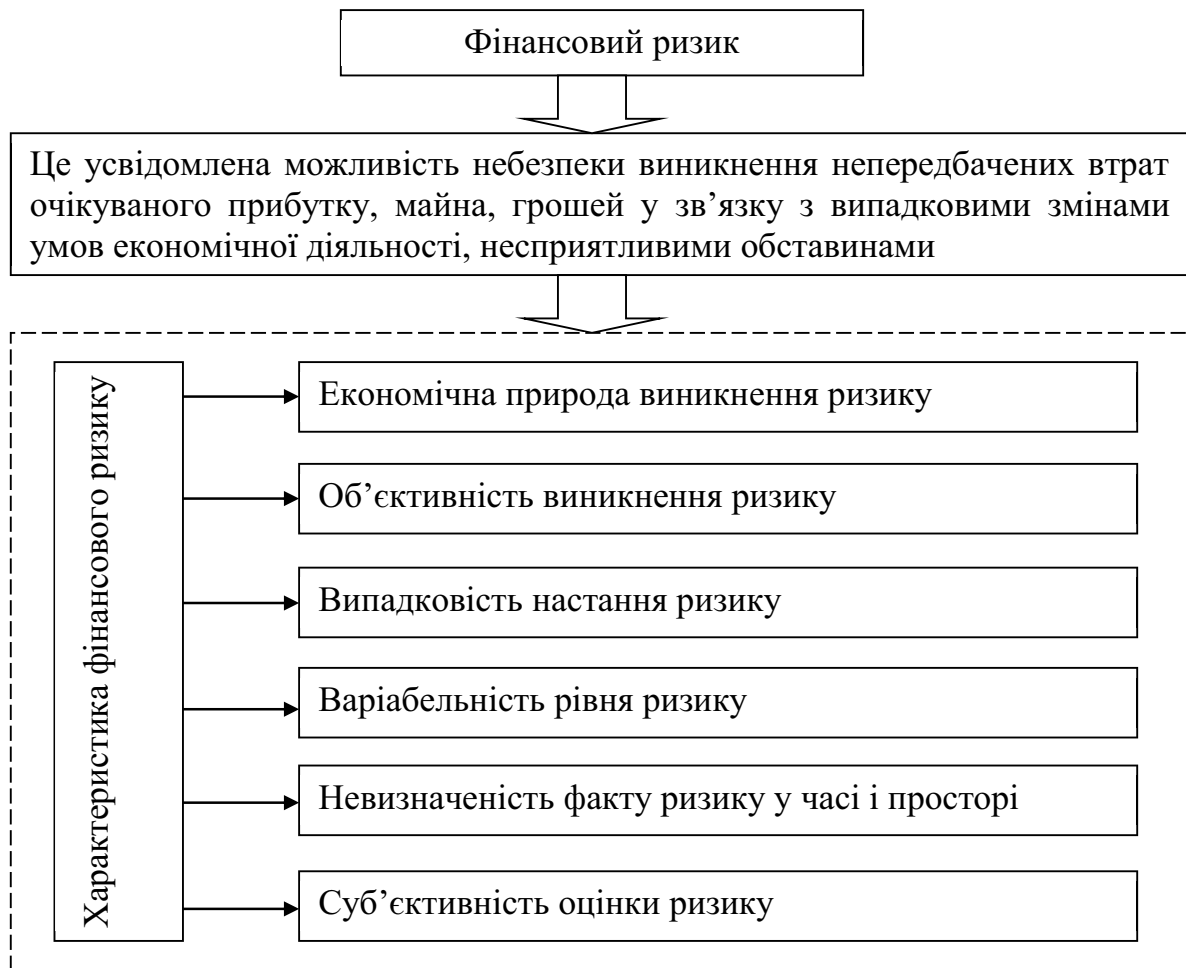

Рис. 9.1. Сутність та зміст фінансового ризику

Рис. 9.2. Основні види фінансових ризиків

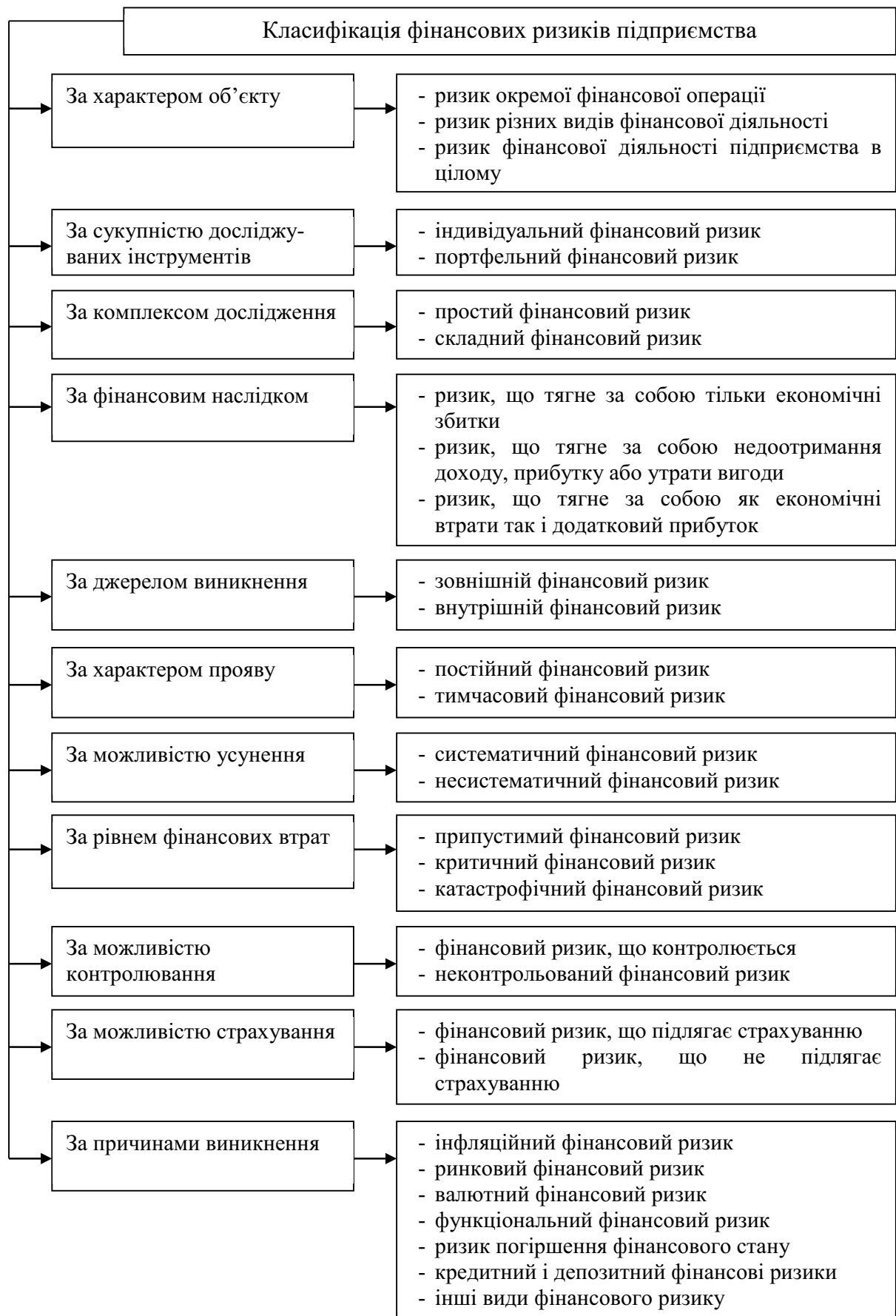

Рис. 9.3. Класифікація фінансових ризиків

Рис. 9.4. Мета і завдання управління фінансовими ризиками підприємства

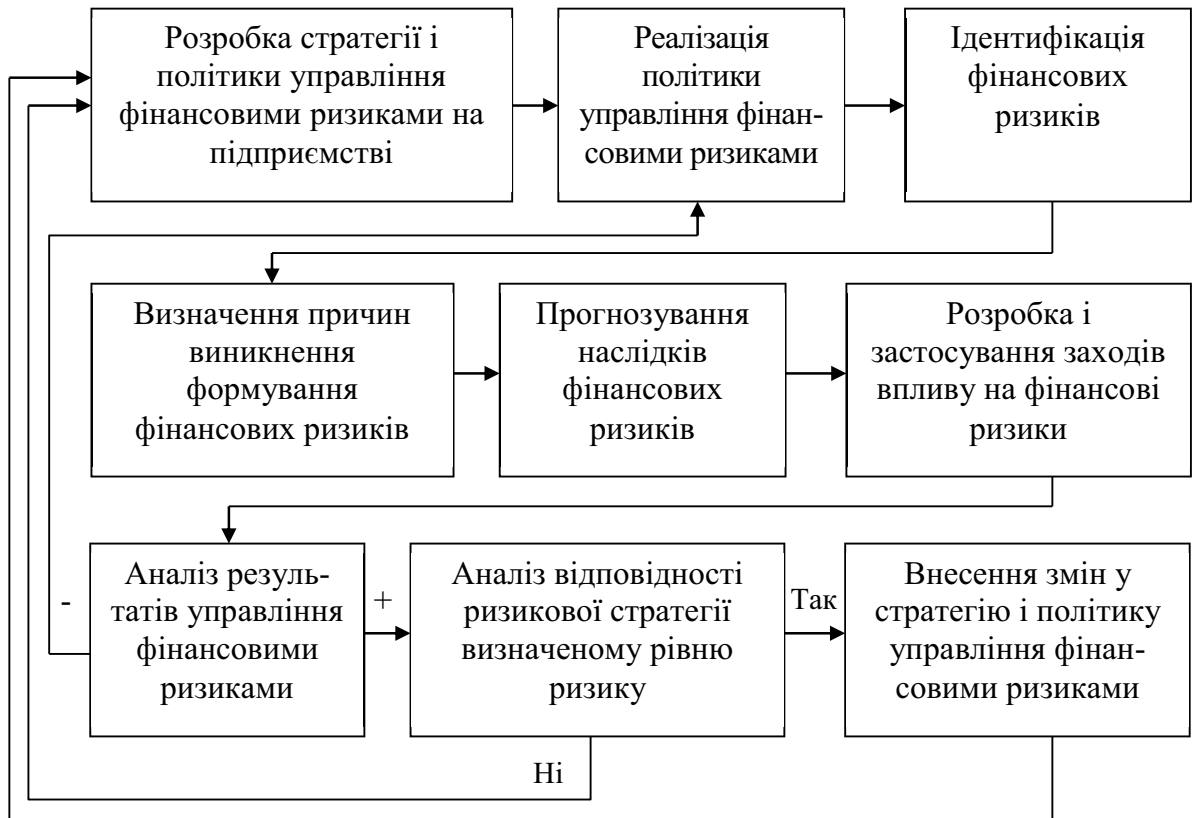

Рис. 9.5. Процес управління фінансовими ризиками на підприємстві

Рис. 9.6. Причини виникнення фінансових ризиків підприємства та фактори, що впливають на їх рівень

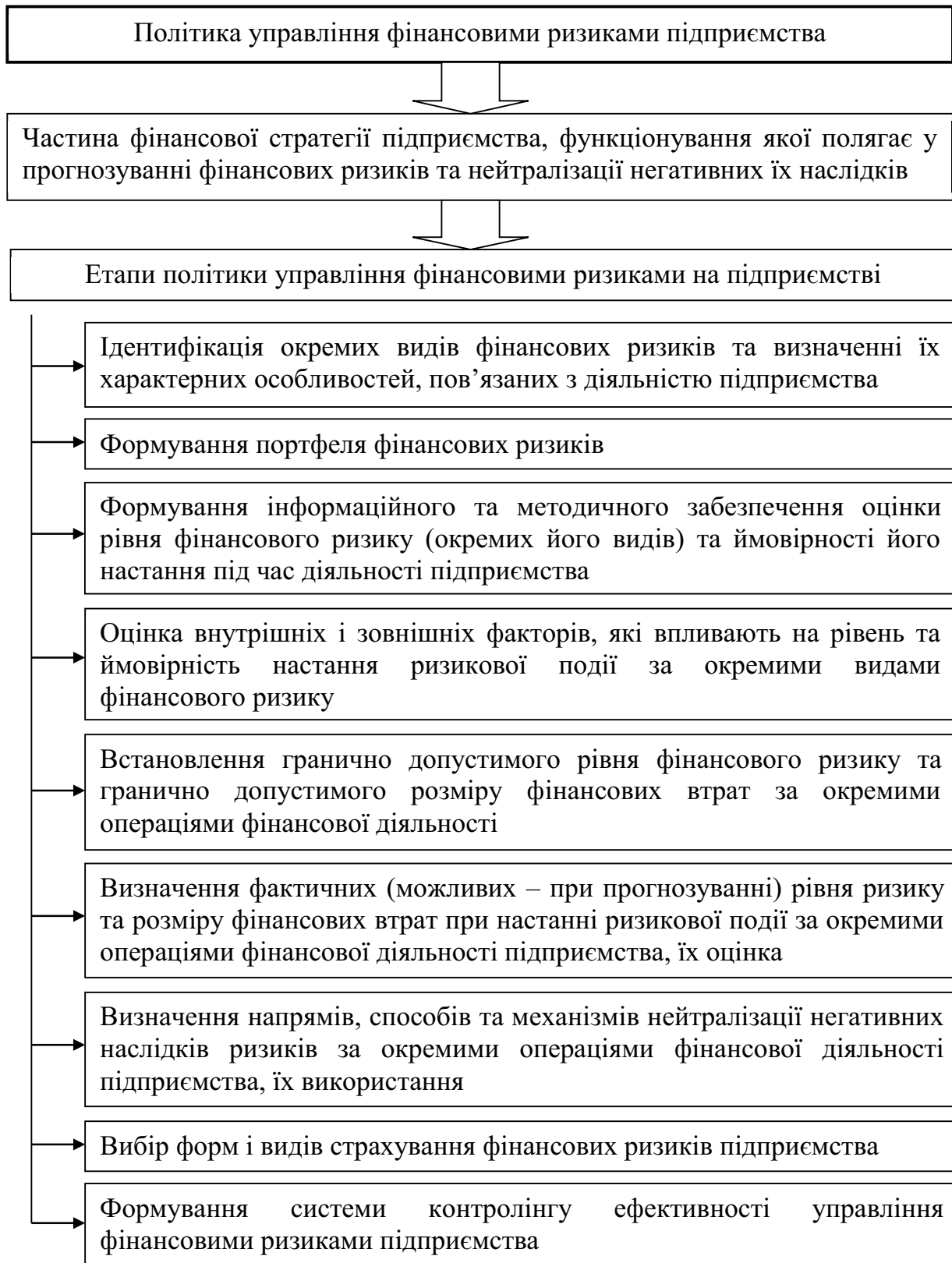

Рис. 9.7. Політика управління фінансовими ризиками підприємства

Рис. 9.8. Принципи управління фінансовими ризиками підприємства

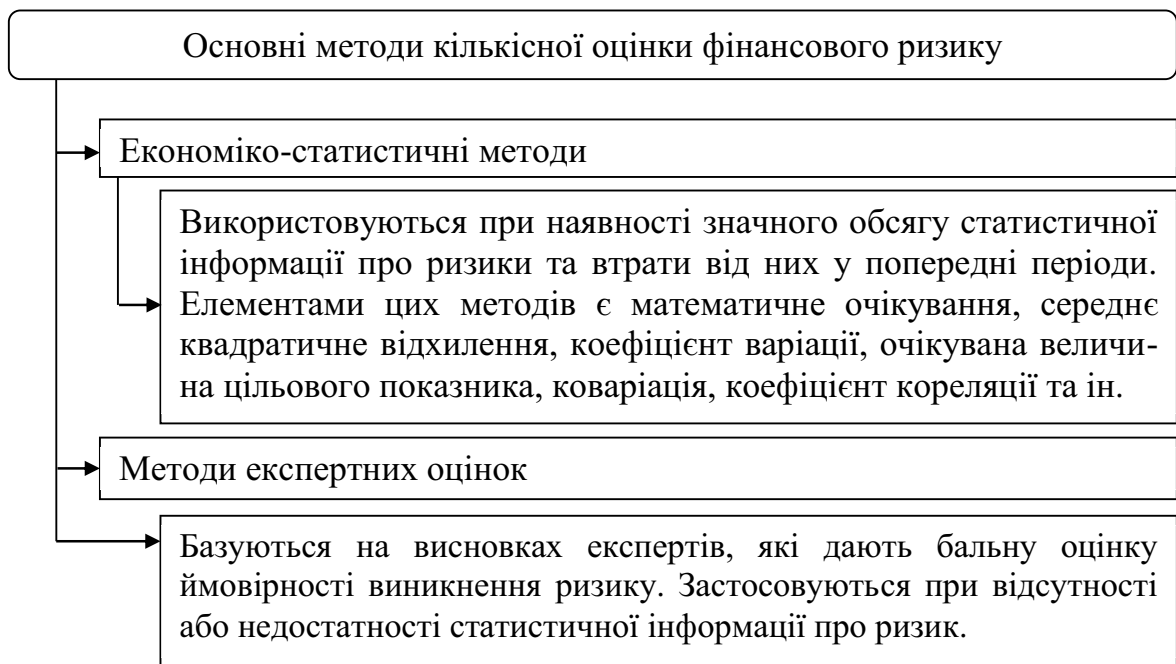

Рис. 9.9. Основні методи кількісної оцінки фінансового ризику

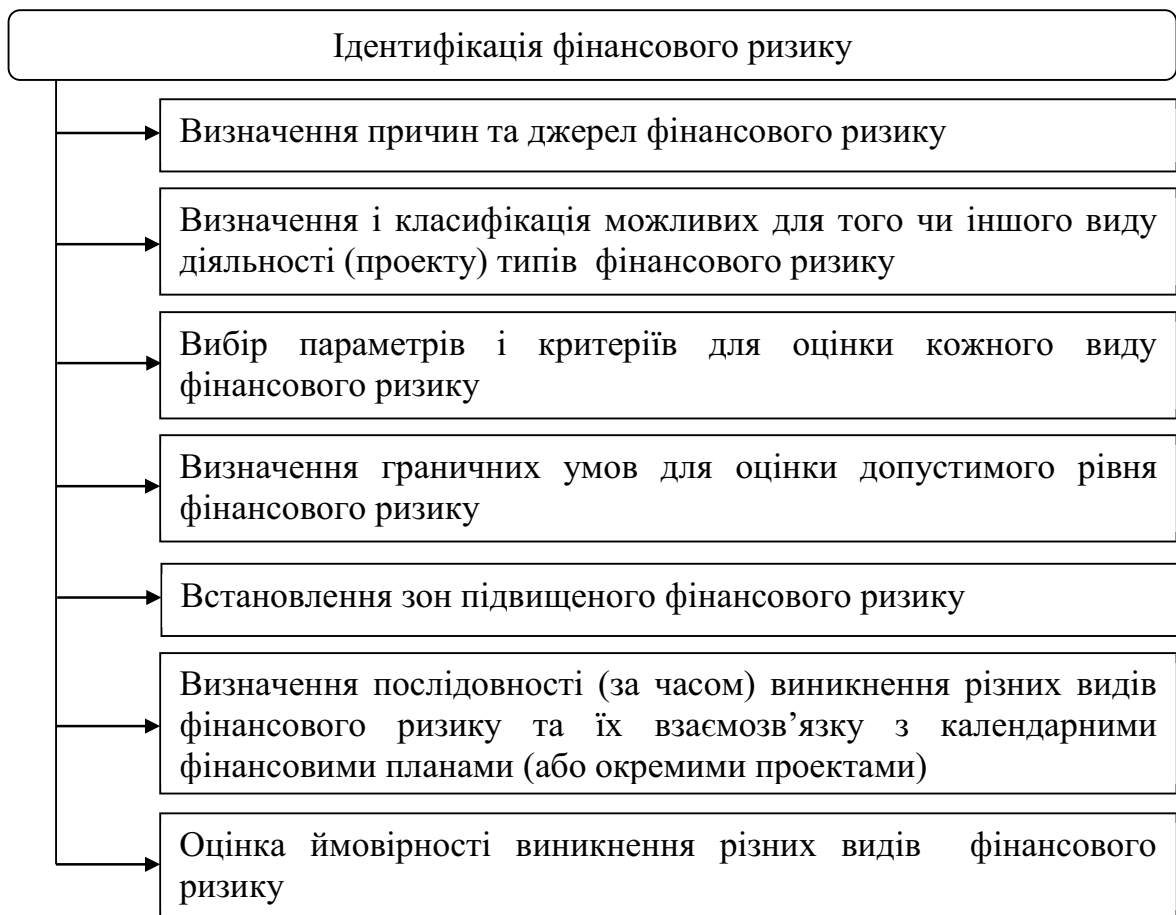

Рис. 9.10. Ідентифікація фінансового ризику [1]

Рис. 9.11. Сутність та стратегії нейтралізації фінансового ризику

Рис. 9.12. Методи нейтралізації фінансового ризику

Таблиця 9.1

Класифікація страхування фінансових ризиків

Ознака	Види
За формами страхування	1. Обов'язкове страхування 2. Добровільне страхування
За об'єктами страхування	1. Майнове страхування 2. Страхування відповідальності
За видами страхування	1. Страхування активів 2. Страхування від втрат прибутку 3. Страхування кредитних ризиків 4. Страхування депозитних ризиків 5. Страхування інвестиційних ризиків 6. Страхування валютних ризиків 7. Страхування біржових ризиків 8. Страхування фінансових гарантій 9. Страхування непрямих фінансових ризиків 10. Інші види страхування фінансових ризиків
За обсягом страхування	1. Повне страхування 2. Часткове страхування

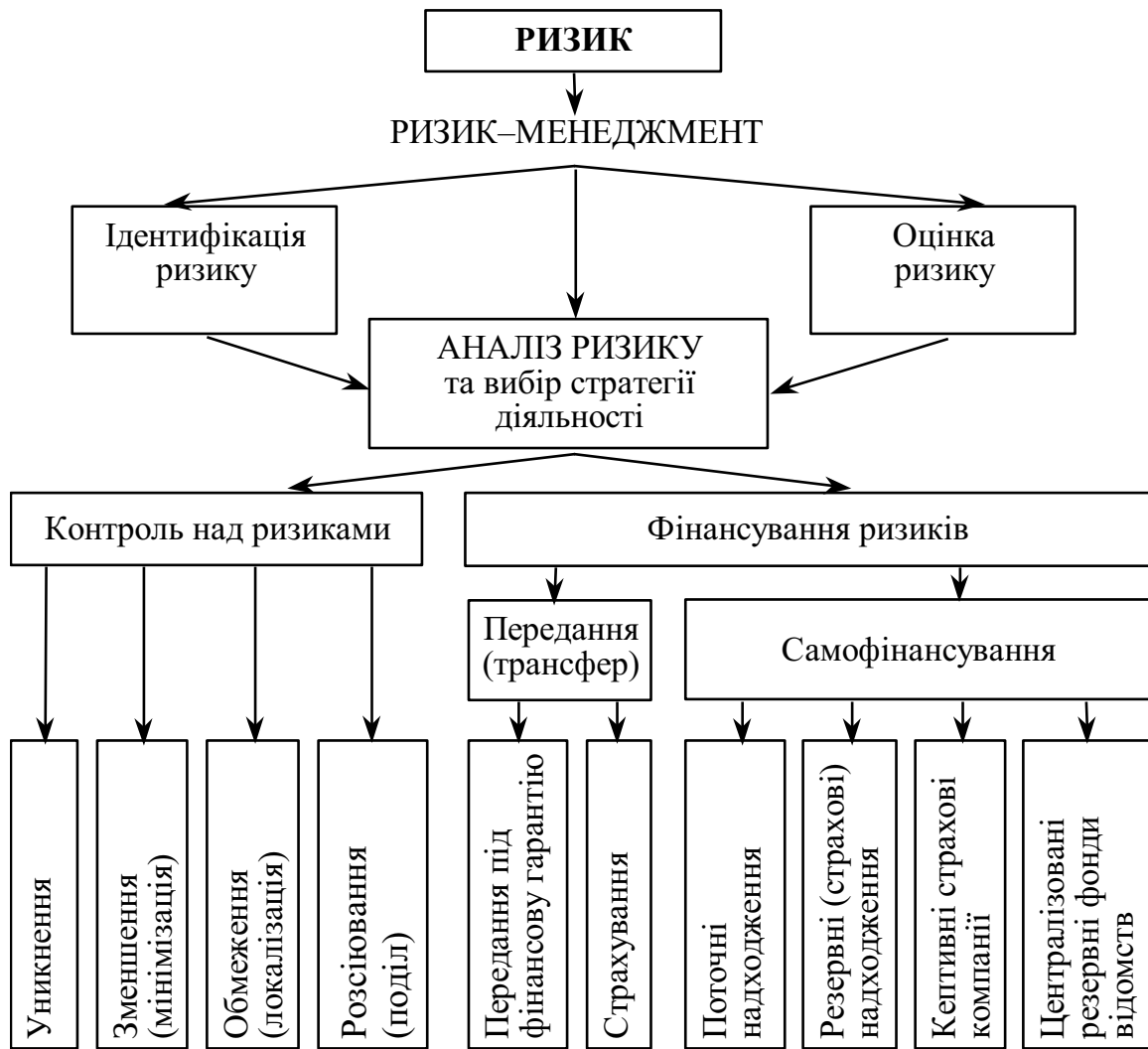

Рис. 9.13. Схема ризик-менеджменту у страхуванні [1]

Таблиця 9.2

Приклад: Ймовірні ризики при отриманні кредитів та практичні заходи їх нейтралізації та/або зменшення

Вид ризиків	Практичні заходи нейтралізації та/або зменшення ризиків
1	2
1. Ризик нестачі грошових коштів для забезпечення діяльності підприємства	1. Передбачення можливостей отримання додаткового банківського кредиту 2. Передбачення можливостей скорочення розмірів інвестицій

1	2
2. Ризик появи нових конкурентів, втрата своєї ринкової ніші	1. Пошук нових ринків збуту 2. Диференціація своєї продукції 3. Запровадження цінової конкуренції
3. Ризик невиконання постачальниками своїх зобов'язань	1. Передбачення можливості співробітництва з декількома постачальниками аналогічної сировини 2. Зазначення в контрактах на поставку штрафних санкцій в разі порушення зобов'язань
4. Ризик появи надлишків нереалізованої продукції	1. Пошук оптових покупців 2. Придбання (створення) власних торгових точок 3. Надання знижок для оптових і дрібнооптових покупців
5. Ризик пов'язаний із сертифікацією і стандартизацією продукції	1. Тісне співробітництво з державними органами стандартизації та сертифікації 2. Періодичне оновлення, поповнення і підтвердження діючих сертифікатів 3. Прийняття в штат висококваліфікованого спеціаліста-технолога
6. Ризик раптової поломки обладнання	1. Готовність скористатися послугами спеціалізованих ремонтних фірм 2. Наявність у штаті кваліфікованого спеціаліста-ремонтника
7. Ризик втрати майна	1. Страхування майна 2. Облаштування приміщень засобами пожежогасіння
8. Ризик змін у законодавстві щодо господарської діяльності	1. Передбачення можливості отримання гарантій продовження інвестиційного проекту 2. Можливість тимчасового скорочення обсягів виробництва

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність фінансового ризику.
2. Які ознаки має фінансовий ризик?
3. Перерахуйте основні види фінансового ризику.
4. За якими ознаками можна класифікувати фінансовий ризик?
5. Дайте визначення меті і завданням управління фінансовими ризиками підприємства.

6. За якими етапами відбувається управління фінансовими ризиками підприємства?
7. Назвіть причини і фактори виникнення фінансових ризиків.
8. Дайте визначення сутності та охарактеризуйте етапи політики управління фінансовими ризиками на підприємстві.
9. Охарактеризуйте принципи управління фінансовими ризиками підприємства.
10. Які методи кількісної оцінки фінансових ризиків використовуються у фінансовому менеджменті?
11. Що таке ідентифікація фінансового ризику? За якими етапами вона відбувається?
12. Що таке нейтралізація фінансового ризику? За якими стратегіями вона відбувається?
13. Назвіть методи нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві.
14. Що таке страхування фінансових ризиків? Назвіть його види.
15. Яким чином проводиться управління фінансовими ризиками?
16. Наведіть приклади ймовірних ризиків у фінансовій діяльності підприємств та шляхи їх нейтралізації (зменшення).

Тема 10. Аналіз фінансових звітів

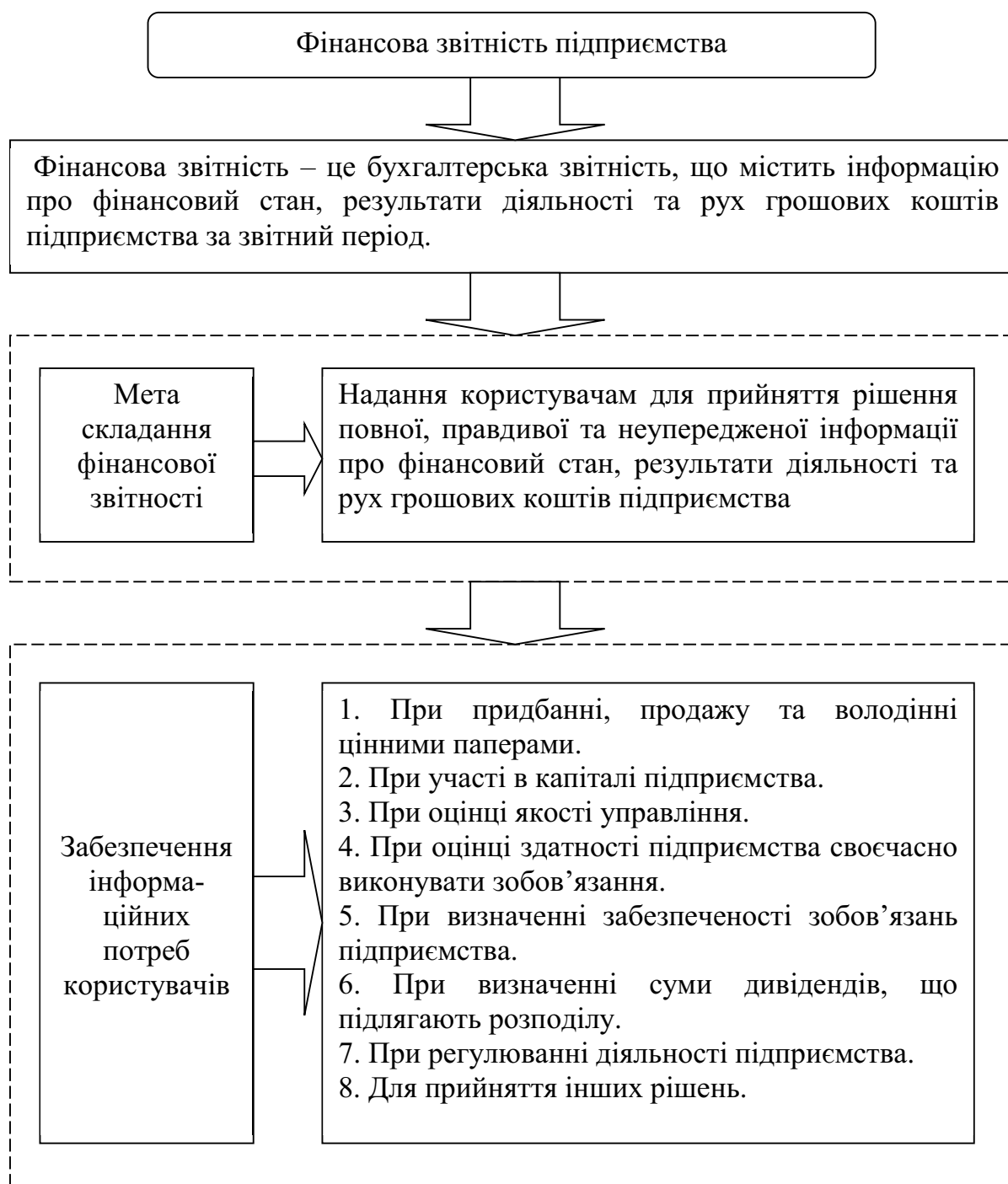

Рис. 10.1. Сутність, мета та напрями забезпечення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності

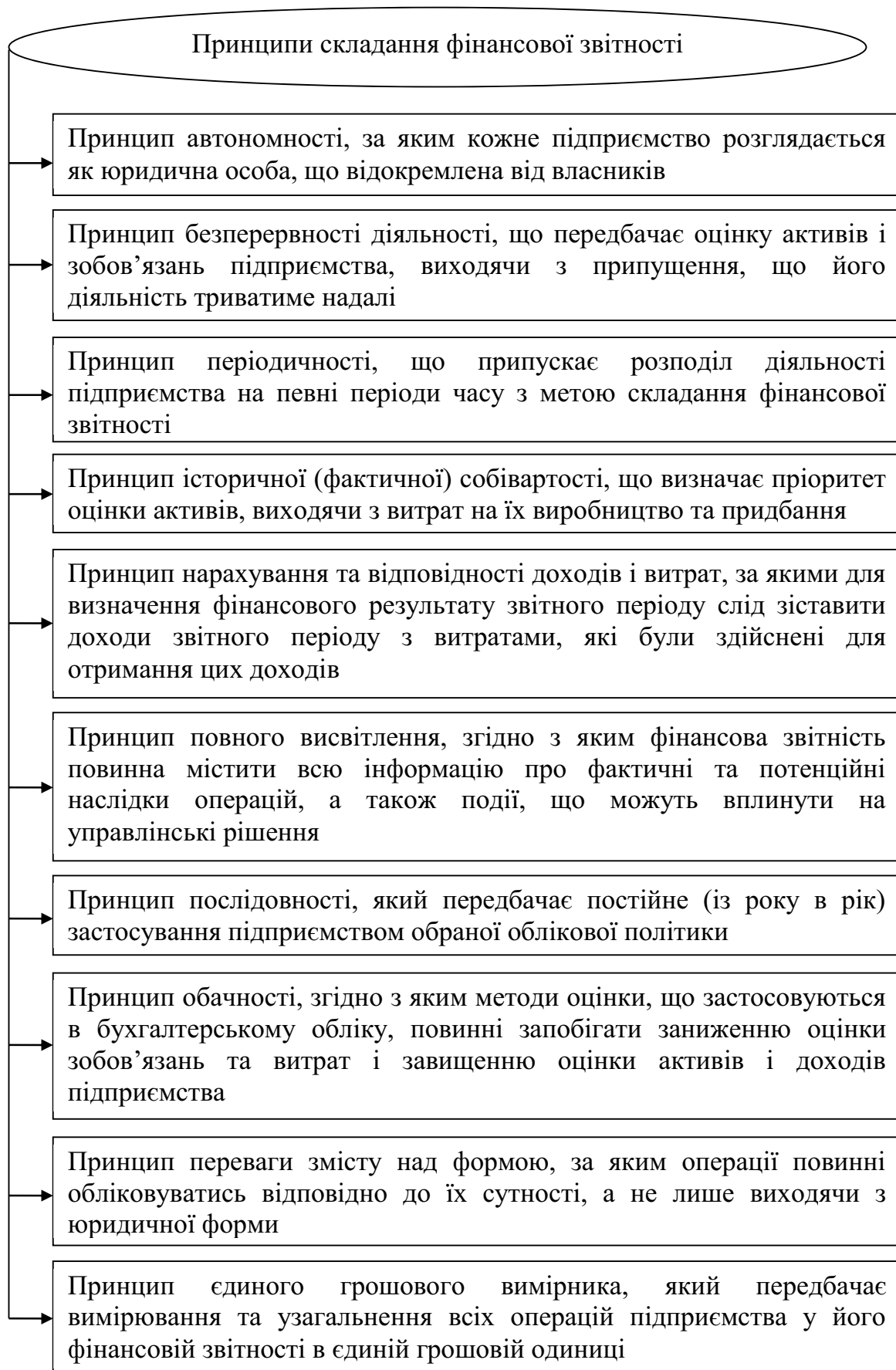

Рис. 10.2. Принципи складання фінансової звітності

Таблиця 10.1

Види фінансових звітів та їх характеристика

Номер форми звіту	Назва фінансового звіту	Нормативний документ, що регламентує складання фінансового звіту	Характеристика фінансового звіту
1	Баланс	П(С)БО 2 «Баланс»	Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.
2	Звіт про фінансові результати	П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати»	Звіт про доходу, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.
3	Звіт про рух грошових коштів	П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів»	Звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів, у результаті діяльності підприємства у звітному періоді.
4	Звіт про власний капітал	П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал»	Звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
5	Примітки до річної фінансової звітності	П(С)БО	Сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Таблиця 10.2

Склад і структура балансу підприємства за П(С)БО 2 «Баланс»

Актив	Пасив
1. Необоротні активи 2. Оборотні активи 3. Витрати майбутніх періодів	1. Власний капітал 2. Забезпечення майбутніх витрат і платежів 3. Довгострокові зобов'язання 4. Поточні зобов'язання 5. Доходи майбутніх періодів
Баланс	Баланс

Таблиця 10.3

Зміст розділів балансу підприємства

Назва розділу балансу	Зміст розділу балансу
1	2
Необоротні активи	Надано інформацію про іммобілізовані активи: нематеріальні активи (за первісною та залишковою вартістю), основні засоби (за первісною та залишковою вартістю), незавершене будівництво, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокову дебіторську заборгованість та інші необоротні активи.
Оборотні активи	Надано інформацію про мобільні активи: запаси, векселі одержані, дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги (за реалізаційною вартістю), дебіторську заборгованість за розрахунками, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти і їх еквіваленти та інші оборотні активи.
Витрати майбутніх періодів	Подано інформацію про витрати, що мали місце протягом попередніх звітних періодів, але належать до наступних періодів. Для цілей аналізу ці витрати розподіляють за часом на оборотні і необоротні активи.
Власний капітал	Вміщено інформацію про статутний капітал, пайовий капітал, додатковий вкладений капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток. Визначається як частина в чистих активах, яка залишається після вирахування зобов'язань.
Забезпечення майбутніх витрат і платежів	Подано інформацію про нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі коштів цільового фінансування. Для цілей аналізу їх відносять до власного капіталу.

1	2
Довгострокові зобов'язання	Вміщено інформацію про довгострокові (періодом більше одного року) кредити банків та довгострокові фінансові зобов'язання підприємства.
Поточні зобов'язання	Подано інформацію про короткострокові кредити банків, векселі видані, кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, поточні зобов'язання за розрахунками та інше.
Доходи майбутніх періодів	Подано інформацію про доходи, отримані протягом попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів. Для цілей аналізу ці доходи розподіляють за часом на довгострокові і поточні.

Таблиця 10.4

Структура звіту про фінансові результати підприємства

№ розділу	Назва розділу	Зміст розділу
I	Фінансові результати	Подано інформацію про фінансові результати основної діяльності, звичайної діяльності, надзвичайний прибуток (збиток), чистий прибуток (збиток).
II	Елементи операційних витрат	Для цілей аналізу визначається п'ять основних елементів витрат: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати.
III	Розрахунок показників прибутковості акцій	Для акціонерних товариств визначається середньорічна кількість звичайних акцій, розподілений чистий прибуток на акцію, розподілений прибуток на акцію.

Таблиця 10.5

Структура звіту про рух грошових коштів

№ розділу	Назва розділу	Зміст розділу
I	Рух коштів внаслідок операційної діяльності	За непрямим методом: корегують прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, потім враховують збільшення (зменшення) певних статей балансу.
II	Рух коштів внаслідок інвестиційної діяльності	За прямим методом: на основі реалізації та придбання необоротних активів і фінансових інвестицій. Враховують отримання відсотків та дивідендів за фінансовими інвестиціями.
III	Рух коштів внаслідок фінансової діяльності	За прямим методом: на основі змін у статутному капіталі та отриманні (погашенні) позик. Враховують сплачені дивіденди за власними акціями та рух коштів від надзвичайних подій.
	Залишок коштів на кінець року	Визначають на основі залишку коштів на початок року та чистого руху коштів за звітний період.

Таблиця 10.6

Складові звіту про власний капітал

Складові	Зміст
Коригування складових власного капіталу	Зміна облікової політики. Виправлення суттєвих помилок. Переоцінка необоротних активів.
Розподіл прибутку	Виплати дивідендів. Відрахування до резервного капіталу. Спрямування до статутного капіталу.
Внески учасників	Внески до капіталу. Погашення заборгованостей з капіталу.
Вилучення капіталу	Викуп частки акцій. Перепродаж викуплених акцій. Анулювання акцій. Зменшення номінальної вартості. Списання невідшкодованих збитків. Безкоштовно отримані активи.

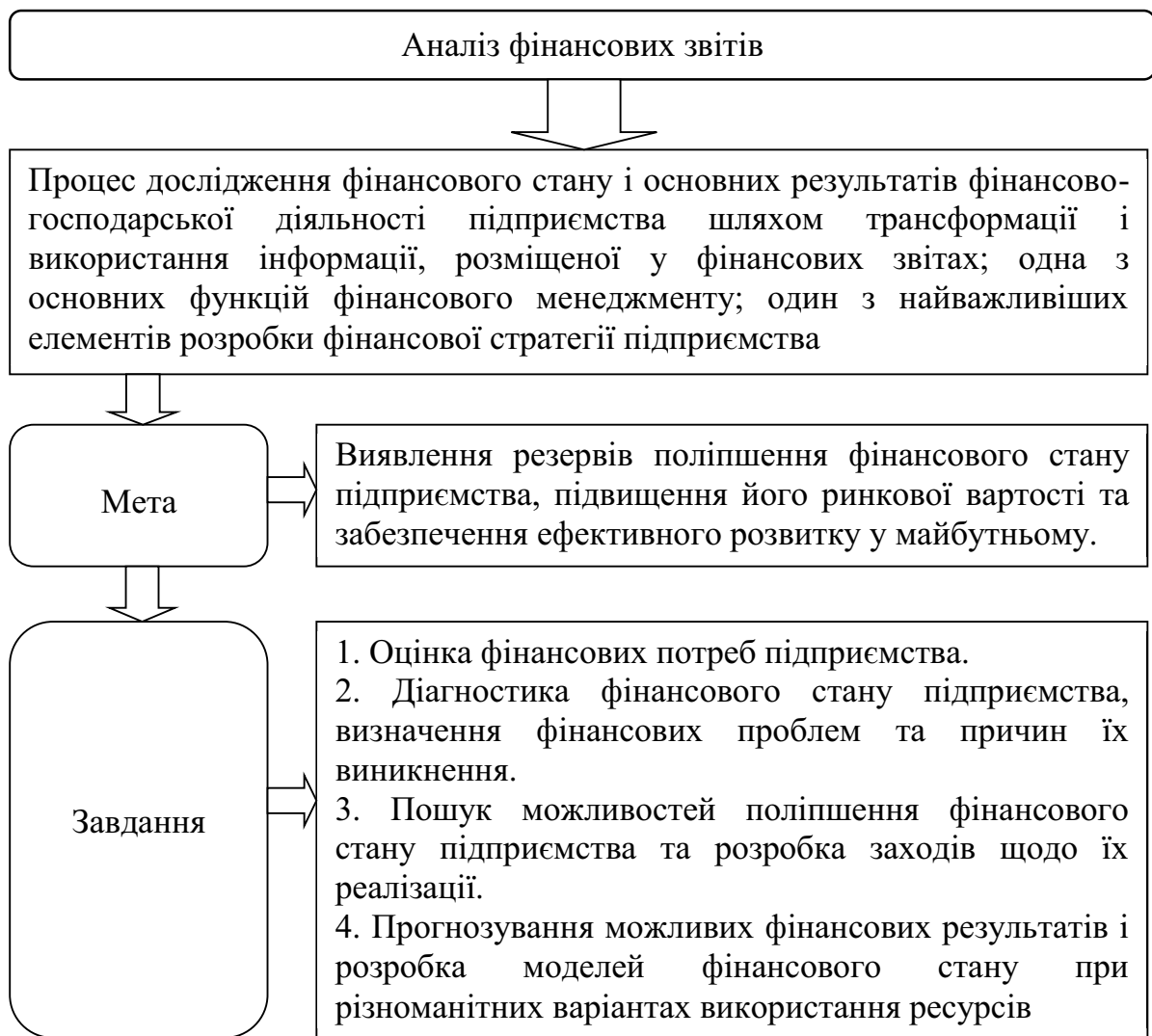

Рис. 10.3. Сутність, мета і завдання аналізу фінансових звітів

Таблиця 10.7

Зміст аналізу фінансових звітів для різних користувачів інформації

Користувачі фінансових звітів	Сфера економічних інтересів
1	2
Власники	Оцінка доцільності виробничих витрат і досягнутих результатів, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, можливостей і перспектив подальшого розвитку, ефективності використання залучених коштів. Виявлення збитків, невиробничих витрат та втрат. Складання аргументованих прогнозів про фінансовий стан підприємства.

1	2
Акціонери	Аналіз складу управлінських витрат та оцінка їх цілеспрямованості. Аналіз формування загального прибутку та прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства для виплати дивідендів. Аналіз збитків, невиробничих витрат та втрат. Структурний аналіз напрямів використання прибутку. Оцінка ефективності дивідендної політики.
Банки та кредитори	Оцінка складу та структури активів підприємства. Аналіз платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Оцінка ефективності використання власного та залученого капіталу. Аналіз складу, структури та співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Оцінка розрахунків за раніше отриманими короткостроковими та довгостроковими кредитами та позиками.
Постачальники та покупці	Оцінка ліквідності поточних зобов'язань. Наявність простроченої дебіторської та кредиторської заборгованостей. Аналіз структури оборотних активів. Оцінка платоспроможності і фінансової стійкості підприємства.
Інвестори	Оцінка фінансового стану підприємства, ефективності використання власного та залученого капіталів, дебіторської та кредиторської заборгованостей, майна підприємства, необоротних та оборотних активів. Аналіз рівня ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, інвестиційної привабливості. Аналіз ефективності довгострокових та короткострокових фінансових інвестицій за рахунок власних засобів підприємства.

Таблиця 10.8

Особливості аналізу фінансових звітів у порівнянні з внутрішнім фінансовим аналізом підприємства

Критерій порівняння	Характеристика	
	Аналіз фінансових звітів	Внутрішній фінансовий аналіз
Суб'єкти аналізу	Широке коло суб'єктів аналізу: власники, акціонери, кредитори, інвестори, постачальники і покупці, менеджери підприємства, інші особи.	Вузьке коло суб'єктів аналізу: керівництво та фінансові менеджери підприємства, аудиторів.
Об'єкти аналізу	Фінансові показники підприємства як єдиного цілого.	Будь-яка фінансова інформація, необхідна для аналізу.
Доступність результатів інформації	Доступність для всіх бажаючих	Максимальна закритість
Періодичність аналізу	Рік, півріччя, квартал	За необхідністю
Використання методик	Єдина типова методика аналізу	Відсутність регламентації аналізу

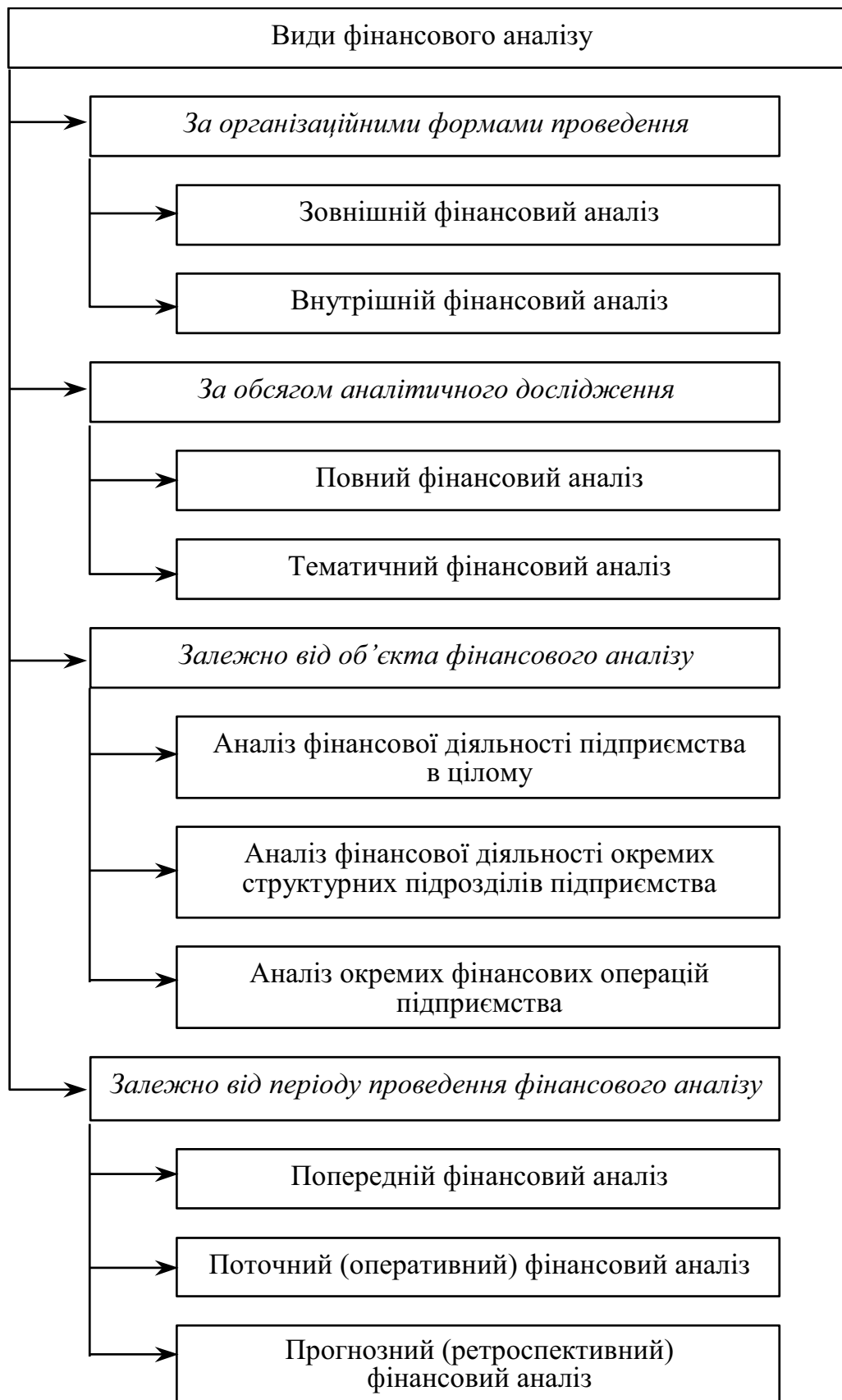

Рис. 10.4. Класифікація видів фінансового аналізу за різними ознаками [2]

Рис. 10.5. Завдання і об'єкти аналізу фінансових звітів підприємства

Рис. 10.6. Етапи аналізу фінансових звітів підприємства

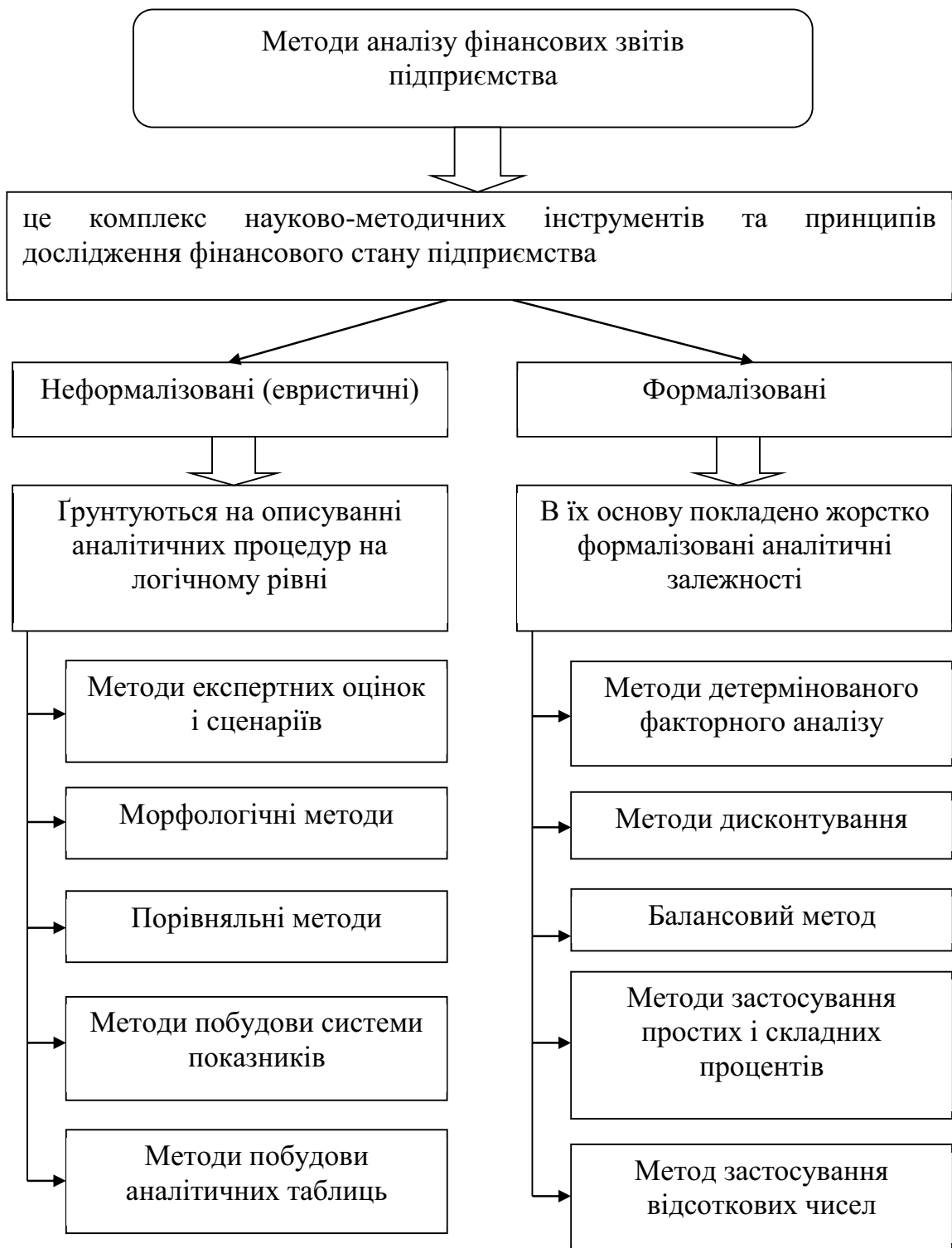

Рис. 10.7. Методи аналізу фінансових звітів підприємства

Рис. 10.7. Традиційні прийоми і способи обробки статистичної інформації

Таблиця 10.9

Варіант експрес-аналізу фінансових звітів [2]

Напря́м аналізу	Показник аналізу
1	2
I. Оцінка економічного стану	
1.1. Оцінка майнового стану	Величина власних коштів і їх частка в загальній сумі активів, коефіцієнт зносу основних активів, загальна сума основних активів, що є у підприємства
1.2. Оцінка фінансового стану	Величина власних коштів і їх частка в загальній сумі джерел, загальний коефіцієнт покриття, частка власних оборотних коштів у загальній їх сумі, частка довгострокових позикових коштів у загальній сумі джерел, коефіцієнт покриття запасів
1.3. Наявність «хворих» статей у балансі	Збитки, позики, не погашені в строк, прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість, векселі, видані або отримані в розстрочку

1	2
II. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності	
2.1. Оцінка прибутковості	Загальний прибуток, загальна рентабельність, рентабельність основної діяльності
2.2. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу	Рентабельність авансованого капіталу, рентабельність власного капіталу
2.3. Оцінка динамічності	Порівняльні темпи зростання виручки, прибутку та авансованого капіталу, оборотність активів і авансованого капіталу, тривалість операційного та фінансового циклу, коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості

Таблиця 10.10

Класифікація та порядок розрахунку основних показників оцінки
фінансового стану підприємства [2]

№ з/п	Показник оцінки	Порядок розрахунку або джерело отримання вихідних даних
I. Показники оцінки майнового стану підприємства		
1.1	Сума господарських коштів, які є в розпорядженні підприємства	Підсумок балансу
1.2	Частка активної частини основних засобів	$\frac{\text{Вартість активної частини основних засобів}}{\text{Вартість основних засобів}} \cdot 100\%$
1.3	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{Знос}}{\text{Вартість основних засобів}} \cdot 100\%$
1.4	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{\text{Балансова вартість основних засобів, які надійшли за період, що аналізується}}{\text{Балансова вартість основних засобів на кінець аналізованого періоду}}$
1.5	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{Балансова вартість основних засобів, які вибули за період, що аналізується}}{\text{Балансова вартість основних засобів початку періоду, що аналізується}}$
II. Показники прибутковості		
2.1	Прибутковість інвестицій у звичайній акції	$\frac{\text{Прибуток після сплати податків та дивідендів на привілейовані акції}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами – Комплексна вартість акцій}} \cdot 100\%$

1	2	3
2.2	Прибутковість інвестицій у підприємство	$\frac{\text{Прибуток після сплати податків}}{\text{Інвестиції}} \cdot 100\%$
2.3	Головний показник прибутковості	$\frac{\text{Прибуток до сплати податків}}{\text{Усього активів – Нематеріальні активи}} \cdot 100\%$
2.4	Прибутковість активів	$\frac{\text{Прибуток після сплати податків та дивідендів на привілейовані акції}}{\text{Усього активів – Нематеріальні активи}} \cdot 100\%$
2.5	Обіг матеріальних активів	$\frac{\text{Обсяг реалізації}}{\text{Нематеріальні активи}}$
2.6	Прибутковість реалізації	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Обсяг реалізації}} \cdot 100\%$
III. Показники ліквідності та платоспроможності		
3.1	Величина власних оборотних коштів (функціонуючий капітал)	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання – Основні засоби та вкладення, або Поточні активи – Поточні зобов'язання
3.2	Маневреність власних оборотних коштів	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Функціонуючий капітал}}$
3.3	Коефіцієнт покриття загальний	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
3.4	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти, розрахунки та інші активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
3.5	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
3.6	Частка оборотних коштів в активах	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Усього господарських коштів (нетто)}}$
3.7	Частка виробничих запасів у поточних активах	$\frac{\text{Запаси та витрати}}{\text{Поточні активи}}$
3.8	Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Запаси та витрати}}$
3.9	Коефіцієнт покриття запасів	$\frac{\text{Нормативні джерела покриття}}{\text{Запаси і витрати}}$
3.10	Коефіцієнт критичної оцінки	$\frac{\text{Гроші + Ринкові цінні папери + Дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні пасиви}}$

1	2	3
3.11	Період інкасації дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Продаж у кредит: Кількість днів у періоді}}$
3.12	Тривалість кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Кредиторська заборгованість}}{\text{Закупівлі: Кількість днів у періоді}}$
3.13	Співвідношення довгострокових зобов'язань кредиторам та довгострокових джерел фінансування (коефіцієнт довгострокових зобов'язань)	$\frac{\text{Довгостроюві пасиви}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами + Довгостроюві пасиви}}$
3.14	Коефіцієнт поточної заборгованості	$\frac{\text{Поточні пасиви}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами}}$
3.15	Співвідношення грошових потоків та заборгованості кредиторам	$\frac{\text{Грошові потоки}}{\text{Усі пасиви}}$
3.16	Співвідношення грошових потоків та довгострокових зобов'язань кредиторам	$\frac{\text{Грошові потоки}}{\text{Усі пасиви}}$
3.17	Коефіцієнт автономії (незалежності)	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Майно підприємства}}$
3.18	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	$\frac{\text{Позикові кошти}}{\text{Власні кошти}}$
3.19	Співвідношення нерозподіленого прибутку до всієї суми активів	$\frac{\text{Нерозподілений прибуток}}{\text{Уся сума активів}}$
3.20	Обертання матеріальних запасів	$\frac{\text{Продаж}}{\text{Матеріальні запаси}}$

1	2	3
3.21	Відношення довгострокової заборгованості до акціонерного капіталу	$\frac{\text{Довгостроюва заборгованість}}{\text{Акціонерний капітал}}$
3.22	Відношення надходження готівки до довгострокової заборгованості	$\frac{\text{Надходження готівки}}{\text{Довгостроюві зобов'язання}}$
3.23	Відношення прибутку до сплати податків та інших платежів кредиту	$\frac{\text{Прибуток до сплати податків і відсотків}}{\text{Виплачені відсотки по кредиту}}$
3.24	Відношення суми надходжень готівки і відсотків по кредиту до відсотків по кредиту	$\frac{\text{Надходження готівки і відсотків по кредиту}}{\text{Відсотки по кредиту}}$
3.25	Відношення прибутку до сплати податків і постійних витрат до постійних витрат	$\frac{\text{Прибуток до сплати податків + Постійні витрати}}{\text{Постійні витрати}}$
3.26	Відношення активів до довго- та середньострокової заборгованості	$\frac{\text{Активи}}{\text{Довгостроюва заборгованість - Середньострокова заборгованість}}$
3.27	Співвідношення нерозподіленого прибутку та всієї суми активів	$\frac{\text{Нерозподілений прибуток}}{\text{Уся сума активів}}$
3.28	Обертання матеріальних запасів	$\frac{\text{Продаж}}{\text{Матеріальні запаси}}$
IV. Показники фінансової стійкості та стабільності підприємства		
4.1	Коефіцієнт автономії (незалежності)	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Майно підприємства}}$
4.2	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	$\frac{\text{Позикові кошти}}{\text{Власні кошти}}$

1	2	3
4.3	Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	$\frac{\text{Довгостроюві кредити} + \text{Довгостроюві позики}}{\text{Власні кошти} + \text{Довгостроюві кредити} + \text{Довгостроюві позики}}$
4.4	Коефіцієнт маневреності власних коштів	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власні кошти}}$
4.5	Коефіцієнт реальної вартості основних активів у майні підприємства	$\frac{\text{Вартість основних активів} - \text{Сума накопиченої амортизації}}{\text{Вартість майна підприємства}}$
4.6	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}}$
4.7	Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$
4.8	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	$\frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Усього господарські кошти}}$
4.9	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	$\frac{\text{Довгостроюві зобов'язання}}{\text{Довгостроюві зобов'язання} + \text{Власний капітал}}$
4.10	Коефіцієнт структури залученого капіталу	$\frac{\text{Довгостроюві зобов'язання}}{\text{Залучений капітал}}$
4.11	Показник заборгованості кредиторам	$\frac{\text{Усього пасиви}}{\text{Усього активи}} \cdot 100\%$
4.12	Показник заборгованості акціонерам	$\frac{\text{Усього заборгованість акціонерам}}{\text{Усього активи}}$
V. Показники рентабельності підприємства		
5.1	Рентабельність продажу	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності (робіт, послуг)}}{\text{Виручка від реалізації}}$
5.2	Рентабельність основної діяльності	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Витрати на виробництво продукції}}$
5.3	Рентабельність основного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Підсумок балансу – нетто}}$

1	2	3
5.4	Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина власного капіталу}}$
5.5	Період окупності власного капіталу	$\frac{\text{Середня величина власного капіталу}}{\text{Чистий прибуток}}$
5.6	Рентабельність основного капіталу підприємства	$\frac{\text{Прибуток}}{\text{Підсумок балансу}}$
5.7	Рентабельність перманентного капіталу	$\frac{\text{Прибуток}}{\text{Підсумок розділу I пасиву балансу}}$
VI. Показники ділової активності		
6.1	Загальний оборот капіталу	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Підсумок балансу}}$
6.2	Обертання мобільних коштів	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Підсумок розділу II та III активу балансу}}$
6.3	Обертання матеріальних оборотних коштів	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Підсумок розділу II активу балансу}}$
6.4	Обертання готової продукції	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Готова продукція}}$
6.5	Обертання дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Дебіторська заборгованість}}$
6.6	Середній строк обороту дебіторської заборгованості	$\frac{360 \cdot \text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Виручка від реалізації}}$
6.7	Обертання кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Кредиторська заборгованість}}$
6.8	Середній строк обороту кредиторської заборгованості	$\frac{360 \cdot \text{Кредиторська заборгованість}}{\text{Виручка від реалізації}}$
6.9	Фондовіддача основних засобів та інших необоротних активів	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Підсумок розділу I активу балансу}}$
6.10	Обертання власного капіталу	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Підсумок розділу I пасиву балансу}}$

Таблиця 10.11

Інтерпретація результатів оцінки показників фінансового стану на основі нормативних значень

Якісна оцінка	Критерій
Високий	Значення коефіцієнта вище визнаного стандарту
Норма	Значення коефіцієнта в межах визнаного стандарту (відхилення $\pm 5\%$)
Низький	Значення коефіцієнта нижче визнаного стандарту

Таблиця 10.12

Інтерпретація результатів оцінки фінансового стану на основі загальногалузевих значень показників

Якісна оцінка	Критерій
Вище загальногалузевого значення	Значення коефіцієнта вище середнього рівня в галузі на 10% і більше
Відповідає загальногалузевому рівню	Значення коефіцієнта в межах $\pm 10\%$ від середнього рівня в галузі
Нижче загальногалузевого значення	Значення коефіцієнта нижче середнього рівня в галузі на 10% і більше

Таблиця 10.13

Критеріальний аналіз за результатами оцінки фінансового стану підприємства

Об'єкт	Якісна оцінка	Критерій
Фінансовий стан	Сприятливий	Високі оцінки фінансової стійкості і ліквідності, всі інші групи показників не мають низьких оцінок
	Задовільний	Відсутні низькі оцінки, є хоча б одна нормальна оцінка групи показників
	Незадовільний	Є хоча б одна низька оцінка при нормальних оцінках груп показників
	Критичний	Критична оцінка фінансової стійкості при низьких оцінках інших груп коефіцієнтів

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність фінансової звітності підприємства.
2. Визначте мету та напрями забезпечення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності.
3. Перерахуйте принципи складання фінансової звітності.
4. Назвіть види фінансових звітів. Якими нормативними документами регламентується їх складання?
5. Охарактеризуйте фінансові звіти, які складаються підприємствами.
6. Що відображається у балансі підприємства?
7. Надайте характеристику розділам Балансу підприємства.
8. Охарактеризуйте зміст розділів Звіту про фінансові результати підприємства.
9. Опишіть структуру і зміст Звіту про рух грошових коштів.
10. Назвіть складові Звіту про власний капітал підприємства.
11. Які мета і завдання аналізу фінансових звітів підприємства?
12. Охарактеризуйте зміст аналізу фінансових звітів для різних користувачів.
13. Порівняйте аналіз фінансових звітів та внутрішній фінансовий аналіз підприємства. Що між ними загального і відмінного?
14. Розкрийте сутність окремих видів фінансового аналізу.
15. Перерахуйте завдання і об'єкти аналізу фінансових звітів підприємства.
16. Надайте характеристику окремим етапам аналізу фінансових звітів підприємства.
17. Які методи аналізу фінансових звітів застосовуються на підприємствах?
18. Перерахуйте традиційні прийоми і способи обробки статистичної інформації. Надайте їх характеристику.
19. За якими напрямками та показниками проводиться експрес-аналіз фінансових звітів підприємства?
20. За якими групами показників проводиться комплексна оцінка фінансового стану підприємства?
21. Які показники використовуються для оцінки майнового стану підприємства?
22. Які показники використовуються для оцінки прибутковості і рентабельності підприємства?
23. Назвіть показники, що застосовуються для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства.
24. За якими показниками можна оцінити фінансову стійкість і стабільність підприємства?
25. За допомогою яких показників можна охарактеризувати рівень ділової активності підприємства?
26. За якими критеріями оцінюється фінансовий стан підприємства?

Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування

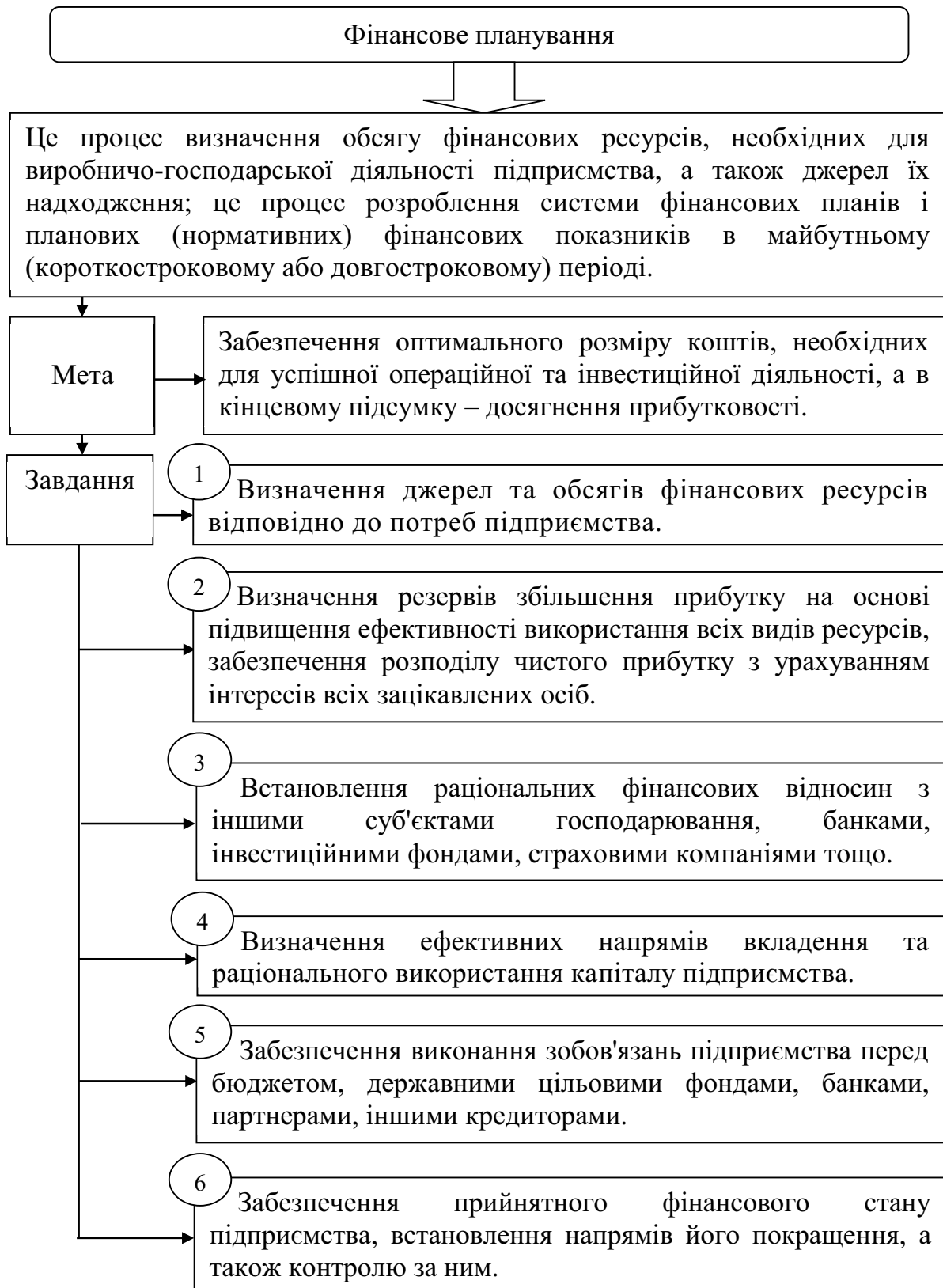

Рис. 11.1. Сутність, мета та завдання фінансового планування

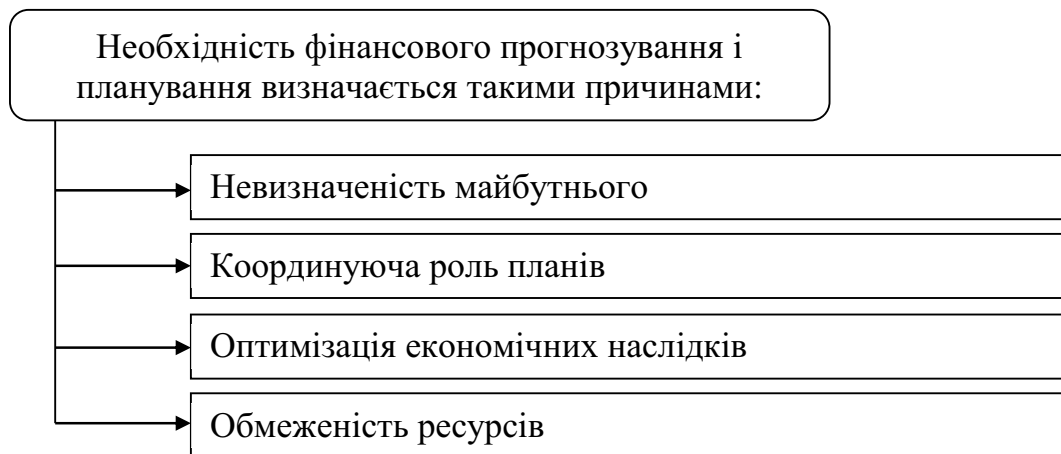

Рис. 11.2. Причини, що визначають необхідність фінансового прогнозування і планування на підприємстві

Рис. 11.3. Сутність фінансового прогнозування та видів планування, які здійснюються підприємствами

Рис. 11.4. Основні принципи фінансового планування

Таблиця 11.1

Методи фінансового прогнозування та планування

Назва методу	Характеристика методу
1. Балансовий	Узгодження витрат з доходами (джерелами їх фінансування).
2. Нормативний	Проводиться визначення потреби у фінансових ресурсах на основі фінансових норм і нормативів.
3. Розрахунково-аналітичний	Фінансовий план складається на основі базових даних та індексів їхньої зміни у плановому періоді.
4. Метод коефіцієнтів	Передбачає зміну планових фінансових коефіцієнтів на визначену частку (коефіцієнт) виходячи з рівня їх виконання в попередньому звітному періоді.
5. Методи економіко-математичного моделювання	Базуються на застосуванні прогнозування значень показників та оптимізації планових рішень шляхом використання математичного апарату, інструментів математичної статистики та теорії ймовірностей.

Таблиця 11.2

Характерні риси основних різновидів планових комплексів (підсистем планування)

№ з/п	Назва різновиду планування	Сфера охоплення	Ступінь деталізації параметрів	Періодичність розроблення	Календарний плановий період	Синонімічні назви
1	Генеральне цільове	Основні цілі підприємства	Низький	За потребою, періодично	3—5 років	Довго- або середньо-строкове
2	Стратегічне	Конкретизовані цілі	Середній	Періодично або безперервно	3—5 років з річним розподілом	Довго- або середньо-строкове
3	Тактичне	Функціональні напрями	Високий	Безперервно	Річний з поквартальним розподілом	Поточне
4	Оперативно-календарне	Виробнича програма та забезпечення її виконання	Високий	Безперервно	Річний із поквартальним, помісячним і т.д. розподілом	Оперативно-виробниче
5	Бізнес-планування	Підприємницька ідея, проект	Визначається масштабом проекту	Неперіодично	Термін реалізації проекту	Реалізація проекту

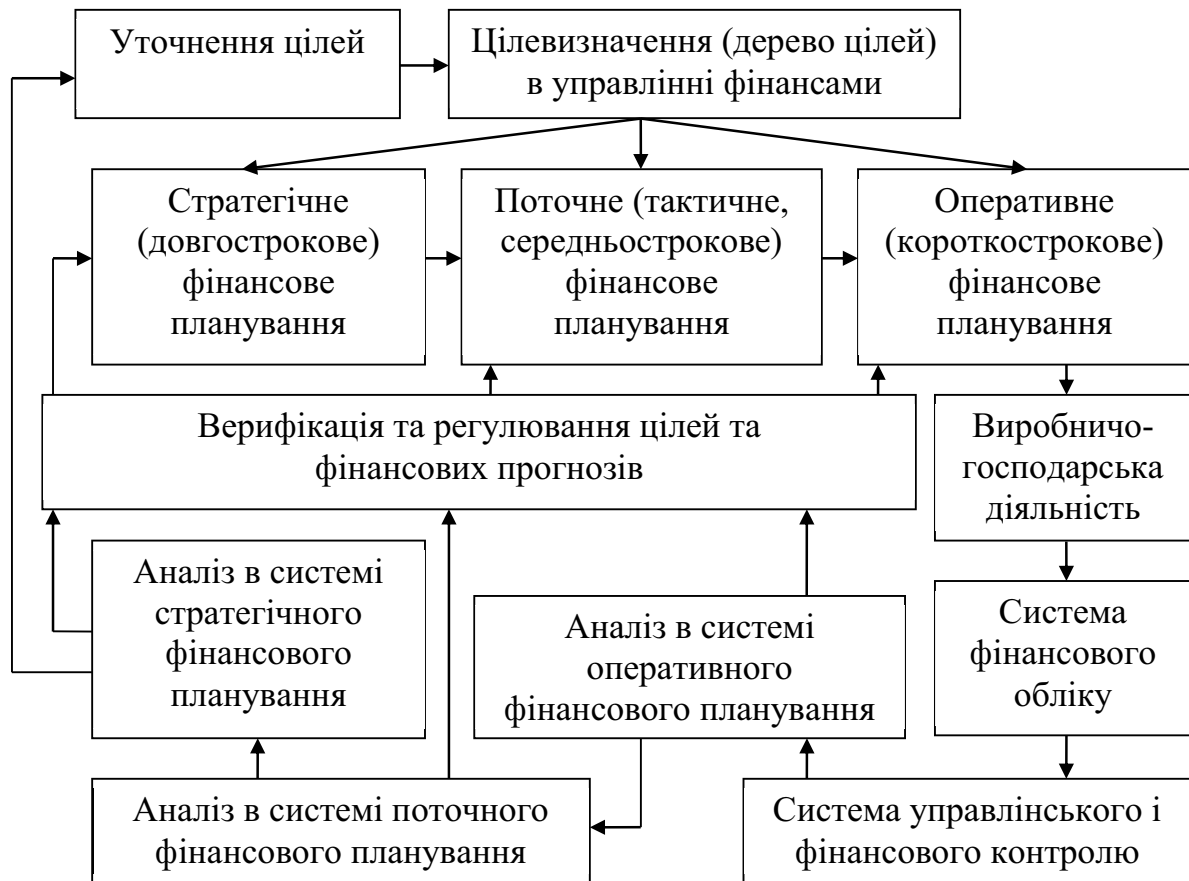

Рис. 11.5. Логіка і функціонування системи фінансового планування на підприємстві

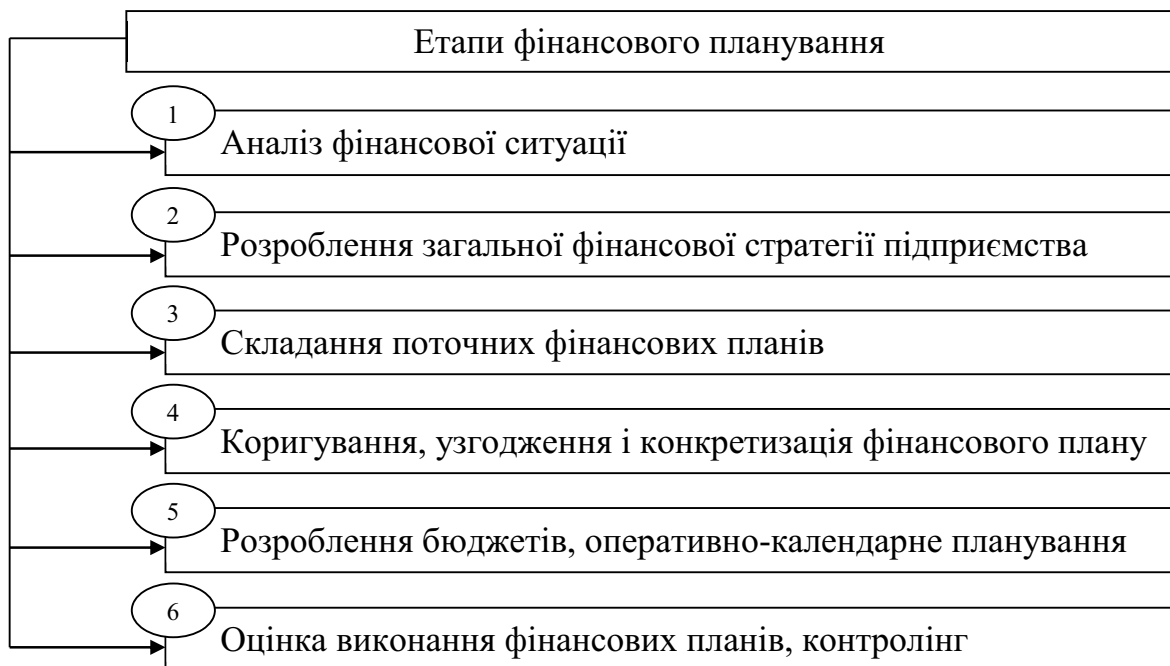

Рис. 11.6. Етапи фінансового планування на підприємстві [22]

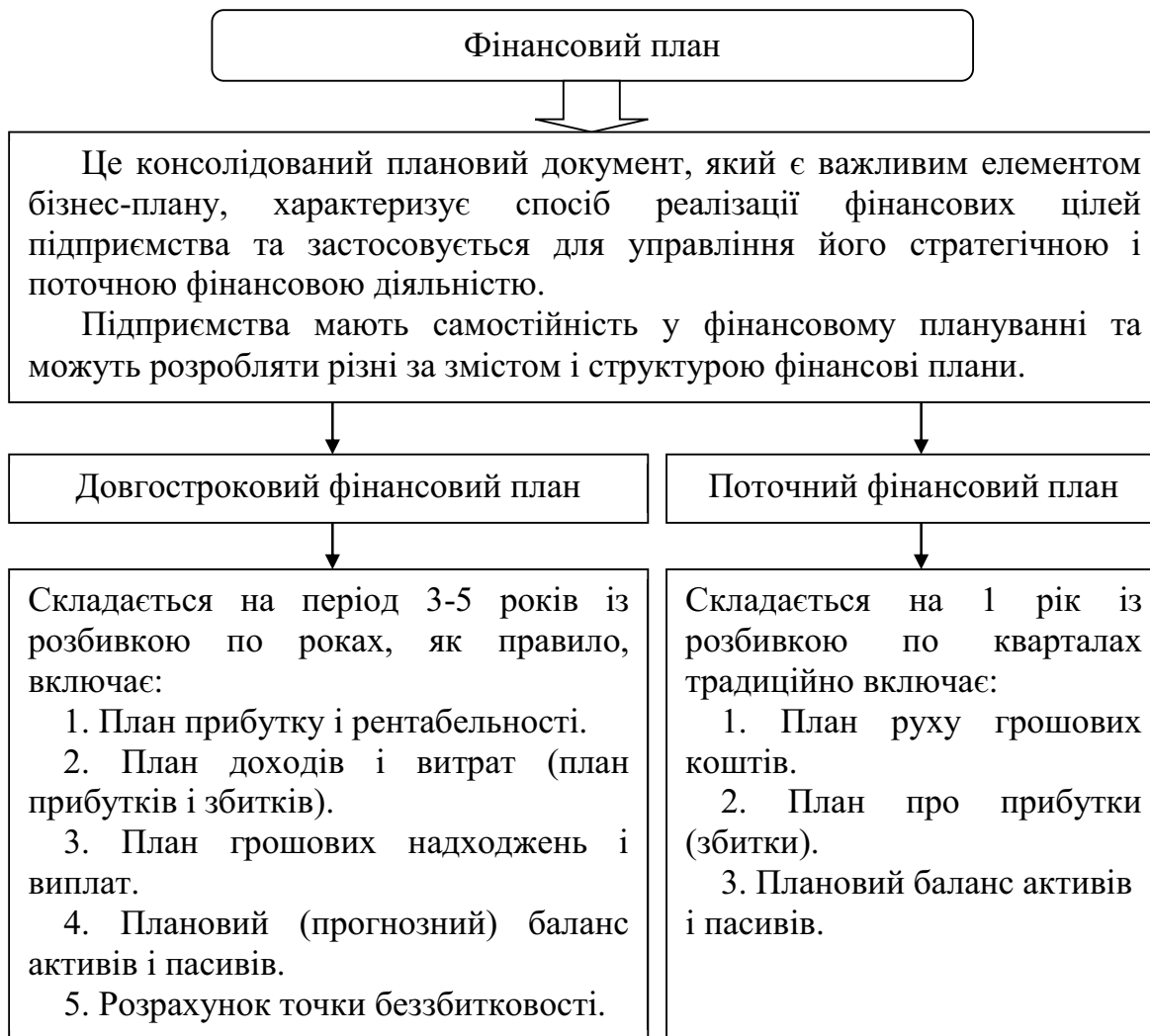

Рис. 11.7. Сутність та складові фінансового плану підприємства

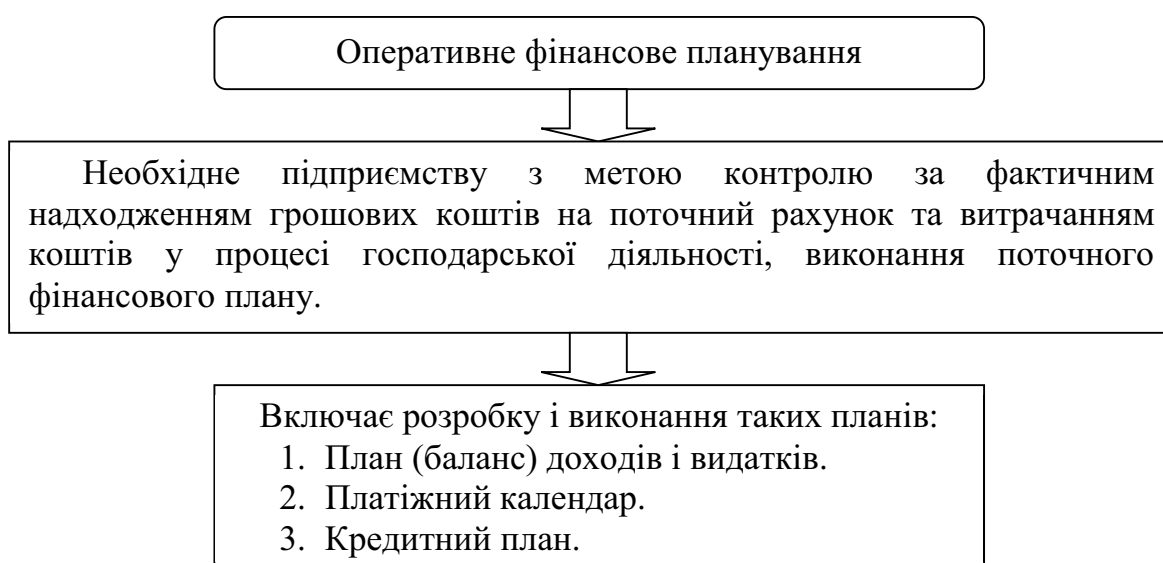

Рис. 11.8. Сутність та зміст оперативного планування на підприємстві

Приклади форм деяких планів, що складаються при фінансовому плануванні

Таблиця 11.3

План доходів і витрат грошових коштів на рік
з помісячним розподілом, тис. грн.

Показник	Місяці												Усього на рік
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. Загальний обсяг продажу													
2. Собівартість проданих товарів - усього													
у тому числі:													
матеріальні витрати													
прямі витрати праці													
3. Валовий прибуток (ряд. 1 – ряд. 2)													
4. Операційні витрати — усього													
у тому числі:													
заробітна плата персоналу (за винятком прямих витрат праці)													
нарахування на заробітну плату													
рентні платежі													
комунальні послуги													
витрати на утримання офісу													
витрати на відрядження													
реклама													
страхові платежі													
послуги зовнішніх консультантів													
інші операційні витрати													
5. Операційний прибуток (ряд. 3 – ряд. 4)													
6. Сплата процентів за кредит													
7. Чистий прибуток до сплати податків (ряд. 5 – ряд. 6)													
8. Податок з прибутку													
9. Чистий прибуток (ряд. 7 – ряд. 8)													

Таблиця 11.4

План доходів і витрат грошових коштів на 201_р.

Статті доходів і витрат	Рядок	Сума, тис. грн.
1	2	3
I. Надходження		
<i>А. Від основної діяльності</i>		
1. Доходи від реалізації продукції, робіт, послуг	1	
2. Інші операційні доходи	2	
Підсумок по розділу А	3	
<i>Б. Від фінансових операцій</i>		
1. Доходи від участі в капіталі	4	
2. Дивіденди	5	
3. Доходи від інших фінансових операцій	6	
Підсумок по розділу Б	7	
<i>В. Від іншої звичайної діяльності</i>		
1. Доходи від реалізації фінансових інвестицій	8	
2. Доходи від реалізації необоротних активів	9	
3. Доходи від реалізації майнових комплексів	10	
4. Інші доходи від звичайної діяльності	11	
Підсумок по розділу В	12	
<i>Г. Від надзвичайних подій</i>		
1. Відшкодування збитків від надзвичайних подій	13	
2. Інші надзвичайні доходи	14	
Підсумок по розділу Г	15	
Всього надходжень	16	
II. Витрати		
<i>А. За основною діяльністю</i>		
1. Витрати на реалізовану продукцію, роботи, послуги	17	
2. Адміністративні витрати	18	
3. Витрати на збут	19	
4. Інші операційні витрати	20	
Підсумок по розділу А	21	
<i>Б. За фінансовими операціями</i>		
1. Витрати від участі в капіталі	22	
2. Проценти за користування кредитами	23	
3. Інші фінансові витрати	24	

Продовж. таблиці 11.4

1	2	3
Підсумок по розділу Б	25	
<i>В. За іншою звичайною діяльністю</i>		
1. Витрати за реалізованими фінансовими інвестиціями	26	
2. Витрати за реалізованими необоротними активами	27	
3. Витрати за реалізованими майновими комплексами	28	
Підсумок по розділу В	29	
<i>Г. За надзвичайними подіями</i>		
1. Витрати від стихійного лиха	30	
2. Витрати від техногенних аварій	31	
3. Інші надзвичайні витрати	32	
Підсумок по розділу Г	33	
Усього витрат	34	
Фінансовий результат (ряд. 16 – ряд. 34)	35	
III. Податок на прибуток	36	
Результат від основної діяльності (ряд. 3 – ряд. 21)	37	
Результат від фінансових операцій (ряд. 7 – ряд. 25)	38	
Результат від іншої звичайної діяльності (ряд. 12 – ряд. 29)	39	
Результат від надзвичайних подій (ряд. 15 – ряд. 33)	40	

Таблиця 11.5

Методика планування прибутків на основі Звіту про фінансові результати підприємства

Стаття	Код рядка	Порядок обчисл.	Сума за квартал, тис. грн.				Сума за рік, тис. грн.
			1	2	3	4	
1	2	3	4	5	6	7	8
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	Сума (+)					
Податок на додану вартість	015	(-)					
Акцизний збір	020	(-)					
Витрати, яка виключаються з виручки	025	(-)					
Інші вирахування з доходу	030	(-)					

Продовж. таблиці 11.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	(=)					
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(=)					
Валовий:							
– прибуток	050	=(+)					
– збиток	055	=(–)					
Інші операційні доходи	060	(+)					
Адміністративні витрати	070	(–)					
Витрати на збут	080	(–)					
Інші операційні витрати	090	(–)					
Фінансові результати від операційної діяльності:							
– прибуток	100	=(+)					
– збиток	105	=(–)					
Дохід від участі в капіталі	110	(+)					
Інші фінансові доходи	120	(+)					
Інші доходи	130	(+)					
Фінансові витрати	140	(–)					
Втрати від участі в капіталі	150	(–)					
Інші витрати	160	(–)					
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:							
– прибуток	170	=(+)					
– збиток	175	=(–)					
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(–)					
Фінансові результати від звичайної діяльності:							
– прибуток	190	=(+)					
– збиток	195	=(–)					
Надзвичайні (не плануються):							
– доходи	200	(+)					
– витрати	205	(–)					
Податки з надзвичайного прибутку	210	(–)					
Чистий:							
– прибуток	220	=(+)					
– збиток	225	=(–)					

Таблиця 11.6

План руху грошових коштів

Показник	1-й рік (помісячно)												Усього за 1-й рік	2-й рік (поквартально)				Усього за 2-й рік		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		1	2	3	4			
1 Готівкові кошти на початок місяця																				
2. Грошові надходження – усього																				
у т. ч.:																				
виручка від продажу																				
надходження на рахунки від продажу в кредит, позички																				
інші надходження																				
3. Грошові платежі на сторону – усього																				
у т. ч.:																				
придбання товарів																				
заробітна плата																				
нарахування та податки на заробітну плату																				
рентні платежі																				
платежі за комунальні послуги																				
рекламні витрати																				
страхові платежі																				
придбання машин та устаткування																				
виплата боргу та процентів																				
інші платежі																				
гроші, що взяті на потреби власників бізнесу																				
4. Чистий потік готівки (ряд. 2 – ряд. 3)																				
5. Готівкові грошові кошти на кінець періоду (ряд. 1 + ряд. 4)																				

Рис. 11.9. Сутність бюджету та бюджетування на підприємстві

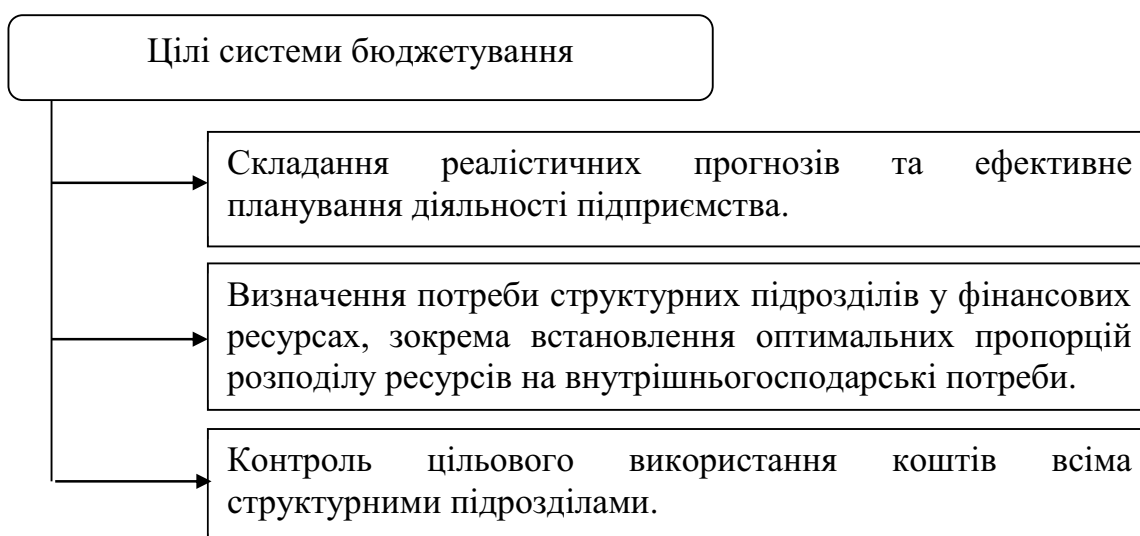

Рис. 11.10. Цілі системи бюджетування на підприємстві

Принципи бюджетування та їх характеристика

Назва принципу	Характеристика принципу
Принцип науковості	Розрахунок планових показників повинен базуватися на глибокому аналізі звітних даних, на визначенні перспектив їх розвитку, використанні науково обґрунтованих методів розрахунку показників, норм і нормативів.
Принцип комплексності	Показники фінансового плану повинні бути пов'язані між собою, зміна одного з показників повинна детермінувати зміну інших та всієї системи загалом.
Принцип єдності бюджетної системи	Забезпечується єдиною правовою базою, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю форм бюджетної документації, погодженими принципами бюджетного процесу, єдиною грошовою системою, єдиною соціально-економічною політикою, наданням необхідної бюджетної інформації з одного рівня бюджету структурних одиниць іншому.
Принцип декомпозиції	Полягає у тому, що кожний бюджет нижчого рівня є деталізацією бюджету вищого рівня.
Принцип повноти	Розроблені бюджети повинні охоплювати всі види діяльності та всі підрозділи підприємства.
Принцип достовірності	Формування бюджету повинно відбуватися на основі реальних показників, науково обґрунтованих норм та нормативів.
Принцип наочності	Полягає у тому, що відображення показників бюджетів повинно відбуватися у взаємозв'язку з загальноекономічними показниками в Україні та за її межами шляхом використання засобів максимальної інформативності результатів, порівнювального періоду, визначення темпів і пропорцій економічного розвитку.
Принцип ранжування	Визначає те, що розміщення об'єктів планування повинно відбуватися за їх важливістю та роллю в процесі виробництва з метою раціонального розподілу наявних ресурсів.
Принцип варіантності	Передбачає розроблення кількох альтернативних варіантів (не менш трьох) досягнення визначеної мети та вибір найкращого (оптимального) варіанта, що забезпечує виконання запланованого з найменшими витратами на розроблення та реалізацію.
Принцип збалансованості	Полягає у забезпеченні наступності балансу показників за ієрархією, балансів надходжень та розподілу ресурсів.
Принцип забезпечення зворотного зв'язку	Передбачає можливість конкретної особи (виконавця робіт, керівника нижчих рівнів) надавати пропозиції щодо зміни (коригування) планів їх розробнику (вищого рівню управління).
Принцип послідовності	Стосується певних зв'язків між стратегічними та тактичними (поточними) планами і полягає у повторенні в складі поточних планів основних розділів стратегії підприємства.
Принцип інтегрованості	Обумовлений необхідністю тісного взаємозв'язку між різними видами бюджетів: виконання бюджетів нижчого рівня повинне найбільшою мірою сприяти виконанню бюджетів вищого рівня.

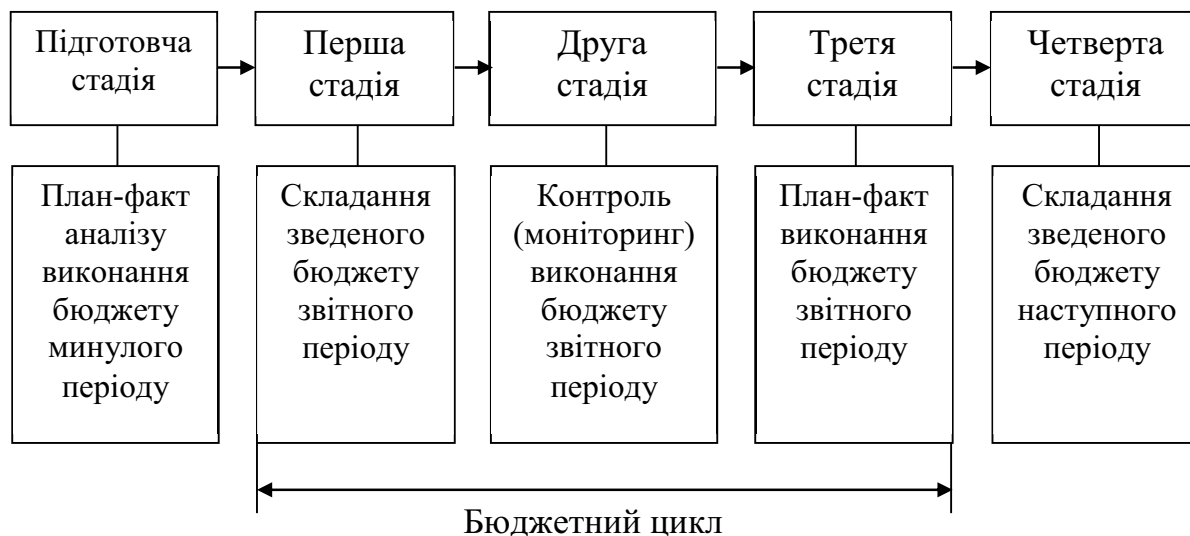

Рис. 11.11. Стадії бюджетного процесу

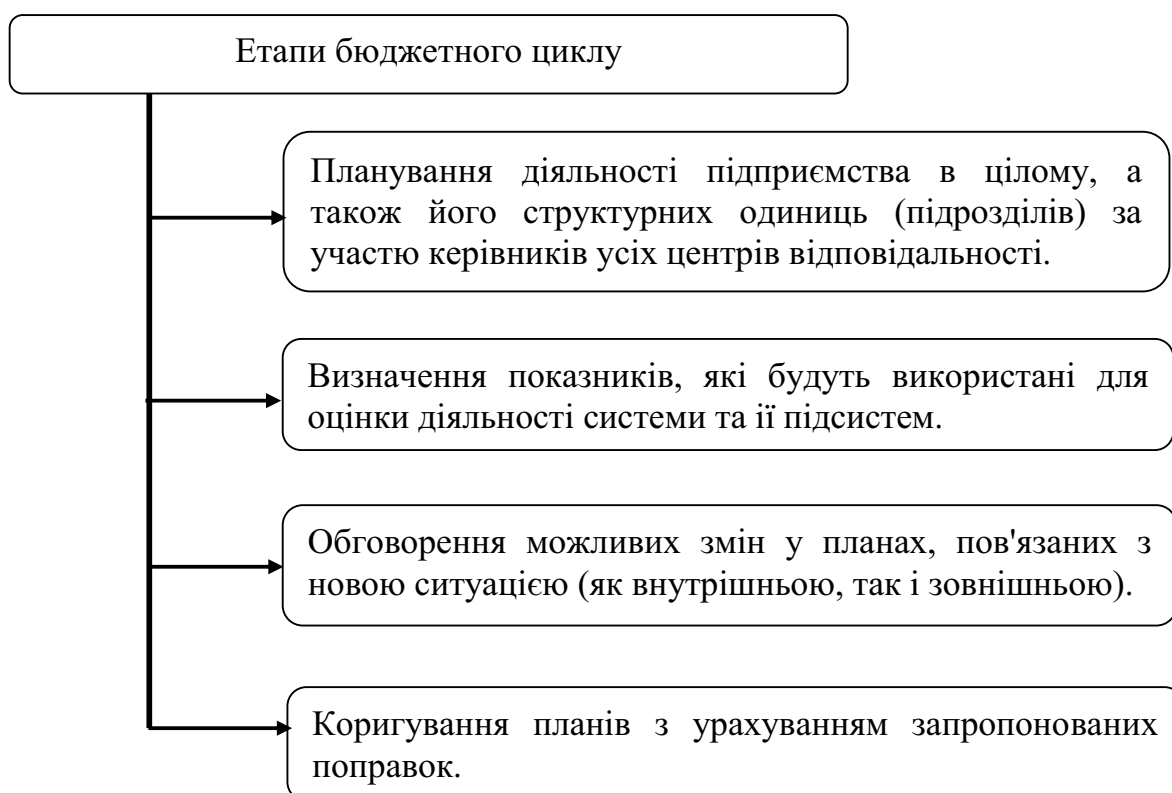

Рис. 11.12. Етапи бюджетного циклу

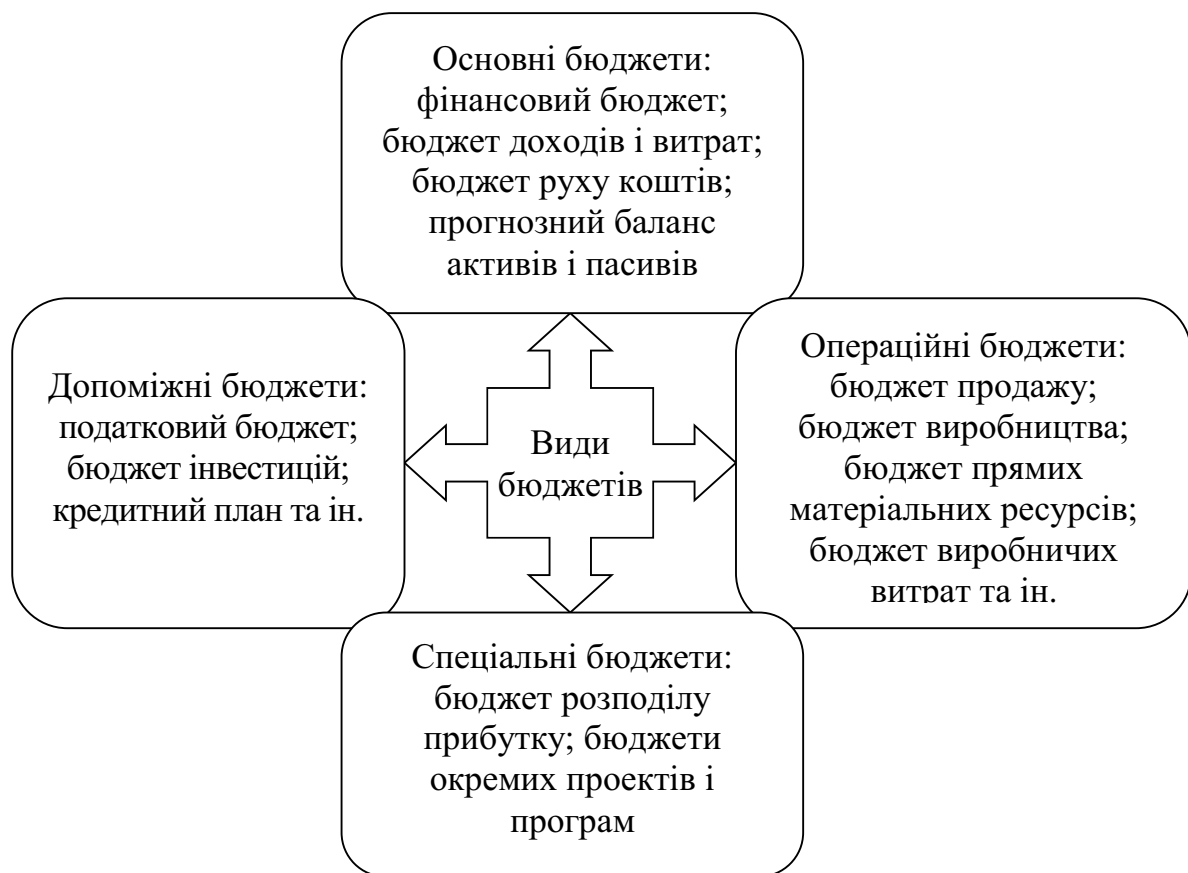

Рис. 11.13. Види бюджетів, що використовуються у фінансовому плануванні, за змістом і значимістю

Таблиця 11.8

Зміст окремих видів бюджетів

Види бюджету	Зміст бюджету
1	2
Операційний бюджет	Бюджет, у якому відображається розроблення виробничої програми, плану реалізації, плану витрат, бюджет загальновиробничих витрат, бюджет адміністративно-управлінських витрат та бюджет комерційних витрат.
Фінансовий бюджет	Бюджет, який складається із трьох вихідних документів: плану прибутків та збитків, бюджету грошових коштів та прогнозного балансу. Також додатково може складатися податковий бюджет, бюджет капітальних вкладень та кредитний план.

1	2
Зведений (загальний) бюджет	Бюджет, який складається за принципом декомпозиції та об'єднує функціональні бюджети структурних підрозділів (одиниць) і основні вихідні документи фінансового бюджету.
Бюджет продажу	Документ, що показує, який обсяг даного виду продукції підприємство може реалізувати певній групі покупців протягом визначеного терміну.
Бюджет виробництва	Документ, що визначає, скільки одиниць продукції (робіт, послуг) потрібно виробити (надати) для виконання бюджету продажу.
Бюджет прямих матеріальних ресурсів	Документ, який визначає потреби підприємства у матеріально-технічних ресурсах та джерела покриття цих потреб.
Бюджет витрат на оплату праці	Документ, що визначає загальну потребу підприємства в коштах на оплату праці персоналу працівників, яка залежить від трудомісткості, складності виконуваних робіт, системи оплати праці.
Бюджет виробничих витрат	Інтегрований кошторис витрат на виробництво, який складається за статтями, визначеними в спеціальних нормативних документах підприємства.
Бюджет основних активів	Документ, що містить початковий баланс, приріст основних засобів, амортизацію та баланс на кінець періоду
Бюджет інвестицій	Форма представлення результатів поточного фінансового плану капітальних вкладень, який розробляється на етапі здійснення нового будівництва, реконструкції і модернізації основних фондів виробничого та невиробничого призначення, придбання нових видів обладнання та нематеріальних активів тощо.
Бюджет руху грошових коштів	Фінансовий документ, який представляє в систематизованій формі на заданому відрізку часу очікувані та фактичні надходження і вибуття грошових коштів підприємства (фірми) загалом та в розрізі відокремлених центрів фінансового обліку зокрема.

Характеристика центрів відповідальності при бюджетуванні
на підприємстві

Назва центру	Характеристика
Центр доходів	Структурний підрозділ підприємства, керівник якого несе відповідальність тільки за формування доходів у встановлених обсягах
Центр витрат	Структурний підрозділ підприємства (структурної одиниці), керівник якого несе відповідальність тільки за витрачання коштів у відповідності з оперативним (поточним) або капітальним бюджетом в процесі господарської діяльності; виробничі та функціональні підрозділи, які несуть відповідальність в межах своїх повноважень, що закріплені у положеннях про підрозділи та посадових інструкціях
Центр прибутку	Структурна одиниця, яка здійснює безпосередній вплив на обсяги реалізації продукції, суму доходів, витрат, прибутків та інші результативні показники виробничої та фінансової діяльності
Центр інвестицій	Структурний підрозділ або структурна одиниця підприємства (фірми), керівник якого несе відповідальність за використання виділених йому інвестиційних ресурсів та отримання прибутку від інвестиційної діяльності

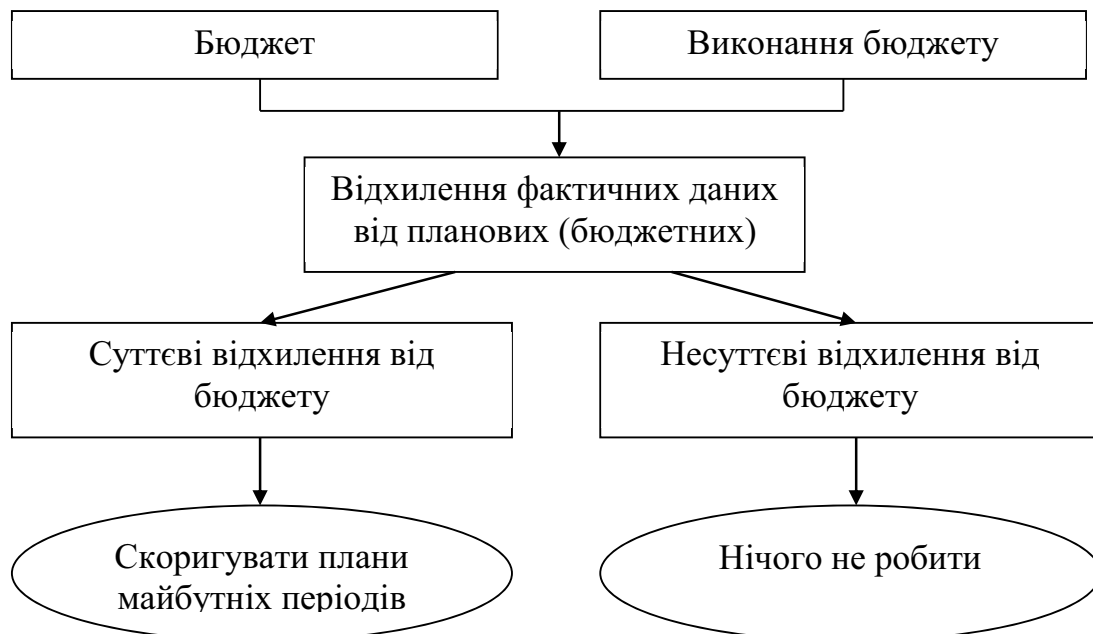

Рис. 11.14. Спрощений спосіб контролю відхилень від бюджету [22]

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність поняття «фінансове планування».
2. У чому полягає мета фінансового планування?
3. Які завдання ставляться перед фінансовим плануванням на підприємстві?
4. Назвіть причини, що визначають необхідність фінансового прогнозування і планування на підприємстві.
5. Розкрийте сутність фінансового прогнозування на підприємстві.
6. Що таке «стратегічне фінансове планування»?
7. Дайте визначення поточному фінансовому плануванню, що відбувається на підприємстві.
8. Який зміст має оперативне фінансове планування?
9. Перерахуйте основні функції фінансового планування та дайте їм визначення.
10. Які методи фінансового прогнозування і планування застосовуються на підприємствах?
11. Назвіть основні характерні риси різновидів фінансового планування.
12. Опишіть процес функціонування системи фінансового планування на підприємстві.
13. Перерахуйте етапи фінансового планування на підприємстві.
14. Що таке «фінансовий план»?
15. З чого складається довгостроковий і поточний фінансові плани?
16. Розкрийте сутність понять «бюджет» та «бюджетування».
17. Які цілі має система бюджетування, яка утворюється на підприємстві?
18. Перерахуйте принципи бюджетування.
19. Які стадії має бюджетний процес, що протікає на підприємстві?
20. Перерахуйте етапи бюджетного циклу.
21. Назвіть види бюджетів, які складаються на підприємстві.
22. Що таке зведений (загальний) бюджет підприємства? З чого він складається?
23. Розкрийте зміст окремих видів бюджетів, які складаються на підприємстві.
24. Визначте та надайте характеристику центрам відповідальності при бюджетуванні на підприємстві.
25. Опишіть спосіб контролю відхилень від бюджету при фінансовому плануванні на підприємстві.

Тема 12. Антикризове фінансове управління підприємством

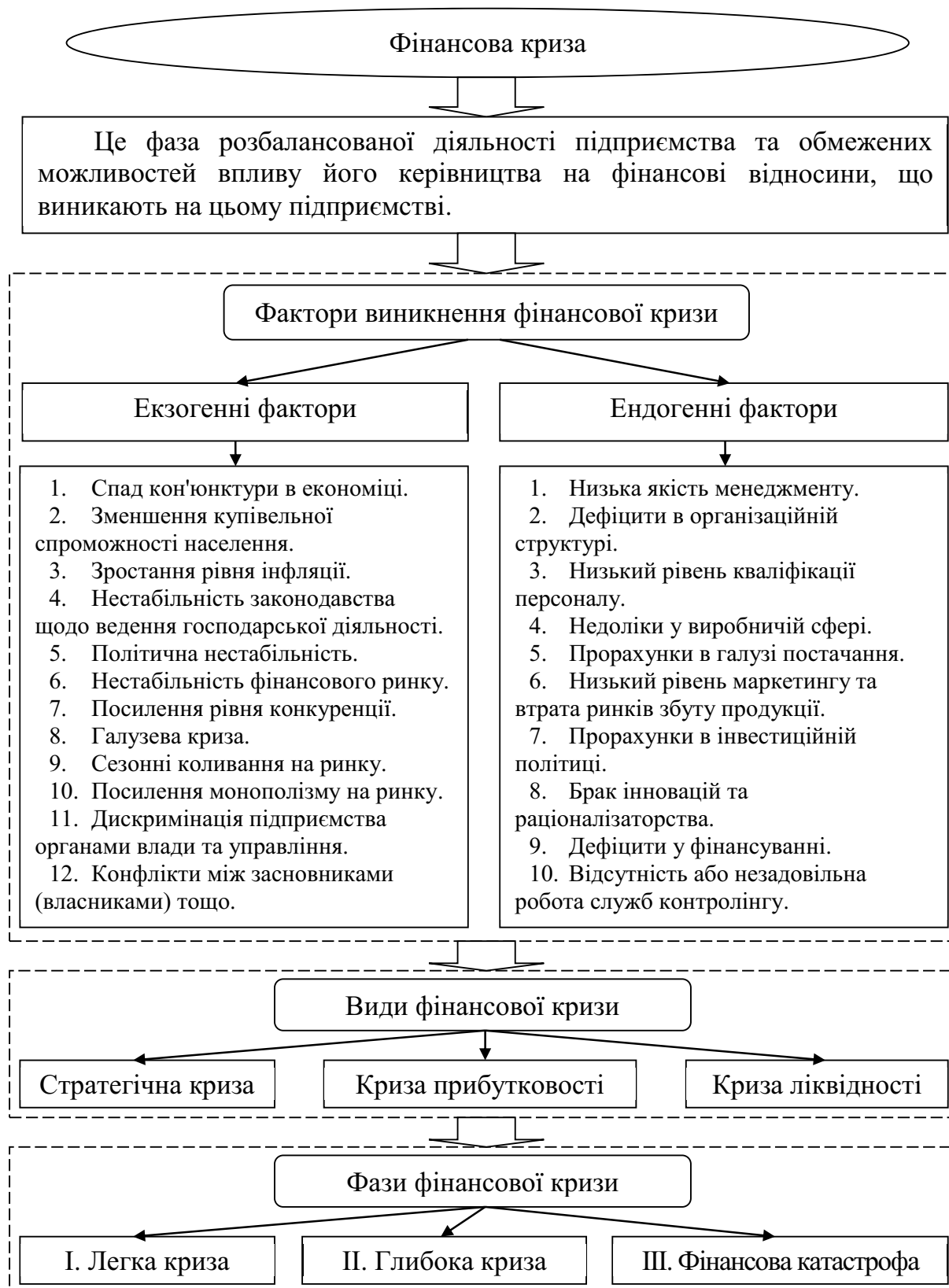

Рис. 12.1. Сутність, фактори, види та фази фінансової кризи

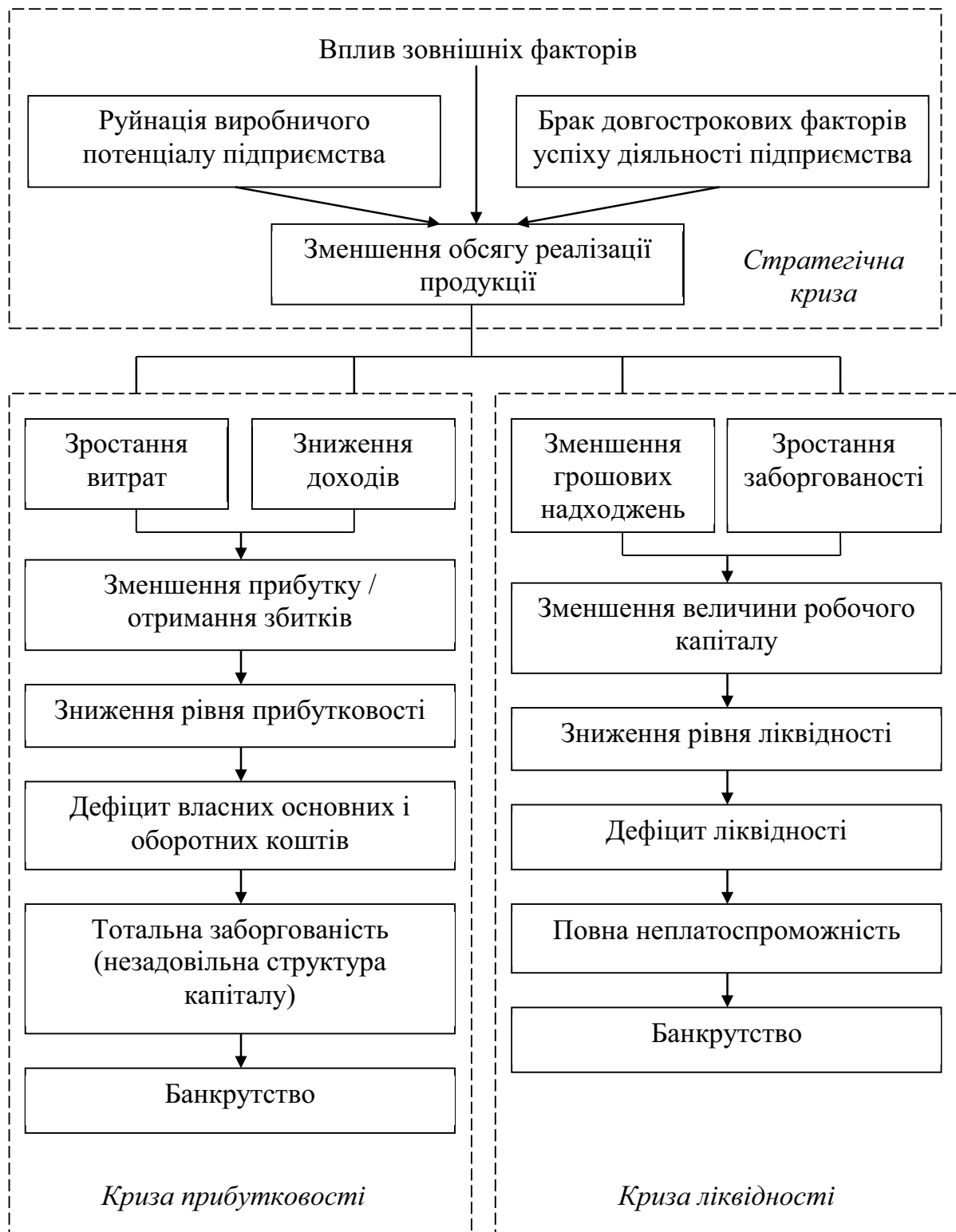

Рис. 12.2. Розвиток фінансової кризи та симптомів банкрутства на підприємстві

Таблиця 12.1

Сутність антикризового управління підприємством

Автор	Визначення
Бланк І.О.	Система принципів і методів розробки й реалізації комплексу спеціальних управлінських рішень, спрямованих на попередження й подолання фінансової кризи на підприємстві, а також мінімізацію її негативних фінансових наслідків.
Коваленко Л.О., Ремньова Л.М.	Система профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи та систему конструктивних і дійових заходів, спрямованих на виведення підприємства з фінансової кризи.
Василенко В.О.	Це управління, яке спрямоване на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками; це управління, у якому під тиском запланованих чи випадкових факторів поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного стійкого розвитку підприємства.
Богатко А.Н.	Розгалужена система фінансових методів попередньої діагностики та можливого захисту від банкрутства.
Проскура О.Ю.	Складовий елемент системи управління підприємством, що включає в себе забезпечуючу і функціональну складові. Першу з них складають підсистеми організаційного, методичного, нормативного і правового забезпечення. Функціональна частина являє собою комплекс економічних і організаційних методів, що сприяють вирішенню задач контролю за станом підприємства, своєчасній діагностиці і запобіганню кризовим станам, а також зняттю гостроти кризи та фінансовому оздоровленню підприємства.
Грязнова А.Г.	Це така система управління підприємством, яка має комплексний, системний характер і спрямована на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки й реалізації на підприємстві спеціальної програми, що має стратегічний характер, що дозволяє усунути тимчасові утруднення, зберегти й помножити ринкові позиції при будь-яких обставинах, при опорі в основному на власні ресурси.
Тельнова Г.В.	Управління, яке здатне зм'якшувати кризи, а також утримувати функціонування підприємства в режимі виживання в даний період і виводити його з кризового стану з мінімальними втратами.
Риндач М.О.	Це управління в кризових умовах, засноване на стратегічному менеджменті, реструктуризації, розробці маркетингової політики і політики управління людськими ресурсами.
Турило А.М., Святенко С.В.	Система комплексних заходів з розробки і прийняття управлінських рішень стратегічного і короткострокового характеру щодо попередження, запобігання, оперативного виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для їх своєчасної та швидкої нейтралізації з метою мінімізації негативних наслідків, збереження ринкових позицій та забезпечення ефективного розвитку підприємства в майбутньому.

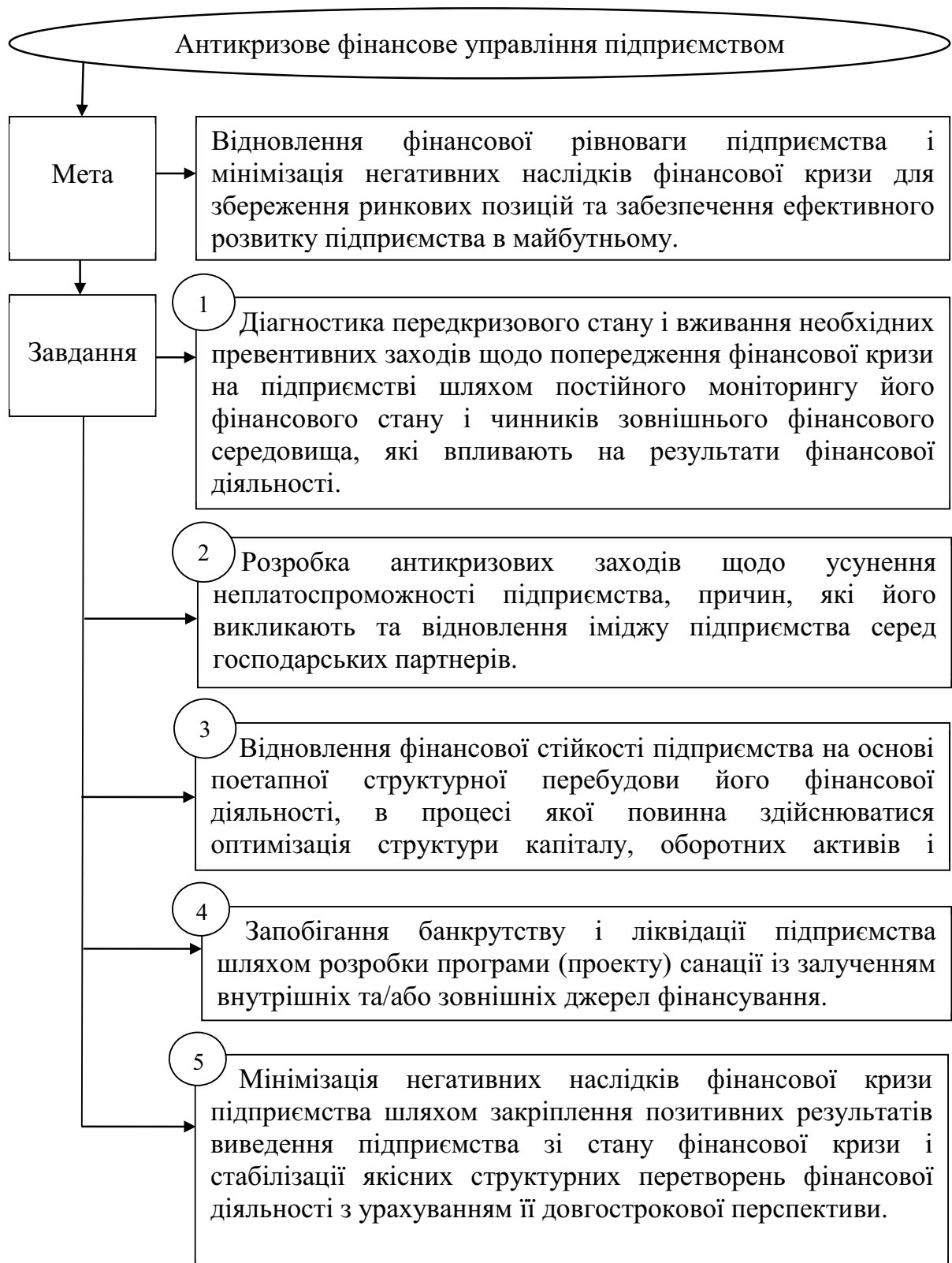

Рис. 12.3. Мета і завдання антикризового фінансового управління підприємством

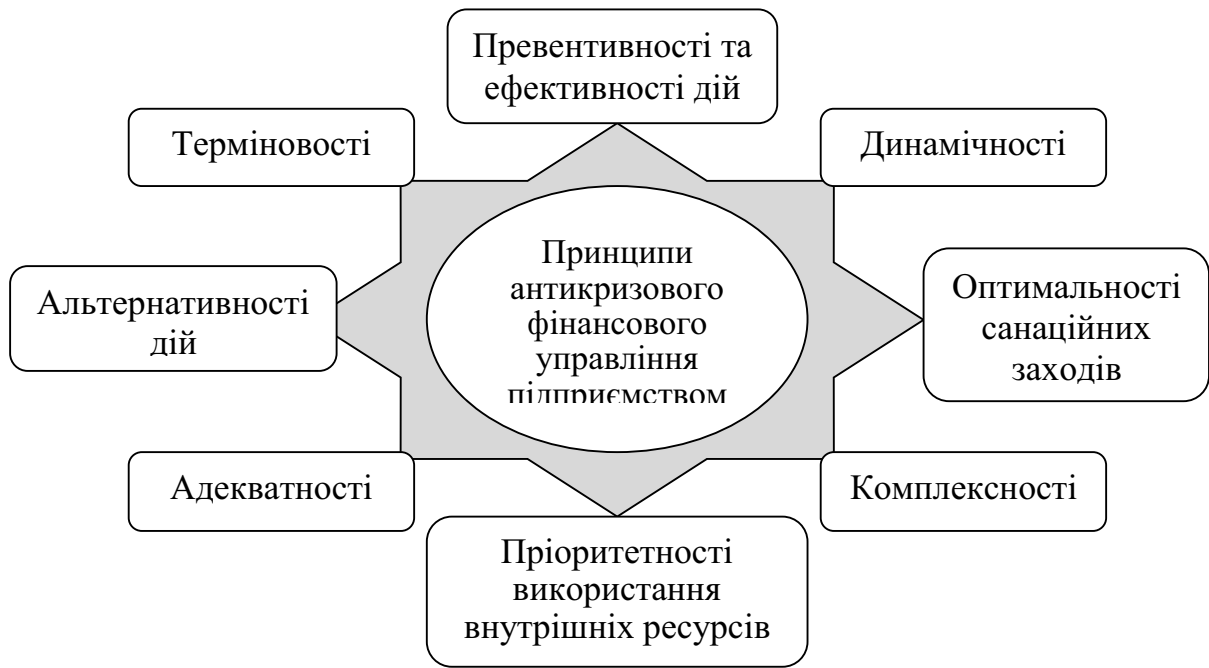

Рис. 12.4. Принципи антикризового фінансового управління підприємством

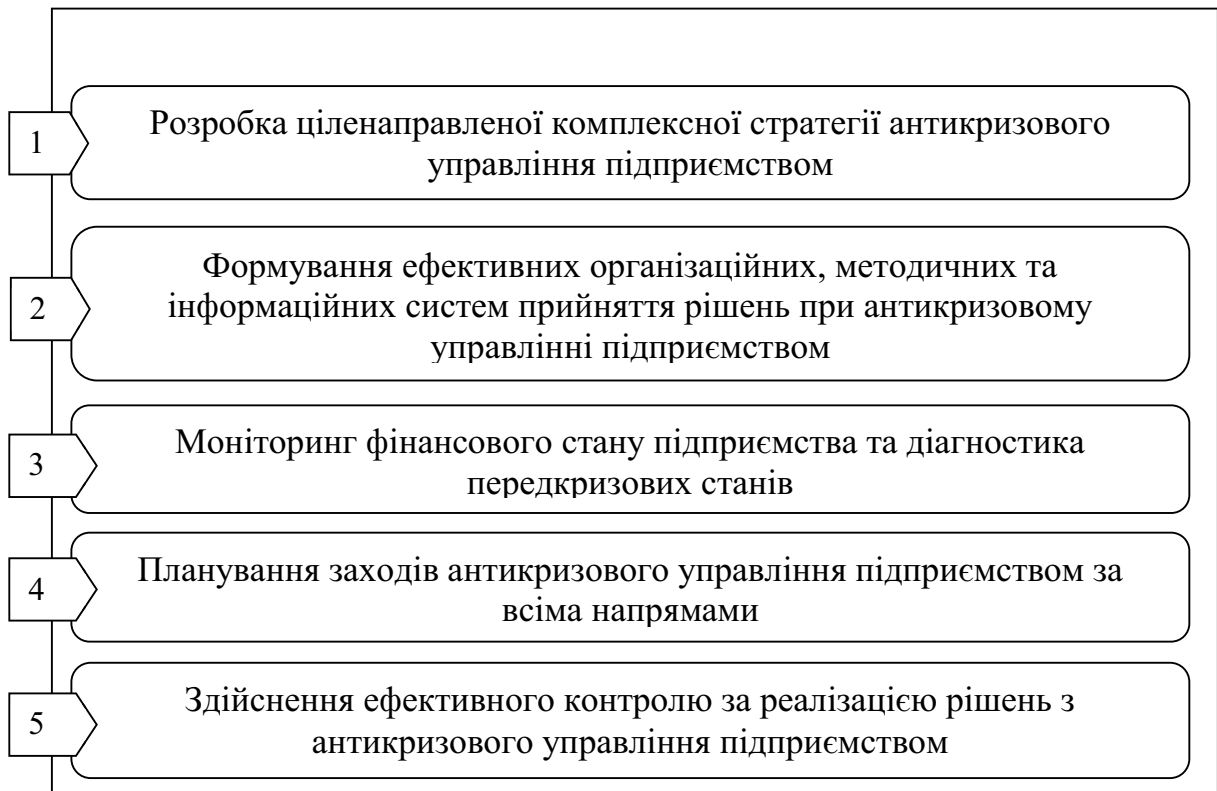

Рис. 12.5. Функції антикризового фінансового управління підприємством

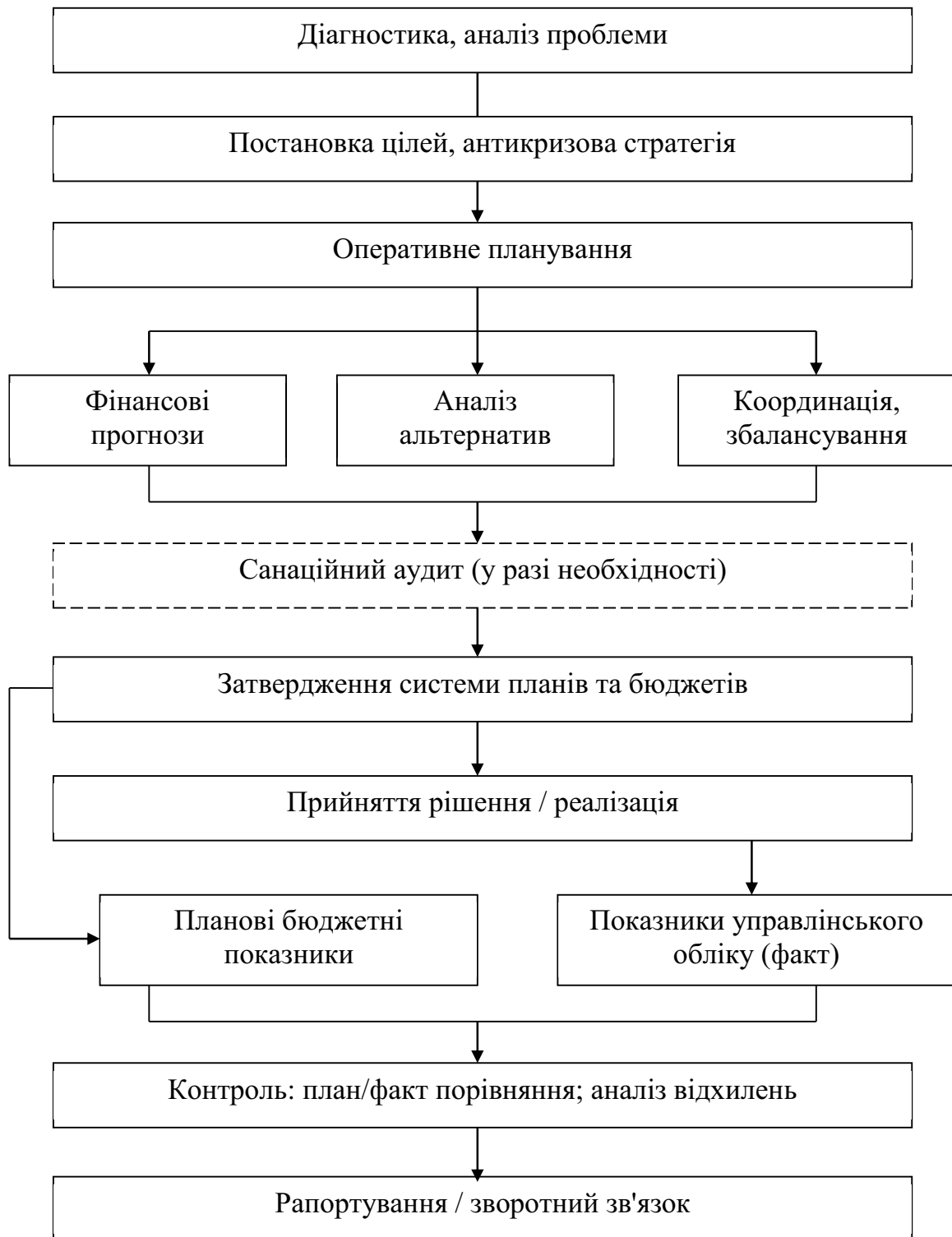

Рис.12.6. Структурно-логічна схема антикризового фінансового управління [22]

Рис. 12.7. Основні етапи антикризового управління підприємством [4]

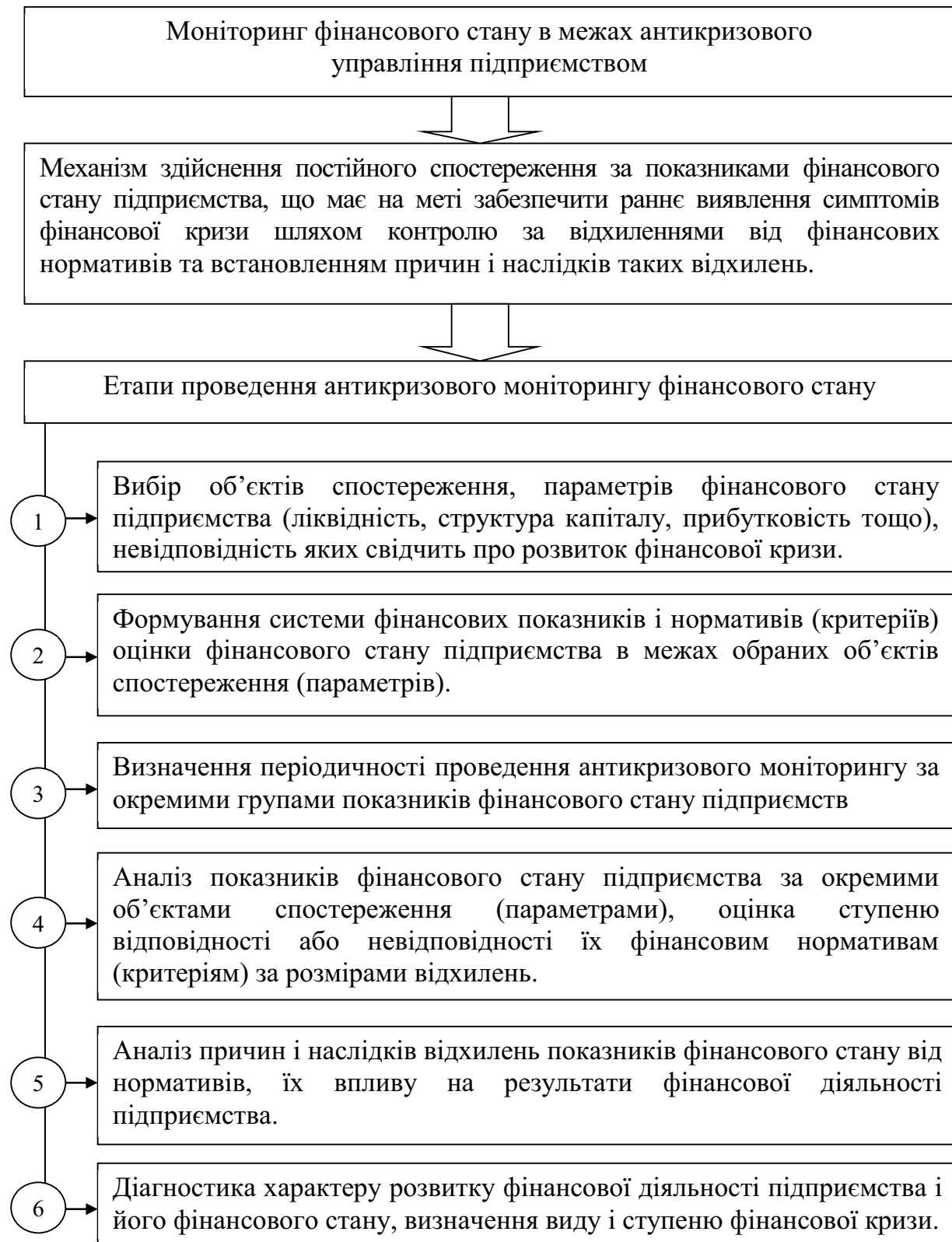

Рис. 12.8. Моніторинг фінансового стану в межах антикризового управління підприємством

Таблиця 12.2

Система найважливіших показників-індикаторів оцінки загрози банкрутства підприємства у розрізі окремих об'єктів спостереження (приклад)

Об'єкти спостереження	Показники-індикатори	
	Об'ємні	Структурні
I. Чистий грошовий потік підприємства	1. Сума чистого грошового потоку по підприємству в цілому 2. Сума чистого грошового потоку по операційній діяльності підприємства	1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку 2. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку 3. Коефіцієнт ефективності грошового потоку 4. Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку
II. Ринкова вартість підприємства	1. Сума чистих активів підприємства за ринковою вартістю	1. Ринкова вартість підприємства по коефіцієнту капіталізації підприємства
III. Структура капіталу підприємства	1. Сума власного капіталу підприємства 2. Сума позикового капіталу підприємства	1. Коефіцієнт автономії 2. Коефіцієнт фінансування (коефіцієнт фінансового левериджу) 3. Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності
IV. Склад фінансових зобов'язань підприємства по терміновості погашення	1. Сума довгострокових фінансових зобов'язань 2. Сума короткострокових фінансових зобов'язань 3. Сума фінансового кредиту 4. Сума товарного (комерційного) кредиту 5. Сума внутрішньої кредиторської заборгованості	1. Коефіцієнт співвідношення довгострокових і короткострокових фінансових зобов'язань 2. Коефіцієнт співвідношення залученого фінансового і товарного кредиту 3. Коефіцієнт невідкладних фінансових зобов'язань в загальній їх сумі 4. Період звернення кредиторської заборгованості
V. Склад активів підприємства	1. Сума необоротних активів 2. Сума оборотних активів 3. Сума дебіторської заборгованості - всього, в т.ч. простроченої 4. Сума грошових активів	1. Коефіцієнт маневреності активів 2. Коефіцієнт забезпеченості високоліквідними активами 3. Коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу 4. Коефіцієнт поточної платоспроможності 5. Коефіцієнт абсолютної платоспроможності 6. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості 7. Період повернення дебіторської заборгованості 8. Тривалість операційного циклу
VI. Склад поточних витрат підприємства	1. Загальна сума поточних витрат 2. Сума постійних поточних витрат	1. Рівень поточних витрат до обсягу реалізації продукції 2. Рівень змінних поточних витрат 3. Коефіцієнт операційного левериджу
VII. Рівень концентрації фінансових операцій в зоні підвищеного ризику	—	1. Коефіцієнт вкладення капіталу в зоні критичного ризику 2. Коефіцієнт вкладення капіталу в зоні катастрофічного ризику

Таблиця 12.3

Моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства

Показник	Критерій оцінки ймовірності банкрутства
1	2
<i>П'ятифакторна Z-модель Альтмана ($Z=1.2*K_1+1.4*K_2+3.3*K_3+0.6*K_4+K_5$)</i>	
K_1 – співвідношення власного оборотного капіталу з вартістю активів	$Z < 1,80$ – дуже висока. $1,81 < Z < 2,7$ - висока.
K_2 – співвідношення нерозподіленого прибутку з вартістю активів	$2,71 < Z < 2,99$ - можлива.
K_3 – співвідношення прибутку до оподаткування з активами	$Z > 3$ – низька.
K_4 – співвідношення власних оборотних коштів з позиковими коштами	
K_5 – співвідношення чистого доходу з вартістю активів	
<i>R-модель Іркутської ДЕА ($R=8.38*K_1+K_2+0.054*K_3+0.63*K_4$)</i>	
K_1 – співвідношення власного оборотного капіталу з вартістю активів	$R < 0$ – максимальна. $0 < R < 0,18$ – висока.
K_2 – співвідношення чистого прибутку з величиною власного капіталу	$0,18 < R < 0,32$ – середня.
K_3 – співвідношення чистого доходу з вартістю активів	$0,32 < R < 0,42$ – низька. $0,42 < R$ – мінімальна.
K_4 – співвідношення чистого прибутку з собівартістю продукції	
<i>Модель Таффлера ($Z=0.53*K_1+0.13*K_2+0.18*K_3+0.16*K_4$)</i>	
K_1 – співвідношення чистого прибутку з короткостроковими зобов'язаннями	$Z > 0,3$ – низька. $Z < 0,2$ – висока.
K_2 – співвідношення оборотних активів з сумою зобов'язань	$0,2 < Z < 0,3$ – середня.
K_3 – співвідношення короткострокових зобов'язань з вартістю активів	
K_4 – співвідношення виручки від реалізації з вартістю активів	
<i>Модель Ліса ($Z=0.063*K_1+0.092*K_2+0.057*K_3+0.001*K_4$)</i>	
K_1 – співвідношення оборотного капіталу з вартістю активів	$Z < 0,037$ – висока. $Z > 0,037$ – низька.
K_2 – співвідношення прибутку від реалізації з вартістю активів	
K_3 – співвідношення нерозподіленого прибутку з вартістю активів	
K_4 – співвідношення власного і позикового капіталу	

Продовж. таблиці 12.3

1	2
<i>Модель Спрінгейта ($Z = 1.03K_1 + 3.07K_2 + 0.66K_3 + 0.4K_4$)</i>	
K_1 – співвідношення робочого капіталу з вартістю активів	$Z < 0,862$ – висока. $Z > 0,862$ – низька.
K_2 – співвідношення прибутку до сплати податків і відсотків з вартістю активів	
K_3 – співвідношення прибутку до сплати податків із короткостроковою заборгованістю	
K_4 – співвідношення виручки від реалізації з вартістю активів	
<i>Модель Сайфулліна і Кадикова ($R = 2 * K_1 + 0,1 * K_2 + 0,08 * K_3 + 0,45 * K_4 + K_5$)</i>	
K_1 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами оборотних активів	$R < 1$ – незадовільний фінансовий стан, висока ймовірність банкрутства.
K_2 – коефіцієнт поточної ліквідності	
K_3 – коефіцієнт оборотності активів	
K_4 – рентабельність реалізації продукції	
K_5 – рентабельність власного капіталу	

Таблиця 12.4

Визначення масштабу фінансової кризи на основі оцінки ймовірності банкрутства підприємства

Ймовірність банкрутства за результатами оцінки	Розмір масштабу фінансової кризи	Спосіб реагування
Низька	Фінансова криза відсутня	Профілактичні заходи щодо запобігання фінансовій кризі
Можлива (середня)	Легка фінансова криза	Тактичні антикризові заходи, нормалізація поточної фінансової діяльності.
Висока	Глибока фінансова криза	Реалізація плану заходів щодо виведення підприємства зі стану фінансової кризи, повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
Дуже висока	Фінансова катастрофа	Реалізація програми фінансової санації підприємства, при невдачі – його ліквідація.

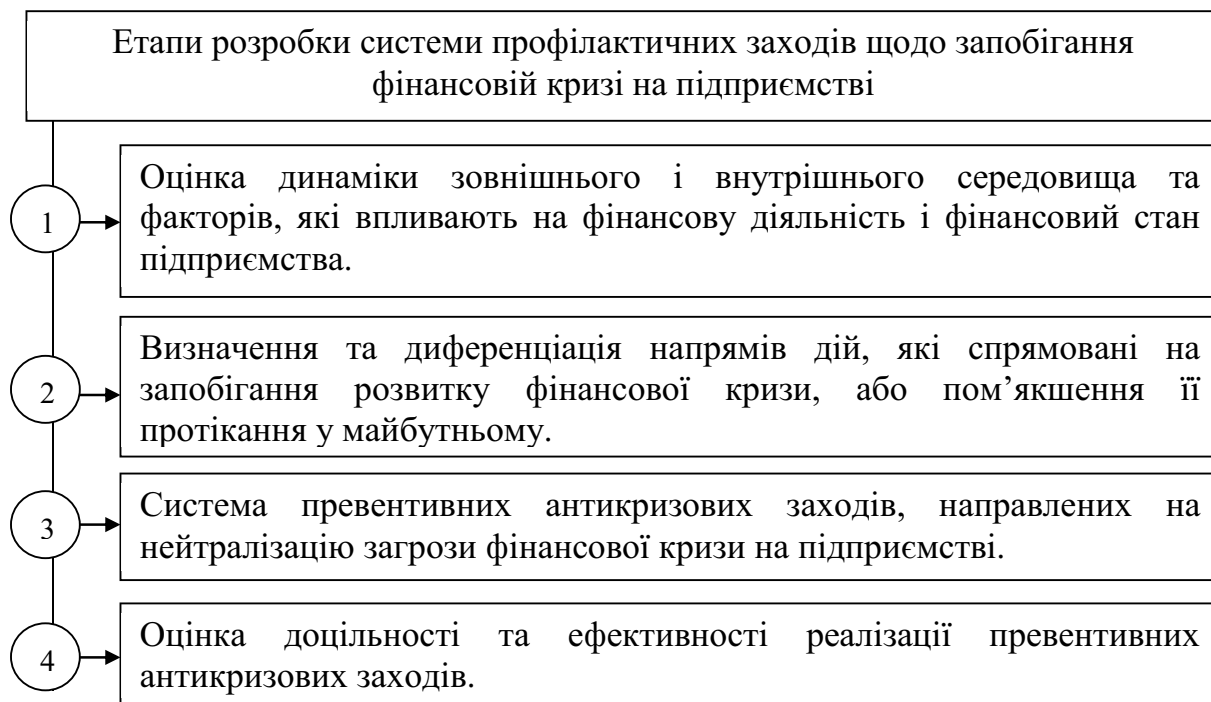
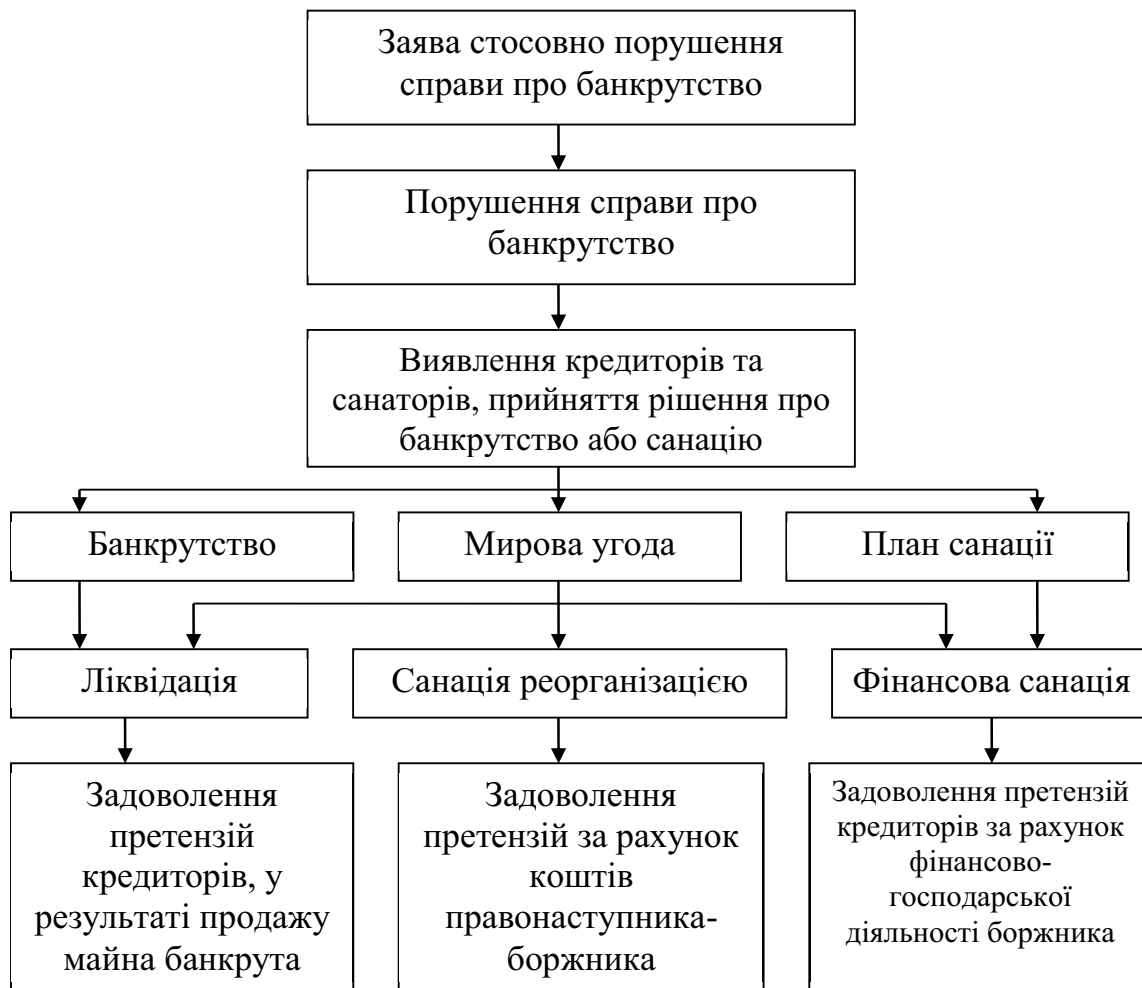

Рис. 12.9. Етапи розробки системи профілактичних заходів щодо запобігання фінансовій кризі на підприємстві

Рис. 12.10. Розробка комплексної програми виведення підприємства з фінансової кризи

Таблиця 12.4

Сутність санації підприємства

Автор	Визначення
1	2
-	«Санація» (від лат. «sanare») - оздоровлення, одужання
Закон України «Про банкрутство», 1992 р.	Санація – задоволення вимог кредиторів і виконання зобов'язань перед бюджетом та іншими цільовими державними фондами, у тому числі перед кредитором, який добровільно переймає на себе задоволення зазначених вимог і виконання відповідних зобов'язань.
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом», 1999 р.	Санація – система заходів, передбачених процедурою попередження справи про банкрутство з метою запобігання ліквідації боржника і спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення у повному обсязі чи частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів і капіталу і (чи) зміною організаційної та виробничої структури боржника.

1	2
Здравомислов М., Бекенферде Б., Гелінг М.; Терещенко О.О.	Санація – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових і соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості, конкурентоспроможності підприємства-боржника у довгостроковому періоді; сукупність всіх можливих заходів, що здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.
Енциклопедичний словник бізнесмена	Санація – система заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торгівельних, банківських монополій, які можуть відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією; випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій; перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокову; повною або частковою купівлею державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства.
Бланк І.А.	Санація – це заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються за допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації.
Титов М.І.	Санація – це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних), спрямованих на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству.
Поддєрьогін А.М. та ін.	Сукупність заходів фінансово-економічного характеру, які відображають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства.
Череп А.В.	Санація – це комплекс послідовних взаємопов'язаних дій фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного та соціального характеру, які направлені на виведення суб'єкта господарської діяльності з кризи та відновлення його прибутковості й конкурентоспроможності.

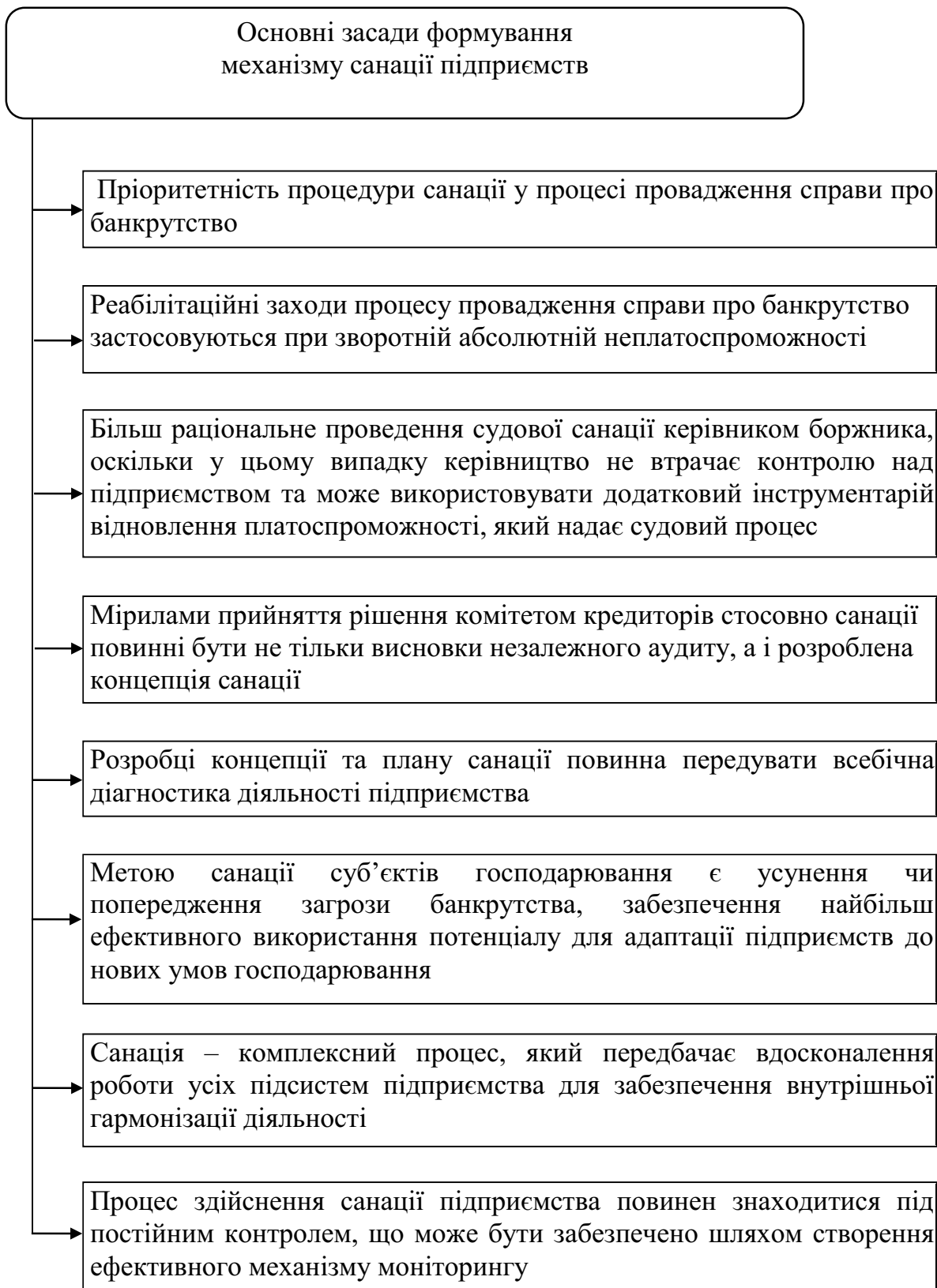

Рис. 12.12. Основні засади формування організаційно-економічного механізму санації підприємств

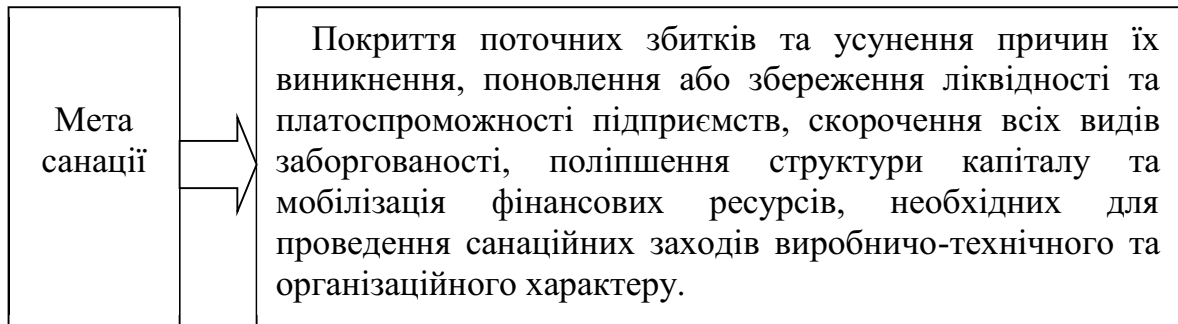

Рис. 12.13. Мета фінансової санації

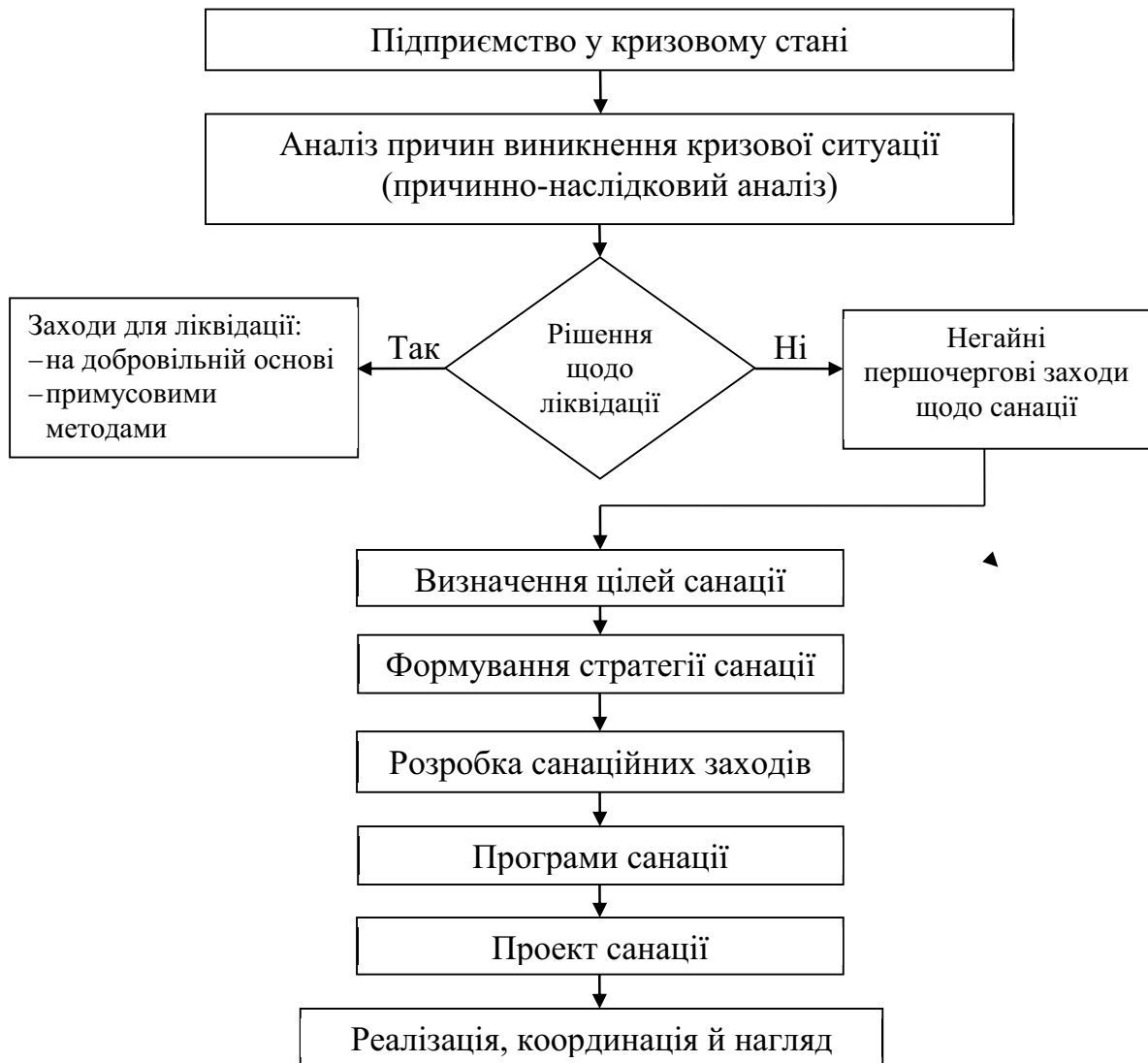

Рис. 12.14. Класична модель санації [19]

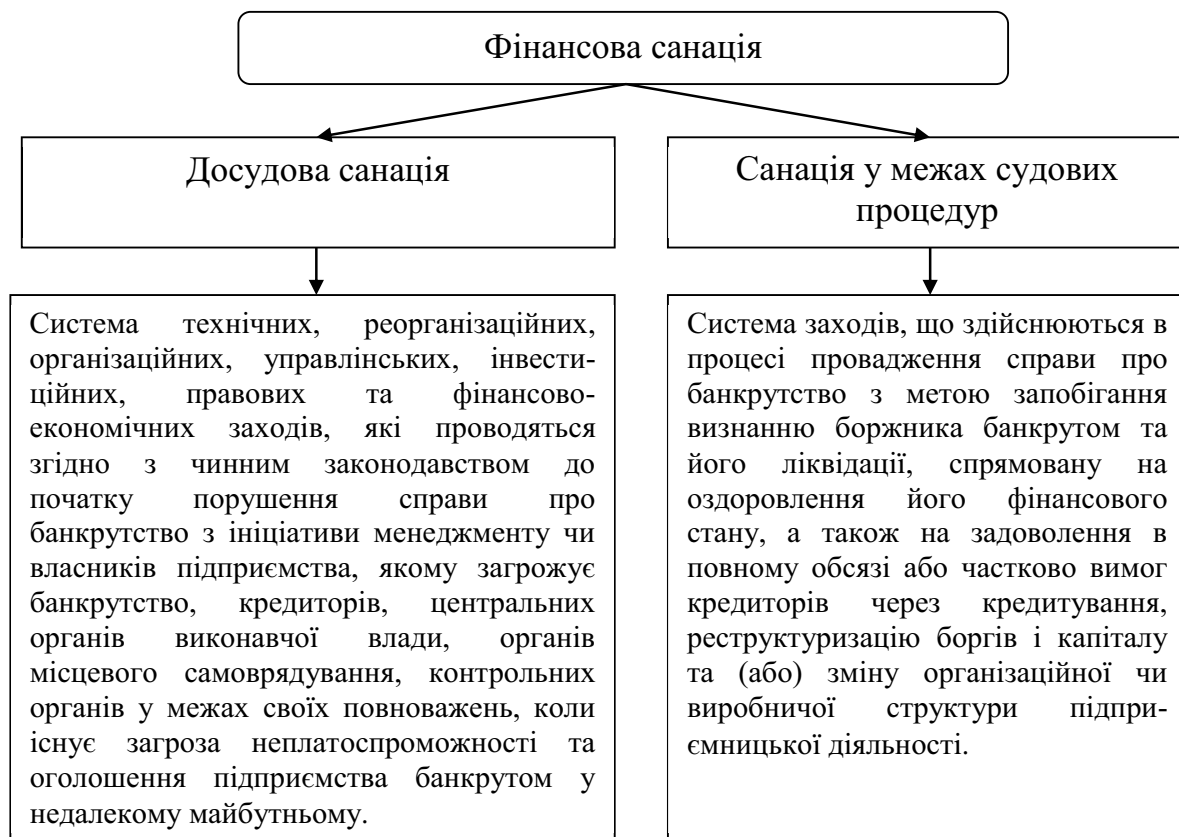

Рис. 12.15. Види фінансової санації за порядком її проведення

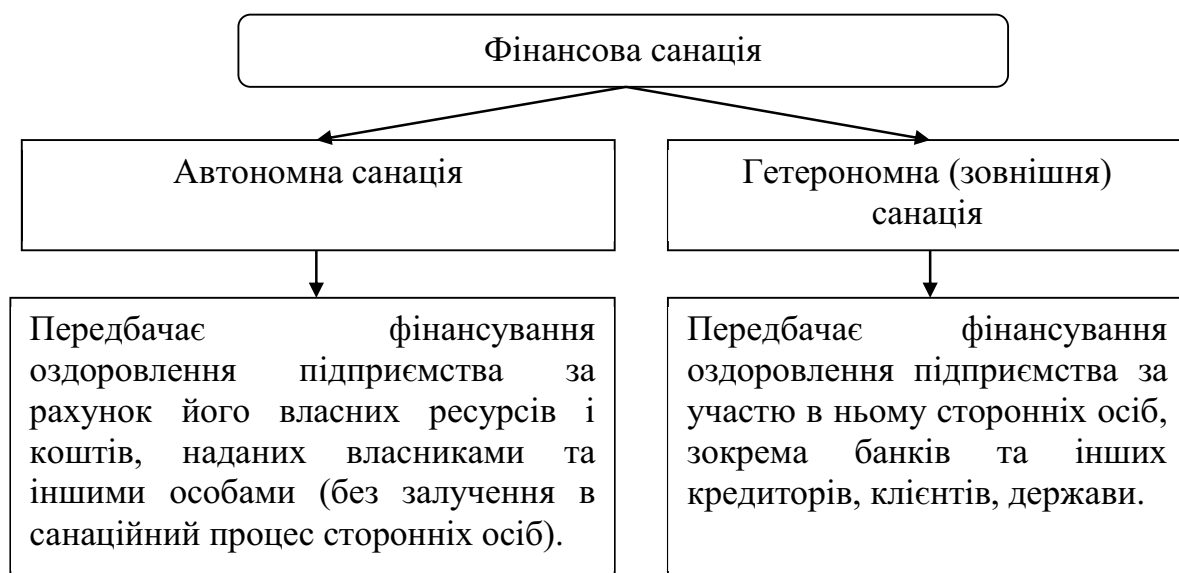

Рис. 12.16. Види фінансової санації за джерелами мобілізацій фінансових ресурсів

Рис. 12.16. Форми фінансової санації

Таблиця 12.5

Сутність, умови та основні етапи визначення санаційної спроможності підприємства

Поняття	Характеристика
Санаційна спроможність	Наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації
Загальні умови санаційної спроможності	Стійкі позиції на ринку та реальні можливості збільшення обсягів реалізації; конкурентні переваги; виробничий та кадровий потенціал.
Етапи визначення санаційної спроможності	Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства; аналіз причин фінансової кризи, її глибини та можливості подолання; порівняльний аналіз сильних та слабких сторін підприємства; економіко-правова експертиза наявної в підприємства санаційної концепції; оцінка ризиків, пов'язаних з реалізацією санаційної концепції; формування висновку про доцільність санації чи ліквідації суб'єкта господарювання.

Рис. 12.17. Етапи та порядок проведення санаційного аудиту

Таблиця 12.6

Структурно-логічна схема плану санації підприємства [за Поддєрьогіним]

Розділ плану	Характеристика розділу
Вступ (Загальна характеристика підприємства)	правова форма організації бізнесу та форма власності; організаційна структура; сфера діяльності; історична довідка.
Розділ 1 (Аналіз вихідних даних)	оцінювання зовнішнього навколишнього середовища; аналіз фактичного фінансового стану підприємства; аналіз причин кризової ситуації та слабких місць; стан ринків збуту продукції; наявний потенціал; обґрунтування доцільності санації.
Розділ 2 (Стратегія санації, оперативна програма)	стратегічні цілі санації (дерево цілей); каталог оперативних заходів з відновлення ліквідності.
Розділ 3 (<i>План санаційних заходів</i>)	<p><i>План маркетингу та оцінювання ринків збуту:</i> ринкові фактори, які впливають на збут, мотивація споживачів, основні споживачі продукції; галузеві ризики, ситуація на суміжних ринках; перспективи збільшення реалізації; перелік конкурентів, їх переваги, недоліки; схема реалізації, методи стимулювання реалізації; оптимальне співвідношення ціни і собівартості; антимонопольне законодавство.</p> <p><i>План виробництва:</i> планові обсяги виробництва продукції; показники використання та потреба в основних засобах; витрати, пов'язані з відновленням засобів; можливості оренди чи лізингу; вузькі місця у виробничому процесі; постачальники сировини, стан відносин; технологія, ноу-хау, обладнання, яке необхідне, постачальники, вартість.</p> <p><i>Організаційний план:</i> організаційна структура; можливі зміни в структурі управління; можливості реструктуризації (реорганізації); персонал, пропозиції щодо зменшення та підвищення якості.</p> <p><i>Система фінансових планів:</i> бюджет продажу; бюджет виробництва та часткові бюджети; план інвестицій; план прибутків та збитків; графіки надходжень та видатків; фінансовий бюджет; зведений бюджет.</p>
Розділ 4 (Ефективність санації та заходів щодо реалізації плану)	організація реалізації плану; критерії оцінки ефективності; оперативний санаційний контролінг; ймовірні ризики в процесі виконання; суми можливих збитків; можливі позитиви і додаткові прибутки.

Рис. 12.18. Сутність та форми реструктуризації підприємства

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність фінансової кризи, що може виникати на підприємстві.
2. Назвіть фактори виникнення фінансової кризи.
3. Охарактеризуйте види фінансової кризи та визначте симптоми розвитку банкрутства на підприємстві.
4. Розкрийте сутність антикризового управління підприємством.
5. У чому полягає мета та основні завдання антикризового фінансового управління підприємством?

6. Перерахуйте принципи антикризового фінансового управління підприємством.
7. Розкрийте зміст функцій антикризового фінансового управління підприємством.
8. Опишіть структурно-логічну схему антикризового фінансового управління.
9. Охарактеризуйте основні етапи антикризового фінансового управління підприємством.
10. Розкрийте сутність моніторингу фінансового стану в межах антикризового управління підприємством.
11. Перерахуйте основні етапи проведення моніторингу фінансового стану в межах антикризового управління підприємством.
12. Наведіть приклад системи найважливіших показників-індикаторів оцінки загрози банкрутства підприємства у розрізі окремих об'єктів спостереження.
13. Які Ви знаєте моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємств? У чому їх сутність?
14. Охарактеризуйте процес визначення масштабу фінансової кризи на основі оцінки ймовірності банкрутства підприємства.
15. Перерахуйте етапи розробки системи профілактичних заходів щодо запобігання фінансовій кризі на підприємстві.
16. Що включає в себе розробка комплексної програми виведення підприємства з фінансової кризи?
17. Які Ви знаєте альтернативні варіанти розвитку справи про банкрутство?
18. У чому полягає сутність санації підприємства?
19. Охарактеризуйте основні засади формування організаційно-економічного механізму санації підприємств.
20. У чому полягає мета фінансової санації?
21. Опишіть класичну модель санації.
22. Надайте характеристику видам фінансової санації за порядком її проведення (досудова санація; санація в межах судових процедур).
23. Які види фінансової санації за джерелами мобілізації фінансових ресурсів Ви знаєте?
24. Охарактеризуйте форми фінансової санації.
25. Що таке санаційна спроможність підприємства? Як вона визначається?
26. Надайте характеристику основним етапам проведення санаційного аудиту.
27. Опишіть структурно-логічну схему плану санації підприємства.
28. Розкрийте структуру плану санаційних заходів на підприємстві.
29. Визначте сутність реструктуризації підприємства.
30. Які форми реструктуризації підприємства Ви знаєте?

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Активи підприємства – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку; це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічних вигід у майбутньому; усе майно, яке належить підприємству і яке відображено в його балансі

Амортизаційна політика підприємства – складова політики управління основними засобами, яка полягає у визначенні індивідуального рівня інтенсивності їх оновлення відповідно до специфіки їх експлуатації в процесі господарської діяльності

Амортизація основних засобів – процес перенесення авансованої раніше вартості засобів праці на вартість виготовлюваної продукції (платних послуг, що надаються) з метою її повного відшкодування.

Аналіз фінансових звітів – процес дослідження фінансового стану і основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства шляхом трансформації і використання інформації, розміщеної у фінансових звітах; одна з основних функцій фінансового менеджменту; один з найважливіших елементів розробки фінансової стратегії підприємства.

Антикризове фінансове управління підприємством – це процес, складова фінансового менеджменту, що має на меті відновлення фінансової рівноваги підприємства і мінімізація негативних наслідків фінансової кризи для збереження ринкових позицій та забезпечення ефективного розвитку підприємства в майбутньому.

Б

Бюджет – це кількісне вираження централізовано встановлюваних показників плану підприємства на визначений період по: використанню капітальних, товарно-матеріальних, фінансових ресурсів; залученню джерел фінансування поточної й інвестиційної діяльності; доходах і витратах; руху грошових коштів; інвестиціях (капітальних і фінансових). Це засіб реалізації стратегічних планів, який виконує три основні функції: прогнозування, координацію, контроль.

Бюджетування – адаптований до нових умов господарювання процес планування майбутньої діяльності підприємства та оформлення його результатів шляхом розроблення певної системи взаємопов'язаних бюджетів, яка охоплює не тільки планові, але й фактичні показники, оцінку та аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, що використовуються як для подальшого планування та контролю поточних (тактичних) завдань, так і для корегування стратегічних цілей підприємства.

В

Вихідні грошові потоки (грошові видатки) – це кошти, які використовуються підприємством при здійсненні операційної, інвестиційної і фінансової діяльності на певний момент часу.

Власний капітал – зобов'язання перед власниками підприємства, що виникли в результаті здійснення ними внесків, а також були сформовані у процесі його фінансово-господарської діяльності. Це частина активів підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Вхідні грошові потоки (грошові надходження) – це кошти, які надходять на поточні й інші банківські рахунки і в касу, та перебувають у розпорядженні підприємства на певний момент часу.

Г

Грошовий потік підприємства – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю.

Д

Дивідендна політика акціонерного товариства – складова політики управління розподілом прибутку, основною метою якої є оптимізація пропорційності між поточним споживанням чистого прибутку власниками акціонерного товариства (на виплату дивідендів) та його накопиченням для максимізації росту у майбутньому.

Дисконтування – процес приведення майбутньої вартості грошей до їх теперішньої вартості шляхом вилучення з їх початкової суми відповідної суми процентів.

Досудова санація – система технічних, реорганізаційних, організаційних, управлінських, інвестиційних, правових та фінансово-економічних заходів, які проводяться згідно з чинним законодавством до початку порушення справи про банкрутство з ініціативи менеджменту чи власників підприємства, якому загрожує банкрутство, кредиторів, центральних органів

виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, контрольних органів у межах своїх повноважень, коли існує загроза неплатоспроможності та оголошення підприємства банкрутом у недалекому майбутньому.

Е

Ефект фінансового левериджу – показник, який характеризує зміну рентабельності власного капіталу підприємства як результат зміни величини коефіцієнта фінансового левериджу і, відповідно, структури фінансування підприємства.

Ж

Життєвий цикл інвестиційного проекту (проектний цикл) – це проміжок часу між моментом початку проекту (зародження ідеї проекту, початок надходження капіталовкладень тощо) та моментом його закінчення (завершення робіт, досягнення проектом заданих результатів, припинення фінансування проекту, ліквідація об'єкту тощо).

І

Інвестиції – сукупність усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави стосовно реалізації інвестицій.

Інвестиційний проект – комплекс заходів з організації процесу вкладення капіталу для досягнення цілей реального інвестування; система організаційно-правових, техніко-технологічних і розрахунково-фінансових документів, які визначають необхідність і доцільність здійснення реального інвестування.

Інформація у фінансовому менеджменті підприємства – це зібрані, оброблені і розподілені дані щодо стану та якості управління фінансовими ресурсами, грошовими потоками, фінансовим станом й основними результатами фінансової діяльності підприємства.

К

Кількісна оцінка вартості грошей у часі – процес, який дозволяє здійснити приведення різночасових грошових потоків або вартості інших об'єктів цієї оцінки до одного моменту часу.

Компаундинг – це процес приведення теперішньої вартості грошей до їх майбутньої вартості шляхом приєднання до їх початкової суми нарахованої суми процентів.

Л

Ліквідні активи — майно підприємства, що користується високим попитом на ринку та може бути швидко реалізоване.

Ліквідність підприємства — здатність підприємства швидко реалізувати активи й одержати кошти для оплати своїх зобов'язань.

М

Майбутня приведена вартість – це сума інвестованих у теперішній час грошей, у яку вони перетворюються через певний період часу з урахуванням визначеної процентної ставки.

Максимізація прибутку підприємства – процес, який полягає у виборі такого обсягу виробництва (реалізації) продукції, при якому граничні витрати на виробництво і реалізацію продукції дорівнюють граничному доходу.

Мета фінансового менеджменту – забезпечення ефективної фінансової діяльності підприємства, зростання його ринкової вартості та добробуту всіх учасників ринкових, корпоративних та соціально-трудова відносин у поточному та перспективному періодах.

Моніторинг фінансового стану підприємства – механізм здійснення постійного спостереження за показниками його фінансового стану, що має на меті забезпечити раннє виявлення симптомів фінансової кризи шляхом контролю за відхиленнями від фінансових нормативів та встановленням причин і наслідків таких відхилень.

Н

Нейтралізація фінансового ризику – фінансово-математична технологія обґрунтування, прийняття і виконання управлінських рішень щодо мінімізації непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами.

Необоротні активи підприємства – активи, що характеризують сукупність майнових цінностей підприємства, що утримуються ним більше ніж 12 місяців або одного операційного циклу (якщо він перевищує 12 місяців), багатократно приймають участь в окремих циклах

господарського процесу та переносять свою вартість на вартість продукції частками у виді амортизації

О

Об'єкт фінансового менеджменту – фінанси підприємства у всіх формах і проявах, а також фінансова діяльність підприємства.

Оборотні активи підприємства – активи, що характеризують сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують його поточну господарську діяльність, необхідні для забезпечення безперервного кругообігу капіталу та повністю споживаються (змінюють свою натуральну форму) протягом одного операційного циклу

Оперативне фінансове планування – процес розробки бюджетів, платіжних календарів та інших форм оперативних планових завдань за всіма основними напрямками фінансової діяльності підприємства, складова частина поточного фінансового планування, його конкретизація. Складається на 1 рік з розбивкою по кварталах, місяцях, тижнях тощо.

Оптимізація грошових потоків підприємства – процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов та особливостей здійснення його господарської діяльності.

Оптимізація структури капіталу підприємства – процес визначення таких пропорцій власного і позикового капіталів у фінансуванні активів, при яких забезпечується максимізація ринкової вартості підприємства, а також найбільш прийнятне співвідношення між рівнями прибутковості власного капіталу і фінансової стійкості.

П

Планування грошових потоків підприємства – процес розробки системи планів і планових нормативів по забезпеченню підприємства грошовими коштами у повному обсязі за умови виконання вимог платоспроможності, збалансованості обсягів позитивних і негативних грошових потоків, їх синхронізації у часі.

Планування прибутку підприємства – процес розробки системи планів і планових нормативів по забезпеченню ефективного формування, розподілу і використання прибутку у повному обсязі та відповідно до поставлених завдань подальшого розвитку підприємства

Позиковий капітал підприємства – сукупний обсяг фінансових зобов'язань (загальна сума боргу) внаслідок залучення підприємством для

фінансування його діяльності грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей та іншого майна на умовах повернення в обумовлені терміни.

Політика залучення банківського кредиту – частина політики управління позиковим капіталом, що має на меті оптимізувати та забезпечити ефективність залучення банківських кредитів для фінансування діяльності підприємства.

Політика залучення товарного (комерційного) кредиту – частина політики управління позиковим капіталом, яка полягає у забезпеченні максимального задоволення потреби підприємства у фінансуванні виробничих запасів та зниженні вартості залучення позикового капіталу для досягнення цієї мети.

Політика застосування фінансового лізингу – частина політики управління позиковим капіталом, що має на меті забезпечити підприємство достатньо привабливим кредитним інструментом (фінансовим лізингом) та мінімізувати потоки платежів з обслуговування кожної лізингової операції.

Політика управління власним капіталом – частина загальної стратегії управління капіталом підприємства, яка полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування його господарської діяльності з урахуванням прийнятних рівнів прибутковості капіталу та фінансового ризику.

Політика управління внутрішньою кредиторською заборгованістю підприємства – частина політики управління позиковим капіталом, яка має на меті забезпечити правильне та своєчасне нарахування і виплату поточних фінансових зобов'язань.

Політика управління грошовими коштами – частина політики управління оборотними активами підприємства, що має на меті забезпечення оптимізації залишків грошових коштів для підтримання бажаного рівня платоспроможності та проведення ефективного їх обороту.

Політика управління дебіторською заборгованістю – частина політики управління оборотними активами підприємства, що має на меті забезпечення оптимізації загального обсягу і структури дебіторської заборгованості та забезпеченні своєчасної її інкасації.

Політика управління запасами – частина політики управління оборотними активами підприємства, що має на меті забезпечення оптимізації загального обсягу і структури запасів товарно-матеріальних цінностей з позиції ефективного здійснення операційного циклу.

Політика управління інвестиційною діяльністю підприємства – частина інвестиційної стратегії, функціонування якої полягає у виборі і реалізації

найбільш ефективних форм інвестування з метою розвитку підприємства, зміцнення і розширення його економічного потенціалу.

Політика управління необоротними активами – частина загальної стратегії управління активами підприємства, яка полягає у забезпеченні якісного формування, вчасного оновлення та повного й ефективного використання необоротних активів.

Політика управління оборотними активами – частина загальної стратегії управління активами підприємства, яка полягає в забезпеченні оптимізації формування обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації та підвищенні ефективності їх використання.

Політика управління позиковим капіталом – частина загальної стратегії управління капіталом підприємства, яка полягає в організації фінансування його діяльності і розвитку за рахунок найбільш ефективних форм та умов залучення позикових коштів.

Політика управління реальними інвестиціями підприємства – частина політики управління інвестиційною діяльністю підприємства, сутність якої полягає в організації вибору, розробки, оцінки та реалізації найбільш ефективних проектів і програм з реального інвестування.

Політика управління фінансовими інвестиціями – частина політики управління інвестиційною діяльністю підприємства, сутність якої полягає в організації вибору та оцінки найбільш ефективних фінансових інструментів вкладення капіталу, своєчасного його реінвестування.

Політика управління фінансовими ризиками підприємства – частина фінансової стратегії підприємства, функціонування якої полягає у прогнозуванні фінансових ризиків та нейтралізації негативних їх наслідків.

Поточне фінансове планування – процес розробки поточних фінансових планів по окремих аспектах фінансової діяльності підприємства, складова частина стратегічного фінансового планування, його конкретизація. Складається на 1 рік.

Предмет фінансового менеджменту – науково-методичні підходи щодо ефективного управління всіма аспектами фінансової діяльності.

Прибуток – абсолютний показник ефективності діяльності підприємства, позитивна форма фінансових результатів у вигляді перевищення суми доходів над сумою витрат, які були понесені для отримання цих доходів, що в майбутньому формує фінансові ресурси підприємства та держави.

Процент – сума доходу від надання капіталу у борг або плата за використання позикового капіталу.

Процентна ставка – відносний показник, відповідно до якого у встановлені строки сплачується сума доходу (процентів) на вкладений капітал.

Р

Реструктуризація підприємства – проведення організаційно-господарських, правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну структури суб'єкта господарювання, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, які здатні відновити прибутковість, конкурентоспроможність та ефективність виробництва.

С

Санаційна спроможність – наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації.

Санація у межах судової процедури – система заходів, що здійснюються в процесі провадження справи про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямовану на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів через кредитування, реструктуризацію боргів і капіталу та (або) зміну організаційної чи виробничої структури підприємницької діяльності.

Стратегічне фінансове планування – процес розробки загальної фінансової стратегії і політики підприємства за основними напрямками фінансової діяльності, розробка бюджетів довгострокових інвестицій та їх фінансування. Складається на 3-5 років.

Т

Теперішня приведена вартість – сума майбутніх грошей, приведених з урахуванням визначеної процентної ставки до теперішнього моменту часу.

У

Управління активами підприємства – процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті підвищення ефективності формування і

використання активів підприємства відповідно до його стратегічних завдань та програми розвитку.

Управління грошовими потоками підприємства – процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті забезпечення фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку шляхом збалансованості обсягів надходження і витрат грошових коштів і їх синхронізації у часі.

Управління інвестиційною діяльністю підприємства – процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті забезпечення максимальної ефективності вкладення капіталу підприємства у короткостроковому і довгостроковому періодах шляхом вибору найбільш раціональних форм і способів інвестування.

Управління капіталом підприємства – це процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті забезпечення максимізації ринкової вартості підприємства шляхом оптимального його формування і використання за обсягом та структурою.

Управління прибутком підприємства – процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті забезпечення максимізації чистого прибутку як основного джерела зростання ринкової вартості підприємства та добробуту всіх учасників ринкових, корпоративних та соціально-трудова відносин.

Управління структурою капіталу підприємства – система принципів та методів розробки і реалізації ефективних управлінських рішень, пов'язаних з встановленням оптимальних параметрів структури капіталу, його залученням з різних джерел для здійснення фінансово-господарських операцій підприємства, а також підвищення його ринкової вартості.

Управління фінансовими ризиками підприємства – процес (складова фінансового менеджменту), який має на меті підтримання належного рівня конкурентоспроможності та забезпечення стабільності фінансово-господарської діяльності підприємства у короткостроковому і довгостроковому періодах з урахуванням допустимого рівня фінансового ризику

Ф

Фізичне спрацювання основних засобів – явище поступової втрати ними своїх первісних техніко-експлуатаційних властивостей (якостей), тобто споживної вартості, що призводить до зменшення їхньої реальної вартості — економічного спрацювання

Фінансова звітність підприємства – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансова ідеологія – система основоположних принципів здійснення фінансової діяльності підприємства, яка визначається метою цієї діяльності та фінансовим менталітетом власників і менеджерів.

Фінансова криза – це фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві.

Фінансова політика – частина загальної фінансової стратегії підприємства, що формується як система тактичних заходів досягнення довгострокових цілей окремих видів його фінансової діяльності.

Фінансова стратегія – система довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства та найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Фінансове планування – процес визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження; це процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) фінансових показників в майбутньому (короткостроковому або довгостроковому) періоді.

Фінансове прогнозування – процес розроблення прогнозів фінансового розвитку підприємства на майбутнє (3 роки і більше); метод виявлення оптимальних дій підприємства у майбутньому стосовно ефективного управління фінансами.

Фінансовий аналіз – процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку.

Фінансовий контролінг – контролююча система, яка забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її результатів від запланованих та прийняття відповідних ефективних управлінських рішень.

Фінансовий леверидж – фінансовий механізм використання позикового капіталу у фінансуванні діяльності підприємства для збільшення рентабельності власного капіталу.

Фінансовий менеджмент – процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства та

організацією його грошового обороту шляхом використання відповідних принципів і методів з метою реалізації фінансової політики на підприємстві.

Фінансовий механізм – система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових коштів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати виробництва.

Фінансовий план – консолідований плановий документ, який є важливим елементом бізнес-плану, характеризує спосіб реалізації фінансових цілей підприємства та застосовується для управління його стратегічною і поточною фінансовою діяльністю.

Фінансовий ризик – усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами.

Ц

Цінова політика підприємства – діяльність підприємства, спрямована на досягнення його головної мети за допомогою ціноутворення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Батенко Л. П. Управління проектами / Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщинська В. В.; — Київ: КНЕУ, 2003. — 231 с.
2. Фінансовий аналіз / [Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю.]. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
3. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. В 2-х томах / Бланк И.А. — К.: Эльга-Н, Ника-центр, 2001. — 512 с. - (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 7).
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / Бланк И.А. — К.: Эльга-Н, Ника-центр, 1999. — 310 с. - (Серия «Библиотека финансового менеджера»).
5. Бланк И.А. Управление активами / Бланк И.А. — К.: Эльга-Н, Ника-центр, 2002. — 720 с. - (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 6).
6. Бланк И.А. Управление использованием капитала / Бланк И.А. — К.: Эльга-Н, Ника-центр, 2000. — 656 с. - (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 5).
7. Бланк И.А. Управление прибылью / Бланк И.А. — К.: Эльга-Н, Ника-центр, 2002. — 752 с. - (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 2).
8. Бланк И.А. Финансовый менеджмент / Бланк И.А.; (Учебный курс). — Київ: Эльга-Н, Ника-центр, 2001. — 528 с.
9. Власова Н.О. Фінанси підприємств / Власова Н.О., Круглова О.А., Безгінова Л.І. — Київ: Центр учбової літератури, 2007. — 271 с.
10. Економічний аналіз: навч. посібник / [М.А. Болух, В.З. Бурчевский, М.І. Горбаток та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Ю. Чумаченка]. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
11. Економічний аналіз: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / [за ред. Ф.Ф.Бутинця]. — Житомир: ПП «Рута», 2003. — 680с.
12. Македон В.В. Бізнес планування / Македон В.В. — К.: Центр учбової літератури: Дніпропетровський університет економіки та права, 2009. — 235 с.
13. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Нормативна база. Нова редакція. — Х.: Курсор, 2005. — 248с.
14. Планування і контроль на підприємстві / [за ред. М.О. Данилюка]. — Львів: «Магнолія 2006», 2009. — 531 с.
15. Птащенко Л.О. Управління корпоративними фінансами / Птащенко Л.О. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 296 с.
16. Портфельне інвестування / [Пересада А. А., Шевченко О. Г., Коваленко Ю. М., Урванцева С. В.]. — К.: КНЕУ, 2004. — 408 с.

17. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства / Савицька Г.В. – К.: Знання, 2005. – 662с.
18. Страхування / [керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець]. — Київ: КНЕУ, 2002. — 599 с.
19. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / Терещенко О.О. – К.: КНЕУ, 2004. – с. 18-21.
20. Титов М.І. Банкрутство: Матеріально-правові та процесуальні аспекти / Титов М.І. [за наук. ред. В.М. Гайворонського]. – Х.: Консум, 1997. – с.49.
21. Фінансовий менеджмент / [за ред. Г.Г. Кірейцева]. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.
22. Фінансовий менеджмент / [кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін]. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
23. Фінанси підприємств / (Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін.); кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін. – (5-е вид., перероб. та доп.) – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.
24. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз / Цал-Цалко Ю.С. – (2-е вид., перероб. та доп.) – К.: ЦУЛ, 2002. – 360 с.
25. Череп А.В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання / Череп А.В. – К.: Кондор, 2006. – 380 с.
26. Швайка Л. А. Планування діяльності підприємства / Швайка Л. А. – Л.: Новий світ-2000, 2003. — 268 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Активи підприємства 91, 259
- Амортизаційна політика підприємства 109, 259
- Амортизація основних засобів 109, 259
- Аналіз активів підприємства 46, 102, 105
  - грошових потоків 42, 43
  - капіталу підприємства 136
  - прибутку підприємства 68
- Антикризове фінансове управління 238-242, 259

- Баланс підприємства 200
- Бюджет 229, 222-233, 259
- Бюджетний цикл 231
- Бюджетування 229, 230, 234, 260

- Вартість капіталу 132, 135
- Витрати підприємства 81
- Власний капітал 124, 260

- Грошові видатки 39, 260
  - надходження 38, 260
- Грошовий потік 34, 45, 260

- Дивідендна політика підприємства 88, 260

- Життєвий цикл інвестиційного проекту 178, 172, 261

- Зобов'язання 127

- Ідентифікація фінансового ризику 192
- Інвестиції 153, 154, 261
- Інвестиційна діяльність 153, 155, 261
- Інвестиційний проект 165, 167, 170, 261
- Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту 25

- Капітал підприємства 119

- Ліквідність активів 115, 262

- Нейтралізація фінансового ризику 192, 262
- Необоротні активи підприємства 93, 262
- Об'єкт фінансового менеджменту 10, 263

Оборотні активи 95, 263
Організаційне забезпечення фінансового менеджменту 22

Планування грошових потоків підприємства 48, 263
Планування прибутку підприємства 76, 263
Податкова політики підприємства 83
Позиковий капітал 126, 263
Політика залучення банківського кредиту 142, 264
товарного кредиту 148, 264
фінансового лізингу 147, 264
Політика управління грошовими коштами 106, 115, 264
використанням основних засобів підприємства 107, 108
власним капіталом 137, 138, 264
внутрішньою кредиторською заборгованістю підприємства 149, 264
дебіторською заборгованістю 106, 114, 264
запасами 106, 113, 264
інвестиційною діяльністю підприємства 164, 264
необоротними активами 106, 107, 265
оборотними активами 106, 111, 265
позиковим капіталом 137, 141, 265
фінансовими ризиками 190, 265

Предмет фінансового менеджменту 10, 265
Прибуток 59, 60, 265
Процентна ставка 56, 266

Реальні інвестиції 165, 173
Реструктуризація підприємства 256, 266
Розподіл прибутку 73, 74

Санація підприємства 248-255, 266

Точка безбитковості 85

Управління активами підприємства 97, 266
грошовими потоками підприємства 40, 267
інвестиційною діяльністю підприємства 159, 161, 162, 267
капіталом підприємства 128, 130, 267
прибутком підприємства 63, 267
структурою капіталу підприємства 150, 151, 263, 267
фінансовими ризиками 188, 189, 267

Фізичне спрацювання основних засобів 109, 267
Фінансова звітність 197, 199, 203, 268
ідеологія 18, 268

Фінансова криза 236-237, 268
    стратегія 18, 220, 2689
    політика 18, 19, 268

Фінансове планування 29, 31, 218, 219, 222, 268
    прогнозування 219, 220, 268

Фінансові інвестиції 165, 178

Фінансовий аналіз 29, 30, 205, 207, 209, 268
    контролінг 29, 32, 268
    леверидж 150, 223, 268
    менеджмент 10, 268
    механізм 15, 269
    план 223-228, 269
    ризик 186, 187, 269

Цінова політика підприємства 80, 269

Навчальний посібник

А. М. Турило, М. В. Адаменко

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
(у схемах і таблицях)

Підписано до друку 20.04.2012.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. др. арк. – 15,9. Обл.-вид. арк. – 7,8.
Тираж 300 пр.

Видавництво ПП «Видавничий дім»
Свідоцтво ДК № 515 від 03.07.2001.
вул. Тухачевського, 26, м. Кривий Ріг, 50063

Друкарня СПД Щербенок С.Г.
Свідоцтво ДП №126-р від 12.10.2004.
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77